

ČESKOSLOVENSKÝ

fejton

fejtón

1978 / 1979

ČESKOSLOVENSKÝ fejton

 fejton 1978 - 1979

Pro přátele dal opsat

Ladislav Václavík

advent *svat*

Přepisy bez souhlasu autora jsou zakázány

-1986-

P ř e d m l u v a

Uzavírám čtvrtý ročník fejetonů a článků a tím s nimi končím. Docela se zaběhly, tak ať běží dál samy, já toužím po změně.

Měl jsem už nějaký čas úmysl vypravit se jednou trochu do přírody do zlínského okolí. Dnes jsem měl možnost svůj úmysl proměnit ve skutek. Po snídani, která se mi znamenitě povedla, protože jsem si kromě koláčů přidělených na stravenku vzal ještě několik navíc, jsem právě o tři čtvrti na osm vyšel z internátu a dal se nahoru směrem k lesu. Šel jsem pomalu napříč lesem, nedbaje tabulek hlásajících: choďte jen po pěšínách, na to já nejsem zvyklý. Vmyslil jsem se do toho, že jsem někde v Dubníku a že až vyjdu na okraj lesa, spatřím Brumov. Předstevil jsem si ten pohled tak živě, že jsem byl skoro zklamán, vide před sebou neznámou seč. Šel jsem dále, zahnul jsem stranou, pozoruje bedlivě terén, neboť bych rád našel místočko, které by mi připomínalo některý kout Arizony či Orinokie. Příjemně překvapen

zíral jsem na miniaturní roklínku, jež se mi zdála nádhernou. To proto, že se dovedu snadno vymyslet, do čeho chci."

V posledních desetiletích tato moje schopnost ovšem zeslábla, a já si nedovedu už ani představit, co jsem očekával, když jsem před pěti lety psal úvodní fejeton s výstižným nadpisem "Jaro je tady". Zdá se mi to hrozně dávno, jako z jiného režimu skoro. Naše postavení se velice zhoršilo!

"Kolem všude rákosí a křoví, ideální skryš, krajina jedna z těch, které jsem si vytvořil ve svých představách při četbě indiánek. Chybělo úporně se opírající slunce, pod jehož paprsky by skály sálaly horkem a stébla suché trávy se bortila."

Mnoho lidí z dobrých svých důvodů odešlo, tím však změnili i naše chování. Nebude s kým spolupracovat, ale ani kamarádit, půjde-li to tak dál. Snad si myslí vědomá část národa, že někde existuje jakýsi pevný fond myšlenek, odvahy a sil, z kterého pracuje jakási pevná a moudrá skupina lidí cítících odpovědnost za celek. Ne, tak to není, existuje jenom tolik myšlenek a sil, kolik jich

u sebe nalezne nakonec osobně určitý počet osob, jež se dají spočítat do jedné, a patrně tak i spočítány jsou. Jak chromé a setrvačné tělo společnosti upadá do netečnosti a jak myslících a bolících hlav na území ubývá, abylé osoby musejí stejná kvanta sil a odvahy vydávat na činy pořád menší, například navštívit přítele, u jehož dveří trvale sedí dva policisté: překážka překonána, ačkoliv věcně vykonáno nebylo tím ještě nic.

"Šel jsem dále cestou až k lesu, jímž prošel přišel jsem k lesnímu hřbitovu. Vpravdě, nelíbilo se mi tam vůbec. Hleděl jsem dostat se co nejdříve pryč. Narazil jsem však na drátěný plot, musel jsem se vrátit a zkusit to jiným směrem. Tam nový plot! Přelezl jsem jej bez rozmyšlení a ocitl se před dalším plotem. Přelezl jsem a dospěl k silnici. Jelikož jsem měl velký dopal na svět, nechtěl jsem spatřit civilizované tváře, sešel jsem k potůčku a šel podle jeho toku. Bylo mně tak smutno. Život mně připadal, jako by nestál za to, aby byl šit, nejraději bych se vším sekl a zdrhl. Továrna - jak ošklivé slovo, drsné a nepříjemně znějící."

Člověku hrozí dvojí sebeklam: že odpovědnost leží hlavně na něm a bez něho se dnešní věci zřítí do zkázy, nebo že odpovědní jsou přeci také ostatní, takže jeho neúčast se ani nepozná. Druhému jsem nepodlehl nikdy, pozoroval jsem je spíš u jiných, prvnímu jsem se blížil spíš, ale regulativů přišlo vždycky dost a včas. Ano, jsou především nutné přesné analýzy a správné závěry z nich. Ale krom těchto pomalých funkcí musí živá bytost být schopna i hbitějších, řízených třeba instinktem. Cítím největší ohrožení, jakému byl náš národ kdy vydán. Odpovědnost za vyvážnutí mají ovšem předně ti, kdo titulárně či fakticky o něm rozhodují jako nějaká hlava o těle, ale trvám na tom, že právo na přežití patří jen schopnějším z tvořů, kteří dovedou vnímat celou svou kůži, nikoli jenom zřízenými čidly, na něž není spoleh, a myslet v každé své buňce, a neposlouchat jen tupě svou tu - no, hlavu.

"Věděl jsem však, že bych ani doma nebyl spokojený a že tento můj pocit patří k tomu, co jsem vždy chtěl. Nač jsem šel do Zlína? Chci z něj poznat svět. Z něj. Ten bude mým

východiskem do světa. Ale hromě, i ten Zlín jsem si představoval jinak. Jak? Nevím."

Nechci výslovněji než takto sdělit, kam se musím vracet a čím se zabývám. Také já mám pocit, že co neudělal v určitou dobu, neudělal už vůbec. Mixáž z deníkového záznamu z roku 1941 nemá tu žádné programatické poslání, to podotýkám, když ji teď čtu. Měl jsem napsat předmluvu na čtyři stránky, a nevěděl jsem o čem, když jsem měl jenom jednu myšlenku: Chci dělat zas něco jiného, já něco vždycky dělat budu. Také fejeton občas napíšu. Ale dostanu od někoho nějaký?

S pozdravem

Luďvík Vaculík

Duben 1979

Ludvík Vaculík:

Jaro je taďy

Vracím se k větrným březnovým dnům, kdy chladné bláto měnilo se v prach, studený a šedý, slibující však žlutou horkou cestu. Rozletěl jsem se z domu divoce a teprve v běhu vymýšlel si cíl. Byl jsem vědycky na jaře překvapený, jak rychle umím utíkat. Potřeboval jsem najít nějakého kamaráda, který by mi ukázal něco nového a zajímavého, jestli takového něco má. Chodil jsem vesele po návštěvách, kde o mě nestáli, ale nedávali mi to hrubě znát, protože to bylo běžné. Někdy jsem přišel do chalupy, všude měli otevřeno, ale nikdo doma, jenom ve světnici silně tikaly hodiny.

V březnu se mi vědycky chtělo dát se do nových podniků. Později, když jsem byl starší, vracel jsem se k loňským plánům s novými nápady, silami a schopnostmi. Na jaře se přeskupovaly síly, povahy i talenty, už v březnu se prakticky rozhodlo, kdo s kým bude pásat do podzimu. Na pastvu se však prvně

vyhánělo až v květnu. Do té doby jaro postupovalo pomalu, s mnoha oklikami přes nové bláto. Nevím, co jsme ten dlouhýčas do května ještě dělávali. Zlobili asi u strýčků a kmocháčků. Trhali botě a gatě. Zglíňali kolem potoka, po drahách a po hradě, bez čepic a šálů. Četba, tak oblíbená v zimě, ochabovala, rodokapky zvolnily oběh. Pamatuju přesně: březen spíš nežli měsícem knihy byl měsícem zánětů okostice.

V dubnu byl na náměstí jarmek. Turek tam sekal med, a čím víc přidával do papíru, tím nižší cenu vyvolával. V březnu se také přisazovala prasátka. Ochlávec se čistě vylíčil. V televizi nedávno skončil slovenský seriál "Jedenácté přikázání" napsaný podle románu nějakého Jonáše, jehož neznám. Žasl jsem, kolik toho herci, nejen autor či režisér, pamatovali ještě o lepším životě. A napadlo mi, zda si oblblé české diváctvo uvědomuje, na jaký možná poslední zápis se dívá.

Řekl jsem "o lepším životě", měl bych to odůvodnit, ale nemám nic než pocit. Cítím stesk po době, kdy člověk nevěděl přesně, co dobrého se mu ještě dnes do večera stane.

Zkuste, jen zkuste odpovědět si na otázku: Co dobrého přinese mi zítřek? Možná tu míchám čas individuus a čas světa. Ať mi tedy někdo mladší odpoví příznivě na takovou otázku. Onedý jsem se přes šířku Vltavy díval na protějščí svah s domy a vilami a měl pocit, že je čeká jenom zánik. Já za to přeci nemůžu! Také já jsem ve středním svém věku, pln ražných úmyslů dával váhu jen tomu, co říkal rozum. Dnes mi rozum říká, že jen blbec odmítá nerozumná tušení. Blízký pocit mi říká, že nic nemá cenu dělat, daleký pocit mě varuje, abych nelitoval, až mě úžasný obrat k lepšímu zastihne nicotného. Chyba je, že můj pesimismus sahá někdy dva měsíce dopředu, po němž začne úžasný obrat k lepšímu, kdežto jindy se pocit katastrofy rozprostírá do vzdálenosti mé generace a teprv v příštím století bude náhle líp.

Přávám si, abych začal postupně, zpětným procesem, zase vzpomínat všechno, co jsem se za život dověděl, odepnout cizí lidi jednoho po druhém od svého života, ztrácet své prokleté vzdělání o tomto socialismu, o vládě v této zemi, zneznat skrovnou výměru světa

a uvidět zas jenom studený šedý prach na cestě, která se otvírá pro nová dobrodružství. Hned ve vedlejší obci uvidím jiné domy, poznám jiná řemesla, uslyším jinou modulaci rodné řeči a stane se mi něco nového, dobrého. Nedávno jsem jel jakousi malou silničkou a pořád mi na ní bylo cosi starodávně milého. Přišel jsem na to: silnice ležela v jedné rovině s polem, kteréji obklopovalo. Byla to ještě cesta! Není už cest, jsou jen komunikace bez krajnic, bez milosrdného drnu v příkopě, tedy jakési kruté vodící dráhy, které za chvíli povedou tři metry nad krajinou. ~~Wj=~~ Vyjet a zabít se. Co si myslet o takové správě veřejných věcí? Četl jsem, že myslivci, ta hovada už, požadují zas, aby podél silnic, kde vedou lesem, byl plot, hovada. Kdo dneska nosí flintu přeci? Ty písničky o myslivečkovi, o zajíci, o lesíčku a o panenkách, ty se netýkají už ničeho, totiž četl jsem také v časopise Vesmír, že chtějí zefektivnit pěstbu lesa chemickým poprašováním z letadel. Dřevo, drát, výroba, materiál... pro jaké živočichy bude taková země dobrá? Vy svině úhrnem?

Vidím, jestli okamžitě nezačnu zas mluvit o jaru, uškodím si. Matějka pouť: bože, bože, to je nějaká pouť? Vždyť je to tam stejné jak to bylo o svátku Rudého práva! Kam putují? Z řiti do řiti.

Když tedy v březnu vyshnou kaluže a chodničky se začnou prášit, jdeme na kvítí. Rostou sírově žluté kropáčky, růžovořialové medrnice, potom sasanky a kohoutky. Všude lezou tuhé žáby, nad nimiž pění skřivani, většina lidí má v krabici na kamnech kuřata. Když se pak jaro trochu víc rozproudí a všechno se milostně vzklene, obchází dědinou miškař.

Na Zelený čtvrtek chodili tragačníci, rozdělili si obec na obvody, brali ulici po ulici, před každým domem zakroužili s tragačem a u branky zaklepali klepačkami. Maminka právě líčila kuchyň, k obědu měli jsme třeba nudle s mákem. A abych nezapomněl - bylo prázdné! Jednou týdně mívaly děti prázdné, přeci. Dnešní rodičové by se zbláznili a hned by museli na ten den strčit děcko v nějaké státní organizaci, zserané. Protože každá maminka musí jít do práce, až tam se

skoro nic užitečného nedělá, krávy. Také jsem minil psát letos o MDŽ, ale vztekl jsem se dřív, než jsem to napsal, takže až příští rok. Zatočili se před naším domem, maminka líčila a řekla, abych z její šrajtofle vzal třicet haléřů a dal jim to. Na Veliký pátek pak tragačníci už jen hromadně protáhli obcí a spojeným rachotem shora dolů oznámili poledne. Respektoval to každý, i starosta. Také katecheta našel pro tuto kolosální výtržnost výklad slučitelný s cítěním zbožných lidí: Zvony odletěly do Říma.

Loni jsem tu napsal, jak jsem zasadil jeden malý blbý stromek. Letos mohl bych líčit, jak jsem tři dospělé zdravé ovocné stromy pokácel. A přitom jsem si v mudroslovích jasně a předem přečtl, že hospodář, který porazí strom v plné plodnosti, do roka umře. Ať.

Praha 21.března 1973

Jaroslav Hutka:

Staroměstský orloj

Jsou tajemné převodové páky ze světa do světa. Kdyby dnešní uklízečka z Mnichova vzala svůj jedno denní plat, postavila se s ním na Václavák, tak během desíti minut za něj dostane tolik korun, kolik dostane uklízečka v Praze za měsíc. Když by si na totéž místo stoupnul americký vysokoškolský profesor se svým jedno denním platem, tak mu za něj elegantní mladíci odpudivého zjevu dají měsíční plat profesora v Praze, pokud ten zrovna nedělá kotelníka nebo nočního hlídače. Mladíkům se říká veksláci a vekslák je trpěné zvíře, které se přiživuje na tom, že čas na různých stranách světa nemá z různých důvodů stejnou hodnotu.

Z určitého pohledu lze chápat peníze jako čas. Když si spočítám své peníze, velmi rychle zjistím, jak dlouho se budu moci ještě zabývat tím, čím se zabývat chci. Turisté vědí, jak dlouho musí pracovat, aby se uživil jeden den na Západě a jiní turisté vědí,

že jeden jejich pracovní den jim zajistí mnoho dnů pohodlného života v Čechách. Od určité pomyslné čáry za Chebem se začíná čas počítat a zhodnocovat jinak. Ale nebylo to vždycky a nebude to navždy. Jsme zvyklí počítat čas podle Slunce, ale je ještě dvanáctiletý rok Jupiterův, třicetiletý Saturnův, osmdesátiletý Uranův atd., a každý ten rok má své jaro, léto, podzim a zimu. Praha je srdce Evropy a na jejím orloji vycvičené oko čte skryté děje, o kterých burani říkají: kecy. V Praze sledoval Franz Kafka soukromou přednášku Alberta Einsteina, v Praze byl zvolen Stalin do jejich ústředního výboru, v Praze se zrodil Švejk a v Praze skončila druhá světová válka o den později a o rok dříve začala. Některé děje jsou skrze optiku pivní české zaprděnosti jaksi neprůhledné, ale nedejme se mýlit. Pražský kalendář má jiný rytmus a pražský orloj má vnitřní mechanismus.

Žijí v městě Jana Keplera. Byl největším astrologem své doby. Tvrdil, že když budem umět myslet analogicky, tak nejen že poznáním jedné věci pochopíme věc zcela jinou, ale že

podle malých pochopíme velké a podle stavu makrokosmu můžeme přehledně pochopit chaotický stav mikrokosmu. Jednoduše řečeno, že pohledem na nebe se o zemi dozvíme víc, než od té nejlepší špiónážní služby. Rád se dívám na nebe. Nejen že mě to vzrušuje, ale mám i pocit, že se cosi dovidám. O minulém, jsoucím i budoucím, o různých rytmech a hodnotách času. Znamení a planety mají poetická jména a už sama kombinace jejich jmen je krásná. Třeba Slunce v Býku v pátém domě, kvadrantizované Saturnem ze Lva z osmého domu a k tomu Jupiter ve Štíru v prvním domě v trigonu na Venuši ve čtvrtém domě. Působné, vidíte! To je část mého vlastního orloje. Jsou lidé, kteří tvrdí, že se v tom dá číst i něco podstatného. Já to netvrdím. Já si to jen tiše myslím. Deset let si kreslím planety do zvířetnickového kruhu a vím si své, a co nevím, a tím jdu na radu ke kamarádům, kteří si také tiše myslí své. Několik let se už nad Čechami pohybují planety zvláštně. V roce 1975 se Uran ponořil do našeho Štírovského Slunce a začal skrytě novou kapitolu. Rok na to se tranzitní Saturn

z Raka konfrontoval v trojité kvadratuře s radixovou Venuší, postavenou vysoko ve váhách v desátém domě. To byl rok 1976. Zákon se konfrontoval s českými umělci. Slabý Saturn, silná Venuše. Jistě nikdo nevěděl, že bod Prahy je 13.08 stupňů Lva, a když tam bude stát Saturn, že ten den bude soud s českým undergroundem. Jen několik astrologů si uvědomilo, že Prahu čekají události. Saturn se pak rychle vracel do vyslovení tvrdé a marné kritiky v trojité kvadratuře s Merkur, a když naposledy prošel "pražským" bodem, odjel ten den Zdeněk Mlynář do ciziny.

Mnoho se děje v této době nad Čechami. Napjatě jsem sledoval postavení kolem první půle listopadu 1977 a říkal si, že to nikde nesmím vyprávět, protože astrologové vždycky končili na hranici. S obavami sleduji Saturna letošního dubna, jeho vliv na ekonomii a vytváření trvalých závislostí, a přemýšlím o letním postavení výbušného Urana a srpnové poloze tvrdého a nesmlouvavého Saturna, nadobro už odcházejícího do Panny. Mám z toho strach, tak jako vždycky mám strach, když si myslím, že má dojít ke změně shora i zdola,

protože výkupné bývá v životech nevinných. Šel jsem za kamarády, aby mi vyložili, jak to čtou oni. Jenže astrologové jsou v base! Ivan Maňásek a Michal Kobal jsou už pomalu dva měsíce na Ruzyni v brůzyni. Oba chartisti. Ptám se ostatních chartistů za co, a nikdo neví. Ladím zahraniční rozhlas, dozvídám se všechno možné o Sedetovi a Eginovi, ale o Maňáskovi a Kobalovi nic. Kráci fix! Kdybych měl alespoň jejich horoskopy! Ale to jim nepomůže. I kdybych byl vševědoucí, nebudu všemohoucí a oni by potřebovali pomoc. Hladolet vězeňské cely do jejich dvacetiletých duší bude vpisovat nesmazatelně hořké poznání marnosti, bezmoci a násilí.

Stojím před Staroměstským orlojem. Orloj je pohyblivý horoskop, který měl sloužit těm, kteří neumějí počítat. Kobal a Maňásek počítat uměli skvěle. Dívám se tupě na pohyblivý horoskop, na loutkovou sarku a bílá holubí hovínka a vytanul mě na myslí bájný stavitel orloje, Mistr Hanuš. Když orloj postavil, panstvo si nepřálo, aby takový měli ještě na jiných místech, tak mu vypíchli oči. Jakousi analogií mi to připomíná vděčnost těm,

kteří v této zemi toho tolik postavili, vy-
budovali a vymysleli. Kdybych měl několik
desítek tisíc prstů, přesto bych se jich ne-
dopočítal. A stalo se, že mechanika orloje
přestala fungovat a páni m u s e l i po-
zvat stavitele, aby jim ho opravil. Mistr
Hanuš ke svému dílu přistoupil, vzal kladivo
a švihnul jím do mechanismu, a tím ho zničil
zcela.

Vracel jsem se domů na Vyšehrad a pře-
mýšlel. Mars je železo, Saturn je úder, Uran
může být výbuch mechanismu. Vracel jsem se
rozkopanou Prahou, která mi připomínala po-
rouchaný mechanismus orloje, a moje předsta-
vivost mi zahrčela jako telefon. Někdo zvedá
sluchátko: "Je Mistr Hanuš doma?" "U telefo-
nu." "Něco bychom od vás chtěli..."

Potřeboval bych bystrého Ivana Maňáška
a temného Michala Kobala, aby mi to vidění
vymluvíli.

31.března 1978

Václav Havel:

§ 203

/úvaha/

Motto:

Zem duní,
čím to asi je?
Neboj se,
to národ pracuje...
/Charlie Soukup/

Dík tomu, že jsem byl tentokrát formálně pouze vězněm kriminálním a že jsem tedy nebyl izolován, setkal jsem se v průběhu šesti neděl své vyšetřovací vazby při různých příležitostech /u lékaře, při sprchování, na vycházkách/ přibližně s padesáti jinými vězni a mohl se jich zeptat, proč tam jsou. Zdá se to být neuvěřitelné, ale navzdory tomu, že československý trestní zákon má třista paragrafů, bylo nejméně třicet z těchto padesáti vězňů stíháno podle jediného z nich: za příživnictví podle § 203. Netvrdím, že má náhodná setkání tvoří reprezentativní

vzorek osob ve vyšetřovací vazbě nebo ve výkonu trestu. Jelikož však statistické údaje tohoto druhu jsou přísně tajné, nezbyvá mi, než vycházet ze své vlastní zkušenosti a předpokládat, že nadpoloviční většinu československých vězňů skutečně dnes tvoří lidé stíhaní a trestaní za příživnictví.

Kde se v tradičně tak pracovitém národě bere tolik parazitů?

Vězňové - aspoň pokud jde o jejich případy - si většinou nelžou. To, co jsem od všech těch "příživníků" vyslechl, dalo mi na tuto otázku odpověď: je jich mezi námi tolik pouze proto, že většina z nich vůbec žádní příživníci nejsou.

Děda myje v hospodě nádobí a přitom si - byť líknavě - vyběhává invalidní důchod. Hostinský ho zaměstnává "na divoko": bez řádně uzavřené pracovní smlouvy. Přijde se na to - a výsledek? Děda má na krku § 203 a je ve vazbě.

Dělník nemůže dosáhnout toho, aby byl zaměstnán podle své kvalifikace, odbory se ho nezastanou, našťve se, přestane chodit do práce a bláhově čeká, že za ním přijdou. Co-

si jako privátní stávka. Po měsíci za ním skutečně přijdou - ale s obviněním podle § 203 a proto, aby ho odvedli do vězení.

Ale to nejsou zdaleka nejdřastičtější případy. Většina "příživníků" jsou lidé, kteří prostě dali výpověď, a než si našli nové zaměstnání, někde je legítimovali, zjistili, že nemají v občanském průkazu razítko zaměstnavatele, a tak je obvinili z příživnictví a uvrhli do vězení. Mluvil jsem s lidmi, kteří sedí a čekají na soud jen proto, že neměli měsíc nebo tři týdny trvalý pracovní poměr. Hrozí jim za to vězení až do tří let /a je-li to poněkoli káté, může to být i víc/. Tito lidé také samozřejmě vůbec neodpovídají laické představě o příživníkovi: žádní šarmantní gigolové, vydržovaní hošáci nebo playboyové, ale docela obyčejní dělníci, sedření chlapi s početnými rodinami, lidé, kteří evidentně celý život těžce pracují /ne náhodou právě oni snášejí vazební nečinnost ze všech nejhůř/.

Jsou jich zřejmě tisíce. Ano, ve státě, který se vydává za stát dělnický, jsou věznic plné dělníků!

V československé ústavě je zakotveno právo na práci. Nic se v ní však neříká o pracovní povinnosti. A přesto u nás pracovní povinnost existuje. V podobě paragrafu 203. Nejde přitom o skrytou pracovní povinnost, ale o povinnost docela otevřenou: policisté, vyšetřovatelé i prokurátoři o ní mluví zcela nepokrytě; nemáte-li v legitimaci razítko zaměstnavatele, jste automaticky považováni za člověka, který porušil zákon.

§ 203 praví: "Kdo se soustavně vyhýbá poctivé práci a dává se někým vydržovat nebo si prostředky k obživě opatřuje jiným nekalým způsobem, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta."

Na první pohled to nezní nijak hrůzostrašně. Praxe je však dost děsivá:

1/ Blíže nespecifikovaná "soustavnost" se prostě nebere v potaz: jako příživník může být prakticky stíhán kdokoli, kdo není po určitý čas řádně zaměstnán, přičemž záleží jen na libovůli a okamžitém trendu, po jak dlouhé nezaměstnanosti bývá obvinění vzneseno.

2/ Nejasný pojem "poctivá práce" je vy-

kládán mechanicky jako řádný pracovní poměr. Že lidé v řádném pracovním poměru se mohou soustavně poctivě práci vyhýbat a že lze naopak pracovat docela poctivě i bez tohoto poměru, samozřejmě nikoho nezajímá.

3/ Druhý znak trestného činu příživnictví, totiž získávání prostředků k obživě "nekalým způsobem", není také nijak blíže konkretizován, může být vykládán tedy opět libovolně a často není dokonce vůbec prokázán: ke stíhání a odsouzení stačí, zdá-li se být naplněn první znak - ono "vyhýbání poctivé práci". Že může člověk žít z úspor, z výhry v loterii, z úředně neschválené literární činnosti /jako například já/, z dědictví atd. atd., a že je to koneckonců jeho soukromá věc, se v úvahu nebere. Pokud se vyšetřovatel přeci jen namáhá s hledáním "nekalosti" obživy, pak mu jako důkaz může posloužit jakákoliv nicotnost. Setkal jsem se s lidmi, kteří seděli pro "příživu" proto, že si od kamaráda vypůjčili 200 Kčs a měli tu smůlu, že nebyli zrovna zaměstnání a byli zatčeni dřív, než to mohli kamarádovi vrátit nebo ho požádat, aby jim to odpustil.

Mnozí - nezávisle na sobě - mne ujišťovali, že stačí, aby jim dvě osoby dosvědčily, že u nich povečeřeli nebo si nechali od nich zaplatit v hospodě, a už tu bude důkaz nekalé obživy. /Jeden dělník - dokonce v řádném pracovním poměru - byl obviněn podle § 203 za to, že se nechal svou spolupracovnicí pozvat do automatu a nechal ji zaplatit společnou útratu 175 Kčs; pak se totiž nějak nepohodli a ona ho udala. V tomto případě stačil pro změnu pouze druhý znak trestného činu - a to ještě v této absurdní podobě - k tomu, aby s vážnou tváří obvinili dělníka z příživnictví a uvrhli ho do vězení./

4/ Významným zdrojem svévole při aplikaci paragrafu 203 je, že zásadně není respektován hlavní princip každého slušného právního řádu /už od dob starého Říma/, totiž že se dokazuje vina a nikoli nevina. Vyšetřovatelé, prokurátoři, soudci, ba i mnozí obhájci považují za samozřejmé, že není třeba obviněného usvědčovat a "nekalého způsobu" obživy, ale že on je naopak povinen vysvětlovat, z čeho žije, tedy prokázovat svou nevinu. Neprokázaná nevina se přitom bere jako

prokázaná vina, takže když obviněný nepřinese důkazy, že žije například z úspor, považuje se to za důkaz, že je příživníkem.

/Nejde o to, zda důkaz nevinu může či nemůže předložit, ale o protiprávnost postupu, který na něm vůbec žádá, aby ho předložil./

Jediná neurčitá a celkem nenápadná větička, na níž § 203 spočívá, je tedy - právě díky své neurčitosti a díky svévolné a mnohdy přímo protiprávní aplikaci - klíčem k neobyčejně rozsáhlému a tvrdému postihu všech osob, které jakkoli poruší nikdy nevydaný zákon, že každý občan musí být trvale zaměstnán. /Větička, která tuto praxi zajišťuje, je přitom sporná i pokud jde o to málo, co říká: mám osobně vážné pochybnosti o morálním právu společnosti trestat občany za to, že je živí jiné osoby, automaticky, tedy i tehdy, kdy se tak děje ze svobodného rozhodnutí obou zúčastněných stran. Ale to je už jiná otázka: nejde mi tu o analýzu právního řádu, ale zamýšlím se pouze nad jeho praktickou aplikací./

Kde hledat příčiny tohoto zarážejícího stavu? Jde tu snad o nějaký skrytý a promyš-

lený záměr /odvozený například z potřeb národního hospodářství/? Anebo je to jen jakési nedopatření, pramenící z chybného porozumění zákonodárcově myšlence? Jde o zobecněný zlozvyk určitých složek státní moci anebo snad o pochybnou snahu čelit prohlubující se pracovní demoralizaci nikoli odstraňováním jejích příčin, ale sankcionováním jejích následků?

To všechno může nějakou roli hrát. Nejvlastnější příčina celého jevu je ale podle mého názoru jinde: představa, že každý musí mít trvalé a pokud možno neměnné zaměstnání, stvrzené razítkem v legitimaci, není totiž vposledku ničím jiným a ničím méně, než logickým produktem systému, pro nějž je člověk pouze šroubkem společenského soustrojí, šroubkem, jehož poslání na světě je beze zbytku vyčerpáno slepým výkonem funkce, která mu byla vymezena. Takové pojetí ovšem předpokládá, že strojník musí mít o každém šroubku trvalý přehled, že musí mít dokonalou kontrolu jeho fungování a že mu nemůže dovolit jakoukoli výchylku, svébytnost či vlastní intenci - nic, co by jen vzdáleně

připomínalo svobodu. Jde tu tedy o zákonitý důsledek systému, který ze samé své podstaty musí v každém okamžiku vědět, kde jste, co děláte, komu podléháte, kolik si vyděláváte - tak jako musí vědět, kde bydlíte, jak bydlíte, s kým bydlíte, čím a kam jezdíte, co štete, s kým se stýkáte, co si myslíte. Je to důsledek systému, jehož sama existence je založena na tom, že vše je centrálně evidováno, řízeno a kontrolováno: nejen veřejný život a práce, ale i život soukromý, nejen životní styl, ale i to, z čeho vyrůstá: myšlení, svědomí, vnitřní svět člověka. Standardizace je předpokladem hladkého fungování a totální dohled je zárukou standardizace. Vše, co se vymyká, každá odlišnost, jínakost, spontánnost, samostatnost, nezávislá a neuchopitelná jedinečnost, vše nenapláňované a nepředpokládané, vše předem neznámé a nekontrolovatelné, je nežádoucí a posléze trestné.

Princip pracovní povinnosti je součástí absolutního nároku státu na člověka; je to logický projev státního centralismu s jeho ideálem *à* polovojensky organizované společnosti; je to jen přirozený výraz nekrofilní

povahy byrokratické moci /ve smyslu Frommovy analýzy/.

Vyplývá-li ovšem stále tvrdší postih každé nepravidelnosti ve sféře zaměstnanosti ze zcestného pojetí života a zcestného postavení práce /nikoli jako prostředku osvobození člověka, ale naopak nástroje jeho prohlubujícího se zotročení/, vlastních současnému politickému systému, znamená to, že většina dnes zavřených "příživníků" jsou de facto nepřímí političtí vězňové.

Nemíním je všechny idealizovat a dělat z nich beránky boží. Jsem ale přesvědčen o tom, že jde v drtivé většině o lidi, kteří nepatří do vězení. Nejsou to žádní lumpové. Většinou jsou to jen nešťastníci, smolaři, chudáci, lidé málo mazaní, málo adaptabilní. Často to jsou oběti jakési vlastní "neschopnosti k nesvobodě"; lidé, kteří se neudrželi a pokusili se espoň na chvílku vymanit z pout galejnického pojetí práce; drobní vzbouřenci proti duchaprázdnému pořádku byrokraticko-konzumní společnosti; lidé, kteří prostě nedokážou být po celý život feudálně přikováni k jednomu ponku a kteří ten slabý závan

transcendence, který dosud čeří jejich duši, nesvedou vtípnou kamufláží sladit s nároky administrativního státu. Mnozí z nich se ocitli na okraji společnosti a získali pečeť zločinců jen proto, že se odmítli rozplynout v sídlištní anonymitě, udržují si svou jedinečnost a zanechávají za sebou vlastní barevný příběh, odrážející se nebezpečně od horizontu obecné šedi. Typus současného *huzyňského* "příživníka" se mi jeví zkrátka jako smutný produkt doby, která žádá, aby lidé platili za své vnější štěstí ztrátou vlastní identity. Je to oběť doby, která ze samé své podstaty upírá a musí upírat člověku jedno z nejdůležitějších lidských práv: právo na pohyb v nejširším významu toho slova. /Není bez zajímavosti, že z etnického hlediska jsou dnes u nás nejtrestanějšími lidmi ti, kteří mají nejsilnější "etnogenetickou" dispozici k nomádství, totiž Cikáni./

Na první pohled snad paradoxní, ve skutečnosti však zákonité je posléze i to, že svou politikou v této oblasti neomezuje současný systém pouze člověka jako člověka, ale i člověka jako konzumenta: anebo není snad

určité spontánní proudění ve světě pracovních sil, vyplývající z nenaplánovatelných sociálních situací a vztahů, - onen Brownův nahodilý pohyb molekul - přirozeným zázemím zároveň fungujícího trhu pracovních sil jakožto dynamického hospodářského stimulu a není princip administrativní manipulace této sféry, drasticky podepřený i současnou aplikací paragrafu 203, jen další brzdou normálního ekonomického rozvoje?

Nemůžu si pomoci, ale dělník, který po celý život dláždí ulice a pak se jednoho dne rozhodne zůstat doma a je za to celoživotními úředníky vsazen do žaláře, se mi zdá být jedním z nejtvrdějších žalobců současné byrokratické moci.

Není nás mnoho, ale ještě kupodivu existujeme: intelektuálové, kteří byli sice ze všech svých míst vypuzeni a jednou provždy nazváni "zkrachovanci", kteří však navzdory tomu žijí - mnozí po léta - bez trvalého pracovního poměru. Zatím na nás s dvěstětrojkou nepřišli - přesto, že naši práci nepovažují za práci /natož "poctivou"/ a že naši obživu trvale a veřejně označují za "nekalou". Prev-

da, bylo by hloupé na nás chtít, abychom byli zaměstnaní, když nás nikde nezaměstnají. Přesto by to žádat šlo, a když by se nám to nepodařilo, nebylo by problémem proměnit nás z veselé svobodných zkrachovanců ve vězně - příživníky.

Proč to dosud neudělali? Proč jsme na tom - právě my! - líp, než onen děda, který byl nádobí bez regulérní smlouvy a příliš liknavě si vybíhával invalidní důchod?

Možná to je tak trochu stavismus: jakési právo na jinakost, odvozené z "původnosti" našeho intelektuáliství, nám přeci jen bezděky přiznávají. /Dělník - totiž "původní" dělník -, který by se dnes stal neoficiálním básníkem a jako takový se rozhodl vstoupit na volnou nohu, by se za pár neděl zcela bezpečně ocitl na Ruzyni./

Hlavním důvodem je ovšem něco jiného: vědí, že bychom se bránili.

Jak se k této vlastní - výjimečné - situaci postavit? Žádat o zrušení "privilegia" by bylo nejen směšné, ale především nesmyslné: víme přece, že nejde o privilegium, ale jen o mírnější formu bezpráví. Mlčky se

těšit z toho, že jsme na tom díky své vyřídilce líp, než onen děda, ovšem taky nelze.

Existuje jediné přirozené řešení: bránit i jeho.

Už přes rok u nás působí společenství, které sice nemá možnost bojovat za všechny nespravedlivě zavřené dědky, které ale pro ně přesto může dost udělat. A které je k podobným věcem ostatně už předurčeno tím, že v jeho duchovním podhoubí byla mezi jiným také vzpoura proti principu "rozděl a panuj".

Hrádeček 1.dubna 1978

Eva Kantůrková:

Chvála spontaneity

Vytržení z překonaných jistot sbližujeme se navzájem, obhlížíme nepoznané a hmatáme po dříve odsunutém. V dětství mě babička přieně vedla k roduvěrnému katolictví, zatímco má matka si zakládala na ostentativním neznabožství, a dítě, tísněno oběma vlivy, se zmítalo od touhy stát se svatou /evatá Eva! to by znělo// po klackovité přání uplivnout si v chrámu, aby se nakonec vyaklo oběma vlivům. A nyní, snad v hlubších, celosvětových souvislostech, snad prostě s lety, s nimiž se základní hodnoty usazují na svá správná místa, pozorují na sobě zvýšený zájem o křesťanství. Čtu si ve svatých knihách a dojíám mě ocitnout se na mši. Pauza byla ale dlouhá a obřad vedený v národním jazyce a proměna chleba a vína v tělo a krev Kristovu provedená na oltáři vystaveném přímo očím věřících mnou napoprvé otráslly. Nevý způsob obřadu zdál se mi profánním tím spíš, že jsem jej nečekaně spatřila v pařížském Notre-Dame,

kde vše netajemné zvlášť ostře bije do očí. A s novotou mě usmířily až stařenky v putimském kostele.

Putimský kostel je s katedrálou nesrovnatelný a nerovná se ani děkanským chrámům v Písku nebo v Bavorově, jeho gotika má lidový ráz, ale nad okolní venkovské kostelíky vyniká. Dali jej postavit hledači bohatství, lidé bohabojní i dobrodruzi, kteří dole na řece vyplavovali z nánosu Otavy zlaté valouny. A asi úspěšně, neboť k jedné lodi dali přistavět ještě druhou, k původní pravouhle přilehlou, takže oltář není umístěn v čele chrámu, ale v jednom jeho rohu. Stařenky hledí na kněze z boku a odpovídají mu tak živě, ochotně a radostně, že mi daly pochopit blahodárnost nového způsobu: uvolňuje upřímnost víry. A spontaneita věřících je jistě cennější než někdejší tajuplnost!

O velkých svátcích ale chodíme k svatému Vítu a - novinami informování nanejvýš o koncertu - dočkáme se zpravidla vzácných zážitků. O letošních velikonočních to byla intronizace pražského arcibiskupa. Ano, o tom, že bude při obřadu přečtena papežská

bula a novému arcibiskupovi že bude předáno pallium, znak jeho hodnosti, jsme se dočetli až při vstupu na vratech chrámu. Intronizovaný církevní kníže pražský seděl vznešeně na stoličce svatého Vojtěcha, velká mše měla všechny znaky významnosti chvíle, chrám rozechvívala Schubertova hudba a snad jen nepřetržitě přecházení cizích turistů bočními loděmi připomínalo, že v jiných poměrech by událost tak velká pro církev i pro stát nutně změnila chrám v poutní místo tisíců.

Biskupství pražské bylo založeno roku 974 za Boleslava II., se souhlasem německého císaře Oty II. a proti přání arcibiskupa Feřka zenského, jemuž se tak zmenšilo léno a příjem. První pražský biskup Dětmar byl ale vysvěcen až víc než po roce, neboť mezitím si Ota s Boleslavem odbyli jednu válku, o něž v těch dobách nebyla nouze. Intronizace Dětmarova byla provedena roku 975 v chrámu sv. Víta "ze hlučného Tedeum kněží, přičemž kníže a velmoži zpívali německý leich Kriste ginäde und die heiligen alle helfent uns, lid však toliko opakoval kyrieleyson refrainu svým "Krleš". Tak aspoň praví kronikář. Lid i v

roce 1978 prožíval obřad zbožně, mnoho věřících pokleklo k přijímání těla Kristova, ale knížete jsem žádného neviděla; leda tam byl nějaký úředník z ministerstva, rozhodně ale nezpíval. Hostům z ciziny pak vláda vstup nepovolila, dětmar zemřel po sedmi letech působení a při jeho smrtelném loži stál i šestadvacetiletý klerik od sv. Víta, Vojtěch, syn Slavníkův.

Vojtěch byl k úřadu předurčen schopností, zaslíbením, církevním vzděláním i vysokým původem; dva nejmočnější vládecké rody v Čechách, Přemyslovci na knížecím trůně a Slavníkovci na Libici, našly ve Vojtěchově volbě modus vivendi. Ne nadlouho. Navrhnut českým knížetem, schválen císařem Otou, přijat na sněmu českými šlechtici, byl Vojtěch vysvěcen biskupem roku 983 ve Veroně. V Praze pak byl uvítán nadšeným zástupcem, v jehož průvodu kráčel "bos a zkroušený, spíš kající než biskup". V Pavii se seznámil s opatem Majolem z Cluny a s biskupem Gerhartem z Toulou, svatými muži, zanícenými pro zbožnou reformu církve, a sám též stoupencem clunyjství, cítil se v Čechách osamocen. Úřad vy-

konával s nadšením, ale neuspokojen; s clunystvím zdědil asketický pražský biskup osud Václavův; nebyl sice Boleslavovým synem zabít, ale už po pěti letech odchází do prvního exilu. Žije zbožný život v Říme a do Prahy se vrací jen na naléhavé vyzvání a sliby knížete; konflikty se ale spíše prohlubují, Vojtěch s reformou usiluje i o větší nezávislost církve na světské moci, a otevřeně konflikt propuká pro jakousi šlechtičnu z Vršovic, která, nespokojena manželem, hledá útěchu v náručí kněze, je přistižena a čeká ji smrt. Vojtěch cizoložnici na slib čistoty poskytne azyl v svatojiřském chrámu, sám se postaví rozlícenému davu a manželovi, doufaje v mučednickou smrt. Dav v něm sice napadá jeho slavníkovskou příslušnost, avšak manžel se zradou dostane k ženě, podřízne ji na místě a biskup vyhlásí za porušení posvátného azylu nad viníky klatbu. Odejde pak ze země podruhé a je to odchod osudný. Slavník, jeho otec, je mrtev a není, kdo by docíloval s Přemyslovcem shodu.

Boleslav II. využije Vojtěchovy nepřítomnosti i vojenské výpravy nejstaršího ze

Slavíkovců Soběbora na pomoc Boleslavu polskému a o vigílii sv. Václava, nedbaje posvátnosti cne, dá vyvrátit Libici, pobít bez milosti všechny, kdo nesou Slavíkovovo jméno, zejména čtyři bratry Vojtěchovy a Soběborovy - Spitiřira, Pobraslava, Foreje a Čáslava. Rod Slavíkovský je vyvražděn, panství Zlícké rozchváceno - a Vojtěch se do Čech již nikdy nevrátí. Proslaví se ještě za života po celém známém světě zbožností, jen v Čechách si bujná šlechta a panovačný Přemyslovec nepřejí jeho přítomnosti. A už současníky bylo považováno za trest boží, když Boleslavův bratr Strachvas, vybraný za Vojtěchova nástupce, zemřel při obřadu na stupních oltáře raněn mrtvicí. Vojtěch, jak známo, zshynul krásnou smrtí mučednickou na misijní cestě u nejobávanějšího národa Prusů, zatímco v Čechách trval trest boží: nový biskup Thiddeg, oblíbenec Boleslavův, byl pijan, a když byl na knížecí stolec proti Boleslavu III. Ryšavému povolán Vladivoj polský, historik může jen smutně poznamenat: "Čechy byly tedy v dobrých rukách: kníže neustále opilý a biskup málokdy střízlivý..."

V roce 1978 nově intronizovaný arcibiskup pražský udělil po mši věřícím odpustky a nám ostatním z dobrého srdce požehnal. Kráčel chrámem se svou svitou, oblečen v jasně červené říze a čepičce, žehnal pilnou rukou a vlídným úsměvem, neoddělený od svých oveček pyšnou pompou - a z od východu z chrámu nechal arcibiskupskou berlu i svitu vrátit se do zákristie a sám vyšel před chrám. A hradním nádvořím zvolna, jak mu dovolovaly vřelé polibky na žehnající ruku, oslovení, krátké rozmluvy, provolávání slávy i potlesk, šel ke svému sídlu na Hradčanském náměstí. Lidé tleskali jemně a volali spíše polohlasem. "Ať žije Otec František! Náš Moravan!" Žert měkce dozněl a i pan arcibiskup se pobaveně usmál.

Nikdo tam nebyl z povinnosti či dokonce ze strachu, všichni jen z upřímnosti citu, spontánně; cizinci ovšem ze zvědavosti. A Jiří Gruša, dojatý a hrdý, řekl: "Církevní knížata vládnou v Praze v nepřetržité linii legitimacy už víc jak tisíc let." Otec František skutečně kráčel hradními nádvořimi jako dobrý kníže se svým lidem. "Čím jai star-

ší, tím jsi hodnější, viď?" oslovil jakéhosi chlapce, lidé se usmívají, nabízejí děti k požehnání, vtiskují do posvěcených rukou květiny.

Po velikonocích jsem si přečetla v novinách strany lidové třířádkovou úřední noticku, že pražský arcibiskup byl intronizován ve svetovítském chrámu. To z Vídně o tom hlásili podrobněji. A já? Já budu krásný zážitek, který nás zahřál o tom studeném jarním dni, vyprávět křesťankám v Putimi. Co víc nám zbývá, než posilovat spontaneitu, jíž už sami nejsme schopni...

Praha 5.dubna 1978

Jaroslav Hutka:

Večírek

Na konci každého dne vplouvá Braha do noci. Na obou stranách temna lidé bdí a touží temno rozsvětlit, rozhlédnout se a nedechnout. Světélko svobody je už sto padesát let matné a i když se čeština rozplevelila po celém území, nedaří se jí naroubovat ušlechtilost a radost nezávislosti. Inkvizice se rodí z české mámy a cizinec se zabydlil u pravěné jazyka. Osudové čáry na našich dlaních mluví o bezmoci a prvních klíčcích nenávisti. Už se šije purpurová opona a začínají zkoušky hry na násilí, kde účast diváků a herců bude povinná. Jedni si šněrují cestovní boty a druzí si dělají na stěně sbírku nožů. Jsou otázky, na které se čím dál hůře odpovídá slovem.

"Až půjdete domů, napíšete fejeton o tom, jak jste šel s naftou ze sklepa a my jsme vás zatkli. Dáte tomu název - Večírek v Bartolomějské - nebo tak nějak," říkal s jemnou ironií policista mého věku. Já věděl, že takový

fejeton nebudu mít chuť psát, protože mi tito majitelé našich osudů už jdou se svou všemohoucností na nervy. Pořádal jsem 17. dubna večírek, pozval několik přátel a v sedm hodin, když se měli začít scházet hosté, si pro mne přijeli s předvolávkou, uniformou a šestsettrojkou. Vzal jsem si kartáček na zuby, pastu, hřeben, několik balíčků tabáku a sirky. Byl jsem v té chvíli sám, tak jsem tiše řekl sobě - protože co já vím?

"Kdo k vám měl přijít na návštěvu?"

"Na tuhle otázku odpovídat nebudu. Není žádný zákon, který by mi dával povinnost mluvit o mých soukromých záležitostech."

"My víme, že k vám měl přijít na návštěvu akreditovaný francouzský novinář a že jste měli připravit text letáku." Rozesmál jsem se a říkal, že to mě mohou zase pustit, protože letáky není ani můj obor, ani můj zájem.

Kdyby teď nepřišla už několikátá obvyklá denní návštěva poptat se co dělám, jestli nejsem zavřený a co tak vůbec se životem, tak bych ještě domyslel, kdo dělá letáky a kdo literaturu. Řekl jsem návštěvníku chlapci, že

bych potřeboval psát. Usmál se pln pochopení a obdivu a odpověděl ať klidně píšu, že mu to nevedí, že bude tiše kouřit a popíjet koňak. A pak se mě lidé ptají, proč chci emigrovat!

Trčel jsem v místnosti číslo 15 na červenné pohovce před konferenčním stolem. Na jedné straně stolu dřímал hrubší mladík a naproti mně seděl brýlatý, elegantní muž mého věku. Byl inteligentní a přitom velmi dobře chápal své povolání. Poznal, že nemá cenu na mne naléhat, a tak jsme si povídali a čekali na příkaz, co se mnou dál. Vyslechl moji přednášku o trestním řádu, o odcizení, o tom, proč to dělají tak blbě, že jim komplikace budou jenom narůstat a že čeští literáti chodí do Bartolomějské už sto padesát let. Noc se příjemně vlekla a vedlejší kanceláře zaplnili ostatní účastníci večírku. Mluvil jsem o smyslu života a umění. Měl jsem potřebu vyřknout právě zde, že koho život osloví svou naléhavostí a hloubkou, toho zažene doba do této prokleté ulice. Ale temno a zkáza, která odsud přichází, nám vrací smysl světla a řádu. Mluvil jsem o historii, hudbě a po-

vaze mladé generace, o hlouposti zakazování a pokrytectví úřadů a zdálo se mi, že v té chvíli rozumím hranici mezi životem a smrtí. Vedle mne stála plaketa Dzeržinského.

"A když vás pustíme do zahraničí, jak nám zaručíte, že nevyjduz palcové titulky a seriál o tom, jak v socialismu nemohl nějaký zpěvák zpívat a musel se proto vystěhovat z vlasti."

"To vám nezaručím. Na to nemám žádný vliv."

"To by mohl být důvod, že vás nepustíme."

"Jistě, o tom rozhodujete vy, ale možná by to mohl být teprve důvod, že by palcové titulky vyšly." Nevedilo by mi tolik, kdyby mě nepustili. Množství lidí by bylo potěšeno a já bych tu měl nakonec také co činit. Jen od určité chvíle tu nechci být dobrovolně, abych ve chvíli konfliktu, ke kterému jsem situací směřován a o který nestojím, si nemusel vyčítat, že jsem neudělal vše ke své záchráně. Vzdát se dobrovolně pohledu na volný let ptáku znamená skočit do žumpy, která sice nasmrdí, ale ve které se člověk rozplyne k nenalezení. A co je krásnějšího než člověk se sluncem nad hlavou kráčeji životem po svých

nohách?

Před půlnocí byl večírek rozpuštěn. Šel jsem s tím svým, který neměl příkaz být na mne zlý a málem jsem vrazil do Marty Kubiškové, která s tím jejím vycházela z druhé chodby. Vrhli jsme se k sobě a začali štěbetat, že se nám večírek pěkně vydařil. Marta byla krásná a slušelo jí to. Moje Dana už čekala před budovou a jeden přes druhého jsme si sdělovali, co všechno jsme se na večíрку dověděli a srdečně se tomu smáli. Když už nevycházeli nikdo další, chytili jsme taxíka a jeli domů. Z taxikářského rádia znělo přelnoční Kde domov můj. Před našim stálo policejní auto a ještě té noci zabavilo řidičák dalšímu účastníku večíрку.

Francouzští manželé, naši náhodní známí, přišli znovu druhý den. Dovolenu měli u konce. Byli udivení a rozhořčení. Vlasatý a fousatý muž se podrobně vyptával. Sice tu byl na dovolené, ale večírek ho probral a vylezlo z něj, že je opravdu novinář a z docela známých novin. A tak si na Bartolomějské dojednali článek a je možné, že i s palmovými titulkami.

19.dubna 1978

Pavel Kohout:

Den Šeby

/meziodstavce RP z 11. IV. 78/

Jan Šeba se úředně narodil 20. října 1943 jako pět jeho nevlastních sourozenců. Rok určil lékař, den starosta Ledče nad Sázavou podle data, kdy je v roce 44 prvně spatřili adoptivní rodiče. Duší - katolická církev má s nalezenci jakési problémy - se ujali evangelíci a ozdobili všechny chlapce Mistrovým jménem Jan. O nákladu vozidla, jehož šofér se z Ledče vypařil, podaly dvě sestry německého Červeného kříže protichůdné zprávy: jde o 1/ německé děti ze Schlesien, evakuované před frontou, 2/ české děti popravených rodičů. První byla zřejmě pravda, druhé nejspíš svatá lež, která měla nemluvnatům zajistit víc tepla.

DEN MEZINÁRODNÍ SOLIDARITY BOJOVNÍKŮ PROTI FAŠISMU MĚL? MÁ A BUDE MÍT STÁLE SVÉ OPODSTATNĚNÍ, PROTOŽE FAŠISMUS A NÁSILÍ ZE SVĚTA JEŠTĚ NEZMIZELY. STAČÍ PŘIPOMENOUT CHILE A UDÁLOSTI NA BLÍZKÉM VÝCHODĚ.

Jana Šeby se ujal šedesátiletý hluchý

truhlář s manželkou. Vyrostl u nich s intermezzy v dětských domovech, kdykoli byli příliš nemocní. Díky jejich vedení i vlastní ctišádosti se vyučil zedníkem, získal diplom dřevorubce a pověst dobrého fotografa. S trojím řemeslem si mohl brzo vzít textilní dělnici Marii, taky adoptivní dítě, a mít s ní dceru a syna, konečně něco vlastního.

WASHINGTON SE UCHYLUJE K HRUBÉMU NÁTĚLU NA PANAMSKOU VLÁDU, ABY SI ZACHOVAL DŘÍVĚJŠÍ VÝSADY V PANAMĚ. - POMALÝ A ČÁSTEČNÝ ODSUN OKUPAČNÍCH VOJSK JE POVAŽOVÁN ZA MANÉVR AGRESORA. TEL AVIV MŮŽE VYMYSLET JAKOUKOLI ZÁMINKU PRO POKRAČOVÁNÍ OKUPACE JIŽNÍHO LIBANONU.

Neznámý původ Jana Šebu vědecky zneklidňoval. Obrátil se kdysi i na obchodní misi NSR v Praze. Během normalizace to pak bylo shledáno nenormálním. Nesměl jet s Čedokem ani do Finska. Cítil se ukřivděn, ale nedošel sluchu. Když v lednu 77 slyšel z éteru text Charty, vydal se do Prahy. Utkvělo mu jméno Jiří Hájek. Jako venkovan se šel poptat do kostela. U Mikuláše ho snažně prosili, aby se ptal jinde. Věřící, která zaslechla, mu

poradila telefonní seznam. Jiřích Hájek v něm bylo třicet devět, ale to už si poradil sám. Usoudil, že mluvčí musí mít nejvíce titulů. Dorazil k správnému, ale zrovna ho odvezli do Ruzyně. Čekal celý den, dočkal se a podepsal.

MAOVI DĚDICOVÉ PŘEBÍRAJÍ I NEJNEJAPNĚJŠÍ VÝMYSLY PROPAGANDY. NEÚNAVNĚ OPAKUJÍ BÁCHONKY O SOVĚTSKÝCH TANCÍCH, KTERÉ MOHOU KAŽDÝM OKAMŽIKEM VYRAZIT K BŘEŽŮM ATLANTIKU. - MINISTR NÁRODNÍ OBRANY SOUDRUH DŽŮR SE NA KONFERENCI KOMUNISTŮ TANKOVÉHO SVAZKU KLEMENTA GOTTWALDA ZABÍVAL ZABEZPEČOVÁNÍM NEPŘETRŽITÉ BOJOVÉ POKOTOVOSTI.

Když podpis vyšel, křičela na něho kutnohorská StB, co má co hledat mezi milionáři. Ať se jeden podívá, jak si žije takový Kohout! Jel rovnou a našel na vratech hákové kříže. Vyfotil a příště řekl v Hoře, že tak by si žít nechtěl. Rozzlobili se, když tvrdil, že ho k nám poslali sami. Však poznáte, věstili, až jim dosloužíte, odkopnou vás! Člověče, odvolejte, co vám tu jako dělníku chybí?

V LENINGRADĚ SKONČIL 10. DŮENA PROCES S 42LETÝM OBČANEM LEONIDEM LUBMANEM, OBVINĚNÝM

Z NAPOMÁHÁNÍ CIZÍMU STÁTU V NEPŘÁTELSKO ČINNOSTI PROTI SSSR. JE TO LOGICKÝ KONEC ODŠTĚPENCE, KTERÝ ZAČAL POMLOUVÁNÍM SVÉ VLASTNĚ A SKONČIL JAKO JEJÍ PŘÍMÝ ZRÁDCE.

V těch dnech právě přecházel jako zedník na Ředitelství výstavby spojů ve Zruči. Náhle mu vzkázali, že ho nepotřebují. S ote-
vřenou náručí ho hned uvítali v Pražských vo-
dárnách, že mají chronický podstav. Vzápětí
se ta náruč záheďně zavřela. Neděšeně byl po-
zdraven jako dělník v Lesních závodech Kácov.
Obratem se mu rozpačitě vymluvili. Metrostav
Praha ho přijal jako jeřábníka bez čekání.
Propustil ho po devíti dnech, že není v odbo-
rech. Kvůli rodině opustil rodinu a jel co
nejdál od Hory. Ve Velvetě Varnsdorf se na
živého zedníka z vnitrozemí s čistým trestním
rejstříkem dívali jak na zázrak. Než jim kdo-
si vysvětlil, že zázraky nesmějí zaměstnávat.
Pak si ho kutnohorští vyzvedli doma, proč ne-
pracuje. Když dovyprávěl, řekli, no vidíte,
dělnická třída vás tu už nechce, měl byste
odjet.

JEN KRÁTKÁ ČAS NÁS DĚLÍ OD 16. DUBNA,
KDY SE V PRAZE SEJDOU PŘEDSTAVITELÉ ODBOROVÉ-

HO HNUTÍ ZE VŠECH KONTINENTŮ. ZHODNOTÍ VŠECH-
NO POZITIVNÍ, ČEHO BYLO DOSAŽENO DÍKY INTER-
NACIONÁLNÍ TŘÍDNÍ SOLIDARITĚ V BOJI ZA SOCI-
ÁLNÍ POKROK A MÍR.

Začátkem listopadu požádal tedy Jan Šeba rakouskou vládu o asyl a svou o výjezd. První dostal hned, druhé mu slíbili do šesti neděl. Žena musela dát proto ihned výpověď. Neměli rezervy a tak začali rozprodávat. V únoru už spali na zemi. V březnu jim oznámili, že vada je v požadavku, aby ženě i dětem zůstalo ob-
čanství. Smutně se ho zřekli a čekali dál. Začátkem dubna začal Jan Šeba v zoufalství dupat po kufrech. Žena ho poslala k nám, na uklidněnou. Předpověděl jsem mu, že odjede do desátého, i proč. Nevěřil mi. Ale už ráno při-
jel prvním vlakem, že jsem uhodl. Přivezl na památku, co jim zbylo: dvě sklenice s tlače-
nou švestkou, dva popelníky jako vinné listy a pět kaktusů. Stáli jsme u branky naposled. Vy jste mi to ztížili, řekl Jan Šeba, od nich jsem chtěl co nejdřív co nejdál, teď jsem po-
zhal kamarády a vůbec se mi... Tak jsme hned začli zvedat kameny a těmi ho zahánět. Běžel pěšinou k nádraží, otáčel se, sbíral je, jak

se koulely, a strkal ho kapsy.

10. DUBNA V DESET HODIN SEČ DOSEDLO NA PLOCHU LETIŠTĚ HVĚZDNÉHO MĚSTEČKA LETADLO Z BAJKONURU, NA JEHOŽ PALUBĚ BYLI ČLENOVÉ INTERNACIONÁLNÍ POSÁDKY SOJUZU 28 LETCI-KOSMONAUTI, HRDINOVÉ SSSR A ČSSR ALEXEJ GUBAREV A VLADIMÍR REMEK.

Na celnici museli Šebovi se vším až do Boleslavi, i s dětmi, aby zapsáno, co mají na sobě; v tom už byly povinny doběhat poslední čtyři dny občanství. Na Hlavním nádraží nechtěli zaručit, že celní plomby nikdo nepoškodí; už už vlekli kufry zpátky do Zruče. Našli jsme nejbližšího signatáře, ten jim je uložil doma. Zatím jsem vzal děti, abych jim ukázal aspoň Museum, byly však roztěkané. Koupil jsem jim tedy v Blaníku banánovou, v Jitřence oříškovou zmrzlinu a v Domě potravin vanilkovou. Matku Marii nad těmi šesti korunouty obcházely mrákoty, ale já věděl: pro tohle na Prahu jen tak nezapomenou.

GENERÁLNÍ TAJEMNÍK ÚV KSČ A PREZIDENT ČSSR GUSTÁV HUSÁK ODLETĚL V PONDĚLÍ 10. DUBNA NA OFICIÁLNÍ NÁVŠTĚVU NSR. DOPROVÁZEBJÍ HO MÍSTOPŘEDSĚDA VLÁDY VÁCLAV HŮLA A MINISTR ZAHRANIČÍ BOBUSLAV CHŘOUPEK. NA ROZYŇSKÉM

LETIŠTI SE S NÍM ROZLOUČILI PŘEDSEDA VLÁDY
 LUDOMÍR ŠTROUGAL A DALŠÍ ČLENOVÉ PŘEDSEDNIC-
 TVA ÚV KSČ VASIL BIĽAK, ANTONÍN KAPEK, JOSEF
 KEMPNÝ A JOSEF KORČÁK.

Zedník a dřevorubec Jan Šeba odjel v
 pondělí 10. dubna do emigrace. Doprovázela
 ho žena a dvě děti. Na hlavním nádraží se s
 ním rozloučili malíř Karel Havlíček, režisér
 Jan Moravec, herec Pavel Landovský a spisova-
 tel FK. Jan Šeba psal pohled rodině, které
 přenechali byt: KLÍČE JSOU V POŠTOVNÍ SCHRÁN-
 CE. SCHRÁNKU NUTNO TRHNUTÍM UVOLNIT. Jana
 mluvila s panenkou, ještě plynne česky. Kája
 byl netrpělivý a otec pohrozil pohlavkem.
 Tati, řekl syn, ne nás už nesmíš sáhnout, my
 jsme napešní na maminku. Smáli jsme se a pi-
 li teplé pivo. Z Marie dýchal antický klid
 žen, který drobí bezbřehou, nenapravitelnou
 katastrofu v jistý počet zvládnutelných ne-
 snází. Pak přijela Vindebona. Šebovi naloži-
 li všechen majetek: tři kufrы, z toho jeden
 plný knih, a čtyři šilinky, které dostali od
 Rakušanů na telefon, kdyby ve Vídni v noci
 nikdo nečekal. Dal jsem jim pro ten účel
 lístek s fonetickým textem: HÍR IST ARBAJTR

ŠEEA MIT FAMILIJE, VÍR VARNT FÜR DEM FRANC-
JÓZEF BÁNHÓF UND ŠPRECHN NŮR ČECHIŠ, PITE
KOMN ZÍ UNS BŮLN.

Sázava 13.4.1978

Vlastimil Třešňák:

Bylo nebylo...

Přítel Z., kterému jsem před časem daroval tři své grafiky, si po třech měsících řekl, že obrázky má už prohlédnuté a že by se jimi měl potěšit někdo jiný.

Zanesl je do malého, zapadlého krámku Antikvariátu. Tam grafičky prohlédli, ohodnotili, přijali, trošku přičísli cenu a příteli Z. vyplatili sumu, které jsme ještě ten den srazili hřebínek. Jedna z grafiček putovala z nákupního oddělení do výkladní skříně. Tak už to v takové Antikvě chodí. Kolem výkladní skříně procházejí lidé, zastavují se, prohlízejí obrázky a peněženku. No, a někteří krom obrázků, signatur a peněženky prohlízejí zřejmě navíc jakýsi "seznam", jelikož...

Jelikož za nějaký čas vdupali do prodejny dva s tím, že mají udání, že se ve výloze děje provokace a ať to okamžitě zmizí a kdo že to do Antikvariátu přitáhl a co a jak?! Obrázky si dali pod paži, opsali si jméno, adresu a číselka přítele Z. a spolu s ním

ještě podobné údaje dvou dalších osob, které se provinily podobně. Totiž tím, že nabídli prodejně ke koupi grafiky malířů, kteří čirou náhodou byli rovněž na onom "seznámku". Jeden pod písmenem "N", druhý pod "L".

No dobrá, viset nebudeme. Ať visí jiní.

Stali jsme se pionýry nového uměleckého směru - Nepověšení.

Chtěl jsem původně napsat povídání o neoficiálních výstavách, které se poslední léta rozlézají po Praze jako zhoubný, rakovinový nádor. Této epizody jsem použil pouze k tomu, k čemu skokan na lyžích rozjezdového můstku.

Motto:

...prosím vás,
jak vypadá umění
poraženého lidu?

/Motto jsem si vypůjčil z pamětní knihy k výstavě Umění vítězného lidu - dále jen U.V.L. Na podobné výstavy chodím z nějaké utajené perverznosti. Stejně jako si prokládám strojem psané knížečky strojní sazbou novinek Československých spisovatelů./

Ale zpět k mottu. Rád bych panu X.Y.

odpověděl, a měl-li by zájem, s radostí ho na expozici někoho z "poražených" zavedl. Kam?

Jestliže Paříž má svůj Louvre, Leningrad Ermitáž a New York své Guggenheim Museum, pak srdce Evropy, ceput regni, má podobných svatostánků nespočet. Ať už je to sklepní byt kdesi u Vltavy, podkroví karlínského činžáku nebo zahrádka na druhém konci města. Tak, jak se na hlavní město socialistického státu ke konci dvacátého století sluší a patří. Pravda, tyto výstavní prostory nemají takovou publicitu jako ty výše jmenované, takže se neinformovanosti pana X.Y. ani nedivím. Nemají ani státní dotace, ani svoji tiskárnu a jen těžko by se té které výstavě dělala reklama v tisku či v televizi. A snad právě proto jsou daleko víc navštěvovány než výstavy U.v.l. A rovněž padá nebezpečí, že by si někdo přijel prohlédnout výstavu s buldozerem, jako u sousedů. Přeci jen by nešel srovnat se zemí barák, kde se v podkroví krčí výstavka někoho z "poražených" a kde v přízemí bydlí domovní důvěrník.

Představoval jsem si vždycky, že otevřít a vést galerii je nad lidské síly. Ale není

to tak. Byl jsem vystrašen četbou knihy A. Vollerda: Vzpomínky obchodníka s obrazy. Skřípať jsem zuby nad výměchem a nevšimavostí společnosti k malířům, jejichž jména dnes vyslovujeme s úctou a francouzským přízvukem.

Ale impresionisté to opravdu neměli lehké. O nějakých výstavách se ze začátku vůbec nedalo mluvit. Jediný způsob, jak vystavit své práce a seznámit s nimi veřejnost, bylo pověsit je do výkladních skříní malých, zapadlých krámků, kolem nichž procházeli lidé, zastavovali se nebo pohoršeně přidali do kroku. Těžké, opravdu těžké. A zatím ve štukovaných sálech Lucemburského muzea vystavovali Jules Lefebvre a jemu podobní. Ještě v roce 1900, když prezident Francouzské republiky chtěl navštívit expozici impresionistů, rozkročil se ve dveřích starý, podivínský profesůrek jakési umělecké školy a křičel: "Sem nechoďte, pane prezidente, zde je hanba Francie!"

Ale to vše je za námi. V loňském a začátkem letošního století. A když tak procházím současnými vítěznými výstavami /podivínský profesůrek nikde!/, maně se mi vybaví

futuristický manifest z roku 1909. Hlavně jeho poslední, desátý bod: "Chceme demolovat galerie, knihovny, potírat moralismus, feminismus a všechny oportunistické a utilitární zbabělosti!"

A hle! Pouhé slovo a nese plody! Rozhlédněme se!

/Pravda, desátý bod přinesl plody jen částečně. Oportunistické ani utilitární zbabělosti potřeby nejsou. Ty rozkvetly v nevídané kráse a vůni masožravé květiny./

Ale zpět k umění lidu "poraženého". "Poražené" nahrávací studio potřebuje k životu magnetofon, mikrofon, magnetofonové pásky a minimálně napětí 120 voltů. "Poražené" nakladatelství psací stroj, papír, hodně papíru, pásky do stroje a minimálně dva prsty. A "poražená" galerie? Pchá! Kladivo a pár křebíčků!

Měl bych vlastně pohovořit o důležitosti těchto galerií jako o jediné možnosti konfrontace, o tom, že žízňící karavana projde občas bránou oázy. Měl bych pohovořit o tom, že tyto výstavy... ale nebudu!

Přijďte se podívat. Na obrazy, grafiku,

koláže, fotografie, plastiky.

Jediné, na co neprávem zapomínáme, je výstava známek. "Poražená" filatelie. A přesto, krásná, pestrá, bohatá by byla výstavka ze známek poražených státníků. Budu na to myslet.

"Sem nechoďte, pane prezidente, zde je hanba Francie!"

Duben 1978

Daňa Horáková:

Takže pořádek

Mám ráda pořádek, a proto s chutí, i když ne příliš často, uklízím. Asi jsem to zdědila po mamince, rodačce z kraje, kam odjakživa utíkali - pokud to stačili a mohli - čeští nespokojenci a odvážnou němčinou pak dokazovali své smýšlení.

Na pořádek mám pokoj, teď vlastně už dva. Jeden velký, se štukami a dvěma okny do protějšších oken, druhý s krásným lustrem a ještě větší zimou a tmou. V obou je krásně, v obou sídlí takový ten věky ~~získaný~~ klid. Den co den se jimi po večer projdu jako viktoriánská kastelánka a uklízím: popošoupnu zrcadlo s černými andílky, aby sedlo do prostoru, narovnáám obraz, nad kterým se ti o patro výš zas jednou pohádali, plácnu do polštářů a nakonec zvednu z koberce zelenou jehličku, co zbyla z loňska, a řeknu si - nepřesrok koupíš borovici.

Skoro stejně ráda jako pořádek mám návštěvy. Všechno spleťou, prohází, oživí. Ta-

ková návštěva přijde a už v předsíni se chová po svém. Zuje se u dveří, za nimi, nezuje se, sedne si do křesla, na gauče, neseďni si, chce po mně panáka, kafe, nic, vrtí se, nevr-tí, mlčí, nemlčí. Nejzajímavější jedinci se hned chovají po svém, vnímavější pokukují kolem a pak se někam za sunou, samostatně se zeptají, co se tu smí, a já popravdě odpovím, že od loňska už i kouřit, ale jinak vše, od toho že tu ten pořádek přece je.

Snad kvůli pořádku už od dětství nesnáším pořadatele. Zdálo se mi, že fungují ztuha a více méně podle prazvláštních pokynů, a tak jedním z mých nejsmělejších holčičích snů bylo jít třeba do kina s artistou, který by takového zarputilého pořadatele přemetl. Připadalo mi totiž jako podfuk, že má pásku místo vstupenky, a může pod záminkou pořádkumilovnosti připlácnout předem ovstupenkované lidičky do předem očíslovaných míst, aby to klaplo, zatímco ubozí zájemci bez čísla musí stát za dveřmi, i když třeba pár míst zbyde. Na ty se roztáhl on sám, pořadatel, a za tohle podivné podnikání ho odkudsi chválili a dokonce odměňovali, tu prémie, tu řádem.

Vyrostla jsem a původně dětská averze přerostla v ráznou podezíravost. Než si někoho pozvu, nenápadně se přeptám, jak to s ním doopravdy je. Jestli třeba náhodou, po večerech či po domácku, nedělá pořadatele. Kdo totiž ví, co by mi tu takový pořadatel vyváděl. S určitostí to asi nemůže vědět nikdo, ale já si to umím představit.

Tak docela určitě by mi sledoval návštěvnost. Potom by zřejmě očísloval grafiky a talíře a knihy a ony by zvedly. A už ve dveřích by rezolutně zpochybnil postavení mých věcíček a rozhodl se mi sem vnést onen vertikální pořádek, který znám odjinud, pořádek plný podivných pořadatelských hledisek, co vedou k dočasné, ale samozřejmě pouze zdánlivé likvidaci spontánní divácké hravosti, která nejde uspořádat nastojato, ale jen tak hezky vedle sebe, a tak na nějaké ty diváky, co nechtějí koukat odtud, kam si je pan pořadatel hodlá umístit, prostě nezbydou vstupenky, a oni musí zůstat za dveřmi, eventuálně ještě dál. Už ho vidím, jak mi tady instaluje tuhou hierarchií věrné věčnosti dávno zavedenému řádu, aby se mu přehledněji dohlíželo,

jak přemísťuje užitečný kafemlejek na místo zcela nepotřebné a navíc nebezpečně rozverné tanečnice se skleněnýma sukýnkama, jak si potom někam - nejspíš do kouta - postaví i mne a posléze začne docházet na kontroly, zda a jak mu ten jeho pořádek dodržuju, a hlavně jestli se mu náhodou nehýbu; až by ho tu časem bylo tak plno, že by se mi ke mně už nikdo jiný nevešel, a tím pádem ani nev kročil, a já mám - jak už jsem řekla - návštěvy ráda.

Ne, pořadatele na návštěvu nechci, ani omylem. Jsou to podivíni. Jak se pamatuju, řadový pořadatel nesnáší pohyb, pročez mu vadí přestávky, kdy se chodí na vzduch a oběrstvení; lidi ho štvou, protože se hýbou, a on je tudíž musí ustavičně a pořád dokola třídit podle postavení, řadit podle míry víry, kontrolovat podle pokynů. Prostě si je uklízet. Jenomže lidi nejsou věci, co se samy od sebe většinou ani nehnou. Ale tohle on zatím ještě neví, a tak je, ty lidi, umíněně poklízí a zametá, pročez jsou smetiště dějin ode dávna a zřejmě taky napořád nebo aspoň na hodně dlouho plná nedorozumění. Čistka totiž není pořádek, ale tohle pořadatel v akci nepochopí. Už taky proto, že přestože nedělá

nic pořádného, takže to může dělat skoro pořád, bez přestávky, bez vývoje a koneckonců taky bez vzdělání, nemá čas na zamyšlení, protože se nelze divit, že jeho počínání často postrádá smyslu, i když je účinné a dosahuje občas překvapivých výsledků, z nichž nejpodivuhodnější je snad ten, že mu ty lidi chvílemi skutečně fungují, málem podle čísel, a taky věcní a věcní. Ale s plnokrevným úklidem, jehož cílem je pohoda a taky aby bylo všude hezky, a aby si člověk mohl někam či k někomu zajít či zajet na návštěvu anebo jen tak, bez vstupenky, nuže s tímto úklidem to jeho počínání nemá zhora nic společného, a já to musím vědět, protože uklízím. Sice ne příliš často, ale zato s chutí, a hlavně kvůli návštěvám, ne kvůli pořádku - abych tak řekla - an sice, co je třeba na hřbitově, kde jsou sice taky lidé, ale jaksi jinačí.

Pořadatele prostě pořád ještě nemám ráda. A připomínají mi koště. Nechybné, na tyči, uschované někde po ruce, co se hne, jen je-li jím hnuto, ale i tenkrát tak nějak ztuhá a vlastně jenom pro pořádek. On totiž ten jejich, pořadatelský pořádek musí být,

aby oni sami mohli fungovat a fungovali a byli za to odkudsi chváleni, však já vím, vždyť je znám, už dávno. Ale na návštěvu si je stejně nepozvu, i když se chválí. A tak je vlastně všechno v pořádku.

19.5.1978

Jaroslav Hutka:

Grušov Dotazník

Tak se mi zdá, že při fackách v temném lese daleko za Prahou a padesáti zatčenými a zase propuštěnými v Praze nám cosi uniklo. V těžké kanonádě, přece jenom slepých nábojnic, jsme jako přeslechlí tiché zasvištění skutečné střely. Ještě si vzrušeně vyprávíme, kdo kde byl sebrán a kdo kam utekl a mezi tímhle štěbetáním zapadly železné dveře ruzyňské věznice za básníkem Jiřím Grušou. Je to zlověstné znazení a jestli ho nepochopíme, stane se nám brzy nejerozumnější četbou Kladivo na čarodějnice a následně se my staneme jejím obsahem. Ze všech svobod, které jsme měli, jsme si uhájili jen tu spornou poslední svobodu - psát do šuplíků. Do minulého čtvrtka. Bylo 1. června a Mezinárodní den dětí. Já se povaloval na koupališti a díval se po ještě bílých tělech moravských holek a listoval si v Hrabalově knížce "Městečko, kde se zastavil čas", kterou jakýsi dobrý člověk ručně opsal a půjčil, a nic jsem

netušil. Toho dne několik set českých spisovatelů překročilo zákon, nebo přesněji - zákon překročil nás. Napsání knihy se stalo trestným činem. Jiří Gruša byl vzat do vazby, protože napsal. Pouze napsal. Kniha nikde nevyšla. Já ji četl před rokem v rukopise jen díky tomu, že je Gruša kamarád. Po přečtení jsem byl pobouřen a jsem dosud. Pobouřen tím, že ji mohu číst jen já a už nikdo jiný, protože je to snad ta nejlepší kniha, jakou jsem kdy četl. Byl jsem pobouřen, že nemůže vyjít tiskem, že se nemůže stát středoškolákům tím, čím mně byl Hrabal v polovině šedesátých let. Symfonie českého jazyka a básnické duše, rytmus i zpěvnost lidové písně, jasnými a zřetelnými tahy jako by se v ní obrodila česká krajina, pohybují se v ní lidé živí, které jako bych poznával a prochází jí dvě století české historie ve vymyšleném městečku Chlumci. Je to jedna z těch knih, po jejímž přečtení člověk zřetelněji vnímá, stane se bohatší a citlivější, lépe porozumí sobě a více začne obdivovat život. Je to kniha, kterou kdybych mohl vlastnit, určitě bych se naučil z ní z paměti citovat, jako se cituje ze Švejka.

Četl jsem z ní pasáže kamarádům a se ženou jsme si ji dvakrát přečetli nahlas a kdybych se nestyděl, donesl bych Grušovi velkou kyticí a demižon vína.

Už několik let u nás existuje soběpse-
necká šuplíková literatura zavřená na Petli-
ci. Lítá se do vesmíru, rotačky chrlí potiš-
tělé papíry, miliardy se vydávají na zbroje-
ní a propagandu a my jako blbci z lásky a
bez honoráře smolíme knížky. Pro sebe, pro
pár kamarádů a pro historii. Ale jsou chvíle
netrpělivosti, kdy při tom všem se ve mně
probouzejí i jiné city, než je smířlivost a
tolerance. Člověka nebaví žít v zemi, kde
nevzdělaná a samolibá tajná policie dostala
právo rozhodovat o našem kulturním a duchov-
ním vývoji, kde přestal fungovat pojem sou-
kromí bytu i soukromí názoru, kde pouhé au-
torství se stává trestným činem, kde proku-
rátor se vznese nad dějiny lidského ducha a
má dojem, že podle trestního zákona rozhodne
o tom, co je umění a co je trestný čin. Jest-
li bude odsouzen Gruša, chci být odsouzen
také, protože kdybych to uměl, napsal bych
také takovou knihu. Česká literatura nemá
příliš mnoho velkých literárních děl a jedno

z těch nemnoha je Grušův Dotazník. Možná je to kniha, která si zaslouží být proslavena policií, aby se stala zároveň dotazníkem, který pro sebe černě vyplní ti, kteří mají za dnešní dobu odpovědnost.

Od 1. června jsme už ohroženi všichni. Ohroženi svým nadáním a potřebou tvořit. Básník Gruša byl nepokrytě zavřen za to, že je básníkem. Ale jistě - moc, která soudí básníka, soudí v první řadě sebe, ale nechce zde vyslovovat falešnou útěchu, že čas je na naší straně a na straně moci je jen strach z básníků. Je třeba, abychom ubránili Grušu. Nejen, že je škoda dnů, které musí nečinně prožít ve vězení bez tužky a papíru, ale je nutno mít strach, jestli nám v něm básníka nezabijí. Jestli v této naší situaci je ještě nějaká možnost se hájit, jestli umělci a lidé tohoto světa mají svědomí a vědí o nás, je nutno tlouct na poplach. Když dovolíme, aby byla tato mez překročena, právo básníka na báseň, nezbuďte už mez šádná.

Básníci, to je to nejvzácnější v národě a pokud si národ své básníky nedokáže uhá-

jit, možná přestává být národem.

8. června 1978

Jaroslav Hutka:

Blondák z bistra

Jen materialističtí troufalci tvrdí, že se můžeme spolehnout na vjemy zprostředkované našimi smysly a že motivy jednání jsou poznatelné. Bylo pondělí 10. dubna a já psal. Pan prezident jel do Němec a pan Šeba, který podpisem Charty 77 ztratil místo u zedníků, také. Svítilo sluníčko. V poledne mě napadlo, že bych se mohl jít opalovat na Vyšehrad.

"Hned, jak jsi odešel, přišla policie. Slováci." Usmívala se Dana, když jsem se po hodině vrátil.

"A co chtěli?"

"Frý si jen promluvit."

"A samozřejmě neřekli v jaké věci a ne-nechali žádný úřední papír, že? Chodí k nám jak do kavárny."

"Přijdou zítra o půl osmé."

Zítra má proces Ivan Jirous. To pro mne vypadá na dva dny basy. Sbalil jsem si vězeňský balíček a šli jsme ven. Ten den měl také

František Kriegel sedumdesátiny. Večer jsme došli s gratulací. František Kriegel je podsaditý muž s velkým nosem, veselýma malýma očima a usměvavou tváří.

"Nechali jste občanky tentěm dvěma?" poptal se, když nás uvítal a vtáhnul do společnosti na sklenku.

"Prý to jenom opišou a dají dovnitř."

"Jo. Už je mám před dvěma rok. Nebojíte se jich?" smál se.

"Ne. Přece střeží zákony," smál jsem se také.

Pokaždé, když potkám cestovatele Hanzelku, zabřeje mě dětství, které jsem prožil s jeho knihami, a závist, že on byl všude a já ještě nikde. Chvilí jsme si vestoje, se sklenkou vína v ruce, vyprávěli o policii. V Anglii prý zase patří ke společenskému zvyku hovořit o počasí. Po očku jsem pokukoval po paní Gertrudě Čákrtové-Sekaninové. Být v mládí hezkou ženou není zásluha. To tak nějak přijde samo. Ale dokázat si nést půvab i ve stáří, chovat se jemně, důstojně a se zájmem o všechno současné dění, to je známka celoživotního úsilí a je na místě obdiv a úcta. Kolem desáté jsme společně s no-

vinářskou dvojicí manželů Kynclových pokračovali na jiný večírek. Loučil se přítel německý novinář. Landovský říkal o sobě, že si nosí zatykač na držce. Básník Jiří Gruša četl Vlastě Chramostové z ruky a Pavel Kohout se ho ptal, jestli se mně bude dařit i v Holandsku. Ivan Klíma se tajuplně usmíval a německá televizní redaktorka Monika si lámala hlavu s českými pády. Přišli jsme domů k ránu. Chvilí jsem spal a pak mě cosi podvědomého probudilo a připomenulo chlášenou návštěvu policie. Přišli přesně o půl osmé. Já zatím snídal v Malostranské kavárně a pro změnu se šel opalovat na Patřín. Dospal jsem se na sluníčku, natrhal kytičku jarních květů a v poledne jí dal Deně. Bloumali jsme po Praze. Odpoledne se schylovalo k bouři. Ivan Jirous dostal osum měsíců a později, při odvolacím soudu, mu k tomu přidali ještě deset. Domů se nám nechtělo. Zastavili jsme u bistra kousek od našeho.

Celé nebe potemnělo. Vešli jsme. U postranního pultu seděla, s hlavou položenou na loktech, černovlasá holka v dlouhých šatech a frajersky načešený čtyřicátník jí

žmoulal prso. Začla bouřka. Za pultem běhali dva fouskatí číšníci v bílých sakách. V koutě u baru seděli dva urostlí ostříhaní hoši oblečení trochu vesnický, ale nikoliv lacině. S melancholií jsem se díval na protější budovu ministerstva spravedlnosti a na šňůry deště. Frajer vypadl. Holka se posadila zpřímá a rozhlížela se. Venku šplouchal déšť a urostlí hoši ji zvali mezi sebe. Přisedla a začala brečet. Měla veliké černé umělé řasy, trhavé alkoholické pohyby a pod nohama plnou tašku krámů. Prohlížel jsem si jednoho z těch hochů, kudrnatého blondáka, a zdál se mi povědomý. Holka opilecky blábolila a ten druhý, s velkým nosem, ji začal hned osahávat, jak se to dělávalo na národní škole a jak to před chvílí dělal ten čtyřicetiletý frajer.

"A proč jsi to nehlásila?" ptal se.

"Když tam není /padlo jméno/."

"Ty ho znáš?"

"Znám," škytla.

"Já to mohu také sepsat. Svinstva je můj obor."

"Ty tam děláš taky?" ptala se a hledala

v kabeli kapesník.

"Jo. Taky. Každěj něco děláme."

"Ale okrást ženskou je sprostý!"

"A kolik jsi měla v té peněžence?"

"Pět stovek. N, vlastně, měla jsem tam jednu pětistovku a pak ještě jednu... a dvě stovky. Dvanáct stovek. Celou vejplatu. Zálohu. Vlastně patnáct. Takovej hajzl! Tady seš děl," ukázala na místo blondáška.

"A kdes seděla ty, když ti to lohnul?"

"No, tady, nebo ne, támhle. Vlastně jsem šla okrást na záchod. Člověk přeci může jít na záchod, ne? Musím někdy čekat, ne? A on mi to sprostě ukradl. To je hrozný. Mám tři děti a musím pro ně do jeslí. Co jim dám jíst? Manžel umřel před dvěma rokama. To je hrozný - okrást mladou vdovu o třech dětí!"

"Všek my ho chytíme. Víš, jak se jmenuje?"

"Nevím. Nic nevím. Nikdy jsem ho neviděla. Tady jsem seděla a on mě okradl. Vdovu o třech dětí! Nemám ani čím zaplatit."

"Kam odsud šel?"

"Co kam? Říkám, že jsem ho nikdy neviděla."

"Dáš si ještě jednu?" měnil téma.

"To mi už udělal po třetí. Teď jsem měla být u něj, ale já se na něj vykašlu. Nikem nepůjdu. Okrást vdovu! Ale až ho zase potkám..."

Nosatec se zvedl, vzal číšníka stranou a něco si s ním šeptal. Potom kývl, šel si sednout zpět a prohodil ke kolegovi:

"Vole, toho znám. Normální kotel. Máme ho na seznamu. Nečelák. Normální kotel. A ty nebreč. Prachy dostaneš. Dáš si to ještě jednou?" a pokynul na číšníka, aby donesl dva další rumy.

"Já už nemám žádný peníze. To je hrozný! Okradl mě. Vdovu oď dvou dětí!" Nosetec ji pořád ošahával, a pouze když ji chytil kolem pasu, snežila se mu okázale vymánit. Občas se na něj položila, teatrálně ho objala a vášnivě líbala, pak se prudce otočila a vzletně ho odstrčila. On šel bez fantazie stále za svým. Kurva a policajt. Příběh starý jak lidstvo, tentokrát v umakartové mutaci na pozadí reálného socialismu. Vyprávěla pradávnou lež o nezaopatřených dětech, mrtvém manželovi, ukradených penězích a on

jí odpovídal, že si zloděje vezme na mušku. Pozvolna se opíjeli, až ztvrdli. Blondák si hleděl své skleničky a kolegiálně se do nich nemontoval. Nosatec všechno zaplatil a vzájemně se se slečnou odtáhli. Blondák zůstal.

"Toho odněkud známe. Buď je to jeden z těch, co mě minule zatýkali, anebo postával v uniformě u něčích dveří."

"Taky mám dojem," odpovídala Dana. Prohlížel jsem si jeho sportovní záda a přemýšlel o paragrafu výtržnictví, pro který byl dnes Jirous souzen, že pronesl jakousi poznámku při vernisáži obrazů.

Došli jsme domů. Ve schránce byla předvolánka na druhý den k výslechu do Ruzyňské věznice. Nemusel bych to považovat za doručené, ale šel jsem. Vrátil jsem se v pořádku. Dny běžely, až přišlo pondělí 17. dubna a večírek u nás doma, o kterém jsem už na tomto místě psal. Prožili jsme ho na policejní stanici v Bartolomějské. Mě odváželi z domu o sedmé večerní jako prvního. Vezl jsem se šestsettrojkou a aby mé zatčení bylo legalizováno, asistoval uniformovaný příslušník.

Teď seděl vedle mne. Sundal si čepici a já
se po něm podíval. Ejhle - blondák z bistra!

15.června 1978

Jaroslav Hutka:

Poměry za Rakouska

Karel Havlíček Borovský, když chtěl kritizovat poměry v Rakousku, jeho byrokracii, zkorumpovanost, utlačování národů, neúctu k člověku a zákonu, mluvil o Rusku. Oč já to mám za těch sto třicet let jednodušší. O Rakousku mohu mluvit bez obalu. Havlíček měl své noviny, ale neměl psací stroj, který mám já. Po jeho smrti, až do nedávné doby, mu vycházely články knižně. Musím se poptat, kdy vyjde první knížka od Jana Patočky.

Před nemnoha dny byl zavřen historik a básník Jiří Gruša. Nepsal příliš krásný román a nevedilo mu, když ho několik fandů písmenko po písmenku opsalo. A tak sedí. Před nemnoha měsíci zavřeli v Brně mladíky Petra Cibulku, Libora Chloupka a Petra Pospíchala. Písmenko po písmenku opisovali. Sedí spisovatel i čtenář. Kdyby Gruša psal a nikdo ho nečetl, nesesedl by. Do basy ho teď dostali čtenáři. Ale kdyby spisovatelé nepsali, tak by mladí brňáci nečetli. Do

basy je tedy dostali spisovatelé. A už mě berou čerti! Civilizace do nás voperovala orgány, jež chtějí být živeny, které potřebují fungovat a produkovat. Jsou to ty orgány, kterými se člověk liší od divocha. Nedostatek duševní potravy je dnes pociťován jako dříve nedostatek fyzické potravy. Matně si vzpomínám, co pokroková učená sociální fikce o oprávněnosti vlády, která nedokáže lidem potravu zajistit.

V minulém století spisovatel, který nebyl zván k výslechům do Bartolomějské ulice, byl krajanům podezřelý. Konflikt s Bartolomějskou byl ukazatelem, že spisovatel kráčí po správné cestě. Utlačovaná kulturní opozice si stavěla národní divadla a národní muzea a volala do lesa: "Jak je ti, Rakousko?" a čekala, co ozvěna na to. Sabina napsal Prodanou nevěstu a prodával své přátele po patnáct let za tučný honorář policii. Prodaná nevěsta se stala národním bohatstvím. Češi mezi sebou vedli žabomyší války a aby alespoň něco zanechali, překroužili dějiny. Neruda za pochvalného národního mručení vydával jeden časopis za druhým a každý zkracho-

val, protože nenašel ani čtyři sta předplatitelů a prodávka vyrovnávala nepokroková šlechta. Radikálové z osumačtyřicátého se stali losjalisty a zbabělci. Konzervativní slušňáci byli nazváni nespolehlivými živly.

Existuje umění pro umění. Je to umění, které má strach před divákem a je si jím nejisto, proto ho činí zbytečným. Existuje národ pronárod a existuje moc pro moc. Zpupná, totální, absolutní. Nerada se chová podle určitých a jasných pravidel, protože to je zákonost. Touží činit, co si umane. Pro to potřebuje svůj protipól - bezmoc a ta nastává ve chvíli, kdy je postižitelný nevinný. Pak teprve sebe nahlédne jako absolutní, hrůzu budící, sebevědomě okázalou a dokonalou. Nejblíže a nejvhodnější z nevinných jsou básníci, spisovatelé, zpěváci, malíři a jejich publikum. Bezbranná kultura, která do dějin vchází hlavním vchodem. Moc se do historie vloupává vchodem pro služebnictvo a tím také bývá vykopnuta. Toho si je kdesi v hloubi vědoma a jelikož se v její blbě a nevykonné hlavě vše míchá, pořádá panské hony na krásu a nevinnost, neboť nechotu k poddanosti

chápe jako vzpouru a krásu a nevinnost, pokud je sama sebou, v sobě služebnost neobsahuje. Moc požaduje, aby ji lidé milovali a báli se jí. Lásku si vynutit nelze. Proto nahání strach. Ale ani hustý les ve dne hrůzu nebudí. Je třeba noční temno a skřeky bitých z neznámých směrů. Dezorientovaní lidé musí cítit svou osamocenost až do morku kostí. Nikdo nesmí prohlédnout záměry moci. Potom je teprv působivá. Proto také základní nepořádky jsou hlavním projevem a stabilizátorem čisté moci.

J.K. Tyl si ve Strakonickém dudákově vyřizoval účty s romantickým vzdělavcem Čelakovským, který se narodil ve Strakoniciích a byl názoru, že mimo Čechy rovněž existuje svět. Palacký uznal Máchu za špatného básníka a začal německy psát české dějiny, které potom v české řeči zakončil rokem 1524. Manželka ho, majíc péči o bezpečnost vůdce národa, přestala pouštět do společnosti. Básník Kollár, který byl ministrem v Rakouské vládě, prosadil rodnému Slovensku uzákonění spisovné češtiny, čímž Slováky tak otrávil, že češtině pod Tatrami přestala mít šanci

a stala se symbolem útlaku. Štúr se chtěl zavděčit Vídni a postavil proto Maďarům po-fidérní srmádní tlupu, která byla rozprášena holemi a pak, když byl na lovu postřelen, ne-přál si být kulhajícím vůdcem národa a ne-chal si nohu tak dlouho natahovat, až z toho umřel. Neustálé pře, ješitnost, úzkoprsost, bloupost, pomluvy, nedorozumění. Česká otáz-ka. Lid provolával slávu císaři pánu a svým měšťanským domům dával názvy: Libuše, Šárka, Karel IV., Domácnost, Nám dobře a jiným ne-zle.

Během posledních dvou let neznámí lumpo-vé vypáchili Pavla Kohouta z auta, zkopali ho a zbili jeho ženu a na jednom plese mu ranou do hlavy způsobili otřes mozku. Na onom ple-se zbili i mnoho žen ve večerních róbach. Odeslali mnoho dopisů, kde vyhrožovali zabi-tím, unesli a zbili Ivana Medka a Bohuslava Doležala, poslali Věнку Šilhanovi, Karlu Ber-toškoví a Františku Krieglovi rakve, stříkli pejskovi Marty Kubišové do čumáku slzný plyn a kradou poštu. Mnoho lidí má divný pocit, že za nimi někdo chodí, že je někdo poslou-chá v telefonu i v bytě. Mnoho lidí má strach a neodvažují se pomyslet, kdo to způsobuje.

V mém bytě kdosi, když jsem nebyl delší čas doma, zapomněl na stole Rudé právo a podruhé Večerní Prahu. U jiného zase klobouk.

Rakousko se rozpadlo a národ s velmocemi to vzaly v úvahu. Sokolové dělali výmyky s větší náruživostí a umělcům se ulevilo. Politické Čechy se ale podobaly perskému tržišti, které zmlklo až mnichovskou disonanční fanfárou a od té doby jsme náhorní rovinou, jejíž půda je systematicky splavována krutými průtržemi. Mocná předválečná emigrační vlna, vyvražďování inteligence a studentů, krvavé louže heidrichiády, vybití pražských Židů, kteří k Praze patřili jako Hradčany nebo Karlův most. Osвобоzení den po válce a konfidentské rozpaky, problematické uvalení kolektivní viny na vše, co mluví německy, a s tím spojené stěhování třímilionového národa, po kterém zůstalo vydrancované pohraničí. Poúnorová emigrační vlna a následné další vytlačování inteligence. Štěbetavá pohoda šedesátých let, srpnový šok a další mocná emigrační vlna. Stres sedmdesátých let a otázka Charty 77 po pletnosti zákonů, její emigrační vlna a znovu strach, když zazní zvonek, jest-

li je to kamarád nebo policie. Literatura psacích strojů, koncertování a vystavování obrazů po kuchyních. Soukromý byt a psací stroj se staly veřejnou scénou a je pouze otázka, jestli veřejné scény a novinové rotačky se nestaly soukromým majetkem několika jednotlivců.

Zavírat umělce a mladé lidi je z hlediska budoucnosti jakékoliv moci šílenství. Potřeba číst a slyšet pravdivé a slušné, potřeba dotknout se umění, které má svou pravost vůči svobodě a nutnost takové umění tvořit, se nevymýtí. Tato potřeba zde je, protože... no, vždyť se rozhlédněme!

17.června 1978

Ondřej Vaculík:

Parní lokomotivy řady 434 a 524

Parní lokomotiva je svou konstrukcí veselý a silný mechanismus. Nejsympatičtější na mě s bratrem již roky působí skromná a úsporná lokomotiva řady 434. Služby těchto lokomotiv jsou, myslíme si, na našich tratích až do dnešních dnů nedocenitelné. Málokdo si dneska uvědomí, že vznik těchto lokomotiv se datuje už od roku 1897. Vyráběly se do roku 1921. Jejich stavbu si vynutila obtížná trať přes Arlberg - měly totiž nejvýkonnější kotel v tehdejší Evropě o výhřevné ploše 250 m².

A jezdí pořád.

Možná se zdá, že o tomto není nutno psát. S Janem si myslíme právě naopak - o tomto je nutno psát.

Dne 28.5. v jedenáct hodin vrcholily v Rumburku oslavy 60. výročí Rumburské vzpoury. Ze dveří městského národního výboru vyšel dav čtyřiapadesáti funkcionářů, který založil průvod, k němuž se už nikdo dál nepřidal. Lidé to mlčky sledovali z chodníků. Vpředu krá-

čela kapela o síle sedmaadvaceti muzikantů.

A přibližně v té chvíli vyjela naše 434.2327 v čele manipulačního vlaku ze Cvikova. Bez slávy, bez hudby, jen rachot soukolí, z nichž druhé a třetí spřažené dvojkolí má posuv $\pm$ 21 mm podle návrhů prof. Helmholtze.

Jaro v tu dobu dospělo k nejkrásnějšímu vrcholu. Čistá jasná zeleň stromů a kvetoucí trávy nás vybízela, abychom ji ochutnali, ale máme strach udělat něco, co jsme ještě nikdy nedělali. U trati ze Cvikova nebyla zeleň stromů a trav tak jasná, protože na lístcích a stéblech jako radostná předzvěst ulpívaly malé černé sázky. Tedy vlak tu jezdí a tak to má být. A opravdu, v dálce před námi se černal sotva znatelný obláček kouře a blížil se k nám. Za chvíli se zjevil před námi samotný stroj. Slyšeli jsme výdechy dýmnice a tep dvojčitého parního stroje s vnitřním vstupem páry. Cítil jsem, jak ruka s teleobjektivem, který jsem si koupil za 3.000 Kčs v bazaru v Lazarské ulici, se chvěje. To není dobré. Zamířil jsem a ulekl se, protože do záběru se kromě lokomotivy dostal též náš

bílý automobil, který nás provází celou cestou. Rychle jsem podstoupil pár kroků a prásk! A mám ji. Zavanulo blažené teplo, protože v tu chvíli horkem srážicí stroj projel kolem mě. Ale ještě není vyhráno. Ještě mi může film z aparátu vyrvat nějaký zbrklý traťový dozorce a předatí případ Bartolomějské. Ten den však naopak nás všichni traťoví dozorcí vybízeli, jen ať přistoupíme blíž a fotíme si jak chceme. To nám bylo podezřelé. Traťoví dozorcí, když ucítili naši nedůvěru, dále argumentovali, že si tu normálně fotografují i Rakušané, Švédové a Němci. Ale nic naplat, zůstali jsme vpovzdáli neoblomní, ostražití.

Nasedlí jsme do bílého automobilu a ujížděli do Rumburku, kde bratr Jan v odlehlejší ulici špatně zaparkoval, a protože vypadal neupraveně, zaplatil stovku, zatímco já jsem ulovil čtyřista třicet čtyřku ještě jednou. Rádi vysolíme denně stovku, bude-li se nám vždy vést tak, jako se nám vedlo onoho dne. Co nám po takové stovce.

Ale pak na nás sedla únava, procházeli jsme se po nádraží, trempové při kelímku s

pívem zpívali písně, bylo dusno, mrzela nás za stovka a měli jsme žízeň a hlad.

Loudavým krokem se k nám přiblížil muž s dlouhou tyčí. Zeptal se nás: "Tak jak? Chcete se podívat do výtopny?" "A my ani nevíme," odpověděli jsme popravdě. "Já vás zavedu do výtopny," nabízel onen muž a Jan si vzpomněl, že ho zná, že je to Pavel z výtopny a dlouhou tyčí se stará parním lokomotivám o čistá topeniště. Pavel je mladý brýlatý blondák a v životě to nebude mít jednoduché. Je příliš spjat s životem parních lokomotiv. Přidali se k nám ještě dva hoši, kteří si pořizují svůj fotografický archiv parních lokomotiv. Říkali, že co se týká Šlechtíčen /řada 475/ mají jich ze 143 asi 111. "Já je mám všechny," podotkl Pavel. Podivili jsme se, až jací jsou na světě někteří lidé blázni.

Před výtopnou jsme viděli dvě "pětsset dvacet čtyřky", jak se právě zbrojily. To jsou velmi zajímavé stroje, které by si rozhodně zasloužily svůj fejeton. Dnes pouze informativně: Lokomotivy řady 524 mají dobrý vývin páry v kotli a vhodně volené rozměry parního stroje vzhledem k adhezi - přitom

vlastnosti původních "gšleodorfovských dvoj-kolí" zůstaly. Mají poněkud neklidný chod, při rychlosti nad 50 km/h jsou značně rozkmitány. Tu, na severu Čech, se stále dobře uplatňují jako lokomotivy pro nákladní i osobní vlaky a pro těžký posun.

Teď přemýšlím, jak fejeston zakončit. My jsme potom už jeli domů, protože jsme poznali mnoho krásného a báli jsme se, aby se nám to nepřemrštilo a nepokazilo. Teď jsem ve stejné situaci, mám strašnou chuť zvolat - Sláva perním lokomotivám - a tím fejeston dobře vyhrotit. Listuji v knížce Pavla Neumana "Pohádky o mašinkách" a tu je napsáno:

"Jednou večer, bylo to na jaře, si sedl starý pan Blahoš na lavičku před svou výtopnou. Bylo pěkně teplo, kouř z mašinek stoupal rovně k nebi, na němž počínaly vyskakovat první hvězdy, a kdesi na konci nádraží, na zlíchovské straně, krásně a smutně píska-ly dvě lokomotivy svou nejkrásnější večerní píseň. Pan Blahoš se nejprve rozhlížel okolo sebe a trochu se zlobil a trochu se trápil, protože jedna z mašinek, jež měl opatrovat, měla proraženy vodní trubky a po celý den

na ní pracovali zámečníci a klempíři a jiní lékaři, aby ji uzdravili. Ještě nyní stále mašinka vzaďu ve výtopně a syčela, jak jí pára unikala z nemocných rour. Pan Blahoš na ni stále myslel, zda se příliš netrápí a zda se dočká rána, kdy měli přijít ještě lepší doktoři a strojníci z továrny na pomoc...."

Otočil jsem list a tam bylo vloženo parte, které říká, že PhDr Pavel Neuman dne 24.zářří 1976 zemřel.

Takový člověk tu mohl být klidně pořád.

V Praze dne 21.června 1978

/příloha 2 ks foto/

Petr Pithart:

Těžká ruční práce

Řekl bych: divím se, tedy jsem. Divím se, žasnu, nechápu, odmítám chápat. Můj rozum, zkušenost, instinkt a cit vzpírá se pochopit nepochopitelné, přijmout nesmyslné.

Nemělo by to ale být naopak? Mívám totiž občas dojem, že k obrannému mimikry lidí v tísní poměrů patří dnes okázalá rozšafnost, která předem počítá s nejhorším a divení pokládá za neodpuštělně trapnou naivnost. Je to však pohublá rozšafnost, která oslabuje schopnost aktivní sebeobranu, a proto zůstává stát s otevřenými ústy i nad tisícím prvním healem, oficiálně přišroubovaným či zabetonovaným do české krajiny.

Nejsem však ani trochu srozuměn s tím, že největší údivy mě přepadají nad sebou samotným. Kdyby jen nad mou bláhovostí, pošetilostí, hloupostí, nezkušeností! Ale nad neodpuštělně doslovnou blbostí! Trapností! Nebylo by snad k divení nic přípádnějšího?

Horké dny letošního června připomněly

mi horké dny června loňského. Tehdy, bylo to v pravé poledne, sekal jsem trávu v trojúhelníkovém parčíku na Náměstí sovětských tankistů na Smíchově. Vlášel jsem přerostlou travou těžký americký sekačí stroj značky Jacobson. Pěkný oranžový, odporně řvoucí a vyfukující horké plyny přímo do nosu. Pot mi stékal až do bot, utřít jsem se neměl čím, oči pálily a co chvíli jsem kašlal z hnusného kouře. Kolem postávaly desítky lidí a s vytrvalým zájmem nudících se sledovaly mé manévry, kterými jsem předváděl ledabyle rasantní smysl pro geometrickou grafiku a ukrajoval z plochy vysoké trávy plošky rovné jako stůl. Ztěžka, ale přece.

Jak jsem se tehdy litoval! A jak jsem tu lítost marně přebíjel prudkým vztekem, který mně nesmyslně zakazoval být jen na chvíli spočinout, zarazit stroj, sednout si vedle něj do trávy a pokusit se oschnout pod běsnícím sluncem. To tak, čumilové, před vámi se tedy zhroutím...

Tu mě napadlo to, čemu se dnes dívám a rudne mi přitom zátylek duše, který kdesi uvnitř přesně cítím. Napadlo mě, co kdybych

si ke stroji připevnil dobře viditelnou ceduli: Původním povoláním jsem vysokoškolský učitel. Nevím už, zde jsem se zmohl ještě na další polomyšlenku: co to jako mělo s těmi přihlížejícími udělat? Měli se stydět? Jít mi pomoci tlačit? Někde protestovat? Poplácat mě jako statečného chlapíka po rameni? Pozvat mě na pivo? Nebo mě vskrytu duše aspoň politovat?

Letos jsem trojúhelník pod tankem sekal několikrát, vedro bylo docela to samé jako loni, pot mi zase stékal do bot, ani diváků nebylo. Loňskému nápadu jsem se už jen nevěřícně divil a ke všemu slunečnímu žáru cítil jsem ještě horkost s tuďu v tom citlivém zátylku uvnitř. Ani jsem si nenedával do exhibicionistů a semolibých slabochů. Mlčel jsem zkroušeně i v duchu a jen ledabyly předváděl smysl pro rasantní geometrickou grafiku a ukrajoval z plochy vysoké trávy plošky rovné jako stůl.

A byl jsem vlastně rád, že ti lidé jsou všude okolo. Loni na podzim a v zimě jsem si zafluktoval a zkusil jsem štěstí jako noční hlídač. Sám a sám, nesměl jsem tentokrát dě-

lat nic pořádného a tedy rozptylujícího a docela mimo časový rytmus normálních smrtelníků byl jsem v hlídačském kutlochu jen se svou úzkostí. Tu jedinou jsem musel nakonec opravdu bedlivě hlídat, držet na řetězu. Zatracená alternativa: nesmět dělat dočista nic - nebo dřít jako mezek!

Vrátil jsem se k zahradníkům. Protestní cedule stojí nápisem ke zdi v depozitáři mých doslovných blbostí.

Co jsem to tenkrát chtěl těm lidem říct? A co bych jim chtěl říct dnes, po roce, kdybych oslyšel přísný povel k mlčení, které však ještě zdaleka není mlčením hrdého stoika, ale jen mlčením člověka, který pořád vlastně neví?

Něco přece jen ví: ideologie neideologie, proletariát neproletariát, těžká ruční práce srpem a kladivem je trestem. Nebylo tomu tak vždycky. Dřina na vlastním gruntu a mezi lidmi blízkými zůstává dřinou, není však trestem. Musela přinášet i radost, naplnění a vyrovnaný mír kdesi hluboko v člověku. V současné civilizaci konzumní shánky a volného času, který lidé bezradně vycpávají televizí a ji-

ným předveřeným rozptýlením, je však těžká
ruční práce degradací. Jen na iluzorním
ostrůvku vlastní chalupy může být obětí do-
brovolnou, ba prý i vyrovnávkou, víkendovou
relaxací. Pracovat však usilovně na obecném-
-niším od pondělka do pátku a ještě ke všemu
na očích všech a tedy cizích - a to se stále
častěji pokládá za vysvědčení životního
stroskotání.

Potrestaných našich ubývá. Přibývá
těžká řvoucí a dýmající mechanizace, kterou
však my, potrestaní, neumíme ovládat, snad
i proto, že umíme jiné věci. Chce se však po
nás, abych co nejrychleji vyšli ze sterého
cviku. Letos jsem rozbil dvě sekačky, koupe-
né za valuty. Přibývá cikánů a také cizozem-
ců, kteří jsou tu rovněž z trestu - za bídu,
kterou mají doma. Těžká ruční práce je stále
více rezervována pro Bulhary, Poláky, Rumuny,
Turky, kyperské Řeky, Alžírany a snad už prý
i pro Kubánce. Rádi nerádi, většina z nás je
tu z donucení. Bláhoví ti okounějíci, jež si
pro klid v duši myslí, že nejspíše patříme
k lidem, kteří jeannější a náročnější práce
nejsou schopni. Hratka mých kolegů se skládá

z kdysi vyvlastněných majitelů zahrad, z lidí rozvrácených konflikty civilizace, pendlujícími mezi městskými sady a Bohnicemi, mezi kriminálem a městskými sady a také mezi výslechy a sady a sady a vyhazovy jako ti, kteří jsou politicky závadní.

Není to tak dávno, co jsem si namlouval, že ruční práce je sice těžkou daní, že se jí však platí za kus svobody, který stojí za to. Ale to jen tak na první pohled vypadá: fyzicky unavení lidé mluví - nejen mezi sebou - o věcech veřejných s volností, která je pro jiné nepřipustná. Myslit se stisknutými ústy je věc obtížná, a tak znovu a znovu žasnu, jak pregnantně moji kolegové vystihnou krátkou promluvou podstatu problému, který se úředníkovi doma pod peřinou tak ukrutně zamotává. Ale to je všechno, pokud jde o tu svobodu. Jinak jsme stále únavně unavení a po práci sotva stačíme nabrat sil do příštího dne. Nic jemnějšího do hlavy a duše neproniká, žádné sublimace se nekonají. Jíme a spíme. Jako ta zvířátka. Jen jako ona jsme svobodní.

Zůstala mi ještě svoboda divit se. Dnes-

ka tomu, čemu že jsem se tak divil a vzpíral vloni. Vždyť jsem přece rozhořčeně žasnul jen nad nepodstatnou nahodilostí - totiž - proč zrovna já? Dnes už vím, že těžkou ruční práci budou stále více a více dělat lidé z donucení a tedy lidé postižení. Jednou snad nebudou postihováni jen proto, že něco podepsali nebo odmítli podepsat. Býváme snad však přece tvrdě trestáni i za to, co jsme sotva zavinili. Na tom žádný režim nic nezmění. Nebo jen málo. Snad opravdu jen to, že tu práci nebudu dělat zrovna já. Nebo ty. Ale to přece není tak zásadní změna k lepšímu, že?

Až snad jednou zase povýším na úředníka a na cestě z jednoho úřadu do druhého budu s aktovkou se spisy čekat na stanici tramvaje, až si budu krátit čas civěním na toho, kdo vězí po pás ve výkopu kanalizace nebo vláčí po trávě těžký řvoucí stroj, nebudu si říkat s pokryteckou úlevou: co mu chybí, je na čerstvém vzduchu, vopálenej a celej svět mu může bejt ukradenej...

Ale to bude přece jen malá změna k lepšímu, že?

10. července 1978

Vlasta Chramostová:

Dobrá píseň
/evergreen/

"Život je jako dobrá píseň,
a složit píseň,
to není jen tak.."

Ščipačev - Kohout

Když si chcete udělat jasno ve společnosti do té doby vám nepřehledné, vyslovte jméno Pavel Kohout. Hladina se rozčeří a pokud nenarazíte na neinformovaný úžes, že žije v Čechách, za chvíli víte, jak to kdo z přítomných má s Marxem, s KSČ a s normalizací, jak prožil únor a arpen, jestli poslouchá hlas Ameriky či stanici Hvězda. Jaký je jeho umělecký vkus, jeho vztah k literatuře, k divadlu, k Chartě 77, kdo je člověk povreční, kdo vzdělanec, kdo nenávidný - a kdo duše vznešená a tolerantní.

Působí jako lakmusový papírek. Společenské angažmá ve vypjatých politických situacích, životní i umělecká cesta, povaha, předpoklady i jeho pero - provokují.

Poválečná generace jím dostala jednu ze svých krajností.

O jeho ostří jsem se názorově brousila i já. Po dvě desetiletí spíš v oponentuře s ním. Většinou o tom ani nevěděl, přáteli, ve smyslu jaký tomu slovu přikládáme dnes, jsme se začali stávat až v době ne příliš dávno. Tím ovšem naprosto nechci říci, že bych byla jeho názorovým antipólem. Ostatně po všech lidských proměnách, kterých jsem byla svědkem od historického šoku před deseti lety do dneška, mne už přestaly tolik zajímat výchozí pozice jednotlivců. Zato vyústění, ke kterému dospěli. Bylo dost příležitostí pojmenovat činy, co byla u koho salta bezcharakterností, co intelektuální zrání, co konjunkturalismus či oponenství do mírného opocení - a co názor, za nějž byl jeho nositel v průběhu proměnlivých časů ochoten platit potížením a nebezpečím nonkonformity.

Za mého divadelního "vyhnání" v Che-

bu, v první třetině sedmdesátých let, mi jednou "naznačili", že přijede-li na mé představení v den mých narozenin Pavel Kohout, může to být mé představení poslední. Po všem, co jsem už měla za sebou, jsem si uvědomila, že nejde ani tak o Pavla Kohouta a můj vztah k němu, jako o mne a o věci zásadnější. Náhoda chtěla, abych se právě přes něho utvrdila ve stanovisku, že nelze za žádnou cenu přistoupit na vyděračský nátlak a kým se smím a s kým nesmím stýkat. Když se ho někteří přátelé pod stejnou pohrážkou zřekli, nic nevyčítal. Strach trhal všemi směry jemné tkaniny lidských vazeb, praskaly ve švech i hřebetech. Pavla jsem do Chebu pozvala, přijel - a bylo to mé poslední představení. Samozřejmě, že příčin tohoto zuřtování se mnou bylo mnoho. Přibyla jen nová položka v mém "rejstříku vin" a další čárka na táčku vypitých hořkostí. Nám s Pavlem to bylo jasné, přesto jsem pak často musela čelit "ohleduplnému" názoru, co mi to ten Kohout udělal. Tak se stávali ještě chudšími ti, kdo nepochopili, že lidské vztahy se stávají nelacino - cennými.

Žiju intenzívně přítomností. Na přehra-

bování minulosti a přeplněné skříně s fotografiemi a kritikami mého víc jak třicetiletého hereckého života asi teprve dojde.

Onehdy jsem ale musela kvůli blížícím se Pavlovým padesátinám a jeho i mým divadelním realitám až na dno, do osmaadvaceti let starého plátěného alba. Překvapilo mne zjištění, že jedna z mých vůbec prvních rolí v Praze byla v Gusjevově "Slávě", v jeho překladu a přebásnění. Bylo mu dvaadvacet.

Nedávno dostal rakouskou státní cenu za Evropskou literaturu a v tuzemsku ránu do zátylku od příslušníka - na Náměstí Míru. Zůstal ležet na schodech Vinohradského Národního domu, kde mu nesměli zahrát k tanci. Už normálnější by bylo zahrát mu na tomtéž náměstí, jenže ve Vinohradském divadle, třeba jeho "Ubohého vraha". Předloni stál newyorským divákům denně několik měsíců za to, aby mu tleskali v divadle na Broadway. V Praze jsme mu směli naposledy zatleskat po dvoustovce repríz šťastné dramatisace Čepkovy "Války s mloky". A za jeho poslední domácí premiéru "August august, august". Právě její kleuni ho svým úspěchem definitivně vypo-

hlavkovali do světové divadelní manéže... Ještě předtím, než to udělali normalizující funkcionáři a srpen, srpen, srpen, se kterým si hru nejspíše spletli.

Léta nástupu do veřejného života a k divadlu jsou Pavlovi často nevraživě připomínána. Ostrovský nebo Čechov ve svých "osobách a obsazeních" uvádějí přesné stáří postav. Nezdávalo se mi to kdysi tak důležité. Dnes tomu rozumím. Rodí se novorozeňata dvoukilová i pětikilová, ale mléčné zuby nám dřív jak v pěti nevypadnou a něco jsme schopni pochopit až po čtyřicítce. Když jste Čechov, nikdo vám nepřipomíná textíky, které jste jako Antoš Čechonte psal pro kupce samoděrževí, řekněme do Dikobrazu cara Mikuláše. Ale to nesmíte být dramatik začátečník, kterému se z pera nenarodila ještě ani jeho "Třetí sestra".

Premiéra první Kohoutovy samostatné hry "Dobrá píseň" byla v květnu 1952. Talent bývá ctižádostivý, k řemeslu umí dojít rychle a úspěch pak nejednou předběhne lidskou zkušenost. Píseň čtyřnáctiletého autora o lásce a světlé představě komunistické budoucnos-

ti se rozběhla po divadlech. Leckoho právě kombinace zmíněných ingrediencí přiváděla k šílenství. Ale mladí představitelé té story se navzájem zamilovávali a rozcházeli, stejně na jevišti jako v zákulisí. Pro koho byla v té době nejdůležitější otázka pojedle-li s ním jeho milovaná na stavbu mládeže - se v hledišti usmíval. Pro koho ujede-li s ním do emigrace - byl podrážděn. Pro koho bylo už podstatné, co se stalo s dr. Horákovou, se Zahradníčkem, koho trápily ztráty cenných lidí a potíže Machova, Teigeho, Malase, smrt Frejkova - si soufal. V neposlední řadě také nad mladou generací. A manipulátoři se radovali, jak se jim ty nítě cupují v nerozpleitelnou síť, v níž měli být posléze lapeni všichni.

Mladé tváře na starých fotografiích nic z toho nezaznamenávají. Jsou rozesmáté, nepopsané a jen velmi vzdáleně připomínají dnešní protagonisty televizních seriálů. Dramaturgyni "Bakalářů" a "Ženy za pultem" se sice podařilo ze zažloutlých programů až na dnešní obrazovku pronést ničím nezaplachitelný "čís" historického optimismu, ale to je

jen režimní reklama. Přiměřeně ustaraný představitel prezidenta Beneše z kousků současně-historických je na obrázcích medvídek-rece-sista a amolař děje, a hrdina oné písně, dnešní člen Národního divadla a pedagog nové herecké generace od té doby zbytněl úměrně k funkcím. Kromě jiných budulínků jsme tu pak ovšem také my dva "ztroskotanci a zaprodanci" - Pavel a já. Sbůrek! Když vidím dnešní hloučky slučně talentovaných embryí, jak si znovu ochotně šmárají první společenské šrámy do vyhlazených tváří, nebo jim je tam cynicky vyrývají jiní, trnu s počáty velmi smíšenými. Jen dnešní moc je k mládí nedůtklivější. Víc spěchá. Tehdy cítila dost historického času na to nás zlomit, koupit, poplést na slávu či na udeály, eventuálně přesvědčit, dostat nás na svou stranu - nebo do své strany.

Ve vzorně sařazeném albu je vlopen také premiérový dárek, miniaturní knížečka. Na několika tuhých stránkách jsou vepsané verše závěrečného přípitku hry: "Na překonání bouří, psot a tísní, aby se život rozletěl jak pták, aby se láska stala dobrou písní, se

kterou se dá letět do oblak..." Jen zdánlivě impertinentně vstříknu pár vět z naší dnešní soukromé korespondence s datem 1978. Často nevím, kde bere Pavel Kohout sílu pro sebe, ale mně ji dodá: "Taky mám někdy pocit, že mě oběžná dráha zavedla za odvrácenou stranu života, kde není vizuální ani radiové spojení s planetou, jen bezbřehý prostor s mrazivými hvězdami, ve kterém se dá jen s úzkostí trnout, že nás to neponese dál k nim, ale zpět k lidem. To je taky ta chvíle, kdy se člověk nesmí spolehnout na automaty a raději křečovitě držet ruční řízení. Tím chci říct, že si v takové situaci, i kdyby ho kolem sebe víc milovali, může pomoci jen sám. Prokletí mnoha z nás je, že se od nás pořád očekává výdrž a síla, a kde ji pořád brát?"

Malířův Selbstbildnis zachycuje jednu fázi autorova života.

Selbstbildnis spisovatelský je celoživotní dílo sebe-uvědomujících materiálů. Nikdo jich o sobě nevydává víc než spisovatel v Čechách - na struhadle naší historie.

Cesta Pavla Kohouta od "dobré písni"

k "Ruletě", ke "Katyni" nebo k "Rozhovoru s Jiřím Ledererem" je výmluvná:

"Jak se mnou zaevičili, tak mi na druhé straně zas pomohli. Dokázali mi názorně, že k životu a práci nspotřebuju ani agenturu, ani svaz a nejméně už nějakou stranu. A po Chartě mě bude už s lidmi spojovat vždycky něco jiného než legitimace, ani shodný názor to být nemusí, třeba vzájemná úcta."

Nacházím velmi mnoho důvodů, proč si dnes vážím Pavla Kohouta. Autor, který ve své první hře připíjel na život a na "šlověka, který se bude umět zbavit chyb", později dokázal neustupovat v zápase nejtěžším, v zápase se sebou, ve kterém prohrálo bezpočet soutěžících. Jestliže zlobí dnes někoho, kromě mocných, tedy ponížené - svou schopností stát vzpřímeně, neúspěšně úspěchem, netalentované talentem, líné svou pílí, bezhlavé svou cílevědomostí, lajdáky kázní a lidi malé svou denně a důsledně uplatňovanou tolerancí a velkorysostí. Není jistě snadné stát se evropským spisovatelem. Je nadto statečné stát se jím v dnešním Československu. Spolu s jinými hájí existenci a možnosti

naší literatury z domova a v domácích podmínkách.

Co ještě říct, co napset? Zahrát bych to všechno chtěla... Snad příště! Třeba ještě život bude na chvíli někdy dobrou písni? Zatím víme víc o tom, že složit ji, není jen tek...

V Praze 20. července 1978

Luďvík Vaculík:

Druh mého divadla
/O divadelním druhu/

V životě jsem umělé divadlo hrál třikrát. Poprvé to byla pohádka "Tři zlaté vlasy děda Věevěda", v níž jsem dělal převozníka. Řekl jsem asi dvě věty. Podruhé, bylo mi dvanáct let, jsem v "Blanických rytířích" představoval vodníka, byl jsem velikolepě nalíčený a zpíval jsem stěžejní árii, neboť to byla hra se zpěvy, a doprovázel mě orchestr řízený panem učitelem Ješmínkem. Měl jsem kolosální úspěch, Brumov o mně mluvil. Když jsem druhého dne normálně hnál kozy, zdálo se mi to škoda. Árii vodníka dodnes umím, ale nikdy ji nezpívám, nemám hlavně ochotu. Ale můžu udělat výjimku pro Pavla Kohouta, když si o to řekne jako o pozornost k narozeninám. Potřetí jsem už jako čtrnáctiletý stělesnil hloupého Honzu, bral jsem si princeznu z Valašských Klobouk a proslavil jsem se v divadelních kruzích tím, jak jsem pohotovou improvizací zachránil představení. To bylo tak:

Když mi král už dal svou dceru a všichni jsme stáli srovnání před rampou, měl vejít kuchtík a jedinou větou celé divadlo ukončit. "Pane králi, svatební hostina je připravena!" měl ten trulant říci. Ale stáli jsme tedy narovnaní před rampou, hleděli jsme do sálu, v němž hlava na hlavě a nad tím visely od stropu kruhy a kolovadla, usmívali jsme se nejapně, napětí sílilo - kuchtík nikde. Ten totiž zatím blblul za sokolovnou. Když to už bylo nesnesitelné, pohledil jsem se levou rukou po břiše - pravou jsem totiž objímal princeznu, kdo to neznáte - a řekl jsem sám ze sebe: "Já bych už aj něco zjedl, vy né, pane král?" Opona. Příštího dne, o repríze, kuchtík už byl na místě, ale zase mně se stala nehoda. O přestávce mezi druhým a třetím dějstvím, když jsem blblul za sokolovnou, roztrhl jsem si vypůjčené krojové gatě tady na zadku. Velice mě to zkrušilo, takže jsem se motal po jevišti jak trouba, abych se jevil z té neporušené strany, princezna mě nebavila a ještě to pak našich stálo padesát korun.

S Pavlem Kohoutem jsem se prvně osobně

setkal v červnu roku 1967 v Kulturním domě dopravy a spojů na Vinohradech. Dávali tam tenkrát IV. sjezd spisovatelů, v němž - aniž jsme to o sobě předem věděli - jsme oba měli roli. Zatímco pro mne to bylo se strašnou trémou, protože jednak jsem byl nový v souboru, dále jsem neměl schválený text a dostavila se mi opět potíže s gatěmi - doslova během divadla staly se mi velkými, takže jsem si je musel takto přidržovat - Pavel Kohout hrál perfektně, měl v dobře pedancujících postavicích správný dech, znělý hlas a v sále jistý počet předem příznivě nakloněných diváků doleva, i když tehdy už ne tolik jako dříve. Režie toho kusu byla prachěpatná, vlastně se nevědělo předem, o čem to bude, hra se dopisovala během děje, někteří herci opouštěli jeviště z vlastní hlavy, jiní se odmaskovávali úlekem na otevřené scéně, a tak dále. Noviny v první chvíli nenapsaly o tom nic, potom hru recenzovaly jako špatný překlad či jako dílo škodolibé nápočivky, prostě.

Byl jsem překvapený, když o představce po mém vystoupení, kdy jsem ztraceně bloumal chodbami, přistoupil ke mně ten ostřílený divadelník, přirozeně mě oslovil, jako

bychom se dávno znali, a hovořil se mnou, jako bych mu byl v tom divadle roven. S úžasem měl jsem dokonce dojem, jako by mi v podtextu své řeči nabízel, že jsme ten kus psali spolu, takže se nemusím tolik bát.

Od té doby pak mockrát se mi stalo, že se motám jakousi nepřehlednou prostorou, od-souvám od obličeje vlající hadry, až vybloudím na volnější místo mezi stromy nebo mezi nábytkem a ocitám se bez přípravy vprostřed lidí a událostí - a podle přítomného Pavla Kohouta poznávám, že jsem už zase na divadle, a to z té nepravé strany opony. A on, protře-lý komediant hrající vždy něco, o čem část obecnstva nikdy není zajedno, co to mezi hrdinou a kašparem je, vždycky se zatváří, jako bych byl přišel přesně, jako by to vě-děl, jako by mi dokonce tu narážku sám napsal. Když pak ale vidí, jistě musí vidět mou hrů-zu z hry, nabízí mi mlčky výluvně možnost, kterou mám asi považovat za lepší: že se to hraje má hra, můj kus. - Ne, není to lepší. Je to ještě horší. A hra, kterým čertem na-psaná nevím, jde katastrofálně dál v nastá-vovaných dějstvích.

Ale pominul jsem ještě jednu vzpomínku

ze svého teatrálního mládí. Byl jsem už mládenec, když jsem přijal lákevou výzvu zazpívat na jakési slavnosti novou ruskou píseň. Při vystoupení jsem náhle zapomněl slova, zastavil jsem se, začal od začátku, ale nedošel ani tak daleko jako předtím. Proto jsem s hanbou odešel vlevo.

Všecka, ano všecka má veřejná vystoupení znamenala pro mne muka předtím, muka při tom a starosti nebo dokonce hanbu potom. K mým těžkým snům proto logicky patří jeden, uvedený prvně asi před dvaceti lety, který se mi reprízuje nejmén jednou do roka: Stojím ve skupině herců, opona je zatím zatažena. Poslední varušené pokyny, opravy pozice a nástroje, vystrkují mne dopředu, opona už musí jít nahoru, a já nevím, co za kus se to tu hraje a co v něm představuju já. Znáám jenom převozníka, umím trochu ještě toho vodníka a svedl bych možná princeznu. Poslední paset, tiše!!! Reflektory, opona jde nahoru. Strašný děs mě zarezuje v tuhou sochu, nevydám ani hlásku. Jsem ztracen. Snad i proto, že v tom snu nikdy nenalézám vůkol nikoho, jako je ve skutečnosti Pavel Kohout. Jsem

sám. Není jiné záchrany, než z posledních sil odkopnout ten sen, svalit se sebe neznámou strašlivou úlohu, čili probudit se. Vždycky se opravdu probudím...

Ale proboha, je to o tolik lepší?

Praha 20.července 1978

Eva Kantůrková:

"Jako ten Kohout!"
/Výňatek ze záznamu/

Že má hodnost majora na něj prozradil vrátný, když telefonoval nahoru, aby si pro mě přišli, a oblečen byl trochu s libovým vkusem, ale vázanku měl příliš živou, na to že je úředníkem policie, a černá skla brýlí kazila dojem a snižovala setkání na úroveň bulharských detektivek. Avšak nejdřív něco musím popsat úvodem:

Vůbec se mi nechce psát o bezpečnosti a policistech. Zejména, když oni sami stojí o to, dostat se do fejetonu. I tento řekl: "A teď zas napíšete fejeton, paní Kantůrková!" - "Napíšu," povídám, "ale až jestli budete dost vtipný, pane majore." - Záměr je však záměr, podřizují se

"Jako ten Kohout!" povídá, když mě předtím poučil, že českou literaturu máme nyní trojího druhu: legální, nelegální a ilegální. "Tak to rozlišují i soudruzi ve vládě," řekl, aby mě získal pro svůj názor. Legální

literatura je prostě ta legální, nať o ní ztrácet slov, nelegální pak je ta z Petlice, "ta přece, co jsou jí plné knihovny," povídá pan major, a ilegální je "ona vyráběná ve sklepe", jak se vyjádřil. Za zakázanou pak, jestli jsem náznaku dobře porozuměla, má pan major /i vláda/ onu ze sklepa.

A já povídám: "To ale nerozlišujete literaturu, pane majore, jen způsob jejího vydávání. Já vedu dělítka úplně jinak. Je literatura sračková, což je technický termín, abyste si nemyslel, že jsem sprostá, a pak literatura. Způsob vydávání tu nehraje roli. Když ale přijmu vaše dělení, pak vám chybí ještě literatura čtvrtá - vydávaná a provozovaná venku, kdežto český čtenář a divák ji vůbec nezná."

"Jako ten Kohout!" zvolal pan major usvědčivě.

To se zapřít nedalo; Kohoutovy hry skutečně hrají venku. Ale mlčela jsem nevrle. Pavel Kohout právě tou dobou chodil po střídkě, protože na bydlení na Sázavě byla zima, a pan major, který mlčení porozuměl, povídá: "No nemohl si myslet! Říkat, že kouká na

Brad svrchu!"

"Aby toto řekl, tak hloupý není," povídám.

"Takže vy ho znáte dobře," použil hned otřepaný fígl.

"Jako každý."

"Tedy dobře."

"Dlouho," řekla jsem. "Taky něco pamatuju, nemyslete."

Byl sebejistý, odtažitý, na první pohled profesionál; chci říct, dělal tu profesi jako profesi, nikoli jako přesvědčení. Což bývá výhoda, i nebývá; profesionalismus pak pronikne do všeho, i do chování k ženám; deformace z povolání. Pan major vstal, vzal od svého pomocníka mou občanskou legitimaci, nalistoval a řekl: "Kdepak! Vy byste mi ještě musela chodit pro pivo!"

Zacházeli se mnou nezdvořileji, a v lepších společnostech, mlčela jsem.

"Tak říkáte, že ho znáte dlouho," napověděl mi.

"Od dětských let," řekla jsem.

"Takže od války," rychle to spočítá.

"Prvně jsem ho viděla, měl zlomenou

nohu."

Podezíravě se požíval, zda nechystám nějakou vtípnou situaci pro budoucí fejeton - ale ne: Pavel Kohout tenkrát skutečně přišel do studia s nohou v sádře. A uvítán byl jak z dalekých cest a o svém zranění přinesl básničku, kterou hned přečetl. "Spadl ze schodů," řeknu.

"A dál?"

Dál nic. Sborově jsme recitovali Nezvalova Edisona. Taky pamatují, jak vypadala Kohoutova první láska, ale do toho panu majorovi nic není. "Ale počkejme," povídám, "V padesátém? Asi tak."

Pan major se zapomněl dívat skrze černá skla.

Čas jakoby celistvost celých úseků života, jejich zahalenost do obecností, začal zas rozkládat do drobných skutků, příhod, dojmů. Na Vinohradech dávali sovětskou hru o mládeži a zapálená redaktorka Mladé fronty napsala recenzi s ukázkami. Celá jedna nedělní strana Mladé fronty. Autor Gusjev, název Sláva, herci nevím, přebásnila - Pavel Kohout.

"Sláva přichází k lidem
při práci,
jestliže práce hodna je té
slávy."

Na to řekl pan major: "Tedy to máte,
ty jeho kotrmelce. Co vy si myslíte o Kohou-
tových přemetech, paní Kantůrková?"

"Nerozumím."

"No přece co psal tenkrát, a co píše
dneska. Kde stál tenkrát, a kde stojí dneska!"

"Měnila se doba."

"Doba! Změnil jsem se například já? Ne-
změnil!"

Usmála jsem se. Ale dostal mě: "A změ-
nila jste se vy?"

"To by byla moc složitá odpověď, pane
majore. Zrovna o tom píšu román, můžete si
to pak přečíst."

"Pro nestálost postojů si Kohouta nevá-
ží ani - "

"Pst!" povídám, "nejmenovat."

A je-li naopak týž? myslím si. Kdo je
Pavel Kohout? Je ovšem holá neslušnost op-
tat se takto v příspěvku k narozeninám, ale
nakonec - kdo je on? Pražský fenomén? Drama-

tik světové pověsti? Muž vědy ve světle reflektorů? Fakt je, že když přijdete blíž, nenajdete tvář opojenou lacinou slávou, je milý, vlídný, vtipný, kultivovaný, jiskřivý, nenadutý.

"Někteří lidé," řekla jsem panu majorovi, "mají dar fungovat jako seismograf. Chovají se vždy o pár měsíců či let dřív tak, jak se potom budou chovat všichni ostatní."

"Jak to myslíte?"

"Má šuch," řekla jsem. "A cokoliv vycítil v klimatu doby nového, v tom měl pravdu."

"Pravdu?"

"Zatím se ještě nikdy nespětl. Dala bych si na něj pozor."

A pak už jsme mluvili o něčem jiném.

Červenec 1978

Pavel Kohout:

Psí život

Eda, úředně Edison Venor, narozený 21. října 1971, byl synem proslulé Pandory Venor, jejíž děd Dust II. byl třikrát championem CACIB, a slavného Kaspere von der Kettwigshöhe, potomka vyhlášeného kvarteta prarodičů: Mucka von der Dachsluft, Exe von der Hörnchenbande, Batzela vom Falknerhaus a Daxi von der Forst-Brickwedde. Šťastně se v něm smísila cizí vznešenost s českou pílí, paličatost s kuráží, jaké tu vycházejí ze lepších let i v horších jedincích, aby pak v lepších jedincích přetrvaly léta horší.

Dostal jsem ho od své ženy náhradou za Adama z Černého mlýna, jehož jsme v časech otevřeného světa nechávali u hodné pečovatelky tak dlouho, až jsme neměli to srdce žádat ho zpět. Občas ho zhlédneme v časopisech, tlustého a šťastného, dnes dobře třináctiletého, což odpovídá devadesátiletému kmetství. Eda mi byl vrácen závdavkem na vánoční obdarování v den, kdy jsme vymýšleli

novoroční pozdrav přátelům. Na snímku nám nad hlavami vylézá do života z trouby starodávného gramofonu, kam se bez potíží směstnal, p.f. 72. Tak založil tradici: vstříc 73 se šklíbí pod skotským baretem na střeše Fiátka, do 74 vplouvá na záchranném kruhu, rok nato míjí v cestovním vaku kilometrovník 75, 76 zdraví s hradní stráží a do 77 hledí z mydlinek naší hradčanské vany s papouškem Valtrem na hlavě jako pomník mírového spoluzítí; toto foto je nejslavnější, jím dokumentovaly tisk a televize - s retuší novoročního přání - sladký život chartistů. Na prahu 78 hlídá kost v sklepním skladu, kam úřad po exekuci zabednil mou knihovnu i archiv, zřídív mi pracovnu podle svých představ. Příští novoročenka, zmažíme-li se na ni, bude bez Edy.

I psi vydávají už v útlém věku počet ze své povahy. Eda měl nevidaně harmonickou, byl hravý i dravý, šarmér i samotář - to jako předznamenání bitev o život, které jeho plémě vede ve tmě nor a bez pomoci pánů. Co vím, byl jediným psem, který směl nocovat u nepřístupného filozofa, i jediným,

jehož k sobě zvala nervózní malířka. Odborníci postřehli, že se tu rýsuje významná psi osobnost a kázali mi učinit vše, aby mohl založit rod. V té chvíli začal osud psa kopírovat osud majitele.

Ani psu nestačí tu dnes talent od pána-boha, nemá-li souhlas úřadu; smí se úředně množit, jen je-li pán členem organizace, kam ovšem oportunistům vstup zakázán. V nouzi se našlo české řešení: Edu "koupil" ing. Čech z Písku, a s mocnou vitalitou i zkušeností pětasedmdesáti let, zasvěcených koňům a psům, z něho za pár měsíců vychoval jezevčíčího akademika. Dopisy a dokumenty kreslí vývoj psa i vztahu k němu muže, jenž ho vzal přes vlivnou přímluvu do učení nerad.

"Milostivá paní," píše starosvětsky 2.4.74, "měla jste 100% pravdu! Je hbitý na stopě i na viděnou, hlásí jak ďábel a sleduje bleskově, až moc vytrvale!" - "Všerejší zkouška s kocourem" oznamuje k našemu zděšení 23.4. "dopadla výborně, málem jej v kleci chytil za prdel a tuto mu roztrhal." 5.5. dělá Eda v Budějovicích jarní zkoušky za 182 bodů ze 184 možných. "Pes výborných vlast-

ností, výborně připraven a veden," znamenají soudci. 15.6. skládá v Frachaticích zkoušky na lišku i na jezevce už vždy s plným počtem 68 bodů: "Ostře vjíždí do nory, vytrvale hlásí, po vytažení zástrčky zatlačí škodnou do 3. kotle a těsně doléhá do konce času", zní výrok; nevěděli jsme, co se tím míní, ale vyčetli jsme z toho respekt. Při podzimních zkouškách v Dyníně 25.8. vítězí suverénně v malých plemenech při dosažení paxima 220 bodů. "Nepamatuji se z mé praxe," píše na zítří ing. Čech, "aby jezevčík takové hodnocení vysoké kdy dosáhl. Vidět jej, an skáče jako ocel ze břehu pro kachnu a za ní pod hladinu, to se musí vidět! S nesmírnou přesností vypracoval vlečku králičí, stopu pána tentokrát na 4, ne unikát! A co kupců na něj je, samozřejmě včetně mě," zdůrazňuje titulární majitel a dodává, "já vím, že není prodejný! Když šel přistupoval ke stolu rozhodčích, potlesk neměl konce. To je pane robotník!" - Triumf dovršen 6.10. na Lhotce, pod parcelou, kde za tři roky postaví dům pro náš exil, kam ovšem já ani on nikdy nepůjdeme; z mnoha souplameníků tam na svodu

dostává jako jediný erb ER - Elita Rekord - a opravdu hrdý, protože zasloužený titul: Chovný pes České socialistické republiky. Hodinu nato ho ing. Čech "prodává" své ženě, která se mezitím díky tehdy nenápadnějšímu jménu do organizace vloudila. Až do své loňské smrti se na šáka stále ptal a pídil po jeho potomcích. "Samozřejmě pěkné pozdravení Edínkovi," vzkazuje i v posledním dopise, "a kupte mu za nás jednoho buřta, ať jej slupne, což velmi rád a ihned vykoná." Eda měl vuřty rád, k smrti.

Jeho vrcholná éra trvala dvě léta, tedy čtrnáct lidských, málo i dost.~~xxx~~ Kryje u Plzně, v Brdech, na Moravě, v Praze. "Oznamuji vám," slaví jeho výkon chovatel od Plzně, "že se Edison stal otcem esmnácti pěkných štěňátek". Obležál mu tři feny v jeden ráz a napřesrok stihl navíc i čtvrtou, takže jsme jako málokterý smrtelník viděli čtyřiaadvacet ~~je~~ josefčíků v jednom chumlu. Čtyři jsme postupně odchovali, milovali, přetruchlili jejich smrti i darování. Eda vedle nich zářil jako stálíce s léty stále výraznější; jen hravosti mu ubylo, jako by

pochopil. Že v boji se škodnou není nedělit, ba že nejspíš nebude ani penze. V červenci 75 jsme rozkopávali nádvoří Palais Schwarzenberg, až jsme ho našli vklíněného na boku v podzemním trychtýři, kde pokračoval v lovu aspoň sípavým štěkotem; odřený, zkrvavený a poloudušený se oklepal a vrazil tam znovu. V březnu 76 unikl o fous vlaku, který zabil jeho syna Janečka. A měly přijít ještě horší časy.

Dne 10.1.77 byl po Jeleně a po mně zatčen i Eda: slopovětný pan Martinovský ho chtěl dát do útulku, ale vymohl jsem, že byl jen dočasně internován u polepšeného kolegy Šotoly. Dne 11.5.77 opustil byt naopak první hned při vstupu exekučního komanda, odnesen nepolepšitelným kolegou Vaculíkem, aby snad obranou svého domova nezavdal příčinu k nedozírným následkům. Sázavské vyhnanství snášel z nás nejlíp, prvně nám králíci nesežrali kvítka ani kvěťáky a prvně jsem zažil, jak soused razí v plotě díry, aby četníkoval i u něho. Na spanilé jízdy do rajonu, kde dřív kraloval, vyrážel však mihn; o to častěji, kdykoli jsme v zahradě

dřinou nahrazovali fortel řemeslníků, které od nás zaplašile úřední domluva, noroval vedle nás, aby chom viděli, že se taky ne-fláká. Zato si náhle přál být s námi všude; nebyl-li, vítal nás bouřlivě dotčen a na svou paní dokonce dlouho temně vrčel, než mu z kůže i duše vyhladila svou nevěru.

Za Chartu zaplatil víc než my signatáři. Spravedlivě rozhořčená pošta nedoručovala ani žádosti o jeho sémě. Naposled kryl fenu souseda odnaproti, okresního veterináře, štěňata měla být vrženy v polou ledna 77, ale místo toho se vrhl MVDr na nás ve státním rozhlase; snad se spravedlivě rozhořčila i psice a dala si pomoci. Když letos v červenci začal vyděračský útok - o něm až někdy jindy - kdy za rukojmí prohlášena celá má rodina a před vrátky se uhnízdil až pátucet ostrážců, Eda se úplně stáhl do zahrady, jako by nechtěl přidělavat starost. Psi hodjny, bijící sedmkrát rychleji lidských, skoro sčasovaly naše padesátiny. On mé, navzdor okolnostem, renezančně oslavil se mnou. Já už mu neoplatím.

Ve čtvrtek 10.8. v půl deváté ráno mě

vyhnal z domu křik čtyř žen. Ještě jsem viděl, a nikdy nedovídám, jak se Eda pod první jabloní v hrozně křeči pokouší vstát, jak nás ze všech sil volá očima, když ochrnuté hrdlo už nepropustilo ani štek. Umřel za pár minut. Na tom místě jsme pak našli nedojedený vuřt s bílými krystalky, který mu tam kdosi položil v naději, že jej slupně, což velmi rád a ihned vykonal. Druhý zvedla v pátek večer Edova sedminedělní vnučka po přeslici, pro niž jsme si okamžitě i s ostrahou dojeli k Plzni, jako sestřelení letci, kteří by jinak už nikdy nepřekonali šok; fena Fina chňapla sousto malými zoubky za nepocukrovaný cíp, čímž poprvé utekla velké Zubaté. Pak už jsme jen zběsile hledali, ale třetí vuřt našli až v neděli. Všechny nesly nálož nedostupného chloridu strichninu a byly vsazeny do trávy u stromů, lemuujících dům. Jako miny, Eda je nemohl minout. Našel je, naštěstí, dřív, než stačilo některé dítě.

Za naší nepřítomnosti přijel úřad, Edu si vzal a už ho nikdy nevrátil s odvoláním na jakýsi přísný předpis, který prý může

zmírnit leda známost. Kde ji vzít, s policií v patách? Ale také, proč mírnit podobnoství? TAK SKONČÍŠ I TY! hapsali mi včera vyděrači, kteří se tak podle svých velkých vzorů k českému činu přihlásili. Zástupný osud, zástupná smrt, i to zmizení podle někých představ. Odnesla to, robotníku, za mě,

Nedoporučuji obci ani zemi, kde se to sta lo, vyvoláno štvanicí, která vymazala rozvahu i slušnost, aby si pro mne někdy, jak je tu opožděným, ale pevným zvykem, jímě posilováno vlastenectví i turismus, vymyslely nějakou poctu. Bůdu-li ještě živ, zahrabu ji k zakrvácené dece, řemínkům a misce, které jsme pohřbili místo těla, neboť nechceme, aby námi vychovávané dítě nabylo dojmu, že hodné a statečné zvíře má menší cenu než zlý a zbabělý člověk; nebudu-li, ukládám to svým potomkům.

Ubozí vrazi, tímto se vám matím! Ukládám Edisona Venora do české literatury a proto nebude zapomenuta ani jeho sláva ani vaše podlost.

Vy srabi, pojďte si na mě!!

Jaroslav Hutka:

Na konci silnice

Vstal jsem dopoledne, uvařil si kafe, pustil rádio a šel na dvůr. Díval jsem se na hnojiště a sledoval slepice a hukot ve světě. Pak jsem vylezl ze statek mezi rozpadávající se stodoly a pustil se do dřeva, které jsem den před tím natáhal z lesa nad stavením. Krásně vonělo. Nad mou hlavou přeletěla ruská helikoptera. Sednul jsem si na kládu, otevřel pivo a díval se na silnici pode mnou. Ji považoval děda za své největší životní dílo a podařilo se mu ji natáhnout příkrým údolím dlouhé a v kopcích ztracené moravské vesnice až sem, kde narazil na zarputilce, který hájil svou zahradu se sekerou v ruce, a posléze na vývoj událostí. Práce se zastavila a padesát let stojí.

Letos by se děda dožil sta roků, kdyby se v pětadevadesáti nerozhodl, že umře. Když jsem za ním přijel v létě před deseti lety, měl na stole rozečtené Literárky.

"Kdebe mě belo o dvacet let miň, začno

znova," povídal a nalil jablečného vína. Každý rok ho dělal kolem tří set litrů a skoro všechno stačil vypít. Měl rád maso, o bramborech říkal, že só pro prasata a chleba že je dobré na utírání masných prstů. Byl to vysoký, spíše mohutný, urostlý, bělovlasý muž s rovnými zády a širokými rameny, který, když tři roky před svou smrtí spadl ze střechy, odmítl si lehnout do postele a prohlásil, že kdyby lehl, už by nevstal. Na vojnu šel ještě za Rakouska. Sloužil v Krakově u kanónů a potom u pozorovacích balónů, které se tuš a tam utrhly a byly z toho příhody, které mu plnily dětství. Z dlouhé chvíle si tam vymyslel jakýsi zápas a byl pyšný na to, že ho nikdy nikdo neporazil. Když se vrátil z vojny, vyhlédl si nevěstu z vedlejší vesnice. Jenomže tehdy nebylo jeho rodiště utopeno jen v příkrých kopcích, ale také v německých vesnicích a mnoho moravských šohajů skončilo námluvy v lese s kučlou v zádech. Děda jezdil za babičkou na koni a s revolverem, tak ji dostal. Převzal od otce, který chodil kosit se srpem, protože kosu považoval za příliš ďábelské pokro-

kářství, domek s několika políčky a rozhodl se stát hospodářem. Nakoupil kosy a všechno dostupné čtení. Zahořel pro republiku a vlastenectví, ale rozuměl tomu tak, že to znamená pracovat a být pokrokový. První v okrese měl krystaliku na sluchátka a první v kraji mlátičku. Věděl, co se má po čem sít a čím to hnojit, jak narušit židovskou alianci nejnižších výkupních cen, jak rodit krávy a jak postavit rozlehlý statek tak, aby to udělal pouze svýma rukama. Ze svého lesa dal stromy na sloupy, aby přítroublým vesničanům se nezdála elektrifikace příliš nákladná, v rámci stavby silnice nechal opravit nejchudší stavení, prosadil pojištění a hromosvody a na hasičskou zbrojnici vypsál robotu, když na to věnoval svůj pozemek, své dřevo a kámen ze své skály. Na vesnické zábavy chodil jen proto, aby si Češi s Němci rozmysleli, zda se chtějí mezi sebou prát. Jsou příhody, kdy neposlušnou hospodu vybilil a je příhoda s neposlušným koněm. Jednou při senech se na paličatého koně tak dožral, že ho vypřáhl, vylezl si na jeho neosedlaná záda, sevřel ho nohama

po kanonýrsku a bílýho pěstai do hlavy a do zadku. Z dědy lilo, z koně lilo, louka byla zničená, rodina vyžděšená k smrti a kůň zase tahal. Po masarykovsku věřil na spravedlnost a sílu a byl přesvědčen, že jedno bez druhého je neamysl. V létě vatá-
val ve tři ráno a v zimě dělal v lese. Byl agrárník a Beneše považoval za podvodníka a slabocha. Druhou válku nesl těžce, proto-
že zemědělec nemá moc se ubránit anebo sro-
lovat pole do bačohu a odletět s nimi. Vel-
koněmecká říše mu čtyřikrát vesnici zabrala
a on ji čtyřikrát uhájil. Naposledy zabrala
jen pole a postavila pohraniční hlídky. Tla-
čil, ať přece jen hranici zahnal za obvod
polí a věřil, že tím zachovává pro budoucí
republiku to, nad čím mu byla dána odpověd-
nost. Jen nedocenil své neshody s partyzá-
ny, kteří přicházeli v noci, brali boty,
kořalku a víno a co nepobráli, to zničili
a čas od času zastřelili někoho, kdo šel
k večeru z polí a mluvil německy. Ráno při-
šli Němci a zastřelili na oplátku někoho,
kdo se chystal na pole a mluvil česky. Tato
neshoda a Benešova pomsta agrárníkům dědovi

vynesly potupné zametání náměstí okresního města. Když se to dozvěděl, vzal flintu a šel se do lesa zastřelit, protože nepochopil, jak "naši" můžou na něj svést, že zdrazil vztyčenou pravicí, když i Němci věděli, že by si raději nechal useknout hlavu, než to. Rodina běžela s brekem za ním a uprosili ho. Tak se soudil a prohrával jeden soud za druhým, až mu tuto paličatost pro uraženou čest vymluvil jeden vzdělaný právník, který balil kufry a vysvětloval, že u soudu už spravedlnost nesmí hledat a že to bude ještě horší. V osmačtyřicátém bylo dědovi sedumdesát. Předal zmožený statek synovi a pustil se do humanistického sebevzdělávání, začal číst Kralickou bibli a přemýšlel o národním zachování v situaci, kdy národní nepřítel už se nepozná podle německé mluvy.

"Umijó jenom lhat a krast," říkával, když nám vozil dřevo na zimu do vesnice, kam jsme byli s rodiči vystěhováni na policejní strážnici, abych si tam já prožil dvě nejhezčí léta dětství a rodiče okusili, jak chutná hlad a ponížení v nejlepším věku.

"Debe aspoň to selnico šlo dostavit,"

říkal v roce 69, když jsem u něj trávil tři letní měsíce, abych ve vesnickém prostředí a jeho blízkosti prostudoval tři tisíce moravských lidových písní ze Sušilovy sbírky. Dlouho do tmy, neboť na mluvení je škoda rozžítat, jsme mluvili o politice. Já byl ještě plný optimismu.

"Depak, Jarko, s tím ož nikdo nehne. Teho se já nedožiju a te možná také ne." V neděli se svátečně oblékl, sedl si před stavení a díval se na silnici a možná někam dál.

Dnes tu sedím o statek výše, na bývalém gruntu bratrance, kterého před pěti lety při kácení zabil strom. Je to taďy plné podivných a neřešitelných osudů, které se kamsi ztrácejí, jako se ztrácí okolní pole pod lejďáckým zalesňováním, protože do tak příkrých svahů stroj nevjede a obdělávat to ručně se nikomu nechce. Dívám se na silnici, která zde končí padesát let. V Praze už je vyplněn papír: Jaroslav Hutka, neurčené státní příslušnosti, přechodně se zdržující v ČSSR... do Holandska na -trvalodní. Sice mi úřední stanovisko k mým jedna-

třiceti rokům zde prožitým mluví z duše,
ale ono -trvalo- je výraz přílišného opti-
mismu. Jednou ta silnice dostavěna bude.

21.srpna 1978

Jan Trefulka:

Dovolená

"K čertu, co prosím vás může člověk tady na světě vůbec ztratit? Nemůže ztratit ani svůj život, protože ten mu stejně nepatří! Vždyť ho má jenom pronajatý! Může ztratit majetek, může přijít o život - ale nejhorší ze všeho je, když ztratí charakter, nemyslíte? Jde přece o to, aby člověk opravdu žil! Aby žil jako člověk! A přitom už musí někdy něco riskovat!"

E.S. Gardner: Případ domovníkovy kočky

Letos jsem byl o prázdninách v Českém Krumlově. Dva týdny skoro pořád přšelo a z hotelového pokoje bylo vidět na střechy starých krumlovských domů. Je jich mnoho, jeden zajímavější než druhý, ale čas na nich pracoval vytrvale a neúprosně. Památkáři, architekti a zedníci se ve městě činí, stejně si však připadá dost nejisté, jestli přes všechny investované milióny a dobrou snahu vyhrají závod s časem, jestli se jim podaří

zabránit rozpadu onoho neuvěřitelného celku
 a navíc jej integrovat do současného živo-
 ta. V jednotvárném šumění ranního deště,
 v cvrlikání okapů a v poryvech chladného
 větru se mi zdálo, že slyším jak voda vzlí-
 ná, jak si hledá cesty mezi letitými kameny,
 jak potichu oddroluje to, co kdysi bývalo
 maltou a doposud drží stavby pohromadě. Bo-
 jím se, že i když přijde záchrana včas, bu-
 dou starým domům chybět lidé, kteří by je
 měli rádi. Zatím všude mimo městské památko-
 vé rezervace spíš beze všeho citu pro vyvá-
 žené proporce otloukají římsy a ozdoby na
 zděděných domech, bez porady s odborníkem
 rozšiřují okna a vyměňují dřevo za kov, tak-
 že na místě přívětivých uliček ze začátku
 století vznikají pustá břízolitová koryta.
 Připomíná mi to padesátá léta, kdy každý,
 kdo měl trochu peněz, vyhazoval, aby šel s
 dobou, starší nábytek i starožitné předměty,
 které dneska z téhož důvodu zase pracně
 shání a nakupuje. Bez minulosti a tradice
 je osud jednotlivce i národa dvojnásob těž-
 ký a smutný. I dědičné myšlenky české kul-
 tury jednou budeme /po kolikáté už/ shánět

jako staré krásné almáry, abychom měli v čem a proč žít.

Z krumlovského otáčivého hlediště jsem viděl Hrubínovu verzi pohádky Krása a Zvíře. Ve vzduchu visela vlhkost, staleté stromy vydechovaly chlad, trávníky byly měkké jako rašeliniště a písek z cest zámeckého parku vytlučený a odplavený dešti. Mrazilo mne, protože byla zima, ale také chvílemi ze strachu a z krásy. Ze strachu, protože jsem si nemohl nevšimnout, že síly Dobra byly valné části diváků, zřejmě po zkušenostech z všedních dnů posledních let, jaksi lhostejné. Nářky těžce zkoušeného otce, který vše prohrál a zůstal s prázdnými rukama, nedojímaly skoro nic, Krásčina skromnost a sebeobětování nudily, zápas Zvířete o proměnu v člověka zůstal, zdálo se mi, až do konce většinou nepochopený. Zvířátka v hledišti si zamilovala zlé sestry - kdykoliv se objevily na scéně, nastalo očividné oživení. Jejich životní postoje jsou přece tak srozumitelné a odpovídají běžné životní praxi! Světasrný divák, zadnicí zabalenou do dek, ví bezpečně, že i když se jim právě

nevede, určitě se ve světě neztratí, budou se mít nakonec dobře a užijí si spoustu legrace. Že by se lidskost a dobrota srdce dočkaly odměny, tomu už dávno nevěří. Kráska se svým princem budou mít věčně nějaké problémy, protože jsou prostě na potíže stažení a nic jiného si nezaslouží.

A přece myslím jednou jedinkrát všem divákům v hledišti přeběhl mráz po zádech a u srdce za-trnulo tušením, že v životě může být něco krásného, neuchopitelného, po čem stojí za to toužit. To bylo tenkrát, když ze tmy za scénou vyjela bílá dívka na černém koni, mihla se přes osvětlený palouk a zase zmizela v temnotách pod svěšenými větvemi buků, z jistoty do nejistoty, z všednosti do hrůzy neznámého světa. Ale to byl okamžik a rozum jako vědycky zvítězil. Jenom komediantka přece může v lehké blůzičce létat v noci na koni po parku. Jenom intelektuál může mít tak nepraktické myšlenky jako Hrubínův zakletý princ nebo hrdina americké detektivky.

Sotva jsem se vrátil z dovolené, začali se ke mně trousit známí a už z okna jsem

viděl, že se před brankou tváří, jako by přicházeli s posledním pomazáním. Někdo s tím vyrukoval hned, někdo chodil s peškem okolo, ale vědět chtěli všichni jedno: co je na tom pravdy, že jsem sepsal a podepsal jakési napolo veřejné sebekritické prohlášení. Sdělují touto cestou všem kamarádům i nekamarádům, kteří u mne ještě nebyli, že jsem nic takového nesepsal ani nepodepsal. Nicméně vím z dobrých pramenů, že prohlášení podepsané mým jménem vyšlo v bulletinu Svazu spisovatelů. Aťsi vyšlo. Vyvracet je nebudu už proto, že jsem se nikde pořádně nedozvěděl, co v něm je.

Obecně považuji takový vývoj věcí za vysoce pozitivní. Ještě před časem, když chtěl někdo udělat prohlášení, tak se kolem toho naběhal, až se zapotil i za ušima. Já jsem seděl doma, a prohlášení vypučelo jaksi samo. Jsem zvědavý, jestli také bez mé účasti rozkvetne. Moc s tím nepočítám, protože zima je na krku a pan farář Šimsa, který se dostal do české politické detektivky, je pořád ještě zavřený za to, že chtěl -

opravdu žít jako člověk a taky něco riskoval.

V Brně 27.srpna 1978

Bulletin Svazu českých spisovatelů,
číslo 2, červenec 1978

Dopis Svazu českých spisovatelů

V Brně 16.července 1978

Vážení soudruzi,

jako bývalý člen ÚV Svazu spisovatelů, posledním povoláním šéfredaktor časopisu Host do domu, se na Vás obracím se snahou vyřešit svůj osobní i společenský problém člověka a spisovatele. Rok v životě lidském je dlouhá doba, aby mohl přemýšlet, bilancovat a přes všechny chyby, kterých se v životě dopustil, vyvodit správné a kritické závěry. Rád bych po létech odmlčení se chtěl živit prací, která mě těší, kterou, jak se domnívám, umím.

Zkušenosti a pohled na mou dosavadní činnost mi s odstupem let umožňují kriticky zhodnotit mé postoje a jednání, o nichž jsem se mylně domníval, že jsou v zájmu socialismu. Celé mé jednání bylo zcela absurdní,

povreční a bez hlubšího zkoumání smyslu podstaty. Znovu jsem se přesvědčil, jak nesmyslný byl i můj podpis pod Chartou a jak hluboce jsem se mýlil, když jsem se domníval, že vyřeší mou situaci. Zkušenosti mých let a mých přátel mne přesvědčily, že existuje cesta, jak vyřešit zdánlivě neřešitelnou situaci. Nebyl jsem v podobné situaci sám - byla v ní řada významných umělců, spisovatelů, skladatelů, dramatických umělců, kteří přes své subjektivní názory dokázali přiznat své chyby a proto si jich vážím.

Byl bych vděčen, kdybych přes léta odmlčení mohl svou literární práci prokázat, že to myslím upřímně. Nechci, aby toto mé prohlášení bylo bráno jako východisko z nouze, ale jako snaha něco rozumného a užitečného vykonat.

S pozdravem

Jan Trefulka
spisovatel

Otka Bednářová:

Monika Ledererová

Je jedno místo na světě, kde je nám všem dobře. Monice, Ele i mně. Voní tu jasmín a floxy, slézové růže, kvetou tu měsíčky, řeřicha, kuláče slunečnic, astry a bergénie, a ořech s jabloní dávají stín. Pod nimi snídáme; když je nám nakloněno počasí. Monika prostírá a Ele, než začne opékat to-pinky, nalévá Lobelce na zápraží do plechového talíře její díl mléka. Vaříme čaj a kávu, krájíme plátky sýra a salámu, vajíčka natvrdo, okurky a rajská jablíčka, a nasbíráme si misky jahod. Letos je jich zvlášť požehnaně. Monika je zasněží cukrem, polije mlékem a pobízí:

"Udělej to taky, Otka, takhle je má táta nejradši. On má strašně rád sladké. Ten by si dal cukru, že by jahody nebylo vůbec vidět!"

A tak si sladíme a vzdycháme, jak se nám ta dobrota rozplývá na jazyku.

Pak si můžeme třeba lehnout na

klády a povídat, nebo tam na slunci usnout a zase se probouzet, nebo přijde za Monikou Bořík a Šárka s Láďou. Když chceme, jdeme do lesa jen tak, anebo s košíčkem na houby. Na podzim sbíráme švestky a vaříme povidla, sklízíme okurky a rejská jablíčka, klátíme ořechy. A když je nevlídně, štípáme dřevo a topíme v chaloupce, hrajeme si, kreslíme, píšeme Jirkovi dopisy a vyprávíme.

Večer si děláme ohýnek. Ela nám k tomu vytáhne buřtíky a ze sklípku, který už Jirka nestačil dostavět, lahvičky bezové domácí limonády. Má natrpklou vůni i chuť. A pak si zpíváme docela tichounce, protože tak to má ohýnek rád. Každému tu jeho a Monika vybere i tátovy nejoblíbenější:

"Veselá píanička vykvetla na lukách... nebo Čechy krásné, Čechy mé, - to by táta určitě zpíval."

A hned je zpíváme a myslíme si, jak by to bylo fajn, kdyby tu seděl s námi.

Někdy ale při zpěvu sbíráme fanty a to pak rošťáčíme všichni vespolek. Já musím třeba kukat v lese, Ela zas tančí Labutí jezero, Monika dostává rozkaz přeskočit oheň,

Bořík smí Láďovi beztestně udělat kravatu a Šárka nám s úklonou přednese básničku.

A pak, když začnou svítit hvězdy, jdeme spát s tím, že tohle všechno nás, Bůh dá, čeká ráno znovu. Živote sladkosti a naděje naše...

Monika musí první do veny a z ní už rovnou do postele. Já mám výsadní právo ji v těchto úkonech doprovázet. To už máme s Elou tak domluveno, že ji dostanu do peřin co nejdřív a zato pak máme, Monika a já, ještě chvílku na povídání.

"Já strašně ráda povídám. Já bych se snad upovídala," říká Monika.

"Taky umíš hezky vyprávět," povídám já.

A ona se tedy dá do vyprávění. Líčí mi nějakou příhodu s tak výraznou mimikou, že musím nakonec říct:

"Moniko, myslím, že budeš herečka."

"Nm, ale já bych radši byla malířka."

"To je pravda, maluješ taky moc hezky. Mohla bys být i malířka. Jenže umíš i krásně zpívat. Třeba bys mohla být zpěvačka."

Zamyslí se.

"Ne, radši bych chtěla být malířka. Vypravuj mi, jak budu malířka, až budu velká,"

vybízí mne.

Já vypravuju, ona doplňuje. Bude velická, bude malovat obrazy. Bude mít malířský stojan a paletu, bude chodit po světě a malovat, co se jí zalíbí. Lidi, města, vesnice, krajiny. Pak bude výstava. A my všichni se půjdeme podívat, protože v novinách a na plakátech bude napsáno, že Monika má výstavu obrazů.

"I táta," nezapomene přidat Monika.

"I táta. Ale teď mi napadá, že bys k tomu malování mohla psát knihy, když tak ráda povídáš."

"To jde?" ptá se.

"No proč ne. Psala bys knihu a sama bys ji ilustrovala. To se také dělá. Spisovatel si sám kreslí do knih obrázky - ilustrace. V každé knížce, která má obrázky, je přece napsáno jméno spisovatele a jméno toho, kdo ji ilustroval. Tak by tam vytiskli: Napsala a ilustrovala Monika Ledererová."

"A jak se píše taková kniha?"

"No to přece víš. Nejdřív je kapitola první a pak druhá a třetí, až se kniha napíše."

"To bych chtěla," usmívá se a nechává se hladit po tvářích a zlehoučka po zádech. To na dobrou noc.

Příští den nacházím papír složený jako listy v knize. Na její první straně je hůlkovým ozdobným písmem napsáno: CELÝ ŽIVOT KOČKY FRÍDYNKY. A pod tím: Napsala a ilustrovala Monika Ledererová - 8 let. Otáčím první stranu a čtu: Kapitola I. O tom, jak dostala Bělka kočku Frídynku a jak s ní měla starosti. A pod tím: "Byla jednou jedna malá holčička Bělinka, neměla matku ani otce. Žila v Itálii a zůstávala v malé chatě s tetou Adélou, ale teta také za pár měsíců zemřela."

To vše je napsáno tiskacím písmem. Dole sedí vymalovaná kočka - zřejmě Frídynka. Dál se zatím, Monika Ledererová - 8 let, nedostala.

- - -

Dny v Praze jsou plné povinností, školních úkolů, práce. Když ježu z domova za Monikou - je to už skoro výlet. Proto si na Proseku nechávám kartáček na zuby, spacák, ručník a takové věci. Aby ten výlet stál za

to. Monika vždycky chce, abych přišla brzo a abych zůstala na noc, že prý mne jinak neužije. Říká, že jsem její dospělá kamarádka.

Když jde Ela k advokátovi, nebo si něco zařizovat, býváme s Monikou doma samy. Takové dny má Monika moc ráda. Připravujeme pro Elu zatím překvapení nebo píšete tátovi dopis, nebo se Monika všelijak přestrojuje za princeznu, anebo cvičíme na podlaze. Učí mě kotrmelce a také někdy mluvit polsky.

Jednou Ela odjížděla vlakem a my jsme ji šly s Monikou provázet na nádraží, že budeme mávat a poneseme jí věci. Když už byla v kupé a my zůstaly stát na perónu u okénka, dala se Monika do pláče. Náhle přitom naříkala :

"Mýho tátu mi dali do vězení, máma odjíždí pryč a já už nebudu mít na světě nikoho."

Nebyla k utišení. Držely jsme se spolu za ruce a chodily Prahou. Domlouvala jsem jí, že dělá mamince starosti, když takhle vyvádí. Maminka teď bude celou cestu nešťastná. Když jsme přišla domů, chtěla Monika telefonovat. Mám prý najít číslo těch zná-

mých, ke kterým jede maminka.

"A proč?"

"Uvidíš."

Objednávám meziněsto a pak slyším, jak Monika říká:

"Dobrý večer. Jsem Monika Ledererová. Maminka k vám brzy přijede. Prosím vás, vyřídte jí, že už nepláču, že nemusí mít starosti. Víte, já jsem moc brečela, když odjížděla, tak ať se netrápí."

Jindy, a to bylo dávno před tím, přijde Monika ze školy a povídá:

"Viš, jeden kluk mi říkal, že to ví."

"Co?" ptám se.

"No že ví, že můj táta nic neudělal zlého a že je zavřenej. Já to taky vím. Můj táta je tak moc hodnej!"

"Ano, Moniko. Moc hodnej. Všichni to víme. A všichni na něho myslíme."

"To udělal-li oni, viď!" říká Monika.

"Kdo oni?"

"No oni, vždyť pořád říkáte oni, oni. Copak myslíš, že jsem hluchá?" skoro křičí Monika. "Ale já už to taky vím, kdo jsou to oni. Hele!"

Žene se k televizoru, kde zrovna někdo mluví. Ukáže prstem a povídá:

"Takovýhle oni. Jenže můj táta je lepší než oni. Ať mi ho vrátí, máho tátu. Proč tohle dělají dětem!"

UŽ to bylo asi deset měsíců, co se Monika s tátou neviděli. A najednou přijde Ela od advokáta s tím, že je povolena návštěva a že Jirka by Moniku chtěl vidět.

Monika to slyší a začne se těšit. Co všechno tátovi řekne, co mu ukáže, kterou pannu si vezme s sebou a do čeho ji a sebe obleče. A hned zkoušíme před zrcadlem a vy-
lepšujeme. Pak Monika zničeho nic řekne:

"Já tam nepůjdu!"

"Proč?" ptáme se s Elou.

"Protože jsou tam oni. Já je nechci."

"Ale Moniko, co ti na nich záleží, chceš přece vidět tátu! Nejdeš za nimi, jdeš za tátou," domlouvá jí Ela.

"Jenže já nechci, aby tam byli oni!"

"To si budeš muset rozmyslet. Jestli chceš vidět tátu, pak se s tím musíš smířit," říká Ela.

Ø Den návštěvy se blíží a Monika se stří-

devě rozhoduje. Nakonec společně jedeme do Ruzyně. Slunce ten den nečekaně svítí, ačkoliv je už skoro zima na krku. Před věznicí zas Monika spustí:

"Nechci tam, nechci je vidět. Nechci s nima mluvit."

"Dobře, zůstaň s Otkou tedy, ale neuvidíš tátu. Nebudu tě nutit, Moniko."

Nakonec přece jen spolu odcházejí. Dvě moje kamarádky, velká a malá se vedou za ruce. Jedna s panenkou, druhá s balíčkem ovoce, kdyby je náhodou povolili Jirkovi při návštěvě dát. Snad před dítětem nebudou mít odvahu odepřít.

Čekám. Vracejí se spolu po vyměřeném čase. Půl hodiny a ani o minutu déle. Monika vypravuje:

"Vůbec jsem nebrečela. Představ si, že táta neměl hnědé tepláky, jak jste říkaly, ale svoje šaty - to mu dovolili, ale jen na návštěvu, a taky mě vzal do náruče a ukázal mi z okna, kam ho vedí na procházku. Ale jen na půl hodiny a nesvítí tam vůbec slunce, představ si! Táta tomu říká teletník. To jsou takové ohrádky, víš. A balíček jsme mu

mohly dát a táta byl oholenej a říkal, že má dneska svátek, že svítí slunce a že jsme přišly s mámou na návštěvu a...

Až večer se dává do pláče:

"Ať mi vrátí mýho tátu..."

Ráno je Monika první vzhůru. Přichází ke mně do postele a tak si šuškáme. O všem možném. Jak se Ela probudí, běžíme s Monikou k ní a děláme si "krásný svět". To si Monika vymyslela. "Krásný svět" trvá asi deset minut před sedmou. Povídáme samé švandy než se vstává doopravdy a než se odchází do školy.

Jednou, byla zima, a já šla Moniku vyprovázet. Narazila jsem si čepici a Monika povídá:

"No ty vypadáš!"

"Hlavně, že mi bude teplo, je mi jedno, jak vypadám, jsem už stará, tak co."

"Pšššt, nech toho," zlobí se Monika a dává mi prst na ústa. Nechce slyšet, že je někdo starý. Pšššt volá, když řeknu, že jsem už dočista hloupá. Pšššt, napomíná mne, když o jedné z jejích panenek při hraní prohodím: Ale ten Adam je nějak tlustoučký! Přeje si nás mít všechny krásné, mladé a chytré. Přeje

si mít krásný svět od rána do večera.

Na Štědrý den jsme spolu. Ale až po večeři. Monika rozhodla, že ustrojí sama za tatů stroneček a dá mu pod něj s mámou dárek. Tak jedeme nakupovat. Já s Monikou mám vybrat dárky pro mámu i tatů za její nastřádané peníze.

"Jenže, Moniko, víš přece, že táta nebude na Štědrý den doma."

"No a co," říká statečně, "dárek mu přece koupím a napíšu mu, že ho má schovaný, aby to věděl, přece jsme rodina."

Prodávačka je laskavá a nechá Moniku přivonět. Kolínská voda, vlastnoručně vybraná a zabalená, převázaná zlatou stužkou, čeká.

Už ve dveřích mi Monika hlásí:

"Nikdy v životě jsem nedostala tolik moc dárků. Je jich dohromady 74. Víš, Otko, já jsem z toho úplně zapoměla být smutná, jak jsem chtěla..."

Mezi dárky je i skládací kolo. Je od Jirkových bývalých kolegů z Reportéra. Hned na jaře je Monika na Proseku proháněla. Jednou večer mi povídá:

"Víš, co si představuju, když jedu až za roh a do té druhé ulice? Že třeba teď zrovna půjde domů táta!"

Ale táta je daleko - v Ostravě - a na dlouho. Na tři roky. To Monika neví. Nemáme odvahu jí to říct. A pak - co kdyby ho přece jen pustili dřív... Vždyť už je zavřený od roku 1970 potřetí. A Monika si pamatuje, jak nečekaně přišel posledně domů. Byly jí čtyři roky.

- - -

Vždycky, když Ela chystá balíček, s to je jen jednou za šest měsíců, má před sebou váhy.

"Dvě kile, jen dvě kila smí máma poslat, představ si," běduje Monika.

Pečeme klášterní perníčky s citronovou polevou, Ela do té dvoukilové krabičky vtěsná i trošku medu v lahvičce z umělé hmoty, citronovou šťávu, několik jablíček, kyselé bonbóny, strouhaný křen s citronovou zálivkou, cigarety Clea a čokoládu, od všeho, co Jirka rád, drobiček. A pak čekáme čtrnáct dní na dopis.

Bývá to obřad na několik večerů, když

nám z něj Ela předčítá. Drobné písmo a užoučké řádky, aby se na papír hodně vešlo. Někdy je dopis místy černě zaškrtnutý, aby se Ela s Monikou nedověděly, co jim chtěl Jirka říct.

V červnu jede Monika s Elou do Ostravy. Leje jako z konve. 343 kilometrů rychlíkem tam a 343 kilometrů zpátky, aby se setkaly na jednu hodinu s Jirkou. Je povolena návštěva. Tentokrát už "vychovatel" nedovolí, aby vzal Moniku táta na klín. Sedí od sebe daleko - mezi nimi široký stůl. A povídat si mohou jen o "osobních věcech". A tak se Monika vrací rozhořčená:

"Nesměl nám říct ani co dělá, ani jestli má dost jídla, ani jestli má dost peněz a jestli si může něco přikoupit. Je tam škreďá věznice, taková černá a je v ní zima. Táta byl ale krásnej a vypravoval, že mu dokonce jednou zbylo na marmeládu a povídal se=me legrace, pořád jsme se smáli. Ptal se taky, kde bych chtěla žít. Tak jsem řekla - no přece taďy. A on se smál a říkal: no to snad ne, zrovna taďy, víš, jako ve věznici. On myslel, jestli bych chtěla do nějaké jiné

země. To já nechci, máma taky nechce a táta taky nechce. Řekla jsem, že bych chtěla žít v Doubravičce, ale s n í m . Tam je nám přece všem dobře.

- - -

O prázdninách, 8.srpna, přišel dopis, že Jirka je vážně nemocen. 18.srpna 1978 byla celá chaloupka v Doubravičce zamořena nesnesitelným zápachem. V okenním rámu našla Ela s Monikou vyvrtanou díru a pod ní čerstvé piliny. Tou škvírou vstříkla neznámá ruka neznámou páchnoucí tekutinu. Zápach se dosud nepodařilo ničím odstranit. 21.srpna se cestičky kolem zahrádky proměnily v korzo civilních i uniformovaných osob. V noci tu svítily reflektory do oken, takže Monika s Elou nemohly spát. Do toho hlučně tůrovala auta a blikala modrá policejní světla. Jedinou silnicí do vsi obsadila policejní hlídka. Posádka legitimovala všechny, kdo do této obce přicházeli anebo z ní odcházeli. I cestou do kostela a z kostela. Místní obyvatele i hosty. Do 27.srpna nesměl nikdo Elu s Monikou navštívit. Ještě předtím, 22.srpna, policejní auto obě dvě na půl hodiny odvezlo.

Monika čekala čtyři hodiny na chodbě policejní stanice, zatímco ONI její maminku vyslýchali. Slyšela, jak její mamince vyhrožovali, že půjde také do vězení a Moniku že dají do ústavu.

28.srpna 1978

Eva Kantárková:

Letní rozhovory 1978

Letošní léto se ve střední Evropě nevydařilo, v červnu bylo jako v dubnu, červenec byl úplně hanebný, v srpnu bylo jako v říjnu; léto z letošního roku vymizelo. Rok 1978 nechce mít s létem nic společného. Však také se mnou sousedé nemluví než o počasí. Má sousedka, žena založení duchovního, jak o sobě říká, má další téma při hovorech o tajemnosti odplaty.

Co ji těch sedm osm let znám, nehovoří vlastně o ničem jiném; a poněvadž je silnou osobností, pojímá odplatu zcela subjektivisticky: kde koho pak vidím ve vsi kulhat nebo jinak na těle postiženého, mohu si domyslet, že jí ublížil. Tato skrytá a hrozivá pointa sousedčinych příběhů se zaskví zvlášť u případech nenadálých a podivných smrtí; a já si dávám pozor, její slepice mi mohou třeba okurky rozhrabat, neřeknu nic, slepici neprašťím kamenem, jen ji ohleduplně přehodím přes plot; komu by se chtělo umírat pro okur-

ky. Ale někdy se má sousedka vzepne k nadhledu neosobnímu, a to potom příběh stojí za zveřejnění.

Tak letos, o tomto špatném létu, hledím ze zahrádky na idylické popásání stáda krav; zavoní to od nich hnojem i mlékem, pes zaujatě větří, na obzoru mizí v kalných čmouhách mraků Boubín a sousedka řekne: "Taky se díváte, jak se na tom místě nepasou, paní Kantárková?"

Dívám se na něco docela jiného, ale k tomu se nepřiznám; když člověk moc mluví o sobě, nedozví se nic o jiných. "Jo, to byla řež, viď dědo," pozve si za svědka manžela; někdy lituji, že sousedka neumí vyprávět plastičtěji nebo že neumí malovat; jak si asi takováto sedmdesátiletá vesničanka, jejíž jedinou výpravou do světa byla zamleđa párletá služba o pražských pánů, představuje napoleonskou bitvu? Francouzská armáda tu byla protinapoleonskou koalicí na třech místech a ve velikém počtu zcela zdecimována, kostnice v Putimi je složena z kostí těch vojáků, vykopaných po stu i více letech z neprodyšného jílu.

Tam, kde se krávy nepasou, bývala cihelna; nepasou se, protože jílovitá zem je po dešti rozbahněná. To si myslím já; sousedka řekne: "Jó, zvíře to vycítí. Člověk ne, kde-pak člověk. Ale zvíře ví všechno." V tom místě, když dobývali hlinku pro cihly, vyhrabali kostí nejvíc, asi tu byl hromadný hrob. A děda poví: "Paní Kantůrková na duše nevěří."

Ta představa je vlastně krásná: duše z těl francouzských vojáků, tak hanebně tu pohřbených, zde bloudí, čínice tu zem nedotknutelnou, a citlivé zvíře pleše přejde a neutrhne si tra trávy. "Na hřbitově by se taky nepásaly?" optám se nezkušeně a sousedka se rozvykládá, jak ~~by~~ se obyvatelé cihelny často střídali, protože to tam bylo o strach. "Utíkali hlavně na vánoce," řekne, "to tam nikdo nevydržel. Taková úzkost na mě padla," líčí jedinou noc, kdy tam přespala, "tadyhle mě to sevřelo, a že já se nebojím ničeho, paní Kantůrková, o půlnoci půjdu do lesa." Pak přece na sebe pozapomene, vidina veliké řeže natolik pozdvihla její mysl, že připustí, že i pro jiné, nejen pro ni, sahá

vyšší moc po odplatě.

Jámy a poraženými Francouzi jsou v okolí ještě dvě, jedna ve vilové čtvrti, kde pod lipou je navržena mohyla z kostí, a ve městě pak nad společným hrobem vztyčili kapličku. Jmenuje se Budějovická, protože leží při silnici do Budějce, a koupil ji za též republiky troufalý zbohatlík; totiž: koupil pozemek, na němž stála, chtěl si na něm sám postavit; kapličku ale musel dřív zbořit. Protože to však přece jen byla památka, musel ke zbourání získat souhlas městské rady. Sám jejím členem, jedním z nejbohatších, vydobyl si svolení jednoho dne takhle k večeru; ráno měl obdržet certifikát. A ráno jej nešli po smrti. Kaple stojí dodnes a sousedka praví: "Pan děkan, když ho pozvali, na pohřeb šel. Jak taky nejít, bohatému. Ale zádušní mši neodsloužil. Jó, ani děkan se nemůže protivit vyšší moci." A pak dodá poučně: "Na všechno se šáhnout nedá. Je dovoláno moc, ale není dovoláno všecko, víš dědo."

"Paní Kantůrková na vyšší moc nevěří," poznamená děda lakonicky a sousedka, aby tu kritiku uvedla na lepší míru, připomene dal-

ší příklad zásehu moci nejvyšší, již jsme podrobeni všichni, kříž v poli. Kříž je to nepochybně památný, totiž: byl. Podle data na podstavci sřejmě označoval jedno z míst v Čechách, na němž se před sto deseti lety konala bouřlivá národní pouť na hory po Rakousko-Uherském vyrovnání. Kříž strhli minulého léta a zpřeráželi, když se rozhodli rozorot ten kousek půdy, aby byla lépe využita. Krista jsem se ujala já, pověsila jsem jej na dvoře, kamenný podstavec s datem a kalichem leží dál, neodstraněný, na tom stejně neosetém kousku půdy. "Zvorali, ale ne-sklidí," řekne sousedka, "každej to vidí." Obrázek je to neveselý, konec srpna a všechno obilí na polích, pocuchané, zčernalé. "A devatenáct lidí utíká z drzžstva," řekne.

Co jeden kříž! Kácení pomníků je jen vnějším znakem české vady daleko hlubší: neschopnosti dějinné a politické kontinuity. České politické myšlení žije jakoby napřeskáčku, stále se něco z minulosti, daleké i blízké, nehodí. Stále někdo někoho překonává a v krajině a na náměstích po tom nacházíme stopy. To lidová paměť je kontinuálnější a i

spravedlivější.

v létě

V lese, v němž Jan Neruda napsal/právě před sto lety Baladu dětskou, když Heydukovým zemřela holčička, již přijel na křtiny, je při cestě velký opracovaný kámen, jež tu nazývají císařským. "Proč císařský," ptám se, "když je do kamene vyryt rok 1918?" A dozvím se, že z toho místa v létě roku 1908 obhlížel císař pán veliké manévry a kámen byl položen na tuto památku. Najdu i pamětníka manévrů, tenkrát mu bylo pět let a v paměti mu nejživěji utkvěl pobočníkův kůň. "Zrouna támhle pod pastvištěm, kde byjval ouvoz tak na šest metrů, kůň celou tu šíři zdolal na jedinej skok." A jiný starousedlík najde fotografii, na níž je jeho děd, velitel ostrostřelců, zvětšen u příležitosti manévrů s císařem pánem na rašničních schodech. Fotografie je vybledlá a ztěžší se pozná, který je císař pán a který je děd, když oba mají přes tělo stejně honosnou širokou šerpu a na hlavách mají oba stejně ofedrušovanou helmu. "Vojska tu byjlo ale moc, tůdle a támhle, a od kamene viděl císař pán přes řeku k Dobevi, protože tam tehdá nebyj-

valy lesy."

"Ale co to datum," namítnu, "proč ne kámen republiky?"

"Kámen je císařskej," řekne pamětník, "republika má svůj strom. Sázeli ho pan řídící s dětma zrouna před desíti lety. V tom vosumašedesátým."

Sázet lípy je rozumnější, než tesat do kamenů; pomníky se to v Čechách sice hemží, ale rádi je tu vlastně nemají. Mrtvému kameni musí být dáma výmluvná řeč, podoba státníka nebo aspoň to datum, a něco se semele, a kámen mluví nevhod. To lípka se prostě může stát jen živým stromem bez názvu. Tato zřejmější za deset let utěšeně zesílila^a vyrostla; jen ať roste, myslím si, aspoň jí nepokácí. Ostatně pro ochranu přírody byl vydán zákon, že kdo porazí, ovšemže se souhlasem úřadu, jinak se to nesmí, musí za něj zasedit, zas za přítomnosti úřadu, tři jiné. To by pak bylo lip a jiných stromů!

Mrtvý kámen ochrání jen lidové podání; a císařský kámen s datem 1918 je už více místním názvem než zneuznanou památkou. Loni kolem kamene rostly pěkné tlusté hříbky. Le-

tos tam neroste nic, je špatné léto, vyšší
moc nás trestá. Komu se ale mstí u kamene?

Srpen 1978

Miroslav Kusý:

Pracovný úraz

Dnes ráno nám spadlo na hlavu trubkové lešenie. Stavali sme ho s Janči-báčim a s Lajošom u jednej starej opustenej steny, ktorá povážlivo hrozila zrútením. Lajoš skrutkoval zámok, ktorým sa trubky spájajú v kostru lešenia, Janči-báči držal jednu šesťmetrovú železnú trubku v kolmej polohe a ja druhú. Balansovali sme tak s ešte nespevnenou kostrou, kým ju Lajoš zámkami poriadne nezviaže dohromady. Žiaľ, tie ostatné vztyčené trubky nedržal nikto, pretože sme na to boli len my traja.

A tak sa stalo, že jedna z nich sa vykľula z našej kontroly a zo zámku a prevrátila sa. Lajoš zakričal "Pozor!" a zmizol. Ja som dostal po hlave, akosi sa mi zatmelo pred očami a podlomili sa mi kolená. Keď som otvoril oči, v rozplývajúcych sa kruhoch sa mi objavil obraz Janči-báčiho, ktorý s roztiahnutými rukami pridržiaval zbytok lešenia. Po čele, cez oči, po lícach a cez neodmysli-

teľnú cigaretu v ústach mu stekali pramienky krvi, ktoré sa na brade spájali v jeden potôčik, vpíjajúci sa na jeho prsiach do košeľe. Až po chvíli som si uvedomil, že ma mňa svojím láskavým, nevzrušeným hlasom hovorí: "Chyťte to tam na druhej strane, pán doktor, lebo nám to spadne celé!" Utreľ som si z očí hmlu a zarazene som sa díval na ruku: bola to tiež krv. Chytil som to na druhej strane a držal som. Stáli sme proti sebe a pozerali sme sa jeden na druhého. Jančibáčimu krv zahasila cigaretu a tak ju vyplúľ. "Najhoršie je od toho utiecť," povedal mi bez náznaku výčitky v hlase, "pretože to potom človeka môže úplne zachlomaždiť."

Fripadalo mi stále absurdnejšie, ako tam stojíme, držíme a krvácame. Začal som kričať na Vilo, ktorý pár metrov od nás bágroval na hore základy budúceho skladu. "To máte zbytočné," prerušil ma vecne a stále rovnako nevzrušene Janči-báči, "v tom rachote vás nepočuje. Musíme počkať, až si nás všimne sám!"

Nakoniec si nás Vilo všimol sám. Rozvážne spustil lyžicu honu na zem, zastavil mo-

tor, zliezol dole, prezrel si nás zblízka, kývol na Lajoša, ktorý sa opäť odkiešľal objavil a povedal: "Čo tu stojíte ako dvaja ukrižovaní? Choďte na vrátnicu, však my si s tým už nejako poradíme."

Dali sa s Lajošom do práce a upevnení zbytku lešenia. Janči-báči počkal, kým nebolo isté, že už to nespane, utrel si oči a ústa od krve a zapálil si marsku. Než sa definitívne rozhodol odísť, prezrel si ešte miesto činu a so záujmom preskúmal, ako a preč sa nám to stalo.

Šli sme. Vytierali sme si z očí krv, aby sme videli na cestu, a rozvážne sme kráčali po hrbolatom rozkopanom stavenisku. Janči-báči ma po ceste uspokojoval: "Je to len obyčajná sračka, pán doktor. To byś ste sa čudovali, čo už táto hlava všetko vydržala!"

Zaujato mi líčil ako u nich v Lakšári lietavajú pollitre a laty z plota a striafajú sa do ich tvrdých záhoráckých palíc. Nebolo mi z toho síce o nič nepšie, ale aspoň nám ubehla cesta.

Na stredisku nás ošetrili a zabalili nám hlavy do obrovských fáčových obväzov. Potom sme sedeli, pofajčievali a čakali na

sanitku. Janči-báči si s chuťou zajedol a radil aj mne: čaká nás štrapácia a na obed už nebude času. Schádzali sa okolo nás šoféri a svoj drsný chlapecký súcit vyjadrovali tým, že si robili srandu z našich turbanov. Háda-li sa, čo všetko sa dá či nedá z takejto patálie vytlčiť, a radili nám, ako máme om-dlievať, zajakávať sa a vzdychať. Zhodli sa na tom, že pracovný úraz, pri ktorom to človeka nerozfašíruje a po ktorom netreba ležať v posteli, je to najlepšie na svete. Ide ti plná nemocenská a je ti sveta žiť.

Janči-báči sa najprv sanitke bránil, takže ho do nej museli ~~xxxxxxx~~ dostávať skoro násilím. Postupne sa mu však podnety z tejto improvizovanej šoférskej porady roz-ležiali v prederavenej hlave a dozrievali k rozhodnutiu. Po celé tie hodiny, kým nás odviezli, kým nám zošili a zröntgenovali hlavy, nehovoril o ňom nič. Keď sme však konečne z nemocnice U milosrdných odchádzali, naraz sa zastavil, vyplúl z úst nedopalok a hovorí: "Prišlo to ako na objednávku. Veď ma čakajú na zahrade zemiaky. Stará aj tak hundrala, že si na ne musím vziať dovolenku. A čo budete robiť vy, pán doktor?"

Ozaj, doteraz som na to ani nepomyslel. Zaliala ma vlna všačnej radosti. Najmenej týždeň PN! A to nie s hnušnou chrípkou, pri ktorej ti slzia oči a tečie z nosa, takže sa človeku zle koncentruje a ešte horšie píše na stroji. Nie s malou Daďou, ktorá zas nemôže do jaslí a ktorú treba celý deň opatrovať, takže sa nedá robiť vôbec nič. Najmenej týždeň s obyčajnou rozbitou hlavou: veď je to skvelé!

Povedal som Janči-báči čosi o svojich plánoch. Zamyslel sa a na rozlúčku mi povedal: "Tá potvorská hlava bude predsa len trochu bolieť. Zemiakom je to fuk. Ale vám to malo radšej šikovne zlomiť nohu. Zo srdca by som vás to prial, pán doktor!"

Bolo to uprimné a bolo to pravdivé. Podel som mu ruku a rozlúčil som sa s ním: "Nič to, Janči-báči. Nabudúce snáď budem mať viac šťastia!"

11.9.1978

Jaroslav Hutka:

Rozměr těla

V situaci, kdy společnost a stát se staly majetkem několika jednotlivců, se člověku, zachovávajícímu humanistickou a civilizační tradici, říká disident. Je to nenásilná bytost se svědomím. Jeho vina je v tom, že už si nepřeje být povalován proudem, který se stočil do nesmyslna a jeho naděje je v doufání, že svět ještě nezvlčel a všimne si zoufalé potřeby jedince žít s duší, tělem a tvářící. Vzpouzí se nenásilně, protože přistoupit v naší situaci na násilí se stále ještě rovná prohře a ztrátě života, který chceme zachovat. Svět je rozdělen na hromady nepoužitelných zbraní, z jejichž vrcholů jsou vykřikovány reklamním způsobem lži i pravdy. Vede se psychologická válka výkladních skříní a vzájemného osočování, že zboží, které se nabízí, stejně není k dostání, na což my, kterým bylo odňato slovo, máme také názor.

V Čechách se bojuje o právo být sám sebou a moci to říct nahles. Tato naše historicko-jazyková determinovanost vrhá přes deset milionů Čechů a Moravanů do potencionálního disidentství. Několik tisíc je v tom už reálně. Z nich několik jednotlivců je na tom zatím lépe, neboť úsilím a životem se jejich jména stala pojmy, které by šlo vsunout do slovníku českého jazyka. Zbývá těch několik tisíc, které jméno nechrání a přesto nejsou ve vězení. Násilí má svůj vývoj. Ve společnosti s určitou úrovní je zkušenost, že přímé násilí, známé ze středověku a rozvojových zemí, může působit opačně a spíše lidi probouzí a sjednocuje. Proto manipulovatel musí měnit takt i okolnosti, abychom se dostali do jiného vztahu sami k sobě a ztráceli možnost sebeovládání a komunikování. Naše tělo je onen rukojmě, skrze kterého se lze vloupat do naší duše a do naší vůle. Civilizovaný člověk se cítí být částí těla společnosti a ji celou, nebo nějaký její úsek, pociťuje jako kus svého těla. Proto už nemusí být mučen v temném sklepe. Stačí, když od něj začnou být odoperovávány části jeho civilizační by-

tosti. Povolání, pověst, domov, rodina, přátelé, zákonné jistoty, zájmy, vzdělání, jméno, možnost tvořit a možnost přístupu k tvořenému. Klasický politický vězeň je spokojený člověk, protože i když jeho biologická část vězí za železnými dveřmi, větší a podstatná část jeho bytosti zůstává na svobodě a stává se dokonce živější, účinnější a výkonnější. Političtí vězni jsou pro mocné překážkou a výbušninou, kterou si kladou pod své křeslo. Jenže to, co dříve bývalo vězením, je dnes už jen posledním stupněm internace. Člověk ještě se svým jménem a v prostředí, které si svým životním úsilím vybudoval, odmítne jít s proudem do nesmyslna. Hrdině nastaví hruď a vzepře se. Ještě celý s neporušeným civilizačním tělem. V této chvíli tak trochu chce do basy. Ale není zavřen. Je pouze vyhozen z práce. Potom jeho žena. Děti začnou mít patálie se školou. Tedy se hledá hrdě podřadnější zaměstnání. Z toho jsou po nějaké době zase vyhozeni a začíná nesmyslná, grušovsky dotazníková pouť skrze ponížení a nejistotu za jakoukoliv práci. Zde člověk vykřikne, stěžuje si, pod-

pisuje a snaží se dovolat. Daň za tento výkřik je ztráta soukromí, protože od té chvíle domů a do kapes mohou vejít bezejmenní mužové a chovat se k člověku jako k blíže neurčenému zločinci, který, když si to vše nechá líbit, bude na tom lépe. Mizí přátelé, peníze, může dojít k vystěhování, člověku je prošňupána každá část minulosti, aby mohla být zneužita, začne se ztrácet pošta, přestane fungovat telefon, je odebrán cestovní pas a řidičský průkaz, člověk začne být tahán na pohovory na práh věznice a vše se vleče a stává nelogickým a nesmyslným. Člověk ztrácí svůj svět, své soukromí, své jméno, své zázemí a jemu známá skutečnost se z nového místa začne jaksi měnit a člověk se začne měnit s ní. Je obležen, vyhladověn, vykořeněn, vyřazen. A V TĚTO CHVÍLI je nabídnuto vězení. Vše vypadá zcela jinak a perspektiva uvěznění je jen další zoufalé zhoršení už dost špatné situace, s možností návratu do ještě bezvýchodnější. Objeví se strach, který do té chvíle se zdál tak vzdálený. Teď už je o co se bát. Člověk přišel o vše a může přijít i o to poslední, o fy-

zickou blízkost nejbližších a právo rozhodovat nad svými pohyby. Dostavuje se pocit viny, otupení, nechuť, beznaděje, pocit vlastní nedůležitosti a stav trosečnické izolovanosti. Nezřetelná existence na šerém práhu vězení. A tím je zároveň zlomen tíše a bez limitu základní princip civilizace: právo člověka na život. Toto právo se netýká pouze zachování biologického organismu. Narodili jsme se s nadáním vnímat, tvořit a cítit se součástí ~~životu~~ světa. Žádný nemá právo deformovat nebo odstraňovat ani tyto orgány lidské bytosti, nebo trestat, že orgán, jakým je též vědomí, vlastním a užívám. Jediná současná možná obrana je zase jít od počátku, pojmenovávat skutečnost a tím se jí zmocnit, dělat ji srozumitelnou v proporcích okolí, utřídit pojmy a zřetelně a ve vší šířnosti ji vyslovit a tímto vyslovením před zraky světa udeřit násilníka po držce. Umět si najít a vydobýt zpět své tělo.

Historie složitým a dramatickým způsobem došla k tomu, že druh činnosti, vyplývající z nevyhnutelných lidských potřeb sebe-nalezení, byl nazván uměním. Společenská i

individuální potřeba umění byla uznána, uzákoněna a pochopena jako samozřejmá. Ale v posledních letech se stala problematickou. Zdá se být zřetelné, že tato deformace se prohlubuje do podoby, kterou mívala jen v dobách nejúpadkovější lidské historie, neboť zde se stala trestnou tvorba, tedy vnímání formování vědomí. Nejčistší ze všech je případ Jiřího Gruši, který napsal román, jehož opis půjčil několika přátelům a za to putoval do basy. Z toho vzniká otázka, zda když se cítí republika ohrožena uměleckou formulací vnitřních a soukromých pocitů svého občana, jestli už se také necítí ohrožena čirým a neformulovaným vědomím a jestli člověk už není trestán za své vnímání a vidění, tedy za svou gramotnou existenci, za rasu.

Základ emancipačního národního boje v Evropě byl položen Katsnickým sněmem. Pro nás tragicky. Ale tehdy přece jen bylo oznámeno, že národ se pozná podle jazyka a podle něj se mají určit i hranice země. A jistě jen skrze jazyk se cítím Čechem se vším, co k tomu přísluší. A je pravda, že pokud budeme schopni pojmenovat skutečnost a zkušenost

naši a světa, potud budeme. Až se nám stane bližším a přesnějším jiný jazyk, rozplyneme se. Toto bylo před necelými dvěma sty lety obrozenci pochopeno, a proto dnes jsme. Do duše se mi vkrádá velmi zlé podezření. Česká literatura a skrze ni živý jazyk jsou pod palbou, kterou od poloviny sedmnáctého století nepamatují. A zásehy proti literatuře a slovu jistě právem pocítujeme jako ohrožení národní identity. Pokud je srozumitelný a v průměru pravdivý můj civilizační rozměr těla, prokrveného živým jazykem, lze i jaksi jinak chápat a rozumět pojmu genocida.

20. září 1978

Ondřej Vaculík:

Fejeton o lásce

Trpím nedostatkem schopnosti k něčemu se rozhodnout. To je tím, že všechna vážnější rozhodování se dějí mimo mě, nevím kde, často proti mé vůli. Vůli jsem si vypěstoval během doby dost velikou, ovšem nikoliv ve smyslu sveřeposti, ale v tom technickém významu jako tolerance. Tam jsou kořeny i mé spokojenosti. Pro každou situaci, ve které se ocitnu, mám dost pochopení a snažím se proniknout až dolů, klesnout na její dno. Je mi milejších tisíc zvrtlých okamžiků, než pocít, jako by úřad nebyl, jako by život ustrnul. O to mi jde, aby mi nikdy nebyla přidělena vytoužená bažina, v níž bych si mohl spokojeně dožít až do jejího vyschnutí. Tam, kam moc úřadů přesto zatím, zdá se, nesahá, tam musím jednat ve stejném smyslu sám.

Asi před dvěma lety jsem se seznámil s dívkou Martou, která se narodila a dosud žije až u maďarských hranic. Letos v létě jsem byl u nich doma na návštěvě. Její rodi-

že o mně téměř vše věděli, připravili šamotové cihly a zeptali se, zda umím zdít komíny. Přisvědčil jsem a viděl, že jejich komín je hned na první pohled špatný, že budu muset celou komínovou hlavu rozebrat a vyzdít znovu.

Ze šopy jsem vynesl vápno a plochou stranou sekery roztloukl hroudy cementu. Potom jsem rozebral střešní krytinu a vyřezal latě okolo komínového tělesa, abych mohl postavit lešení. Pak jsem nanosil cihly pod půdní žebř a namíchal v kolečku maltu. Marta zatím krouhala dýní prasetům, dala nažrat krávy a teletě, potom sypala pšenici půlročním výrostkům čínské kachny. Měsíční drůbež téhož druhu pozobávala kolem své matky cosi na hnoji. Ve chlévě se vylíhla pod slepicí další generace čínských kachen, kterým se musí rozsekát vajíčko na tvrdo, aby je mohla jejich nevlastní kvočka naučit zobat.

Slunce zašlo za mraky, jež se nakupily nad dírou ve střeše, a Marta si přistěhovala vaření na kamna v komoře ústící do druhého komínu. Druhý komín je také zvětralý, ale budu ho opravovat až příště.

Když chodím kdekoliiv kolem zpuchřelých fasád, dřolícího se zdiva a rozpadlých komínů, představuju si, že to já všechno opravuju. Myslím na každý pracovní úkon, který budu muset udělat, než to bude zase v pořádku. Tím se dost unavím a zbytek dne tak nějak promrhám od spišírny k posteli. Někdy si myslím i v autobusu, jak jeho prostor přepažují čtvrtcihelnu příčkou. To by mohl být jednou počátek zajímavé choroby. Mnohokrát jsem zkoušel představit si u těch prací bývalého kolegu Dohnala nebo nynějšího kolegu Strašně šikovného, ale nejde to. Není to ono, je to hluché, zní to falešně. Oni asi nemají ten cit.

Jenom rukama jsem rozebral zteřelé cihly a házel je za chalupu. Viděl jsem Martu, jak přebíhá dvůr a všechny dospělejší kachny běží za ní s nataženými krky. U dveří se zarazily, dovnitř nejdu, mají nohy od kuřinců. Marta stojí pod žebřem a podává mi cihly. Vidím, že ji ta práce baví, protože každou cihlu zdvihá pozorně, pevně ji uchopí oběma rukama a vyzdvihne co nejvýš. Cihly z jejích rukou jsou pěkně teplé, slunce je prohřálo,

ale oproti cihlám z klasické hlíny jsou šamotové cihly těžší a mají ostré hrany, které rozedírají ruce. Jsou tvrdé, špatně se sekají, ale jinak je práce s nimi stejná jako s cihlami klasickými.

Olovnicí vážím pouze dva protilehlé rohy na diagonále, protože komín je jednoduchý, s jedním průduchem 15/15 centimetrů. Takové práce se nemusí bát ani vyložený amatér.

V jakémkoliv stavebním procesu jsou vždy nejhorší ty přípravy. Ně tentokrát nejvíce zaujalo podávání cihel, ačkoliv právě tato práce bývá normálně nejméně záživná.

Asi ve čtyři hodiny jsem komín ukončil betonovou čepicí 7 centimetrů tlustou. Byl připraven k zatopení. Pak jsem rozebral lešení, přibíl zpět střešní latě a narovnal krytinu. Mreky hrozící celé odpoledne deštěm se rozplynuly.

Postavit běžný občanský komín není opravdu umění. Všek do práce chodím kolem čtyř komínů holešovické teplárny, z nichž první v řadě je jenom poloviční. Horní půlku museli nedávno zbourat, protože padající cihly ohrožovaly bezpečnost okolí. Ale kdo to dá zase

do pořádku? Já chodím okolo bezradně, žádné myšlenky mě nenapadají. Tovární komíny zatím neumím.

Až budou obytné domy vytápěny solárně a průmysl bude jen atomový, nebudou komíny potřeba.

23.září 1978 v Praze

Eva Kantárková:

Fejeton trokř

Při hledání knihy narážila jsem náhodou mezi svezedčky poezie na faksimile prvního vydání Máje Karla Hynka Máchy. Je dojemné prohlížet je a dotýkat se stránek vyhlížejících tak starobyle, přivykat oči starému způsobu psaní; a to tím spíše, že Sonja Špálová otiskuje teď na pokračování v Lidové demokracii pěkný román o Máchovi. Zrovna tam čtu, jak se Mácha rozhodl pro vlastní vydání díla a jak Jana Spurného, tiskaře, naléhavě žádal, aby knihu vydal na nejjemnějším papíře a vytiskl písmem nově ulitým, ještě nepoužitým. Jak byl ten Mácha pyšný! A jak svou pýchou trpěl. Máchovi přátelé knihů objednávají po několika kusech a chudý Mácha potichu a nepyšně doufá, že subskripce náklady s vytištěním zaplatí.

"SPISY Karla Hynka Máchy," dal vysadit na obálku netrpělivý autor; napsal pár povídek, něco básní a tento Máj, a už sní o spisech; zrovna jako by věděl, že víc už nena-

píše. "Daleká cesta má! Marné volání!" To je ovšem spíše políček vlastenecké veřejnosti, než ucházení se o její přízeň. Jakápak daleká cesty, soudí Čech, jehož mysl tiše dříme v příšeří provincie, jakápak marné volání. Když volám, tak abych se dovolal. A nemám-li naději dovolat se, co bych volal? "Svazek první. V Praze 1836." Na vnitřní stránce přebalu pak - "Még. Báseň od Karla Hynka Máchy. Mnohováženému pánu a panu Hynkovi Kommuvi, usedlému měšťanu Pražskému, vlastenci horlivému, na důkaz uctivosti obětuge spisowatel." A vstupní věnovací verše:

Čechové gsau národ dobrý!
 Nešťastný genž w nauzi lká,
 Necht se k Čechowi obrátj,
 Ten mu rychlau pomoc dá;
 Byť i Čecha nepřjtelem,
 nešetřj Čech geho win.
 Čechové gsau národ dobrý,
 A Ty Čechů wěrný syn!

Zbor.

Wěrný syn i bratr náš,
 Dobré Čechů srdce máš.

Čechové gsau národ statný... Čechové gsau národ wěrný; wěrný Čech gsi - vlastenec, protož wděčný u wěnac kwět Ti vige Čecha mág!"
 Jame národ dobrý, statný a wěrný, básník pro

nás složil Máj. Dojemné? Spíš trpké; vlastenci zbožňují Tyla a Čelakovského a Máj, až na čestnou výjimku Karla Sabiny, nemá naději zalíbit se jim. Prosím vás! Vždyť je ten Mácha výstředník! Zhlídnout se v romantismu, jenž je holubičí a prosté povaze české tak cizí! Skutečně dojemná je až poznámka na poslední straně obálky: "K dostání pouze u spisovatele na dobytčím trhu číslo 551, za 14 kr. stříbra."

K dostání pouze u spisovatele. Tenkrát jako dneska, myslím si. S tím rozdílem jenom, že tenkrát důvodem nakladatele knihu nevydat byla především obava prodělečná, kdežto dneska nakladatel klidně prodělá, stát má na jeho schodek peněz dost, a jeho povaha je ideová: jak uboze by pak vyhlížela vedle literatury oponentní jeho literatura oficiální! A s tím rozdílem dále, že my si navzájem půjčujeme kopie svých rukopisů, abychom jaksi profesionálně nevyšli z cviku, kdežto Mácha se mohl vlastním vydáním pokusit o přízeň i širšího obecenstva, jak se tenkrát říkalo čtenářstvu a vůbec lidu.

První vydání *Mácha* vychází v roce 1836;

tuto dobu historická literatura bez rozdílu nazývá dobou předbřeznovou, což je synonymum pro monarchisticko-klerikální a národní útlak, dosud uzákoněnou povinnost robotní, bídu lidu obecného, zejména tiskařů a jiných proletářů, i pomalé národní probuzení. Sabina ještě slyší ozvěnu palby z Paříže, nedozněla vzpomínka na rozstřílené Poláky tajně prchající Prahou, a horuje po kavárnách pro radikální řešení. Rakousko ovládá kancléř státu kníže Metternich, duše Vídeňského kongresu a symbol krutého zpátečnictví; a Karel Hynek Mácha si v Praze vydá Máj a ve své básni se veřejně optá onou nejstrašnější z otázek - co je tedy po smrti, není-li nic, ani boha, a jaký smysl má potom život člověka? Co dělala metternichovská policie, že se dílo zachovalo až k nám? Zaspala? A tiskaře nezavřeli? Tiskaři nenasolili ani pokutu? Počkám si, co ještě napíše paní Špálová.

To dnešní policie by se s tiskařem nemazala. Kdyby to nešlo rovnou, našel by se nějaký zákonný figl, například že neplatí daně; a dílnu by obsadila, tiskařské kasy rozmetala, včetně písma, jímž byl vysázen Máj, a tis-

kafe by popotahovala po výsledcích a ptala se, zda též cosi netiskl pro polské emisary ze Slezska, však víme, s kým asi sympatizuje. A předala by jej pohotovému soudu a vydání Máje by zabavila; a snažila by se vypátrat každý už prodaný výtisk, aby ho zničila.

Že si vymýšlím?

Mám v ruce "Zprávu", výkřik uražené a ponížené duše. Nijak blíž paní Zdeny neznám, opisovala mi cosi, policie to ve vazárně zabavila, stěžovala jsem si; ona se mi pak přišla ukázat. O vánocích na to zdvořile přinesla láhev bezinskového vína vlastní výroby. Vím o ní, že má pěkného a chytrého syna, je k němu na něj pyšná; a vím taky, že nám opisuje rukopisy.

Opisuje nám rukopisy a byla hbitě nařčena z příživnictví. Možná na ni nějaký zákonný figl mají, ale to mě ani nikoho nezajímá; a dovedu si představit, co by mi policista řekl, kdybych jejich počínání srovnala s dobou předbřeznovou. "Však taky monarchie na svou nedůslednost zašla." Oni jsou důslední: zavřou osamělou ženu, jež našla práci, obživu, ale i smysl života v uchování

toho, co neoficiálního vydává mysl lidská, na venerologickou kliniku mezi prostitutky. A možná ji budou i žalovat; a možná ji i odsoudí. Moci na to mají dost. Ji? Proč ji? Proč ne nás všechny, jimž opisuje? Ne, obhajoba moci má svou logiku: myšlenka je nebezpečná až napsaná; a napsaná je nebezpečná až napsaná vícekrát. Neboť jedna kopie pak může mít naději uniknout skulinou času do budoucna. Jako zrovna tento Máj.

Čechové jsou národ dobrý. My všichni mluvíme česky, vlastenectví zakázané není. I Mácha se může. Vyšetřující nadstrážmistr se jistě též učil ve škole výňstek z Máje; nejoblíbenější je ten s bílými obláčky. A lékaři z policejní venerologie a přilehlé gynekologie možná chodí do Violy poslechnout si recitovat Máj Rudolfa Krušínského. A třeba se i rozplývají nad jeho civilním pojetím. Vzdělání na to mají. A já se obracím k Bohu, který není! Pane Bože! Ty, jehož existenci Karel Hynek Mácha v Předbřeznu tak troufale popřel, dej, tak jako že nejsi, aby se jedna ušmouранá kopie protáhla skulinou věků, kopie této "Zprávy" samozřejmě, nikoli

kopie našich čistioučkových děl, a ať svědčí
tam daleko o našem věku. Neboť někdy si ne-
smrtelnost zaslouží urážka člověka, a nikoli
to, pro co byla podstoupena. A tobě, Karle
Hynku tam na věčnosti, říkám jediné: mělš
začít rovnou tím prvním vzcnosným veršem:
"Byl pozdnj večer - prvnj mág - ", a věnová-
ní dobrým Čechům sis měl dát za klobouk.

Praha 28.září 1978

Agneša Kalinová:

Krátka rozlúčka

/namiesto sľubovaného fejtónu/

Milý Ľudvík,

chcela som ťa aspoň na rozlúčku príjemne prekvapiť fejtónom, na ktorý dávno márne čakáš, ale asi sa ani tentoraz z toho nič schopného nevykľuje.

Milan nám rozprával, ako ste rozjímalí o našom blížiacom sa odchode za hranice, a ver mi, plne si uvedomujem, že to nie je pre nikoho z tých, čo tu ostávajú a sú mi blízki, ani povzbudenie, ani úľava, skôr naopak. Bola to dokonca jediná úvaha, pre ktorú som zaváhala kedysi na jar /viem, bolo to tesne po smrti Ľerly Karvašovej, keď som si uvedomila, že v Bratislave je čoraz menej ľudí, ktorí si majú čo povedať/, či moje rozhodnutie bolo oprávnené. Ale keď som skolo týchto svojich úvah dokrútila späť k východiskovému bodu, k situácii, k nálahe, k pocitom nehybnosti, ktorá ť mi je priam biologicky cudzia a neznesiteľná, pochopila som opäť, že by som nemohla podať pomocnú

ruku nikomu v stave, keď už nijako neviem pomôcť sebe a ešte menej mojej Julke.

Prosto som zistila, že mi na takýto život chýba talent: nemám duševnú silu, nervy, aby som si trúfala urobiť všetko, čo sa mi žiada - písať fejtóny, podpísať Chartu a kadečo iné - ani nemám chuť, či žaludok, či mecha charakter, aby som žila tak, ako si to praje súdruh Kopal, sebavedomý tridsiatnik s večnou červenou kravatou, nám osobne pridelený od ŠtB, teda zaliezla do myšacej diery, s nikým sa nestretávala, ba ani si už nič nemyslela vôbec ich prestala dráždiť aj spôsobom, akým si chodím po svete. Nevie, či chápeš tento rozpor: podľa vlastných predstáv som robila menej, než som pokladala za svoju povinnosť, ale odplata bola o to drastickejšia a doliehala na nás na každom kroku. A ak si za uplynulých desať, či presnejšie osem rokov na niečom zakládam, tak na tom, že sme s mojím mužom a dcérou poslúžili na tomto relatívne skrotenom Slovensku mnohým, aj tým slušným, ale úplne pasívnym a rezignovaným, ako ukážka, že predsa len nie je všetko dobré na tomto najlepšom zo svetov, že sme ako obľúbení

"fackovací panáci" rôznych orgánov a inštitúcií predstavovali názornú učebnú pomôcku konsolidovanej spravodlivosti. Zdá sa mi však, že sme túto príjemnú rolu dohrali čestne až do konca, že by pomaly strácala účinnosť, lebo nezainteresovaným sa postupne zunuje vyvodzovať si z nej poučenie, takže im môže dať poslednú lekcii len náš dobrovoľný, ale jednoznačne okolnosťami vynútený odchod do emigrácie. Neplánovali sme si to ako "Lehrstück" /teda "angažované divadlo"/, ale ubezpečujem ťa, že to v Bratislave vyznieva presne tak.

Ale dosť o sebe, nepíšem ti predsa, aby som sa spovedala, či ospravedlňovala. Viem, že netreba toľko slov, lebo máme za sebou rovnakú skúsenosť a dnes už iste lepšie chápeš takéto rozhodnutie ako na jeseň 68, keď si sa ma v redakcii Kultúrneho života /přišli ste nám ponúknuť stránky Listov, lebo nás už vtedy zakázali/ udivene spytoval, prečo vlastne odišiel Dušan Pokorný do Kanady, a nedôverčivo si načúval mojím argumentom. Hádam sa pamätáš, že som aj vtedy pokladala emigráciu za rovnako čestné a morálne riešenie ako úsilie zotrvať a vytrvať.

Pustila som sa do tohto listu, ktorý mal byť pôvodne fejtónom, hlavne preto, aby som povedala zopár milých slov tebe a ostatným pražským priateľom, s ktorými som sa napokon sni nerozlúčila /tentoraz ma zas- skočila choroba, nie ŠtB/, ktorých som za posledné roky prípadne ani nestretla, až na tých troch, ktorým som ešte stihla stisknúť ruku vo februári na slávnom Železničiarskom bále, kam som podľa svojho starého dobrého zvyku tiež prišla neskoro.

Cheem ti povedať, že by sa nám bolo horšie žilo, že by na nás bol oveľa ťažšie- vejšie doľahol pocit márnosti, izolovanosti, že by sme sa boli ocitli v ozajstnej vnútornej emigrácii, nebyť občasných stretnutí s tebou a s inými českými kamarátmi, nebyť toho, že sme mohli pravidelne čítať knihy z Petlice, aj fejtóny, ktoré zmiernovali stratu Literárek.

Tak ti /si/ teraz už len želám, aby sme sa ešte dakedy mohli zísť na spoločnej redakčnej porade našich časopisov - i keď viem, že to nie je veľmi reálne; veď už dnes by to mohli, či mali robiť iní, mladší.

No aspoň želania sa predbežne u nás medze
nekladú...

Tvoja

Agneša Kalinová

Bratislava, 28.októbra 1978

Ludvík Vasculík:

Pokus o jiný žánr

Stalo se u nás tak nevidaným, aby sluha Boží uhodil třeba i čerta, že se nad případem, k němuž letos v květnu došlo v Brně-Králově Poli, pozastavme, přátelé! Tam prý se evangelický duchovní dopustil takového činu na bližním od Státní bezpečnosti, jenž při domovní prohlídce hrubě prý sáhl na jeho manželku pokoušející se ukrýt vzácný dopis. Tím spáchal trestný čin útoku na veřejného činitele a dostal osm měsíců vězení. - Přátelé, já myslím, že to ani není tak moc, uvažíme-li vysoké svěcení protivné strany.

Každého z vás však jistě napadlo: můžeme věřit, že Jan Šimsa /49/ uhodil do tváře svého policistu? - Městský soud v Brně v odůvodnění rozsudku píše, že proti Šimsovi bylo už 6.1.1977 zahájeno stíhání pro podvracení republiky; z čehož vyvozena i potřeba domovních prohlídek dle uznání. Soud nepíše pravdu: dotyčné stíhání bylo zahájeno teprv 7.1., a ne proti Šimsovi, nýbrž proti Chartě 77. Tato chyba je sice jen kancelář-

ská, ale stoprocentně příznačná: jaká pečlivost v čtení zákonů a řádů může být u soudu nepečlivého v psaní? Soud ve svém rozsudku dále dozrává, že ani nedopřál stejného sluchu všem svědkům. Nedal váhu ani výpovědi Šimsovy ženy Mileny o hrubém kroucení rukou, po němž měla modřiny; ta ovšem s nimi ~~žán~~ neletěla na praporní obvaziště, takže proti duchapřítomnému poručíkovi byla v nevýhodě.

Já však se, milí přátelé, k vašim pochybám dnes nepřipojím. Já jsem se naopak rozhodl brát vyšetřování i rozsudek za správné: stalo se, co shledal soud! - To se mi hodí víc.

Trestný čin, uznejme, byl vykonán už tím, jak Šimsa, když viděl svou ženu ohroženou násilím, udělal onen nevratný pohyb k její obraně a upadl i s cizincem ve svém bytě na postel. Byla tam pak ještě ta rozhodná facka? Shodně se soudem chytám se rozkošné představy, že byla. Když se k ní "veřejný činitel" vší mocí hlásí, proč mu jich u všech všudy nepřát? Protihodnotou dostáváme judikát dokládající, že urážení člověka dostoupilo v Králově Poli takového stupně, že soud musel dojít k závěru, že ani v trpěli-

vosti odborově cvičený křesťan to nemohl snést a pozvedl pravici. - To by bylo vše.

Bohužel tuším, jak dobrý vývoj budoucnosti může této události vzít její úměrnou a poctivou hodnotu. Vidím, jak příští mladí historici, štrykující národu ze zbytků tlustou statečnost, shánějí zas každý strkanec do policie a noví smělí reportéři přemlouvají Šimsovou rodinu, aby do rádia vyličila svůj bojový odpor, asi takový, jaký se jim bude zdát, že by se byl dnes slušel v každé české rodině stíženě podobným navštívením. Proto si při dobré paměti řekněme, že toho květnového dne roku 1978 se ve Volfově ulici č.12 nestalo tolik. Vzácným exponátem, jímž se bude chlubit budoucí Muzeum chartistického hnutí Brna-Králova Pole, totiž fac-kou opřenou historicky o dokument nespolehlivě písíciho soudu, tím rozhodně nemohou být ostatní Brňáci před úsudkem dějin z obligá!

Já v poslední době už ztrácím elán poslouchat příběhy ze života chartistů. Netěší mě už jaksí, a to ani ty moje, a neinspi-rují. Jenom jsem měl starost, zda se to hodí říct. Smím-li přiznat únavu z věci, jež ne-

závisle na mně má jistě dál význam. Váhal jsem říkat slova oslabující. Čekal jsem na něco: na něco... nemusí to být veselé, ale musí to obsahovat aspoň jeden bit nové informace. Jinak na čem jít dál? Už moc dlouho se točíme na kolotoči, který je svěřen napůl surovému, napůl žovištnímu moronovi, na jehož rozeklaný obličej i mrav si už obec tak zvykla, že mu v hospodě dokáže poručit nebo zas od něho přijmout štamprli. Když na kolotoči se někdo pozvrací, obec si nevšímá. Jenom tehdy se ještě změní v hospodě hovor, když se od moronova kolotoče utrhne s někým závažnějším sedátko a odletí do Západní Tramtárie. Může člověk, jenž se věnuje motání své hlavy, postřehnout případná vyšší znamení?

Když jsem se věrohodně dověděl, že Jan Šimsa opravdu fyzicky kolidoval se svým policistou, ovládl mě napřed nevěřící úžas. Až postupně dostavevalo se porozumění: když člověk tak slinuté víry a života toto učinil, tedy musel. Asi to byl jeho mezní moment, jakému jsme jistě byli blízko už mnozí z nás. Já při něm cítím vždycky otázku: Jsme snad už opravdu jenom státní dobytek? Šimsova

otázka měla o tolik vyšší styl i cíl, ož je Šimsa menší pohan než já: Jsmo ještě lid Boží? K odpovědi na osudevé otázky dostává člověk třebas jen vtařinu: po ní je jiný. Šimsova robustní mužná čest a jeho stejně robustní křesťanská pokora vykřísaly o sebe střelmou odpověď, jež nepřekvapí nikoho z nás, kdo Šimsu známe: s tlapami svázanými tichými pouty sebekázně a ještě něčeho víc kácí se do boje jako grizly, a zvítězív, s rukama v okovech z puncovaného železa odchází. "Ničeho nelítuju!" volá ještě na odchodu zpupně nepomysliv, že Bůh by se mohl zachmuřit. Bůh však, jak dále dovodím přímo z Písma, se podle mého odhadu nezachmuřil.

Neboť toto, přátelé, není běžná charakteristický příběh, to je příběh v žánru biblickém. V Brně na Špilberku - či na Lenince, já nevím, kde to dnes mají - sedí nevinný dle práva Šimsa Jan, má dávno odpuštěno svým žalářníkům i soudcům a rozjímá... o pravé své vině. Křesťan tak slinutého života a víry, jak známo, je vědycky vinen. Nevím, jestli mu už dali Bibli, za kapitalistických papežů ji zakazovali. A nevím, v které její knize, kapitole a verši by sám hledal pro svůj

případ vysvětlení. Já tá sice Bibli někde mám, jenže jsem po čertech nezručný v jejím užívání. Proto mi dovoďte, abych z ní výklad Šimsova skutku citoval jenom spolehlivým odhadem: Nelíbilo se Hospodinu, že si Izrael nechává srát na hlavu...

Nakonec vás prosím, přátelé, abychom i my, jako náš bratr na Špilberku Jan, hledali první vinu u sebe. A nikoli vždycky, jak nás žene trpkost a někdy už chladný zvyk, jen u těch, kteří nás utiskují a vypuzují ze země. Není-liž to pravda, že ze svého odpírání vládcům činíme začasné zásluhu a nehmotné dílo kulturní ceny, očekávající, že nakonec musí dojít odměny či aspoň příznivého zápisu? Počítejme také, že nemusí! Ale pro případ, že přeci zvítězíme, pomysleme spravedlivě na ty, kdož nás utiskují a vypuzují, neboť oni vytvářejí celou levou stranu našeho díla: bez symetrické kompozice správného martyria se šťastnou pointou bychom se ani my lotři na pravici tak nezaskvěli a sám náš Spasitel měl by o příležitost míň. - Amen

/Vysvětlivka: "Moroni tvoří nejlehčí stupeň oligofrenie. Školu vychodí s prospěchem podprostředním nebo špatným, v povolání se zařadí. Celou řadu věcí jim nelze vyložit. V těžší konfliktové situaci selhávají vždy a tak teprve někdy příležitostně v zaměstnání se objeví jejich defekt. Moroni jsou bohužel velmi častí. Běda, dostanou-li se vlivem okolností na zodpovědné místo, tím hůře, jsou-li současně psychopaty. Jejich IQ = 70-90." - Prof. MUDr. Vladimír Vondráček, DrSc.: Speciální psychiatrie, str.4, Státní pedagogické nakladatelství Praha, 1967./

Ivan Kadlečík:

Prišla jesen

/slohová práca/

Už bolo Bartolomea, keď hady lezú do dier, bola už aj jesenná rovnodennosť, nastalo žltnutie vlnorodých strání. Ustavičné ticho nadobudlo opäť inú chuť, farbu, zápach, iný kontrastný zhluk: naškrobené listy orecha vlašského pri páde papierovo suchou ako byrokracie, ktorá však nepadne, a zvýrazňuje ticho. Raz za čas si o sem čupne aj plod, škeriace sa jadro v tvrdej škrupine, no mŕtvych listov býva viac.

Chladné leto je za nami. Na stromoch dozrieva slivovica a na ulici: dlhý rebrík vlečie dedka oberať jablká. Inak je mäkko vlhko, až počuť praskanie dreva domu pod tlakom hlinenej škridly /už zaživa som ňou, hlinou, prikrytý - nech si človek pozvoľna zvyká!/: vnútorná štruktúra dreva koná, trámy pukajú, praskajú a praskajú, odľukujú, akoby ktosi po schodoch kráčal, otváral dvere, klopal, či smie vsúpiť... Návšteva predkov? Alebo tých, čo ešte nie sú? Nie.

Alebo aj áno. Len v tomto tichu počuť čas, hniezdiasi sa v dreve, rozpínajúci sa a zmršťujúci, zastavený i poskakujúci. Vítajte teda u mňa, predkovia, potomci, lebo vy ste vlastne čas - bez vás a bez nás by nebol, bez vás by nebola ani táto doba, za ktorú vinu a zodpovednosť chtiac-nechtiac nesú už aj tí ešte nenarodení: za túto krížovú cestu vývinu i poučenia z neho, amen. /Všetkému na vine je tá konštelácia foném: vlhko, chlad, hmla, mŕkva - až sa striasa z démonov./

Zem sa parí, podhubie by azda mohlo nehanebne začať vytrčať svoje rozmnožovanie. Pôjdem na hríby. Ale teraz rigolujem pásik zeme v záhrade pre víno budúcnosti, až sa mi pot mení v hmlu, akoby som vzlietal, menil substanciu, akoby som vrastal do vesmíru a jeho kolobehu - raz a kdesi bude aj zo mňa pršať, ktosi sa z toho napije, niekoho nasýtim. Na dva rýle naopak obraciam pokojnú zem. V tej druhej vrstve našej planéty, niekoľko centimetrov od jej povrchu som našiel rozbité úško zeleného mliečnika, črep z okrového krésha so žltými a zelenými bodkami, rozbitú konskú hlavičku hlinenej

fajky-šievničanky Ale. Tandler Schewnitz: hmatateľný dôkaz, že aj moja zem je historická, lebo už dávno sa tu vedno s nikotínom darilo mnohým narestiam, aj politickým, dodnes.

Odrezu vychádza slnko, hmla sa rozplynula, akoby ktosi vytiahol roletu. Hmla, ktorej som časťou, Slnko, ktoré je časťou mňa - a ešte záľudná luna bleďá v splne, hrdá, zlá, osamelá...

Najlepší a najvernejší, štvornohý človekov priateľ /nie posteľ/ breše, pýta si šrať, a aj šesť ešte slepých zajacov malých myslí na pokrm, no nechám ich čakať, lebo by som chcel ešte čosi napísať. Nuž trochu píšem, hoci zajacov mám viac než tých osem čitateľov, z ktorých deviatí nič nepochopia a najmenej ďalší dvaja sa ešte budú za to vypočúvať, ako keby sa mi konečne čosi podarilo povedať. Nemám čitateľov - a čitatelia nemajú mňa, nuž sme si rovní a na vine je ktosi tretí: súdruh major vis.

Unavené slnko si denne skracuje svoju povinnú pracovnú dobu, už mu zvoní. Len sám zvon udiera na vlastnú hranu až do nemoty a odháňa tmú, akoby písal do vzduchu

báseň obsahujúcu jediné podstatné slovo. Dost. Zvonár už išiel na pivo, no vzduch, dotknutý zvonom, sa ešte stále chveje, ani čo by sa bál noci. Zvonár dopíja už druhé pivo, ale to nepočuť tak ako keď zvonil. Tak či onak je tu noc a mení priestory, zdánlivo ich zmenšuje, alebo zväčšuje tú našu klietku, aby si človek o čosi viac mohol rozprestrieť ruky a letieť /kdesi?/ domov -a keďže letieť nevie, požičia si od divej husi aspoň brko /ten kúsok letu!/, namačie si ho do atramentu, prípadne do vlastnej krvi a letí. Píše a letí, letí a píše... Hoci len jednu vetu, ktorá by ale bola ako prameň, ten otec a brat mora. Aj ten maličký prameň je oveľa viac než rieka.

Tak prišla táto jeseň ako dosť priamy dôsledok jari. Na jar som sadil zemiaky /inak fakty si odložíme na inokedy, teraz sa držíme len lyrickej stránky ~~A/VÝEŽ~~ veci/, kaleráb, paradajky, repu a v zamestnaní som predával okrem jiných kníh aj 1. diel/písma-
no A-B/ Encyklopédie Slovenska /Slov. akadémie vied 1977/. Dnes, v čase žltnúcich víno-
rodých strání, keď kopem zemiaky, zberám pa-
radajky a repu, policajné osoby pátrajú,

v čom je nedostatok a závažná uvedená významnej kultúrno-politickej publikácie, keď že som j a získal relatívne väčšie množstvo predplatiteľov. Je to podozrivé, ne nevadí: veď som natoľko rafinovaný, že som Encyklopédiu nenapísal ani neschvaľoval. Priznať sa teda môžem len k tým krumplom a paradajkám, čo akosi ani nechcú zrieť.

Ustavičné ticho nadobudlo opäť inú chuť, farbu, zápach, iný kontrast ticha: aj zvukovo normálnej jesene. Škrobené listy orecha vlašského pri páde papierovo šuští. Len v tom, že od t a k t o zrážkovo výdatnej jari ma dodnes osobne tí naši bartolomejskí nenavštívili /hoci návštevy rodiny a známych u mňa si ktosi zapisuje/ a nevy-slúchali /dekedý?/, je táto jeseň trochu nenormálna. Inak navenok je mäkko vlhko, až počuť doďaleka - ako zvon - zriedkavé klop-kanie ~~z~~z moého písacieho stroja a praskanie dreva, skoby ktosi po schodoch kráča. To kráča čas, tak počuť dobu - aj budúcu azda. A raz za čas si o svoju zem ťupne aj žirny plod, vlastne semeno.

Luboš Dobrovský:

Šotoláv Johánek

Dost teď čtu. Taky Šotolu. Ten jeho dlouhý a urputný a zarputilý příběh, překrásnými větami z pramenů vpravdě historických travestovaný o Johánkovi z Pomuku či Nepomuku, jak se komu zlíbí, jsem s chutí přečetl. S chutí a vztekle.

Taky si tu knihu kupte; leží u knihkupců na pultech bez povšimnutí téměř; taky si ji přečtěte, abyste věděli, jak se psát má, i jak se psát nemá. To je právě ten vztek, a to je právě ta chuť: Jazyk básníka, tříbený po desetiletí, poučený od baroka vším dobrým, vybraně robustní, každé slovo v něm zvažováno na jemném minciři citlivého vkusu, ani víc ani míň, než se sluší. To je ta chuť. A ten vztek? Komu to straní básník Jiří Šotola? Komu straní velikým svým talentem, velikou svou pílí a přepečlivým výběrem toho, co poví, i toho, co zamlčí? Zkurvenci Johánkovi straní, jemuž je každyčká poctivost cizí, jak jen by vedla ke střetu s kýmkoli, kdo je o chlup silnější, než ten

zloděj monstrancí zprvu a generální vikář arcibiskupův naposled. Slabosti straní, zbabělé nemravnosti ubohého skrčka, ponižování a držení na uzdě strachu z bídy a hladu a bolesti, jemuž nic není více cizí než jednání ve jménu čehosi, boha či člověka, ideje, principu. Človíček je ten Johánek mrňavý, nejmrňavější, smítko pohazované větrem doby a unášené proudem událostí, aniž se diví, aniž lituje čehokoliv s výjimkou svého prázdného břicha a studených nohou. Nemá čas ani chuť stát na té či na oné straně ochraničující dobu, v níž se mu děje život, v níž jsou mu mocnými tohoto světa vnučovány i ty zlodějny, i ta svatost. Kdepak, on není strůjcem svého osudu, aniž ho trpělivě a s pokorou přijímá, on pouze je, tu dole, tu nahoře, právě jen jako to smítko pohazované sem tam bouřlivou hladinou dějinných událostí, nemajících žádný jiný řád než náhodu.

A jak tak čtu, s chutí, vztekám se o to víc, očž dokonaleji vkomponovává básník toho se vším smířeného ubožáka mezi postavy a postavičky nikterak bezmocné, nicméně marně stavějící či božící hráz toku necitelných

dějin a vášní a pitomých idejí, aby posílil ten pocit marnosti všeho. Neboť kdo je víc člověkem - kdo hledí naplnit svůj břich a zahřát si nohy, nebo ten, kdo sytí svou touhu po moci, vášní lásky či touhu po slávě. A najde-li básník přece jen jednoho jediného, kdo stojí nade vším, dá-li mu na okamžik slovo, pak jenom proto, aby nedošlo sluchu. Ne, ani moudrost učenčova, ani dobrota králova a jeho mravná předsevzetí, ani slavomam arcibiskupův, rozkošnická svoboda tuláкова, pragmatická ideovost měšťáкова, nic tu neváží před zblblou, opilou horlivostí rychtářovou, jehož věrnost věčným policejním zásadám jediná je schopna vskutku a účinně měnit běh života - smrti.

A proto se vzteká, že to není pravda. Kdyby básník to všechno napsal třeba i jazykem andělským, kdyby mi sebevíc působil potěšení jadrnými slovy, za která dnešní rychtář leckoho jiného by natáhl na žebřík a strhl, není to pravda. Nelíbí se mi zkurvenec Johánek tehdy, ani jeho duchovní spřízněnci, co jich bylo a je na světě dnes i kdykoliv jindy. Nelíbí se mi a vztekám se na básníka, že mi jeho příběhem říká:

marnost nad marnost a všechno je marnost.

Znám i jiné příběhy, i básník je zná,
znám i jiné Jany, i básník je zná, a na nich
si rychtáři podnes lámou své žebříky. Lámou
a budou si je lámat, i kdyby sebehorlivěji
pracovali pro krále, který tentokrát není
milostivý. Básník musí vidět i je, jinak
hřeší proti pravdě.

Praha 15.11.1978

Miroslav Kusý:

Sen

/filmová poviedka/

Knusné halisté a sychravé jesenné
brieždenie.

Šliapem si v ňom na bicykli svoju každodennú trasu z Bratislavy do Bernolákova.

Bežný ranný frmol. Náhliaci sa choďci. Skrehnutí cestujúci na zastávkach. Nervózne autá ma stále znovu vytláčajú do blata a kaluží na kraji cesty. Prijímam to flegmaticky. Udržiavam si svoje tempo a kontrolujem si čas. 6,20 ~~min~~ novinový stánek na konečnej trolejbusu. Jednu Pravdu a cigarety. 6,25 semafory na križovatke a výpadovkou č.61, 6,30 benzínová pumpa. 6,40 viadukt pod diaľnicou.

Mám dobrý čas, o siedmej budem v práci. Už som sa zahriat, šliapem voľnejšie. Výpadovka je prázdna. Opúšťam hrbolatú, zanesenú krajinu. Výpadovka je stále prázdna. Je moja. Užívam rozkoš z jazdy po hladkom, lesklom, čiernom asfalte. Vytáčam bláznivé serpentíny od krajnice po stredovú čiaru.

Už som pri hodinárskom výskumáži a spievan si. Výpadovka je ešte stále prázdna. Prečo je prázdna?

Je 6,45. O tomto čase tu obvykle býva skrumáž aut, autobusov a ľudí. Zasa sa držím krajnice. Už nespievam. Začína ma to stiesňovať. Obzerám sa. Pusto a prázdno.

Blížim sa k zákrute pred Šúrskym kanálom. Tam, kde cesta začína pretínať lesík, svietia dve červené svetlá. Je po tieshi. Už vidím auto.

Volgu.

Šedú volgu.

Šedú volgu s anténou.

Šedú volgu s anténou a so svietiacím prístrojovým panelom.

Chrbát nahnute sediaceho vodiča s rukami na volante.

Fizli!

Znepokojuje ma to. Čo tu chceš?

Vybočujem vľavo a obchádzam ich. Neobzerám sa. Už som na úrovni bočného zrkadla. Pridávam. Bočné zrkadlo sa mi zafixuje do kútika zorného poľa. Akoby som stál na mieste.

Už chápem. Volga nehučne pláva po

po mojom ľavom boku.

Uprene sa dívam na asfalt pred sebou. Striedavo spomaľujem a zas zrýchľujem. Je to márne. Mám po nálade.

Z bezprostrednej blízkosti mi zrazu do ucha vtrhne boдрý hlas.

"Tak čo, pán Kusý, do práce?"

Ten hlas bezpečne poznám. Nadporučík Stach.

"Do práce!"

V bočnom zrkadle zezriem jeho bledú tvár, nakláňajúcu sa ku mne z okienka. V zrkadle sa nám stretnú oči. Ukľudňujúco sa na mňa usmieva.

"Je to nepríjemné v takomto počasí. Vraj vám zas vzali vodičák."

Dobre vypočítaný zásah. Zatiačím do pedálov.

"Vy ste mi ho vzali!"

Tvár v zrkadle urazene zväžnie.

"Aleale, pán Kusý, všetko váiate len na nás. To bola dopravná akcia. Pravdaže, koordinovaná. No prémia brali oni. Sám major Krpec."

Zabúdam na chvíľu šliapať.

"Prémia?"

Volga, prilepená k mŕjmu boku, spomaľuje tiež.

"No prémie!"

Stachove oči v zrkadle ma upozorňujú na bicykel. Mohy poslušne zapracujú.

"Máme predsas na vás ročný globál. Pre všetky zložky."

Nezmŕžem sa na slovo.

"Napríklad za váš pas z neho čerpali pasáci, podplukovník Kadlík. A za manželkin tiež. Aj tá ide z vášho fondu."

Snažím sa byť sakrkastický.

"Len vy, chudáci, z neho nemáte nič."

Zrkadlo sa na mňa opäť usmieva.

"Čoby nie, hlavná ťarcha spočívá na nás. Za príchlačky bytu berie major Pašes z operatívy, za nepríjemnosti v práci kapitán Lörin."

Začína ma to zaujímať.

"Tomu to asi vynáša dosť."

Zrkadlo sa zlomyseľne uskrnie.

"Ten bral dokonca aj za váš pracovný úraz."

Mohy mi tuhnú z monotónneho krútenia padálov. Rozvažujem si to.

"Hádám nie. Nebol pri tom."

Zrkadlo spiklenecky žmurkne.

"Vieme, vieme. Ale vzal to na seba. Má tri deti, musí sa oháňať."

UŽ mi trnú aj ruky. Tempo jazdy začína určovať volga. Ide o poznanie rýchlejšie. Mám čo robiť, aby som si udržal zrkadlo v zornom poli. Vyškváľavo mlčím. Zrkadlo mlčie tiež. Ústa v ňom váhajú. Napäto na nich visím.

"Dnes beriem prémie ja."

Naraz prestávajú nohy tuhnúť a ruky trnúť. Volga ma ľahko unáša so sebou.

"A za čo?"

Ubiehajúcu krajinu s výsekmi zrkadla v nej vnímam ako na filmovom plátne.

"Za dopravnú nehodu. Za poctivú, zaslúženú dopravnú nehodu. Nie ako Lorini!"

Prechádzame mos cez Šúrsky kanál a ide-me z kopca. Nohy mi bezmocne ovisli na pedáloch. Snažím sa hovoriť vecne a nevzrušene, ale hlas ma zradí. Preskakuje.

"Za vraždu? Za poctivú, zaslúženú vraždu?"

Zrkadlo sa pobavene zasmieje.

"Vy vo všetkom tak preháňate, pán Kusý! Ide len o malú dopravnú nehodu."

Pred tvár mi vnikne ruka s balíčkom spárt.

"Cigaretu?"

Odmietavo zakrútim hlavou. Sparty zmiznú.

"Pochopte preds. Blíži sa koniec roka a kvótu treba vyčerpať."

Cvakne zapalovač a ústa v zrkadle labužnícky vyfúknu dým. Zrkadlo sa zahmlie.

"Aj ja mam deti a chcem im dať niečo pekné pod stromček."

Schádzame na rovinku s križovatkou do Ivanky. Tu si obvykle musím dávať pozor. Teraz však niet pred čím. Pusto a prázdno. Kričím.

"Rozfaširovaný disident nebude pekný dar pod stromček. Ani pre fízlatá!"

Volga sa o mňa otrie a začne ma tvrdo vytláčať k stredovej čiare.

Stachov hlas už nie je boдрý ani chlácholivý. Znie kovovo.

"Tak dosť! Zase ste drzý. Mohol som vás jednoducho zraziť a nebaviť sa s vami. To má za fair play?"

Uhýbam volge a mlčím. Volga prestane dorážať a zas ma krotko sprevádza po stredo-

vej čiare. Hlas opäť zvláčne.

"Chcem sa s vami dohodnúť na malej dopravnej nehode. Skúste aspoň raz s nami spolupracovať. Uvidíte, že sa to vyplatí!"

Stále viac sa rozviďnieva. Hmla sa sťahuje z cesty do polí. Asi bude pekný jesenný deň. Už nekričím.

"Spolupracovať? To je absurdné! Mám skočiť pod auto?"

Vychádzame do tiahleho mierneho kopca k viaduktu nad traťou. Musím pritlačiť do pedálov.

Zrkadlo sa povzbudivo usmieva.

"O nič také nejde. Len o šikovné zaranžovanie malej dopravnej nehody."

Z volgy sa do mŕjho zorného poľa vystrčí ruka a zaujato mi znázorňuje scenár.

"Pôjdete pekne tu pri kraji. Pridať a neobzerať sa! Keď satrubím, strhnete riaditka prudko doľava. Ľahko vás naberiem a preletíte oblúkom z cesty. Pár odrenín a nejaká tá pohmoždenina. V najhoršom prípade drobná fraktúra. To už závisí od vašej šikovnosti. Len treba presne spolupracovať. Platí?"

Šliapem a mlčím. Sme na viadukte. Pod

nami sa rozkláda široká dolina pred Bernolákovom.

"Tak platí! Za nami ide sanitka. Zlomte väz!"

Spúšťam sa z viaduktu do doliny. Koncentrujem sa na nohy a na ruky. Nútim ich k poslušnosti. Po prvý krát vynechávam zrkadlového prostredníka a obraciam hlavu priamo k volge. Zrevem na ňu.

"Neplatí!"

Volgy niet. Ani zrkadla niet!
Zmätene sa rozhliedam. Zmizli!

Dole kopcom naberám rýchlosť. Náhlivo sa obzieram. Nezmizli. Volga zostala stať hore na viadukte a jej reflektory zbytočne svietia do už plne prebudeného rána.

Obzriem sa ešte raz. Po prvý krát zazriem Stacha priamo. Oblina predného skla rozťahuje jeho tvár do čudnej grimasy. Z bočného okienka sa vystrčí ruka a povzbudivo na mňa kýva.

"Neplatí a ešte raz neplatí!"

V plnej rýchlosti vletím na krajinicu. Pár metrov za ňou je lesík. Spásny les.

"Nech si ma naháňa medzi stromami!"

Tesne pred zjazdom z krajinice strhávam

riaditka naspät. Predomnou sa týči vysoký drôtaný plot. Plot, ktorý som doteraz nevidel. Plot, ktorý tu ešte včera nebol.

Tahám odušu pozdĺž plota a bedlivo ho skúmam. Niekde predsa musí byť nejaká skulina. Medzera, ktorou by sa prepchal aspoň zajac.

Je perfektný.

Obzerám sa. Plot sa stráca až kdesi v diaľke za viaduktom nad traťou. Na viadukte ešte stále stojí a svieti volga. Malá, nepatrná volga.

Pridávam. Plot nemôže byť nekonečný.

Cesta stúpa k bernolákovskej zákrute. Držím tempo a potím sa. Zrak mi skĺzne na hodinky. 6, 59. Presne podľa harmonogramu. Necelá minúta stúpania a budem v zákrute. V zákrute je vjazd do Vodných zdrojov. Za vjazdom je vrátnica a v nej štikačky.

O siedmej, ako vždy, môžem štikať.

Mám veľké pokušenie ešte raz sa obzrieť. Nie, nesmiem strácať čas.

Pridať a neobzerať sa!

Pot sa mi leje z čela. Pridávam a neobzerám sa. Už som v zákrute.

Presne ako som čakal. Pri vjazde do

Vodných zdrojov plot končí.

Pred vrátnicou stojí Vilo, Janči-báči a Lajoš.

Nahlas sa rozrehocem. Fajn, už sú tu aj ľudia.

Ľudia však začudovane pozrú cez mňa a zmiznú vo dverách.

Prudko strhávam riaditká doľava, do vjazdu k vrátnici.

Presne v tej chvíli sa mi tesne za chrbtom ozve mäkký, veselý zvuk kľakónu. Cítim, ako sľahka naberať zadné koleso bicykla. Odtrhávam sa od sedadla a letím oblúkom na betonovú plochu vjazdu.

Prudký náraz zospodu a prevalcovanie zhora.

Je to šetrné, nehlučné a bezbolestné. Necítim vôbec nič.

Vôbec to nie je strašné. Som šťastný a spokojný, že to tak dopadlo.

Nehybné, zaujato hľadím na štruktúru betónu. Nikdy som ju z takej blízkosti nevidel.

Teraz už viem, že spolupracovať sa vypláca.

Ticho pretne vzdialená siréna sanitky.

Na rozdiel od nehlučnej volgy tento voz po-
čujem už zďiaľky supieť, vŕzgať a vrčať.
Rachot sa priblíži až tesne ku mne a zrazu
zmĺkne. Len siréna doznieva.

Búchanie dvér. Kroky. Vedľa mňa dopadá
na zem čosi ťažké. Zrejme nosidlá. Všetko sa
to odohráva bez jediného slova.

Mäkké chápadlá sa ma zmocňujú, obracajú
ma hore tvárou a hádžu ma nežne na nosidlá.

Práve v tej chvíli ako ma ne dopadám a
ako sa zároveň cez ne kamsi prepadám to za-
sriem a zaplavuje ma vlna studenej, zúfalej
horčnosti.

"Ten podliak! Ten odporný fízlovský
dobrák! Ešte aj naposledy ma takto podviedol!"

Moje nehybné, vytreštené oči strnule
pozerajú na pohrebný voz.

Jeho siréna ešte stále doznieva.

Prebudil som sa z toho sna naraz a ab-
solútne. Nebolo času rýpať sa v ňom. Umlčel
som doznievajúci budík, náhlivo som sa po-
obliekal a vytlačil som bicykel do tmy ulice.

Bolo hnusné hmlisté a sychravé jesenné
brieždenie.

Ivan Kadlečík:

Zasadil som čerešničku.
vyrástol mi petržlen...
 /slovenská ľudová/

Povedalo sa mi tohto roku zjari, v meste okresnom: "Načo ste sa sem prisťahovali, pán Kadlečík, máme dosť starostí aj bez vás, no my s vami zatočíme, v našom okrese vám bude horúco..."

A ono primrza, jeseň je tu. Cez chlebovú - akoby - kôrku mrazom dotknutej zeme sa rýlom prebíjam k mäkkšej, teplejšej striedke, aby som zasadil čerešňu Karešovu, višňu Záhoračku, marhuľu Maďarskú, jablone James Grieve a Delicious. Poďvečer, keď je hmľa a unavený spleen sa plazí nad záhradou, moja žena, dobrá ako najlepšia hruška, vypisuje rodné a krstné listy zasadeným stromom, ktoré priniesla zo šľachtiteľskej stanice v Bojniciach. Ja by som zatiaľ o nich, o tých bezbranných a užitočných stromoch, chcel trochu aj písanne pouvažovať, keby som nemusel dobiedzavo myslieť na čosi zdánlivo celkom iné...

Prútičky moje, budúce stromy, vraj horúco vám tu bude a sucho a dýchať budete exhaláty. Vaša vec. Dobré som vás zasadil, ponoril do ornice, a vy sa starajte, čo z blata premeníte v plody. Dal som vám korene k peklu, telo do reálného očistca a hlavu k nebesiam, aby sa medzi nebom a zemou odčinil ten hriech, ktorý som spáchal: nedávno som vyťal dve duté jablone, dve duté pišťaľy, čo spievali jazykom vtáčim a žili ešte tvorivo, hoci už len v agónii skŕnatenou pamäťou na minulé časy. A ešte nás aj plameňom zohrejú...

No stromy nové sú v zemi, proti mrazom, páľavám a hloďavcom-škodcom zabalené v Pravde, a možno už len čakať, čo povedia na jar. Ak sa prebudia, raz azda zarodia, preto som si preventívne na odvoz ich diela kúpil dvojkoľesový vozík, veľký ako pol Trabanta - rozzúreného vysávača; volá sa nechtiac nádherne: Liberta, má necelú konskú /moju/ silu, nosnosť 250 kg. Na ňom budeme voziť jablká, hrušky, slivky a veru aj knihy dovtedy, kým si ktosi nezmyslí, že aj na káru treba technické /červené odrazové skielka kára má/, prípadne kádrové osvedčenie. Li-

berta, liberta, libertas...

Lebo môj celý a ozaistený Trabant, dopravný prostriedok vidieckeho kníhkupca, ešte donedávna používaný na protištátne účely /vozenie detí v nepriaznivom počasí, zber húb a vlastnej úrody, nákupy pre rodinu, rozširovanie socialistickej literatúry medzi pracujúcimi v závodoch/, dnes stojí v garáži osamelý a melancholický, bez účitku pre spoločnosť, podľa dŕvtipného scenára /libreta/ tajných autorov zbavený vodičského a technického preukazu; inak je celkom zdravý. Takže by bola na mieste otázka, čiá činnosť je tu vlastne protištátne a protispoločenská...

Pretože právo cestovať na verejných dopravných prostriedkoch nám ešte zostalo, moja sladká Hruška priniesla sadenice autobusom. Už koreňmi objímajú hrudy zeme a chystajú sa človeku slúžiť dovedy, kým nejaký absolvent základnej deväťročnej školy, OSc., na ich mieste nevybuduje diaľnicu či sídlisko. Keď ľudia v komótnom strachu mlčia, budú raz musieť prehovoriť stromy!

Zatiaľ si stromy len mlčky plnia svoje vesmírne povinnosti. Zasadiť taký strom je

čin vrcholne kultúrny, humánny a spoločenský, teda nevyhnutný. Auto je vyhnutné. A keďže síce šetrí, no najmä kradne čas, mám teraz - aj svojou Libertou akosi oslobodený - o čosi väčšiu možnosť rozmýšľať a písať, ba - paradoxne - aj cestovať, navštevovať priateľov. Zasadil ktosi čerešničku, vyrástol mu petržlen...

Pred pár rokmi sme zasadili orech vlašský a dali sme mu meno Jozef, lebo v kalendári bolo toto meno, a strom je človekov blízky príbuzný. Jozef rastie. Ešte nerodí, no svojou prirodzenou silou, pokorou a čistotou už vstúpil do českej a slovenskej literatúry. Do literatúry a do dejín môže vojsť - pravda, celkom jinak - aj istý súdruh K. /nie Kafkov Josef K./, autor vtipných scénárov /libret/ na nutnosť ~~X~~ zakúpenia Libert a pod. Napokon oni nemajú mená ani tváre.

Meno má iba spravodlivý strom. A iba pomenované má budúcnosť. Už počujem a vidím ako v jablkách vŕzgajú zuby mojich vnukov, ako im po brade steká kyselkáva šťava James Grieve, ako vyplývajú kôstky Záhoračky, ako si na schodoch kameňom rozbiľajú marhuľové

jedrá a ako ich otec - môj syn - za to hreší. Lebo včera som do zeme zahrabal a prinútil tak rásť zopár koreňov budúcnosti. Budúcnosti pre ľudí a budúcnosti proti tým, čo silou-mocou chránia svoj sladký status quo: ako ten nemenovaný. Ich potomkovia sa budú hanbiť pred dokumentami spoľahlivo ukrytými v letokruhoch stromov, aj tých, čo včera vošli do mojej pôdy...

A povedalo sa mi ešte zjari: "Dnes je u nás priveľká demokracia, hráme sa s vami v rukavičkách, na takých, ako ste vy, treba päťdesiate roky, veď počkajte, v našom okrese vám bude horúco..."

A je tu podzimie, mrzne. Korene krehkých, budúcich stromov, čo nás prerastú, čo prerastú aj naše žabo-myšie vojny, tie korene pod nehybnou hladinou planéty zem snívajú o svojom nezadržiteľnom raste - a spia. Ale...

Pukanec 19.11.1978

Karel Michal:

Možnost volby

Spisovatel v exilu bývá často pokládán za tragickou postavu. To je subjektivní věc pokladečů. Často se však za ni pokládá také sám. Pak jí je. Jenom pak.

Abruptní a pravděpodobně trvalá změna životního a jazykového prostředí, kterou nám emigrace způsobila, je nesporně jedním z uzlových bodů našeho života. Nedělal bych z ní však klíčový moment. Emigrace je krajní reakce na krajní situaci: může sic člověka technicky zachránit, což je její smysl, může a nemusí mu pomoci lidsky. Otázka je, zda mu musí uškodit. Každá objektivita škodí subjektu, pokud si subjekt uškodit dá. Kupodivu mluvím o škodě naruby. Autoři lovící košťály z popelnice vymřeli s Murgerem, neboť už Murger lhal. Spisovatel, který umírá hladu, kde jiné profese spíš prosperují, je v každém systému ostudou nejen pro sebe, ale i pro obec, čímž to pan starosta vůbec nevidí rád. Žijeme sic v nemilosrdné přírodě, leč nikdy v nemilosrdné společnosti.

Naopak. Společnost, pokud existuje, stojí na vzájemném ručení. Někteří jsou si v ní, jak známo, rovnější, leč každý každého lituje vlastně rád. Kdo se tím nechá manévrovat, bude dle možnosti zahrhříván a živen, vzlyká-li adostatek hlasitě a s citem. Parazit se stává dítětem, nebo jím nepřestal nikdy být. Musí říkat "oni", nemá prostor pro "já" a puvoár pro "my". Jeho věc, když se mu to líbí, když to chce a může. Hře je, když musí, nechce-li.

Většina z nás začala vykonávat povolání spisovatele v systému, který svoje funkce spíše supluje, nežli vykonává, jak už vykonávat není s to. Literatura supluje publicistiku, lidov ýchovu, politickou reklamu, často i politiku samu. Spisovatel, chce-li vůbec publikovat, musí suplovat za neschopnou, zato však všemocnou vrchnost, jež ho za to chválí či kárá, často střídavě, ještě častěji současně. Může existovat jen jako náchlebník, sociální případ i proti své vůli, dítě par excellence: jednou jako občan, jednou jako autor. Veřejnost, takto samozvaná, ho tahá za tlapu spod skříně, kam jako introvert zalezl, ohmatává ho a dává mu ko-

lovat, hrozí mu prstem a kraí ho z talíře. Přežije-li štěně autora sračku, již zpočátku dostane, zalíbí se mu a kničí blahem, když ho drbou, strachy, když ho plácnou. Pod skříň už nechce a nemůže a nesmí, o lovu smí jen snít s tichou nostalgií. A nikdy se z něho nestane velký pes.

Slovo "korupce" se prodírá do huby, zčásti jistě právem. Z cizího se to korumpuje. Leč spíše než démonické spiknutí je to něha mocných k eventuálnímu rezonérovi, který je pochopí, kde je, ach, ostatní nechápu. A publikum zgruntu zbavené moci, promítá do spisovatele, pokud se ještě nezostudil příliš, své neukožené naděje a stavy.

To byla společnost, ve které jsme žili, to je i společnost, v níž žijem. Leč s jistým rozdílem. Ta druhá na rozdíl od první svoje funkce zhusta reálně vykonává, a pokud supluje, pak zřídka tak zvaným krásným písemnictvím. Chcete-li nemá na něm zájem, či rozhodně ne víc, než si literatura dle mého názoru objektivně zaslouží. V každých novinách je napřed politika, potom hospodářství, pak zlomené nohy a sportovní stránka. Kulturní rubrika přichází nakonec, pak už jen vtip

týdne. A jelikož vlastně k ničemu moc není, může si autor žít pod skříní a chodit na lovy, až když nechce pánečkovi na klín. Vykonává zhusta svoje spisování co zájmovou činností, drobný odborný řemeslník, který pracuje pro úzký kruh zájmečů. Nehledě na ekonomické výsledky, které při paralelním občanském povolání nemusí nezbytně hledat v literatuře a které i tam závisí výhradně od zákazníků, jež sám zvolil, není stimulován, ale ani brzděn. A když si nic nevyspisuje a jiného taky neumí, což je ovšem chyba, není na tom hůře než holič, jenž neumí holiť, a taky dostane neosobní podíl z přebytků, základní výpalné, že aby nešel krást. Žije po svém vkusu ne jímá společnost, ale jako drobná svébytná jednotka této společnosti, s níž může souhlasit, ale též nemusí, neboť jí je to fuk.

Toto postavení může někomu připadat odstrašující, jinému lákavé. Podle toho volí. Primárně však zvolil onu možnost volit.

Jsou tedy bytosti dost různého druhu: spisovatel tam, kde se leccos musí a jinak nic nesmí, a kde se jen může, když se chce a umí. Byli jsme tím jedním, stali jsme se

druhým. Abych předešel koláži sentimentů a resentmentů, jež se spontánně i záměrně z problému slepují, říkám rovnou, že to nebylo lehké, jako nejsou lehké věci tak osobní, že je nelze řešit morálním dekretem, o vládním nemluvě. Leč dokládám také, že to bylo možné. Že lze žít, kde není slovo "spisovatel" nadávkou u pánů, leč ani u kmánů, poukázkou na byt buď ve státním zámku, či v státní věznici. Často totiž slyším, jací jsme šťastní či ubozí pouhopouhým faktem této emigrace. Jsem často ubohý a občas dokonce i šťastný, ale to není tím. Ti, kdož přešli moře, uprchli možná před počasím, ne před vlastní duší. To je nejen hrůza, to je i krása a naopak. Kdo si nechce uhnít, ten musí začínat vždy znovu, dovnitř i navenek. A kdo se chce dát krmit a vyplácet na zadek, neboť prostě nechce, ten nežádá soucitu, leč ani obdivu jen za to, že nechce, ať už je snad autor nebo ne. Stal se z něho, aspoň v tomhleto ohledu, totiž dospělý pes.

Basilej 1977,
do Prahy došlo v listopadu 1978

Ludvík Vaculík:

Poznámky o statečnosti

Přemýšlím někdy, jsem-li už dostatečně vyspělý pro vězení. Mám z něho strach. Každý člověk, když doroste do občanského věku, měl by se s touto otázkou vyrovnat. Buď má jednat tak, aby nemusel na vězení pomyslet, nebo si musí uvážit, co mu stojí za takové riziko. Je zlé být zavřen za věc, která za dobu kratší nežli trest už nikoho nevzrušuje. Myslím, že to se například stalo těm, co byli zavřeni za letáky před volbami v roce 1972. Proto mě velice zaujal i povzbudil vzkaz Jiřího Mällera z vězení, že lidé venku mají jednat účelně a tak, aby se nedali zavřít.

Něco jiného je, když zavrou člověka, který z toho už má rozum, než když se spíš nešťastnou náhodou dostane do vězení člověk mladý, sotva dorostlý ženskému prsu. Žasl jsem nad osudem například Karla Pecky, jenž v uranových dolech probendil mládí. Sesbírat takto rozbitý život a dát mu účel, cenu a úroveň považuju za statečnost, jaká jistě

nestála před počátkem jeho vězeňské kariéry. Normální, i poměrně mírný člověk, když začne špatně třeba jenom šachovou partii, má chuť rozmetat figurky. A to šachovou partii je prosím možno začít příště jinak! Život ne.

Pokoušet jenom vězení není ještě žádné dílo, jakož vůbec není dobré, když ve sporu dvou stran jedna vyprovokuje druhou ke kroku, který se nedá odvolat bez ztráty cti, prestyže či autority. Tím se poměry jediné o třídu zhorší. Člověk potlačující názory druhých je pouhý cenzor; cenzor, jenž byl odporem proti cenzuře doveden k zavírání lidí, je už diktátor; diktátor, který při potlačování protestní demonstrace dá střilet do lidí, je hotový vrah. S cenzorem jsme mohli vyjednávat a byla možnost, že se tím jeho úřad promění, později zruší a cenzor přijme klidné místo úředníka jinde. Ale ve vrahovi získali jsme nepřítele, který nesmí na vyjednávání přistoupit, aby neskončil na popravišti.

Ale kde jsou slušné meze takovéto úvahy?

Nikdo neodpoví spolehlivě na otázku,

zda Charta 77 zhoršila či zlepšila poměry a jak by to dnes vypadalo bez ní. Takové odpovědi se vzdejmá a doznívá, že morální pohnutky bývají jenom zhruba stejnosměrné s politickými a že nejdelnější impulsy dostává člověk ze své povahy, a ne z názoru. Charta 77 dnes je něco jiného než v roce 1977. Všichni jsme si něco ozkoušeli. Slyším povzdech, že prý už to není tak pěkné. Na to říkám, že kdo nesouhlasí s činností aktivní a stále zaujaté části, má se tiše a nedemonstrativně odpojit a neksít práci zbylým. Každý se může pokusit vyvinout způsoby, které mu vyhovují líp. Když si nějaký ohrožený kolektiv zpřesňuje vnitřní strukturu a zostřuje pravidla, nemůže počítat s velice širokým pochopením. Zatímco na jedné straně svobodného člověka požadavek jednoty straší, na druhé straně se většině střízlivého publika jeví stále hrdinější skutky stále se zmenšující čety bojovníků stále víc jenom jako jejich osobní věc. Což myslím všeobecně pro všechna vyznání.

Většina lidí dobře cítí své meze a nejde v jednání nad to, co je schopna unést pek v následcích. Kdo přiměje lidi, aby

v chladné sezóně šli nad svou nosnost, neměl by se divit, že se lámou. Pušový střech z hladu brzdí ve zdravém a střízlivém člověku sympatie k muži, jenž pro svou i společnou věc sáhl k hladovce. Ta věc je k smrti vážná? poleká se střízlivý člověk a hledí, kudy z ní trochu couvnout. Psycholog a politik nemůže čekat hrdinství ve všedním životě lidí, není-li prostředí zrovna ionizováno povzbudivým zářením ze silného zdroje. Hrdinské činy se nehodí do života. Jsou to zvláštní události, které se mají hlásit. Daří se jím v mimořádné situaci, která ale nesmí trvat dlouho. Davová psychóza hrdinství je výborná, když zároveň opodál několik střízlivých hlav s dobrou informací a spojením má představu, co potom.

Od hrdinství odlišuju pevnost normálního člověka. Normální člověk je dost setrvačný v dobrých zvycích a ctnostech, má svou pevnost a sám se brání jejímu navrtávání. Jako nerad vidí, když si někdo nebezpečně troufá, tak si zas rád potvrdí, že poctivá práce v klidu je to nejlepších, i když není zrovna dobře placena, a že slušné jednání nachází slušnou odpověď. Dnes hlavní útok

není veden ani tak proti hrdinům, jako proti tomu, co jsme považovali za normu práce, jednání a vztahů. Řekl bych dokonce, že hrdinům se dostává jen odměřené dávky represí, již je režim sám sobě povinen, a nedělá to rád! Jelikož nechce žádné hrdiny potvrzovat! Válka má zůstat pseudonymní, bez významných tváří a dat. Proto jsou právě nálože stále nových druhů rozmisťovány do davu, kde nemají nikoho existenčně a tělesně zničit, nýbrž přivodit v něm zmaření norem. Takové neutronové bomby: nepoškozené prázdné postavy chodí do práce a z práce.

Přeje se někdy, je-li to dnes horší než v padesátých letech, či lepší. Pro oba názory najdeme dost důvodů. Pravdivé zhodnocení závisí na tom, co ze své nynější situace dovedeme udělat pro budoucnost. K padesátým létům patřila revoluční krutost i nezištné nadšení. Určité skupiny obyvatel byly postiženy velice bolestně. Dnes o nadšení není řeči a zvláštní krutost se, až na výstřelky, nečeje. Skupiny obyvatel jsou presovány mírněji, s větší odpovědností za výsledek. Přestalo také záležet na tom, ke které skupině kdo patří. Násilí se zhusani-

zovalo. Totální dozor nad obyvatelstvem se měkčeji rozprostřel po všech a po všem, není v něm nenávisných křečí. Je to horší, či lepší? Je to útok na sám pojem normálního života. Já to považuju za nebezpečnější než v padesátých letech, a existuje se nám v tom líp.

Za takových okolností má cenu hrđinského skutku každý kousek poctivě udělané práce, každý projev neúplatnosti, každé gesto dobré vůle, vybočení z chladné rutiny nebo krok a pohled bez masky. Zvláště protivník má nás zastihnout připraveny - ne umřít za jakousi všivou svatou věc, ale pochopit jeho dobrou stránku a uchopit ho za ni. Zatímco hrđinské činy lidí lekají a dávají jim možnost pravdivě se vymluvit, že na to nejsou stavěni, setrvat statečně na dobré normě můžou za přijatelné oběti všichni, a vědí to.

Praha 6.12.1978 - k příležitosti 50.narozenin Karla Pecky

Pavel Rynda:

Amicus Plato...

Přečetl jsem si fejeton Luboše Dobrovského o Šotolově románu Svatý na mostě a nevěřil svým očím. Jako bychom oba četli jiný román, sice se stejným obsahem, ale s nějakým jiným vnitřním řádem. Dobrovskému se zdá, že Šotola celý svůj rozlehlý příběh napsal jako obhajobu zkurvence Johánka, je muž o nic nejde, jen o přežití a plný břich, že straní zbabělé nemravnosti a posiluje v náš pocit marnosti všeho. Na dvou stránkách se jistě nedá udělat důkladný rozbor, ale o ten Dobrovskému ani nejde. Chce nám jen sdělit, jak ho navztekal, že autor s Janem^{em} Nepomuku sympatizuje. Ale takový dojem v něm mohl vzniknout jenom z neobyčejně zjednodušeného vnímání originálně koncipovaného díla.

Když Dobrovský svůj fejeton psal, nemohl ještě vědět, jaký bude oficiální kritický výklad románu. Dnes už ten výklad známe z KP. Má opačné znaménko: uspokojení z toho, že Šotolovi je Johánek figurou vysloveně negativní! Dobrovský vůbec nevzal v úvahu,

že románového Johánka musíme vnímat na pozadí staleté legendy, PhDr V. Ržounek, DrSc., v kritické bezmocnosti zase celý mohutný románový výkon omezuje na proticírkevní pamflet. Dobrovský a PhDr V. Ržounek, DrSc., tedy vyčetli z románu pravý opak. Ale jejich omyly jsou jako spojité nádoby: oba mají za to, že autor učinil postavu Johánka z Nepomuku předmětem ideologického sváru, že ho postavil do středu děje, aby čtenář snadno rozpoznal, jakou hlavní myšlenku hlásá, co nám chce vnuknout jako ideové poučení z dějin.

Takovýto prostoduchý historický román by mohl napsat leckdo. Byl by to onen starosvětský typ pestře kostýmovaného historického "Lehrstücku", jenž má posilovat naše "vlastenecké cítění", a la čtení o Jiříkovi z Foděbraď od Bohumila Říhy. Pro moderního umělce je však takové pojetí překonanou minulostí. Skutečný slovesný tvůrce sahá přece po historické látce proto, aby se s bolestí tápal po kořenech mravního stavu svých současníků, aby oslovil jejich utuhlé pravdy o smyslu národních dějin a přinutil je dívat se na soudobé dění hle-

diskem prohloubeným o jeden rozměr, o rozměr jedné "prožité" dějinné zkušenosti.

Takový román napsal Šotola. Napsal ho už Tovaryšstvem Ježíšovým, napsal ho Kuřetem na rožni a teď i Svatým na mostě. /Každý ten román má ovšem své specifické umělecké problémy, které musíme pomínout./

Spisovatel hodný toho jména nemůže dál setrvačně psát historické příběhy jako pestré obrázky s poučným závěrem. Nemůže je psát, když pravda a lež si vyměnily místa, když věrnost a prorada si vzájemně myjí ruce a když pokrytectví hlásá morálku. Citlivý umělec je do kořínků své bytosti zasažen tragédiemi, jež postihly celé generace, jako geologický otřes vyvrátily osudy národů a poučily je, že moderní osud - politika - je daleko krutější než antické fatum. Bylo by proti vší logice, kdyby za této situace neměl spisovatel s uměleckou ctižádostí a odpovědností potřebu důkladně provětrat ideologické haraburdí, hlásající závazný optimismus, prohlašující prostého člověka za jediného skutečného tvůrce dějin a požadující na historickém románu rozvíjení ustálených pověr...

Nepokusím se o vyčerpávající interpretaci Šotolova díla. Musím se spokojit jen s několika obecnými poznámkami.

Šotola nevede prostou historickou obhajobu muže, jemuž je "každěčká poctivost cizí" /Dobrovský/ a ovšem ani naivní polemiku o svatého, nýbrž závažným rozvržením všech syžetových linií a groteskním osvícením postav a jejich vztahů problematizuje ideové zápasy doby, zpřizemňuje vznešenost, zpitvořuje prostotu, perzifluje důstojnost, ztrapňuje poctivost, zkrátka: rozvrací duchovní jistoty, jež se nám zdají nedotknutelné, a torpéduje sám smysl tradičních hodnot, a to nejen příběhem, ale také - a to hlavně - ironií, kterou si buduje /a nezapomeňme: ústy fiktivního vypravěče!/ jako říši své tvůrčí volnosti. Šotola je totiž důsledný skeptik, který nedůvěřuje ničemu posvěcenému a který se bojí věřit, protože jeho víra byla bolestně zklamána. Tovaryšstvo Ježíšovo je románem o zrodu novodobé skepse, kterou v páteru Hađovi vyvolá poznání, že kruté prostředky a vznešený cíl splynuly, že pravda ideje a pravda života se dostaly do smrtelného rozporu. Svatý na mostě popírá

vizi dějin jako smysluplného usilování o vyšší lidskost, ukazuje ďábelskou krutost historických sil, které smýkají člověkem, a rozkotává představy o ušlechtilosti, odpovědnosti, mravnosti a etí moci. Zdánlivě vznešená aréna mocenského boje je ve skutečnosti velké téátrum cynismu, mumraj podvodů, intrik a úskoků až přízračně děsivý. Doba "ztratila smysl", předstírá a klame, vytváří zdání, má spoustu převleků, aby nemusela obnažit svou podstatu. Pectivost a přesvědčení vypadají v tomto rejí nekalých zájmů a prospěchářství jako směšná a bezbranná nepatřičnost. V této době se nedá žít se svědomím, příkazy lidské mravnosti se musí přehlušovat pitkami, mlkváním, hony. A Jan? Ten není nic víc než přizpůsobivec, nevědomý ubožák, který pluje s proudem, jednou dole, jednou nahoře. Ale tato doba taky potřebuje zdání. A on jí je svou náhodnou smrtí náhodně poskytne.

Umění už mnohokrát tematizovalo ztrátu smyslu moderního světa. Celá jedna větev prózy reaguje takto na bezohledné, člověka drtící soukolí novodobé civilizace. Tato "ztráta smyslu", vyvolávající dojem shake-

spearovské přizračnosti všeho minulého i současného, je v složité umělecké transpozici skryta i v základu Šotolovy skrznastrz skeptické koncepce dějin.

Upřeme mu snad na ni právo zrovna my?

A samozřejmě: umělec nevyvolává z pekla "ducha marnosti", aby rozkolísal naši potřebu pravdy a lítosti. Tím, že prohlubuje naše hledisko na současnost rozměrem skepticky viděného šílenství "doby ~~vykládané~~ vyniknuté z kloubů", apeluje ke svědomí čtenářů, aby se bránili síle zdání.

Praha 17.12.1978

Eva Kantárková:

Ve středu Čech

Ocitne-li se člověk ve středu čehokolí, může si myslet, že to správně poznává, že tomu rozumí; běží desátý rok okupace a v Čechách se přeme o hodnotu národní povahy. V létě mi syn za jízdy po dálnici ukázal: "Támhle je geografický střed Čech." Kostelík na vršku byl jak z ilustrace ke starému letopisu, stačila jsem si povšimnout ukazatele cest: Pyšely.

Pyšely mají kostel, barokní faru, školu, náměstí z kopce, dvě hospody a napál zbořeně kdysi vzosné sídlo velkostatku. Kolektivizace všude po Čechách po soběbzanechala devastaci hodnot, selské stodoly, panská sídla, sýpky, zanedbané parky, zdivočelé sady; minulost svou zničeností sahá do přítomnosti. V Pyšelích přítomnost reprezentují nové vilky a dvoupatrový družstevní činžák, postavený hned vedle zničeného statkářského sídla, vedle zborcených chlívů a zahrady se zpola shnilým plevem, jenž se v chomáčích ovíjí kolem vyřazeného zeměděl-

ského nářadí a skeletů strojů. Pyšely mají i kostelík na vršku, je to lidová kopie Lorety, a kruhový rozhled od něj otevírá krásnou krajinu chlumuů, polí, vzájemně se překrývajících vršíků, lesů a křivolakých cest, krajinu na západě uzavřenou obzorem Hřebenů a na jihu a jihovýchodě obzorem Vysočiny. Autobus byl z Prahy přeplněný chataři, většinou mladými lidmi ujíždějícími slavit Silvestra, odsud ale chaty, mor této jinak krásné krajiny, vidět nejsou. I dálnici napříč položenou lze uhodnout jen podle pohybujících se aut; a od Gmündu přechuť Vindobona, od Prahy sázavskou magistrálou přibírá motorák; za chlumky a dvěma údolími konečně spatřím hledaný kostelík. "To musíte do Čtyřkol," poradili mi.

Čtyřkoly jsou ves za dálnicí a před řekou; za řekou hned na druhé straně mostu už je Lětění; a jestli jmeno Čtyřkol zní sytě česky, název Lětění dýchne staročestinou. Cestou podle Sázavy mímám dům, na němž deska hlásá, že zde žil a zemřel Eduard Grégr, "tribun národa českého". Výspa s kostelíkem se tyčí vysoko nad řekou a je ideálním místem pro založení hradu. Z boků odříznutá

stržemi a potokem, dozadu do kraje se zvedá několika po sobě jdoucimi rozlehlými terasami luk, polí, chlumná a trnkovišť. Dostřel odsud až za řeku by byl už v dobách raných hradů snadný, sem by z druhého břehu nedostřelil nikdo. Kostelík má novou omítku, řeckokatolický kříž s dvěma rameny, bání zvonice a střecha jsou pokryty čerstvou šinde-
lí. Hřbitůvek za masivní zdí nese jen česká jména a pod honosným kamenem při stěně posvěcené budovy odpočívá tentýž Eduard Grégr, který dole ve Lštění žil. Kostelík je zasvěcen svatému Klimentovi, je zamčený a v před-
síni mu stojí máry; dal jej přestavět hrabě Jan Josef Vrtba v roce 1731.

Poslední renovace však na boku mladé stavby odkryla raně gotický portál a turistická tabulka opodál sděluje, že výspa ve tvaru trojúhelníka je staroslovanským hrad-
išťem, jež znal už Kosmas a ve svém leto-
pise jej nazval CASTRUM NOMINE LESZEN. Le-
šení, hrad, hradiště jménem Lštěn. Ochotná
paní v osamělé usedlosti v sousedství přeru-
ší krmení králíků a dá mi přečíst tabulku,
jež by měla viset na kostele, ale nevisí,
neboť by ji turisté ukradli: hrad Lštěn

pečříval Slavníkovcům, vykonávali tu právo soudní, a po jejich vyhubení přešel do držení Přemyslovců; jeden Přemyslovec v boji o moc tu druhému Přemyslovcí věznil ženu a krutě ji dal týrat; z hradu možná zbyl jen raně gotický portál, možná nic, jen znatelné valy. A raně gotické klenutí bylo objeveno díky kulovému blesku, který v našich létech s=edmdesátých tak kostel poničil, že musel být zrestaurován.

"Má tu být střed Čech," řeknu ochotné paní. - "Některí se o to přou," řekne ona. "Že prý je to u Mrače, ne tady." - "A co si myslíte vy?" - "Náš děda tady ukazoval kámen, kde by to mělo být." Věřím svědectví dědy žijícího na samotě na staroslovanském hradisti hradu Lštěn.

Takže Slavníkovci, Přemyslovci, hrabě Vrtba, Eduard Grégr, čas tu neuplýval bezejmenný. A co se dočtu z krajiny o našem dnešním času? Vepřín a dálnice, ale taky zdevastovaný statek v Pyšelích. Obzor na dosah a zimostřáz u cesty. Chaty a vilky, proud aut. Myslivci v poli táhnoucí se v rojnici, brokovnice zavěšené na rameni. To znám, to všecko znám! Kdybych vykročila pár

kilometrů za Pyšely, byla by tam škola, kde mě naučili číst a psát, byl by tam kostel, kde jsem zpívala na kůru o mariánské slavnosti, byly by tam hroby těch, co mě též ovlivnili; tam jsem učiteli přinesla svou první báseň, tam jsem si v papírnictví koupila za ušetřené koruny spisy Třebízského. Všechno tu znám a umím pojmenovat, Slavníkovce, Grégra i ty myslivce.

Běhají po polích s flintičkami na zajíce, vyznamenání právem vystřelit si a zabít; i průměrným příjmem znivelizovaná masa obyvatelstva má své kasty: kdo smí nosit flintu po polích, stojí výš; má buď důvěru moci nebo se na moci podílí. Ti muži jistě nepomyslí na to, že oni se tu honí s brokovnicí, zatímco pár kilometrů odtud jsou pole a lesy obsazeny cizími tanky. A proč by pomysleli? Přinesou bažantího kohouta mamíně, mamina ho prošpikuje a upeče na Nový rok k obědu. A chaty tady všude vškol? A auta šinoucí se po dálnici? A vilky? Mít chatu, auto, byt a barevnou televizi patří k lepšímu standartu; a ptát se po některých věcech znamená vzít v potaz jeho jistotu. Okupace trvá desátý rok a národní většina se zabývá-

luje. Lze ji z toho vinit? Uspořádali si život ve světě, který je jim dán, jak nejlépe uměli a jak jim napovídá nejbližší zkušenost; má kdokoli právo žádat po nich vyšší odpovědnost? Odpovědnost za co? Po myslivcích, mezi nimiž je jistě i předseda pyšelského JZD, odpovědnost za devastaci bývalého statku? Anebo rovnou za národ a jeho povahu?

Oni jsou národ; jako jsme národem my, kteří se o jeho povaze přeme. Oni, jako lidé spořádaní, cítí odpovědnost za smysl svého života. A nemá smysl života kohokoli právě jen ten smysl, který má? Žijí pro své chaty, auta, byty, barevné televizory, pro svůj klid a kompromis s mocí, proto, aby se jejich dětem žilo snáz než jim. A můžeme jim podsouvat smysl života, který cítíme my? Slavníkovci, Přemyslovci Grégr dali času svá jména, složili tu jakousi historii. A složili by ji, kdyby ti, kteří se nikdy nestanou subjektem dějin, neudrželi toto místo?

Otázky, otázky. Před deseti lety se na jiném pro národ symbolickém místě upálil na protest proti okupaci Jan Palach. Píšu

to a cítím, jak je ta věta tváří v tvář všemu, co dnešního vyčítám z krajiny, nepatřičná. Už tenkrát mnozí řekli: "A stálo mu to za to?" Podle toho, že tu cizí tanky dál brázdí naše pole, nestálo; nestálo? A k čemu povzbuzujícímu se tento lid přihlásí, přijde-li ta chvíle, kdy i on se bude cítit povolan pomyslet ne na aute, na flintičky a na chaty, ale na tanky a na národ?

Ze dvou hospod vyberu tu ošumělejší, ve výstavnější zapíjejí hon myslivci; dům je zvenčí zanedbaný, dvůr jak před bouračkou nebo po ní, ale výčep s jídelnou překvapí zabydlenou útulností. Mladý fousatý hostinský točí pivo, vaří jídla v kuchyni, nadává, že před Silvestrem nepřivezli lahvové pivo a přinese mi smažený řízek přes celý talíř. Nějaký děda tu slaví pětasedmdesátiny a dává nalévat velké rumy, vedle u stolu se trempíři flekují příběhy o tom, jak který obelstil poliše. Při odchodu mi kdosi popřeje do Nového roku "trochu tý lásky, o něco víc peněz a ještě ten rok aby nám soudruzi vydrželi."

Jame jako ta krajina tady. V mokřinách dolíků a v kamenitosti strání usilujeme o

přežití, na nevysokých pahorcích nás napadá pohlédnout k obzoru, ale i on je blízký, nevysoký, je spíše bytelný. A sem tam se v krajině mimo táhlá pohoří a vysoko nad dolíky zvedne osa=mělá hora. Tam vidím horu Neštěnickou, tam Tok, tam Blaník. Střední Čechy.

31.prosince 1978

Petr Pithart:

Bedra některých

Vidím a slyším Jirku jako dnes: sedí na visuté sedačce sklízecího vehiklu mezi voňavými plody a usmívá se tak trochu triumfálně. Právě mi sdělil cosi, co mě poněkud zaskočilo, na co jsem nebyl připraven - a už vůbec ne od něho; a teď se pase na rozpacích mladého odborného asistenta, který přečetl pár knížek o politice, ale láká jej spíše přemýšlení než přímé jednání. Ne tak Jirku.

Byl jsem tak zaskočen, že si celou scénu vybavuji ještě i dnes: teprve před chvílí vyšlo slunce, ale už svítí nepříjemně jásavým světlem. Může být půl páté ráno, ještě není to nesnesitelné horko. Jsme na plantáži kibucu Shomrat, nedaleko Haify. Vpravo za námi se zvedá hřbet starozákonního Karmelu. Trháme hrušky. Je polovina měsíce srpna 1968 a my se přece o demokracii. O čem jiném tehdy! Jirka před chvílí rázně zpochybnil všechna má navrhovaná pojetí vlády lidu: prý zcela nedostatečně vzala

v potaz vůli těch, kteří chtějí jednat více a důsledněji než jiní.

Právě promluvil velmi sugestivně o "aktivní menšině" a o jejích právech. Žádná ústavní pravidla, žádné procedurální garance, beroucí v ochranu nedochvilné, nepřítomné, líné, prostě ne dosti uvědomělé občany, žádná zařízení chránící většinu, které se někdy říká "mlčenlivá", neměla by přece omezovat ty, kteří chtějí být stále "u toho". Kterí chtějí co nejvíce ovlivnit a pokud možno i nejvíce rozhodnout. Proč by tito lidé měli být nějakými rovnostářskými klauzulemi omezováni ve prospěch těch, kteří jsou zaujati méně, jsou třeba lhostejnější, skeptičtější, mají málo času nebo je to prostě nezajímá? Každý přece může být aktivní; za demokratických poměrů nikomu nic v tom nezabrání - kromě toho jejich menšího zájmu. Nebo zájmů a starostí o něco jiného než o politiku. Ať rozhodující slovo mají ti, kteří o takové slovo opravdu stojí, kteří svůj vážný zájem osvědčí - tak nějak promluvil studentský vůdce těch let Jiří Müller.

Tušil jsem, že v jeho naléhavém uvažo-

vání je nějaká chyba. Tenkrát jsem ještě ne-
uměl přesněji formulovat své námitky: že
nelze misku "aktivní menšiny" na vahách
obecné vůle zatížit nezvažitelným závažím
onoho silného zájmu o věci veřejné, že nelze
svolit, aby miska s většinou, lehkomyšlně
se věnující práci, přemýšlení, pití piva,
ženským, sadařením, nechodící na schůze a
ignorující volby, byla shledána jen proto
lehkou. Neboť menší starost o politiku patří
k životu, či vlastně je to slušný život sám
a dobrá politika takový život zajišťuje.

Neuměl jsem Jirkovi tehdy pádně odpově-
dět a ostatně, i kdybych to uměl, bylo by
mně to málo platné. Není žádná zcela spo-
lehlivá obrana proti nelenujícím aktivistům,
kteří se rozhodnou vzít naše starosti na
svá bedra. Taková obrana je psk tím obtíž-
nější, čím nenormálnější poměry vládnu.
Čím méně pravidel a norem, těch psaných,
ale snad hlavně těch nepsaných, které nese
tradice, platí za nesporné, obecně respek-
tované, uctívané. A tedy navyklé.

x

Jsem o deset let starší, měli bychom
být i o nějaký ten rok moudřejší. Často

v posledních měsících vzpomínám na náš rozhovor v shomratském hrušňovém sadu. Starosti o život nás patnácti miliónů vzala na sebe menšina, která se o svá práva těch nejaktivnějších přihlásila v době, řekněme, ne zcela normální. Do té míry nenormální, že s těmi právy musela vzít už také všechnu moc. Jinak to provést snad ani nešlo. Čekáme dosud s napětím a stále ještě s nadějí, že jí nakonec nezbude nic jiného, než se o ty těžší a těžší starosti s námi všemi více podělit.

Před dvěma lety rozhodla se zhruba tisícovka lidí přihlásit o právo na spoluzodpovědnost za poměry v této zemi v otázce lidských práv. Aktivní menšina, chcete-li. Smyslem pokusu byla také snaha vytvořit solidární společenství bez stranických předsudků a příslušné nedůvěry. Smysl byl i v osvědčené občanské odvaze podepsaných a také ve více osvobozující účinek pravdivého slova.

Dnes si myslím, že malá naděje na konstruktivní dialog s mocí /a ten jsme přece chtěli! / začala z naší strany vyprchávat tehdy, když jsme přestávali umět a

pak už i chtít čelit aktivní menšině, tentokrát mezi námi, menšině, která vzala naše starosti na svá bedra. Když se hrstka nadšených, obětavých, riskujících, horlivých, netrpělivých, úhrnem - a mnohdy proti jejich lepším předsevzetím - radikálních ujala věci, která měla být společnou. Obávali jsme se, aby se z našeho volného společenství nestala sekta posledních spravedlivých, abychom se neuzavřeli do gheta pyšné výlučnosti, v němž hrozí riziko příjemně se zabydlet, ale nedokázali jsme zabránit, aby se všech našich plánů a starostí neujala malá skupina sebou samotnými do věci zasvěcených aktivistů, kteří mají naspěch. A kteří podle toho volí i způsob, kterým za onu tisícovku promlouvají ke světu.

Odmítali jsme pevněji se zorganizovat, protože jsme nechtěli, aby se mezi námi vyvinuly aparátnické manýry se vším všudy: s odstupňovaným vědomím důležitosti jednotlivců, s odměřovanou diskrétností /co se komu poví a co ne, v jaký čas a v jakém zabalení/, s atmosférou podezřívavosti a nedůvěry, osočováním jedněch druhými, s intrikažením, jako by už už šlo o tu moc.

Obávali jsme se, aby se naše myšlení nestalo jen negativním obtiskem myšlení a jednání Státní bezpečnosti. Co jsme tak nechtěli, právě se však děje. Místo politiky, kterou jsme střizlivě ponechali těm, kteří na to dnes mají, horlivě se alespoň politikaří.

Měli jsme být všichni také aktivnější, abychom těm horlivým nedali takovou šanci? Měli, ano, právě to jsme měli, slyším jejich tu upřímně vyčítavé, tu i pokrytecky spokojené hlasy.

Ale to právě není možné. Vždycky budou jedni agilnější než druhí. Někteří z nich budou i obětaví a stateční, avšak ani to jim nedává žádná práva, pokud jde o ty ostatní. S tím, že se lidé takto mezi sebou liší a budou lišit, musí se prostě počítat. Ale počítat s tím je možné jen na dvojí způsob: jedni tuto právě tak banální jako politicky fatální okolnost pochopí jako příležitost, jako výzvu, jako povolání k "poslání". Ostatní pak mohou jen trnout nadějí, že to s tou horlivostí a starostlivostí nepřeženou. Že nezstíží původně společné úsilí tak naléhavou a netrpělivou náročností, kterou neunes, pod kterou se -

v našem případě - jako pouze občanská a pouze iniciativa prostě zhroutí. Že jim půjde méně o důkaz vlastní pravdy vůči moci, než o společný zájem národa. Že zkrotí svá soukromá politická a ideologická cukání.

Ti nejaktivnější z nás toho však chtějí mnoho, ale právě že dosahují stále méně. Kdo už dnes o jejich i dobré práci ví? Po zákonu vnitřního vývoje každého úzkého kruhu zasvěcenců jsou stále více stravováni svými zcela interními problémy a spory. Nelze se tomu jen divit. Myjí přece stále policii v patách a jsou přednostně existenčně ničení. Pak ale také nepřekvapí, že osvědčují stále méně smyslu pro běžné starosti ostatních, nikoli už jen té původní tisícovky, čert ji vem, ale všech občanů tohoto státu. Poslední dobou si stále neomylněji vybírají k řešení ty problémy, které lze nejméně snadno řešit a které se týkají zase jen některých.

Co jsme mohli čekat? Mohli jsme čekat asi jen na zázrak: na smysl pro míru těch nejaktivnějších, na zdrženlivost těch nejhorlivějších, na trpělivost těch nejoběta-

vějších, na moudrost těch nejzasvěcenějších. A zázrak se, jak už to v poslední době bývá skoro pravidlem, nestal.

Chtěli jsme zřejmě všichni příliš mnoho a málo jsme počítali s nenormálností poměrů, kterou jsme přece i my poznamenáni: i mezi námi se vyvinulo, co trápí slušné občany ve větším měřítku státu. Bedra některých zřejmě vždycky chtějí být nad únosnou míru obtížena starostmi těch ostatních. V nenormálních poměrech mají k tomu pak lepší příležitost.

Nenormální poměry bychom měli napravit, o tom není sporu, ale kde a jak? Měli bychom se o to pokoušet především tam, kde přitom nebudeme muset dávat šanci aktivním menšinám, kde budeme stačit s vlastní odpovědností. Tam, kde ji budeme moci učinit docela konkrétní, osobní a nepřenosnou. Nedelegovatelnou. Nemohu a nechci nikomu radit, kde je to "tam". Myslím jen, že je to alespoň pro tuto chvíli blíže naší každodennosti než svátečním svobodám. Blíže problémům pracovišť než problémům parlamentu a vůbec vysoké moci. Blíže našim povinnostem než právům.

Ta nejsou totiž vůbec nikdy samozřejmá. Na rozdíl od papírového světa ústav, deklarací a mezinárodních paktů mělo by přece v našem existenciálním výměru světa platit, že existuje cosi základnějšího, cosi jako nesamozřejmý vnitřní nárok na ona práva a svobody, ostatně toliko logicky jednoznačné. Nárok, který vzniká pro jednotlivce i pro celou společnost jen z opravdu osvědčené odpovědnosti a tedy z celkové kvality lidských vztahů. Vztahy mocenské jsou jen částí našeho světa, a moc proto nemůžeme činit odpovědnou za veškeré neřádstvo kolem nás.

x

Ještě jednou jsem potom pracoval v Shomratu s Jirkou. Vzbudili nás už před druhou hodinou ráno a v dlouhém kalném rozběsku jsme na auto nakládali kohouty. Hákem jsem je zachytával z vyděšené tlačeničky za pařáty, bral po dvou do rukou a podával je hlavou dolů Jirkovi na korbu, kde on je strkal do beden. Kohouti šíleli a klovali nás, kam jen mohli. Úzkostným sborovým kekřáním zvěštovali ráno z konce srpna 1968. Mlčeli jsme, ani nám nic jiného nezbývalo. Bylo nám všelijak z té divné práce a z té

doby. K problémům "aktivnímenšiny" jsme se od té doby nedostali.

Kohouti už dávno splnili své poslání na sousedních farmách a páni je snědli. Jirku pustili z vězení.

Měli bychom v té rozpravě pokračovat.

31.prosince 1978

Sergej Machonin:

Tragédie a katarzí

Sečtělý znalec Shakespeara píše v do-
slovu k nedávno vyšlému poslednímu vydání
Saudkova překladu Makbetha mimo jiné, že
každá doba, která se Makbethem blíž zabýva-
la, si vykládala hru po svém. Osmnácté sto-
letí oceňovalo strašidelné a přeludové scé-
ny, doba romantismu si vážila svrchované
sublimity a filozofické hloubky, a období
kritického realismu, píše znalec, "rozkry-
lo" naopak ve hře nesrovnalosti v kauzálním
propojení dějových sekvencí.

Kdykoli čtu podobné výroky o vztahu
různých dob k dílu či k autorovi dnes už
klasickému, vnucuje se mi představa "doby"
jako jakési univerzální dámy, která bez
zbytečného komplikování věcí vyslovila rov-
nou za všechno lidstvo v sobě zahrnuté a
s jeho jednomyslným souhlasem jediný vše-
platný soud o příslušném díle.

Znalci ovšem vědí co píší a jistě vy-
četli správně z úhrnu soudů napsaných či
jinak vyslovených dejme tomu v 18. či 19.

století, v období romantismu či v období kritického realismu stanoviska, která se nakonec v podstatě dají shrnout do globální čítankové formule.

Zároveň mi však ďábel našeptává, že to se spontánní jednomyslností a bezvýhradným souhlasem všech příslušníků doby s jejím definitivním zaškatulkováním toho či onoho jevu pro budoucnost bylo daleko složitější než se to pak jeví ve znaleckých doslovecích. Co když je ta jednomyslnost jen zdánlivá už z toho prostého důvodu, že se velká část příslušného historického lidstva zdržela hlasování, a navíc mnoho kvalifikovaných jedinců bylo proti, jenže se jaksi v rámci poměrů doby buď nedostali k napsání svého soudu nebo se jejich soud nedostal na stránky knih a časopisů příslušné doby?

Těžko si například představit, že by na Shakespeara, na Hamleta, Koriolana, Julia Caesara, Othella nebo Makbetha měli já-
savě jednomyslný názor například Heinrich Heine a cenzor jeho děl, bezpochyby literární vzdělanec, zdaleka ne bez vlivu na soudy své doby o literatuře. Nebo dejmu tomu Stendhal a ideologové bourbonské dynastie,

kvůli nimž si Stendhal v podstatě doma ani nevrzl, a to málo, co nám jeho gigantický talent zanechal, psal nevesele po emigracích. Podobně lze těžko předpokládat shodu v úhlu pohledu na život, politiku a literaturu třeba u Havlíčka a osvědčeného ministra pana Bacha, který ho, ač nerad, poslal do Brixenu, nebo mezi Karlem Hynekem Máchou a pilným retrográdem Jakubem Malým. Také Radiščev a uměnímilovná Kateřina Veliká, která dala Radiščeva za knížku Pouť z Petěrburgu do Moskvy nejdřív odsoudit k smrti a potom z milosti poslat na Sibiř, se jistě rozcházelí podstatně v názorech na skutečnosti své doby. Nemluvě konečně o Čaadajevovi, poslaném do blázince pro nebezpečné myšlenky a ministru vnitra, který ho tam poslal, či psychiatrech, kteří ho tam drželi. /Čaadajevovi byly bezpochyby na Makbethovi zvlášť blízké ty "přeludové" scény, přestože už nebylo osmnácté století! / I zde muselo tedy jít o zásadně a příkře rozdílná stanoviska, nezahrnutelná pod společného jmenovatele "názorů doby".

Doba je prostě vědycky složitější než se jeví po pár stoletích v syntetických soudech

zhalců.

Nezdá se mi proto z výše uvedených důvodů od místa, zanechat pro budoucího znalce třeba jen skromnou zprávičku o jednom pražském představení Makbetha, které jsem shlédl na sklonku roku 1978 v bytě české herečky Vlasty Chramostové. Žádá si aspoň to skromné zaznamenání už proto, že lze důvodně předpokládat rozdílné názory na toto dílo třeba už jen mezi herci a hrstkou diváků, kteří je shlédli, na jedné straně, a mezi cca patnácti příslušníky Sboru národní bezpečnosti na druhé straně, kteří je přišli zkasírovat v obavě o rušení večerního klidu obyvatel domu. Nakonec je nezkasírovali, ale ke škodě věci si ani nepřisedli k divákům a na tu hru se nepodívali. Byli to sami mladí a sympatičtí chlapci, mohli dojít radosti i poučení ze Shakespeara.

Představení režíroval Pavel Kohout a hráli v něm lady Makbethovou Vlasta Chramostová, Makbetha Pavel Landovský, zbývající postavy Vlastimil Třešňák a Pavel Kohout, chór Tereška Kohoutová. Hrál se bez dekorací uprostřed pokoje, na pozadí tragédie bylo několik štíhlých rozsvícených lamp a

abažúry a antický reliéf, odlitek Niké zavazující si střevíček. Herci nebyli nalíčení a oba protagonisté měli na sobě náznak kostýmů - jednoduché splývající režné roucho. V mohutné polyfonii současného oficiálního českého divadelnictví lze toto představení označit za skromné, ale ne bezvýznamné zejména přístupem k textu i způsobem hraní, prostě pojetím, které by se nepochybně lišilo od pojetí dejme tomu Antonína Dvořáka, Václava Švorce nebo Přemysla Kočího, kdyby některý z nich Makbetha nastudoval a kritika je jako jediné pojetí doby zaznamenala pro budoucnost.

Nejpozoruhodnější zvláštností představení Makbetha v bytovém divadle na ulici u Čelakovského sadů byla jeho zaujatá prostota. Zaujatá proto, že byla záměrná a zdůrazněná. Dokonce by se dalo říct, že v jistém smyslu polemizující s oním už připomenutým ohňostrojem naší dnešní oficiální divadelní produkce a také s mnohým režirováním a hraním profesionálního divadla po světě.

V zájmu dosažení *prostoty*, o kterou jí šlo, se režie vzdala všeho a veškerého

kouzlení. I v těchto skromných poměrech mohla mít efektní svícení, ozvláštňující dekorace, členění jevištního prostoru, barvy kostýmů, jevištní hudbu atd. Ale nechtěla je. Udělala z nemožnosti zahrát v malém bytě velkou Shakespearovu tragédii hommage k l'auteur - poctu autorovi. Bylo to tak trochu jako by se nehrálo divadlo, ale s největším možným soustředěním četl Shakespeare. Nedeklamovalo se, nezpívaly se árie slavných monologů, nezdůrazňovaly se třeskuté jinotajné paralely se současností, jak to vidáme občas po dovadlech, která se neznají anonymním hrdinstvím.

Nebylo to ovšem zdaleka pouhé čtení a civilní předvádění Shakespearova textu. Byl to naopak pokus o jevištní sloh založený na sázce veškerého života a umění herců do myšlenek a tvaru kusu. Bylo to divadlo jako nezbytí, jako křik po pravdě, jako hráz proti znehodnocení hodnot. Herci neměli za představení honorář a diváci neplatili vstupné. Ale všechno zde bylo nicméně drazě zaplacené.

Vlasta Chramostová hrála ledy Makbethovou. Tu přepjatou vášně destruktivní ctižád-

dosti. Ale zároveň, s jakousi strašlivou kázní, tak nezbytnou, chceme-li unést skoro smrtelné rány vlastního života. Hrál svým těžkým tmavým přitlumeným hlasem a téměř bez pohybu utajované tušení konce zločinu. A zároveň svou odvahu k nepodlehlosti, své důvody k volbě života, jaký si zvolila.

Pavel Landovský hrál jakoby nerad, jako by to chtěl co nejdříve odbyť, Makbethovy ctižádostivé polohy, tu zavilou energii, s níž Makbeth páchá jeden zločin za druhým. Jako by to herce zrovna táhlo dojít co nejdříve k hrdinově závěrečné únavě z vraždění a ke svobodě zaplatit za ně životem. Byla v tom i jakási dlouhá hercova únava navíc, a náhlé průzory do tmy, jakási přílišná vědomost všeho a příliš velké prostoupení básně a pravdy.

Pavel Kohout jako by podstupoval zkoušku řehole a odhazoval všechny lesklé přítěže ze svého života. Režíroval i hrál podstatu věcí.

Vlastimil Třešňák zpíval své role jako zpívá namačkanému publiku v horku přecpaných sálků a sálů: spíše dává z útrob než zpívá své básně a platí za ně vším co je. Jako by

pro něho platilo daleko dál za roli Setníka: "UŽ nemohu, mé rány křičí pomoc!" Přesto se poselství a svědectví básně musí nést a donést.

Tereзка Kohoutová měla jasné čelo jinocha nebo Panny Orleánské, která se rozhodla k prostým činům, protože jí to řekl vnitřní hlas. Bude-li někdy herečkou, má v sobě jeden z předpokladů velikosti umění: statečnost žít v pravdě.

Tak hrálo těch pět lidí Makbetha za Shakespeara a za své vlastní životy. Dojem výsledné prostoty jejich výkonů pramenil z řádu inscenace, jak vyplývá imperativně z dramatické struktury hry a jak je pro českého diváka specificky spouurčen překladem Erika Saudka.

Volba překladu měla kardinální význam pro uskutečnění konečného záměru inscenace. Neboť tento Makbeth vyzněl zajisté jako tragédie společenská a jako důkaz o osudové nezbytnosti strestání každé zločinné zvůle. Vyzněl do jisté míry i v kottovském smyslu jako důkaz o absurdnosti jakékoli volby, je-li volba založena na zločinu. Ze všeho nejvíc však vyzněl v kontextu své doby a

a společnosti jako vůle umění k určitému, odvážnému tvrzení, kontrastujícímu s bezvůlostí a rozplizlostí, naloostí a zbabělostí tolika věcí v našem a ne jenom našem současném životě.

Každá doba, jak by dozajista správně znamenal náš vědec, se vyjadřuje a obráží i v překladu klasického díla. Bylo proto zákonité, že vznikaly a vznikají jiné a někdy k Saudkovi přímo opoziční překlady. Měly své zdůvodnění, svou rezonanci i své ztroskotání, to patří k běhu věcí.

Je však stejně zákonité, že právě jedna inscenace s vyloučením veřejnosti dokonale rehabilitovala Saudkův překlad. Potvrdila jeho nadčasovou hodnotu a platnost ve chvíli, kdy se útočištěm pro člověka stává jenom to, co je zbudováno pevně jako hrad a co má krásu charakternosti a etického činu.

Ve chvíli, kdy uprostřed, jak se říká, velké doby, u nás šustí a běhá při zdi tolik ustrašených opatrnických a oportunních myší a kdy se čeština devaluje k bezvýrazné a bezobsažné průměrnosti, nabývá Saudkův překlad Makbetha znovu význam iniciálního

činu. Je to velký, strmý, znělý jazyk čistého a tvrdého lomu. Jazyk velké specifické váhy a závažné krásy. Malá herecká dušička mu nemůže být práva, byť ho vyslovovala. Je to jednající a stavebný jazyk, který se zná k umělosti, protože umění je umělý výtvar básnického ducha. Je to básnický jazyk k pozdvihování srdcí a napřimování pateří.

Právě tak zněl na tom památném představení s policejní asistencí. A tragédie bez katarze, jak Makbetha označují sečtější znalci, měla katarzi v jeho kráse, kterou těch pět lidí pozdvihlo do výšky, jako čtyři kapitáni pozdvihli vysoko nad hlavy vznešenou smrt Hamletovu.

Prosinec 1978

Jan Trefulka:

Fejeton s přáním

A už je tady zase zima i s havrany a dlouhé večery a zimní snění, dokonce v tichu prvního sněhu.

V takové chvíli se dobře přemýšlí o tom, co bylo. Vzpomněl jsem si, že ještě před nějakými dvaceti lety visely pouliční lampy na drátech přes ulici nebo volně na kandelábrech, houpaly se v poryvech větru, na roletách ložnic tančily bizarní postavy z pohádek a ulice byly plné živých stínů. A teď jsou jasné a mrtvé. Nepopírám, že je to technicky vzato pokrok, ale pěkné to není. Člověk se příjemně necítí, protože si připadá jako v hlídaném prostoru a musí myslet na to, že by mohl být ukradený - nebo že by měl přeskočit plot nejbližší zahrádky a zmizet v temnotách. -

V takových chvílích se také krásně sní o tom, co by mohlo být. Jeden můj vážený známý se mi při víně svěřil, že si zvlášť rád představuje, co by se všechno rázem vyřešilo, kdyby se politikové od západu i od

východu, kteří ještě dnes vidí svět jako prostor pro uskutečnění svých strategických plánů a nechtějí brát na vědomí, že v tomto prostoru žijí lidé s vlastními představami o budoucnosti, zmenšili rázem tak, že by se vešli do krabice od bot. Domnívá se, že by pak jejich myšlenky a nároky dostaly správné proporce - pro Kašpárkovo divadlo.

Mé zimní snění je daleko přizemnější a je nesporně ovlivněno tím, že jsem kdysi býval Členem. Představuju si, že bychom p o t o m , až se poměry stanou zase n e - n o r m á l n í m i , uspořádali s přáteli veliký Mítink Díkůvzdání a pozvali na něj Pracovníky, kteří se obzvlášť zasloužili o rozvoj české kultury a jmenovitě české literatury tím, že ji prostě odehnali od oficiálních koryt, že ji poučili, bez čeho bez všeho se ještě dá žít, počínaje telefony a konče uměleckými svazy a zajištěnými příjmy a přinutili je existovat tak, jak se na živoucí kulturu obecně sluší: na okraji společnosti, zato v plné míře vnitřní svobody. Mimořádně pilní Pracovníci - několik jich znám, ale nebudu je jmenovat, aby si předem nezáviděli - by samozřejmě při té

příležitosti dostali upomínkové medaile, jako třeba Koniášův odznak zdatnosti za nejméně deset zabavených svazků Edice Petlice nebo Řád kostnického července za jednoho nepodmínečně odsouzeného autora, případně opisovače. Představuju si, že by při takové slavnosti bylo hodně smíchu, veselí a bodrosti, jak to má být ve shromáždění lidí, kteří cítí, že odvedli dobrou práci.

Ale to všechno tedy plácám jenom proto, že se mi chce a zároveň nechce mluvit o padesátinách Alexandra Klimenta, neboť je to jubileum, jak sám vím, velice nepříjemné a plné rozporů. Děti v zimě narozené se sice častěji budí do tmy a strachu a říká se, že mají tudíž lepší přípravu pro život, nakonec to však asi vyjde nastejno. V některých chvílích se člověku kolem padesátky zdá, že vlastně prožil všeho všudy jediný den, ještě ráno se styděl sprostých slov, v poledne vezl ženu do porodnice a vpoledvečer vdával dceru, v jiných okamžicích má pocit, že prožil století a viděl už všecko, co mohl vidět a že by bylo nejlíp, kdyby slastně usnul až do ztracena. Jestliže není úplný tupec, ví už bohužel naprosto přesně, co

do té chvíle napsal /možná, že už nikdy nebude mít sílu vědět to tak přesně/ a opatrně uvažuje o tom, co by ještě napsat mohl. Ví už, že konvice není bezedná, a co v mládí lehkomyšlně rozšbryndal už se do ní nikdy nevrátí.

Kdykoliv se potkám, bohužel zřídka, s Alexandrem Klimentem, vědycky mám pocit, že u nikoho z mých vrstevníků a literárních přátel tak přesně k sobě nepřiléhá osobnost a dílo - samozřejmě ne ve smyslu věrnosti autobiografických motivů a příběhů, ale v hlubinné příbuznosti, nebo spíš totožnosti životního postoje autora a jeho hrdinů. Jsou si vědomi svých lidských závazků, svého lidského poslání a prožívají je s neodvolatelnou vážností, která se nejspíš podobá vážnosti věřícího člověka - i když nezapadá do žádného z hotových náboženských systémů. Ani v porážce, v životním krachu, nedovedou se osvobodit gestem, jímž by prostě nároky na sebe samé odhodili, cynickým úšklebkem nebo laskavou kapitulací před vlastní slabostí. Je to přetěžký úděl pro hrdiny, pro autora i pro člověka Alexandra Klimenta, ale také neza-

mlčitelné prvenství a jedinečnost: u žádného autora naší generace není touha po nápravě světa, po zlepšení lidských věcí tak hluboce osobní záležitostí, nikde není tak hluboce spjata se samým procesem tvorby. Vědomí poslání, vědomí odpovědnosti člověka stává se v Klimentově próze až snad stavebným estetickým principem, se všemi výhodami a nevýhodami, které taková umenutost přináší.

Lidem, jako je Alexandr Kliment, je těžké něco dávat, něco přát. Jsou celiství. A tak mu přeju jenom trochu jubilejního zimního ticha, když havraní navečer odletí a napadne čerstvý sníh, než posypou silnice a odmetou chodníky. V tu chvíli i neurvalý čas našlapuje kočičími tlapkami a dobře se sní i o tom, co bude.

V Brně v prosinci 1978

Rudolf Battěk:

Silvestrovské variace

/budovatelské povídání bez poznámek/

Odověď střízlivému občanu Ludvíku Vaculíkovi pro radost a uspokojení jeho touhy po pevnosti normálního člověka a prosté lidské práci, odporu k hrdinským činům, které se nehodí do života, a hrdinům, jimž se dostává jen odměřené dávky represí.

Někdo z nás musel jít na noční směnu
Nebýt toho mrazu nikdo by to od nás nepoža-
doval
Šel jsem abych spojil nepřetržitost provozu
s časovým sepětím ročního předělu
Přicházím do šatny
Teple se oblékám
Šátek kolem krku šálu přes uši
klobouk a prošívaný kabát
Brašnu přes rameno
v konvici olej smíchaný s petrolejem
a zapalovák
Můj úkol je jasný

Obejdu všechna odkalovače
 koksového a vysokopečního plynového potrubí
 Hořáky musí ohřívát vodu v nádržích aby
 nezamrzla

Zamrznutí odkalovačů
 rovná se přerušení dodávky plynu
 rovná se zastavení hutního provozu
 Hlásit se budu telefonem mistrovi noční smě-
 ny

v generátorové plynárně ze tří stanovišť
 z čističe plynu
 z třetí kovárny
 z nové ocelárny

Je 22,30 hodin 31.prosince 19..

Vycházím na prohlídku rajónu

Potud fakta

Variace první

Vkročil jsem do vlastních stop

Oči upírám k neprůhledné stěně mikroskopické
 nábrežky

Než propluju schodištěm jeřábové dráhy
 a ramena protáhnu železnou citadelou zvonící
 rampy

zachycují první motiv chladné noci
Přichází z plošiny generátorové plynárny
Noční směna kychtovačů je na místě
Proč ale najednou ten neklid
V okamžiku se všichni rozbíhají ke svým
násypkám
Otevřeným žlabem vpouští plné dávky uhlí
V běhu shazují koule z píchacích otvorů
Bleskově ovládají svoji práci
Ale pozor zapomněli otevřít páru do trysek
Chci na ně zakřičet
Oni zatím rychle svými zapalovačkami
zažehují dva metry vysoké plameny
Osmnáctkrát osm ohnivých jazyků topného
plynu
bije anhučí svou silvestrovskou polyfonií
drtivou rezonancí plynového orgasmu
Proč to udělali
Jejich tváře jsou rudé
Smějí se a gratulují si
Chci na ně znovu zakřičet
Představují si jak prudce klesá tlak
v potrubí pro martinské pece . . .
přerušení taveb . . .
tuny oceli přijdou nazmar
A já jsem před okamžikem vyšel

ebych zabráňoval všem poruchám
 Kychtovači mě vidí stát zkřehlého v kolejišti
 Teď na mě mávají smějí se a křičí
 To je na tvou počest plynárenský zámečníku
 K čertu s vámi pitomci
 copak jste se zbláznili
 copak jste všichni opilí
 Nemáte právo dělat si civilního silvestra
 Jste na rizikovém pracovišti
 Moje slova nejsou asi slyšet
 Měl bych něco podniknout
 a zatím klidně pokračuji v obchůzce
 Kychtovači mi mávají na cestu

Variace druhá - noční etuda

Projdu se s tebou průzračná noci
 v změkčených obrysech uhelných bazénů
 Škvírama mřížoví svítíš mi pod nohy
 V krocích si odnáším temnotu ledových krys-
 talů

Opřu se o tebe
 Se zdí mě ovane lezavá záplava
 Ruce mám před sebou jak radarové rekvizity
 Rozdvojiím vyrovnanou stěnu vagónů

Rozbušku chvějivě tvrdého vzduchu
 slaďují s impulzem svého dechu
 Plíce mi ukrajuje zvýšený atmosferický tlak
 V kataraktu nočních větrů
 vyzpívám šest izotopů svého srdce
 Jeden je pro dobro
 ten s nejčastějším výskytem
 Druhý je pro bolest
 ten sídlí ve všech infarktech
 Třetí je sama nevinnost
 je mezi lidmi ceněný jak skvost
 Čtvrtý si říká přátelství
 je všemi milován a vědycky bezelstný
 Pátý má jmen hned několik
 odvaha chabrost statečnost
 Šestý je krevní plazma mého srdce
 ukrývá v sobě všechny předchozí
 Vyzvedá jejich specifickou váhu
 dává jim pohyb rychlost teplo
 Láskou je pojí
 v jedinečnou vlastnost lidského rodu
 Nezastavit se na žádné hranici
 Splnit svůj úkol
 Předat své poselství

Procházím kolem rampy pro vykládku vagónů
 Dvě postavy se ryjí ve zarzlé tříšti uhlí
 Cvakání elektrické lopaty předchází práci

krumpáčem

Mráz mění uhelný prášek v atomickou strukturu
 kovové stěny

Jeden z vykladačů na mě něco nesrozumitelného
 povykuje

Neodpovídám jen pozdrav křiknu těm dvěma do
 vagónu

Jsou na tom stejně

Na víc není čas ani nálada

Pohledem ještě zachycuji obě postavy

Umouněné tváře lesklé potem

čepice nakřivo

jiskřící oči

pytllová zástěra

plátěné rukavice

a čekající řada vagónů

/Smějí se dneska se všichni smějí/

Vám kamarádi nezávidím

Ale žádný strach

Ani vaše poselství se neztratí

Přidávám do kroku

Starý posunovač klimbá ve své barokní chýši
 která nemá už jediný původní tvar
 Na okamžik strkám hlavu do jeho budoáru
 Bubínek vyzařuje sálavé ~~světlé~~ teplo
 do osmi kubických metrů
 Nazdar fotr
 dou se provětrat
 ať nezaspěj půlnoc
 Než se stačil vzpamatovat
 slyšel jen bouchnutí dveří
 Hořáky na rampě jsou v pořádku
 lehce pootevírám ventil
 Přidávám trochu plynu na vaničku
 Teď zpátky kolem bazénů do kotelny
 Procházím mezi mlčícími topiči
 Usgíva=jí se
 Uhlí pára teplo
 Zavří za sebou pořádně vrata
 Zavírám
 Čtyři další odkalovače
 jsou zahřívány podle předpisu

První hlášení mistrovi noční směny v gene-
 rátorové plynárně

Jsem v čističi plynu

Prohlédnutý úsek je v pořádku
 Jen lidem je zima
 Nálada dobrá
 Všichni se smějí
 Vyzkoumám proč
 než dokončím obchůzku rajónu
 Že vás to nezajímá
 vám že je teplo
 ale nemáte důvod ke smíchu
 Mě ale ano
 Jdu mrazivou nocí sám
 a moc mi záleží na každém úsměvu

Variace třetí

Z jediné noci si stavím světlo mnoha
 dnů
 Z jediné noci chci zahnat vlastní únavu
 Navzdory eliptické dráze naší galaxie
 Navzdory mračnům apokalyptické říje
 Proti všem sladkým melodiím valčíků
 Proti všem neosobním tónům básníků
 Po boku rozpustilých božských rošťáků
 Po boku těch jimž stojím denně po boku
 Sejměte ze mě břímě opatrných kroků

Sejměte ze mě poslední den roku

Brnec u třetí válcovny je bez ohně
Místo vody led

Obalují petrolejem prosáklou puevol
kolem šoupěte k potrubí
a k přívodnímu ventilu

Oblaka páry mi ztěžují práci
Prudký plamen olizuje vše dostupné
Teplo rozkládá chlad

Světlo se dere do stínů
ztvrdlých konstrukcí

Z hořáku za chvíli vytéká voda
V zápětí se prodírá trubkou plyn
Chci přiblížit hořící zapalovačku
k hořáku

Než se v chuchvalcích páry orientují
unikající plyn se natěsňuje do trubek
Konečně je zapalovačka u hořáku

Odpovědí je drtivá detonace
Odskakují stranou

Z válcovny vyběhli valcíři
ještě s kleštěmi v rukou
Ne nic se nestalo

Všechno je v pořádku

To ta mizerná unikající pára
 Kamna se rozhořívají
 Rukavicema zháším zapalovačku
 Botama zašlapuji zbytky hořící bavlny
 Kolem projíždí mašinka se závojem
 kocábek plných popele
 Koukám na hodinky
 Je 00,00 hodin
 Nový rok jsem přivítal obstojně
 Valcíři mě pozvali na chvíli do tepla
 Stojím zády k sálající ohřívací peci
 Sedám si
 Hlavu chci udržet rovně
 Chci vidět

vidět

vidět

• • •

Vlevo ode mě zahajují valcíři
 svůj folklórní novoroční tanec
 Čtyři válcovací stolice na profilový
 drát jsou v chodu
 Valcíři se rozbíhají s praménky žha-
 vých drátů v kleštích
 Teď vyhazují konce drátů do výšky
 Ve vzduchu je znovu zachycují do kleští
 Kamarádi je horlivě povzbuzují

Všichni se smějí dokonce snad zpívají
 Nemohu to rozeznat pro hukot obrovského
 hnacího motoru

Kdo výš a kdo udělá větší smyčku
 Teď v obloucích rychle pohybují
 žhavými dráty nad hlavami
 Dráty se mihají jako svištěcí lasa
 Nastupuje nová čtveřice valcírů
 V letu přehozené dráty zachycují kleš-
 těmi jednou rukou

Teď si udělali z drátů švihadla
 a nadskakují svižně jako kluci
 Ten čtvrtý valcír vzadu přece už není
 žádný mladík
 Je šedivý ale skáče jako divý a přitom
 si pokřikuje

hop a hop a hop
 Další čtveřice valcírů nastupuje
 Dráty jsou zachyceny jedním koncem ve
 válcích
 druhý konec přes celou válcovnu
 drží v kleštích čtyři chlapi jako nohy
 Prudkými pohyby vytvářejí obrovské
 smyčky

Teď se ze svých lavic zvedá
 téměř celé osazenstvo válcovny

a jeden po druhém vakakují pod létající
 smyčky
 Celá válcovna poskakuje nad svištěcími
 dráty
 Stačí aby jeden trochu nešikovně nad-
 skočil
 Nedovedu si představit těch smrtelných
 úrazů

Jsou blázni

Odporuje to bezpečnostním předpisům
 Všechno nadskakuje zpívá směje se
 a plán hrubé výroby za minulý rok
 splněn určitě není

Nepochopitelné

Je možné že je to rituální valčířina
 Nesmysl

V době vědeckého ateismu takováhle
 kočičina

Směrem z druhé válcovny přichází
 vedoucí oblasti s mistry
 Teď jim to asi zatrhnou
 Ale jak se suita vedoucích pracovníků
 blíží ke křepčícím valčířům
 začínají sami podupávat poskakovat
 a plácet do rytmu
 Ničemu už nerozumím

Je tam nějaký rozruch
 Jeden placený funkcionář dostává rozum
 Křičí do všeobecného chaosu
 Jednáte zcela svévolně
 Porušujete předpisy nařízení vyhlášky
 Máte budovat ne tancovat
 Máte pracovat ne poskakovat
 Přestaňte točit drátama
 Začněte makat a válcovat
 Tak silná slova musela porušit
 bezprostřednost a jedinečnost tohoto
 zážitku

• • •

Už nemá na co koukat
 Jsem příjemně prohrát
 Přitahuji si brašnu k boku
 Zvedám olejníčku
 Rychle vycházím ze ztišené válcovny
 Obcházím budovu
 Ještě jednou se chci podívat co se děje
 uvnitř

Všechno je v pořádku jako obvykle
 Od válcovací stolice rychlými kroky
 rozvinují valciři dráty
 Téměř mlčky se proplétají jejich
 postavy

po kovových deskách podlahy
Žhavé dráty se poddajně svinují do
úhledných kol
Valcíři se usmívají

Druhé hlášení mistroví noční směny v gene-
rátorové plynárně

Jsem ve třetí kovárně
Všechny odkalovače koksárenského plynu
jsou v provozuschopném stavu
Přívody plynu k ohřívacím pecím
ve válcovně v pořádku
Valciři přivítali Nový rok
Smáli se usmívali se a nebylo jim zima
Mně bylo taky teplo
Ne neblázním nic jsem nepil
Žádný novoroční přípitek
Vy jste si cvakli plecháčkema
Ano černou kávu si dám až se vrátím
Jdu na zbytek rajónu

Variace čtvrtá - náměsíčná

Nechci se potýkat s drsnými pláty
 namrzlých kovových mechanismů
 Chlad se mi věší na paty
 svírá všechny ventily
 všechny šoupata
 všechny příruby
 všechny přechody
 všechny uzávěry
 Kam ještě sáhnou svojí rukou
 Kam dopadnou rány kladiva
 oklepávajícího zarostlé trubky
 Kde ještě rozvinu plamennou záři
 hořícího petroleje a pucvále
 svůj kontrapunkt vysokopecního odpichu

Jsem plastickou alegorií
 všech svých druhů

Ohrnuji si límec
 prošívaného kabátu

Nechci se zastavit
 na žádné hranici

Cítím pach petrolejem
 prosáklých rukavic

Splním svůj úkol

Upravuji si brašnu na
rameni

Předám své poselství

Sám uprostřed šrotiště
u posledního vodního
uzávěru

Nezvedám hlavu k obloze
protkané hvězdným prachem

Sleduji tlak plynu v hořáku

Svou duši nesvlékám
sám před sebou

Jsem u hlavního potrubí
k nové ocelárně

Nepodlehnu touze spřádat dialog
se zářícím kotoučem měsíce

Vytrvale odporuji
svírajícímu objetí ledo-
vých kleští

Není čas odpovídat na otázky
přicházející z prostoru

Tlak plynu neklesne k
umrtvující deklinaci
Zahřáté komory ochrání
tavený kov

Zahráté kokily přijmou
svoji náplň

Stojím mezi závěsnými vraty ocelárny
Několik chlapů je nataženo na zapráše-
ných prknech
V tváři mají uhasínající napětí únavu
odpočinek

První martinka vypouští tavbu
Barevná žíla kovu prýští
Zvedám hlavu
Vysoko
Chci vidět
Dokončil jsem rajón
Narovnávám zimou schoulená ramena
Nikdo mi nevěnuje pozornost
Táhlá siréna ohlašuje pohyb
jeřábu s odlévací pánví
Najíždí nad kokily
A znovu kov
Teď si nepřipadám malý
ani proti obrovským proporcím
odlévací pánve

Třetí hlášení mistrovi noční směny v gene-
rátorové plynárně

Nepodávám

Odcházím

Není co hlásit

Plyn proudí v předepsané normě

Nečekám odpověď

Vracím se

Rytmus mého těla aspiruje

na doušek teplé tekutiny a jídla

Zastavím se až na prahu naší dílny

Neporuším teď ničím rozpětí svého nitra

Překračuji okraje svého sobectví

Odputávám se nadlouho z marnivé ješit-
nosti

Zavírám tiše za sebou vrata

Rozsvěcím

Odkládám brašnu konvici zapalovák

Svlékám čepici kabát

Sedám si na lavici

Zády se opírám o skřín s nářadím

Nohy mám nataženy před sebou

Očima ulpívám na špičkách svých pracov-
ních bot

Cítím únavu z chledu a pohybu

* * *

Vracím se zpátky
k pevnosti normálních lidí
Předávali jste svá poselství
A já byl při tom

* * *

Je první leden
ve dvacátém století

V Praze a na Kladně 1. ledna 1979 - památce
mého přítele, dělníka kladenských oceláren,
Luboše Š k v o r a

Dovětek

Mám právo cítit se unaven
odejít
odpočinout si
a třeba se po čase vrátit
Ale nemám právo žonglovat
Mám právo konat práci

jakou si vymezím a určím
Ale nemám právo nabízet defetismus
jako program
Intelektuální odvaha
a občanská statečnost
nejdou vlastností
je to stav vědomí
Nikdy žádné hrdinství

Anna Marvanová

Poznámky proti lhostejnosti

Oko té kamery už tam není - asi. Zmizelo z pomníku poblíž hrobu Jana Palacha někdy v té době, kdy byly v noci tajně odvezeny tělesné pozůstatky jednoho z velkých českých Janů. Místo na olšanském hřbitově zabral jiný mrtvý, ale nebylo tepla svíček ani květin, pokládaných na místo prvního posledního spočinutí Jana Palacha.

Před deseti lety nás šly Prahou desetitisíce za rakví s jeho tělem. Ztrnuli nad děsivou obětí, která vzplanula toho lednového podvečera, nad čistotou skutku, s nímž nelze souhlasit, ale na který nesmíme zapomenout. Byl to zoufalý čin proti lhostejnosti. To mladé tělo se zhroutilo v plamelech v době, kdy si tolik, tolik z nás pomalu, pozvolna začínalo zase zvykat na nenormální a nemorální život kolem, na lež, kdy tolik nám blízkých, jak jsme se poznali na chodnících vzrušené, bolestné a uražené Prahy, se začínalo vracet zase k malým lžím, začínalo přivírat oči nad skutečnostmi,

protože "život jde přece dál". A my jsme snad od dob pobělohorských takoví, že chceme přežít za každou cenu, že si pomyslíme v duchu své o polopravdě a o lži, ale často raději budeme mlčet; "máme přece děti, přišli bychom o místo, o to nebo ono, však stejně nikdo kloudně nesushlasí, navenek je lépe vyhovět, mlčet, čím horlivěji, tím líp, jen si vzpomeňte na Švejka".

Odpor a strašlivý protest proti tomuhle spálil ten mladý život plamenem, v němž zahynul nejprve Jan Palach a později Jan Zajíc.

Až o osm let později vstoupila do života Charta 77. Lidé z různých názorových skupin vystoupili s manifestem, požadujícím nekonec minimum - dodržování platných československých zákonů. Tento požadavek sjednotil širokou frontu signatářů a daleko širší zázemí sympatizujících. Za dvě léta pilné práce se hodně udělalo, počet signatářů, veřejně se hlásících k myšlenkám Charty 77, je čtyřikrát větší, společenství přineslo 22 dokumentů. A také četné diskuse, jaké mezi přáteli bývají, i ty druhé, jaké by bylo lepší opustit. Za těch skoro dvacetpět

měsíců života společenství, spjatého dobrou vůlí, se stalo nemálo. Řada politických procesů, o nichž nejvyšší představitel vedoucí strany ve státě kdysi řekl, že nebudou. Řada vyházevů z práce, jiných šikan, řada dětí nepřijatých kamkoliv, protože jsi podepsal a neodvolal, "ačkoliv právě to druhé jsme ti my, s tebou dobře myslící pracovníci StB, to druhé jsme ti obzvlášť naléhavě doporučovali". Řada lidí odešla za hranice, ale ta největší síla zůstává doma, pevně držíc československé zákony i přijaté mezinárodní pakty, a žádá jejich plnění.

A stává se, že když se ta mravenčí práce znovu a znovu rozeběhne, že se někde objeví falešný tón. Takový jakoby moralizující, takový napomínavý: tytyty, ty nejsi tak velký demokrat, jak se děláš, protože... - a vůbec už nezáleží na tom, jak úplná pravda je za tím "protože". A ani vždycky nezáleží na tom, že takto demokraticky diskusí oslovený se ani hned nedozví, že byl osloven, protože - "Kdo by se s tím babral." - "Však on mu to někdo stejně odněkud nějak poví".

Není to nic tak zlého, je to nešvar

prastarý, známe jej všichni a často eudně
máváme rukou - pryč od toho. Asi by to
opravdu bylo lepší, pryč od takových výpa-
dů, ale už se někde kupí jiné, další.

Snad by to nebylo tolik důležité. I
tak zůstávají okolo dobré věci. Nápis na
oprýskané lavičce v parku, solidarita i
vzájemná úcta. A kytička, kterou mi někdo
po domovní prohlídce u nás zapíchl do
schránky na dopisy. A hezká hudba, i když
moje přátele hrubě vykážali z koncertu.
A milá knížka, i když většinou stará. A fe-
jetony Ludvíka Vaculíka, i když mám možnost
číst jen některé.

V tom posledním /pro mne posledním,
který jsem četla/ "Poznámky o statečnosti"
píše ale Vaculík něco, čemu nerozumím, čemu
se bráním. Nejde mi o první věty toho od-
stavce, který mám na mysli, ale o: "...Slý-
chám povzdechy, že prý už to není tak pěk-
né" - /rozuměj v Chertě 77/ - "Na to říkám,
že kdo nesouhlasí s činností aktivní a stá-
le zaujaté části, má se tiše a nedemonstra-
tivně odpojit a nekazit práci zbylým..."

Vždyť my jsme ještě v tomto společen-
ství, volajícím po demokratizaci, nedosáhli

sami zcela demokratických praktik. Někteří z nás to neumíme a víme to, jiní dokonce ani nevědí, že to neumějí. Ještě jsme nedokázali /jak také při tak těžkých podmínkách, v jakých Charta 77 žije a pracuje/ ani s návrhy dokumentů předem seznámit co nejširší dosažitelnou část signatářů, jejichž jménem pak mluvčí tyto dokumenty podepisují. A to za ideální situace, kdy mluvčí mají naši naprostou důvěru.

Luďvíku Vaculíku, chápu únavu, chápu i hořkost a netrpělivost, ale z tvé sličné dílny vycházívala slova jasná, přesná, vrhající světlomet přísného i laskavého pohledu do nejednoho zákoutí. A teď je někdo tvými slovy vyzýván k odchodu ze společenství, jemuž nemálo obětoval. A co když odejít nechce. Co když chce dělat to, k čemu se podpisem Charty 77 zavázal, tak jak umí a může? A může se přece dívat prázorem vlastních zkušeností - vědyň "aktivita" ani "zaujatost" rozhodně nejsou štítem třeba proti omylům, natož scestím. Snad, vlastně určitě, by bylo lepší, kdyby ta "aktivní a stále zaujatá část" seznámila se svými návrhy tu "část druhou" - patrně tedy "neaktivní a ne-

zaujatou".

Před deseti lety šel Prahou předlouhý pohřební průvod za rakví mladého člověka, Jana Palacha, který se na protest proti lhostejnosti vrhl do plamenů. Vzpomínka na ten čin nás provždy proti lhostejnosti povede; proti smrti, proti bezpráví, proti zatuchlosti, křivdám. Odkaz lidských sebeobětí obou Janů, Palacha i Zajíce, je odkaz k životu, ne k jakémusi ústraní, "kde by člověk nepřekážel".

Vždyť oko té kamery u hrobu Jana Palacha, sledující každou naši slzu a každé pohnutí, není samo. Kdo jiný to ví líp z vlastní zkušenosti, než právě ty, Ludvíku Vaculíku. A pokud tyhle lstivé oči hlídají každé naše hnutí, nemůžeme odcházet, byť nedemonstrativně, do ústraní, nebo tam dokonce posílat jiné. Naše cesta přece vede jinam - dopředu. Vlastně bude těch cest určitě víc, ale to už není věcí Charty 77, to už je záležitost jiná, s Chartou 77 rozhodně nezaměnitelná.

A komu by snad ukazatel "dopředu" začpěl starou frází, toho nemohu než odkázat na jasná slova základního **P**rohlášení

Charty 77, které jsme před 25 měsíci podepsali.

Praha 9.ledna 1979

Jaroslav Šabata

Záznam posledního slova před vynesení rozsudku při hlavním líčení Okresního soudu
v Trutnově dne 11.1.1979

Pane předsedo,

každý stát musí chránit své orgány, jak řekl pan prokurátor; každý stát musí ale také chránit své občany. Je-li občan donucován k poslušnosti hrubými prostředky nebo dokonce násilím, musí se bránit. Člověk není pes, pane prokurátore, a má právo, aby se s ním jednalo jako se svobodným tvorem, i když třeba není svobodný občan. Měl jsem se dopustit trestného činu tím, že jsem napadl příslušníka VB Radišu Stojkoviče hrubým vulgárním výrokem a vyťal mu políček na tvář. Rozhodně popírám, že jsem výrazu "kurvo esenbácká" užil! Nikdy ve svém životě jsem slovo "kurva" nepoužíval, ani tehdy ne, když jsem je slyšel stále kolem sebe v prostředcích, kde se to slovo používá jako běžné citoslovce, ať už to bylo při totálním nasazení za války, ve vězení, ale i jinde; já jsem tohoto slova neužil

nikdy ani jako citislovce a mohl bych k tomu opatřit řadu důkazů. Políček jsem příslušníku Stojkovičovi vyřál, pane předsedo, jednal jsem tak ale v naprostém přesvědčení, že Stojkovič překročil pravomoc veřejného činitele a nepožívá žádné právní ochrany. Vždyť se tak stalo v situaci, kdy na me příslušník Stojkovič začal po prakticky provedené osobní prohlídce, které jsem se bez odporu podrobil, křičet "Co si sedáte? Já jsem ještě neskončil!", smýkl mnou z pohovky, na které jsem si právě v sedě obouval boty, postrčil me do středu místnosti a hrubě do me vrážel, přikazoval mi, abych se postavil rovně s rukama připaženými k tělu, jako kdybych byl někde v koncentráku, tedy v situaci, kdy me napadal a ponižoval mou lidskou důstojnost. Nadto jsem se mohl právem obávat, že jeho křik a bezdůvodné hrubé zacházení znamenají, že chce pokračovat v násilnostech, které proti mně použil již předtím na WC a na chodbě, kde me udeřil a bil mnou o zeď. Samozřejmě jsem se ohradil, ptal jsem se "jako co jsem vlastně tady, jako předvedený, zadržený nebo obviněný, a z čeho jsem vůbec obviňován?", a když

mnou Stojkovič začal znovu cloumat, vyřal jsem mu v přirozeném rozhořčení políček. Rozhodně jsem hrubě neurazil příslušníka Stojkoviče při výkonu jeho pravomoci nebo pro tento výkon. Říkám-li, že nejsem právě rád, že jsem takto jednal, říkám zároveň, že se rozhodně necítím vinen ve smyslu obžaloby! Víím, proč se mi podsouvá jeňnovaný vulgární výrok: abych mohl být označen za "obyčejného kriminálního", za "podřadného občana", a aby se o mně jako o takovém psalo. Zde je na místě připomenout širší okolnosti tohoto případu, které mají jednoznačně politický charakter; nebudu o tom hovořit podrobněji, protože pan předseda by mne k tomu jistě přinejmenším nevybízel. Bylo zde však připomenuto mé minulé odsouzení i mé podmíněné propuštění v roce 1976, i to, že šlo o politický konflikt. Pan prokurátor řekl, že jsem se z minulého trestu a jeho výkonu dostatečně nepoučil, jak je vidět z mého chování, které je tím třeba považovat za zvláště společensky nebezpečné. Skutečně jsem se v tomto smyslu nepoučil: považoval jsem a považuji mé tehdejší odsouzení za údajné podvracení republiky za ne-

spravedlivé, nikdy jsem se necítil vinen, odmítl jsem i usnesení o mém podmíněném propuštění v roce 1976 a prohlásil jsem, že budu trvat na plné rehabilitaci. Z čeho jsem se však hluboce poučil, to je dějinná zkušenost celého dělnického hnutí. Ve smyslu tohoto dějinného poučení jsem jednal a budu jednat, ve smyslu tohoto poučení opakuji před tímto soudem, že každý stát musí dodržovat a chránit práva svých občanů, ve smyslu tohoto poučení budu hovořit i před každým dalším případným soudem. To je všechno, co jsem chtěl říct.

Záznam pořídila bezprostředně po ukončení hlavního líčení Zdena Tominová, která byla jednání soudu přítomna jako důvěrník obžalovaného. Záznam je pořízen podle paměti, s nejvyšší možnou snahou o věrnou reprodukci obsahu, myšlenkového sledu i vlastní textace posledního slova J. Šabaty před vynešením rozsudku. Pokud došlo k některým nepřesnostem, je to důsledek nedokonalosti lidské paměti a Z.T. se Jaroslavu Šabatovi předem omlouvá.

Jiří Gruša:

Milý Ludvíku,

tak nevím, jestli měl Pecka radost z Tvé gratulace, mě, přiznám se, nadponěkud zarazila. Bylo to poprvé, co jsem od Tebe četl text hybridní, inu klasické petitio principii provozované jinak žurnalisty, kteří hájí špatnou věc.

Praviš, že máš strach z vězení, a dobře si získáváš čtoucího, neboť kdo takhle strach vlastně nemá. Je to počestný začátek uvažování, a zdá se tedy, že odtud i logicky vede cesta k dalšímu tvrzení, totiž že "lidé mají jednat tak, aby se nedali zavřít, protože je "zlé být zavřen za věc, která za dobu kratší než trest už nikoho nevzrušuje", neboli, že je dobré, aby si člověk uvážil, "co mu stojí za takové riziko". Jenomže, Ludvíku, je tato úvaha takto platná v zemi, kde vězení je součástí každodennosti nevinných lidí? Nejedná se přece o strach kalkulující, nýbrž takříkajíc existenciální, čili: nejde tu o to, zda "má dáti" a "dal" nějakého účtování jsou v rovnováze, aby se při

určitým ziskem na straně "dal" sedět vyplatilo, nýbrž o to, že tenhle účetní postoj v zásadě nelze ani použít, jelikož v oné základní rovině A versus B za nás už B někdo řekl, takže se pohybujeme již pouze v B-prostoru a v něm teprve uskutečňujeme své "volby". Prostě... ve vězení už jsme /i věz-nitelé v něm jsou, nemohouce ani na chvíli přestat s naší "ostrahou"/, určitý vliv máme pouze na to, v kterém poschodí si to odpykáme. Věř mi, i já uznávám, že text označený jako fejeton pracuje se značnou mírou licencí a zjednodušením, nicméně i v něm mají jisté vztahy zůstat nezkresleny..., globus sice není zeměkoule, ale i tam je sever nahoře.

Nuže, tato společnost je od prvopočátku důsledně organizována nájezdnický, tj. co do Evropanova pocitu jakožto a n t i p o - l i s ; zatímco v Evropanově povědomí *je* se plot, hradba atp. pociťuje coby legitimní součást života pouze v souvislosti s obcí, na jejíž obranu vzniká /na obranu jejího konsensu/, v tomto uspořádání je oplotován, ohražován a popřípadě obehňován ostatním drátem v dané chvíli oplotitelný prostor

s libovolným obyvatelstvem, aby i pouze případný konsensus byl rozbit a holá, parazitní /v biologickém, nenepřeneseném slova smyslu/ souručenstva mohla provozovat svoji obživu. A byť někdejší totální tlak se v naší zeměpisné šířce a dále, jak říkáš "humanizoval", tj. represe se z totální změnila v selektivní, postihující promyšleně vybrané vzorky, přičemž ani já nepopírám, že je to významná změna, ba téměř zlepšení... na oné celkové modelaci se nezměnilo vůbec nic!

Proto také ne "nešťastnou náhodou" /ó, to je velmi nešťastné slovní spojení v téhle souvislosti/ se před 30 lety mladí lidé potápěli pod kru pokroku, na níž se čile tančilo ve jménu mládí, jemuž svět měl patřit, nýbrž - abych se také blýskl marxizargonem - nutně. Už tehdy totiž mladí lidé /zrovna jako dneska/ představovali vedle předem vyhlédnutých "nepřátel" nejvhodnější objekt represe, té preventivní. Mladý člověk představuje biologicky sílu, proto se na jeho pokořování nejlépe předvede síla moci. Je skvělým rukojmím, neboť apeluje na každé rodičovství. Je většinou neznám,

lze proti němu tedy postupovat anonymně; je mu bráno nejvíc, čímž se vhodně ukazuje ostatním rozsah toho, co se dá člověku vzít, ... a současně je tu na všech stranách i jakési roztočivé sebespravedlnování spočívající v naději, že se "ještě vrátí", nebo v obdivu /zvlášť neoblíbená forma/, že "sesbíral takto rozbitý život a dal mu účel" poté, co "nešťastná náhoda mu v něm nadělala takovou paseku. Sesbíral? Inu, bylo to sesbíratelné. Takovému člověku se dá poklepat na rameno a říci mu, že je statečný /ještě že obvykle není vidět, jak se dotyčný při takovém gestu tváří/.

Statečný? Píšeš, Ludvíku, často o své zahradě, o kytkách, stromech či rážích. Hlehle, příměr z této kapsy: když Ti pes postupně pochčije všechny odrůdy, některé to nepřežijou. Ty, co to přežily, byly odolné, nikoli statečné; avšak i Ty jako zahradník víš, že je lépe postarat se, aby pes po kytkách nechcal, než cvičit na to kytku. Ostatně etymologicky je statečný, kdo zůstal stát, když do něj strčili, nemýlím-li se, má se jaksí za to, že vlastnost se dostavuje až po střetu. A tak se dá spíše

prohlásit, že žádná "statečnost nestála před začátkem" ničí "vězeňské kariéry", nýbrž zbyla některým jakožto boží výsledek ďáblo-božího sporu v člověkově duši poté, co tělo tělesně vydrželo tj. odolalo jako ta kytka. Zkrátka jistě biologická odolnost je ve vězení podmínkou statečnosti. A kde je v Tvém srdci, Ludvíku, místo pro ty neodolné nevinné, co nejčastěji hynou a jejich osud je příčinou onoho existenciálního strachu, jenž je takto vlastně strachem z doslova vězení tj. u v í z n u t í v masožravcově síti?

Nakonec si myslím, že o statečnosti těch druhých nemáme mluvit "známkujícím", neboť nikdo z nás neví, jestli stojí, jak se domnívá stát, dokud náraz vskutku nepřišel. Mě aspoň takové mluvení tísní..., jako koneckonců každý žurnализmus. A v Tvém fejetonu je takových skoro žurnalistických míst požehnaně. Píšeš např.: "Normální i poměrně mírný člověk, když začne špatně třeba jenom šachovou partii, má chuť rozmetat figurky." To je vcelku správně vymezená hovorová představa tzv. normality člověka, míní se tu někdo, na jehož místě se v průměru téměř

všichni dovedeme nějak představit, ty však pokračuješ: "Pokoušet jenom vězení není ještě žádné dílo, jakož není dobré, když ve sporu dvou stran jedna vyprovokuje druhou ke kroku, který se nedá odvolat..., tím se poměry jenom zhorší." Ouha? Kdopak to pokouší vězení, ne-li v kontrastu s oním normálním člověkem člověk nenormální, provokující druhou stranu? Nelze suntu přece dosadit nikoho jiného, jenže tím se z průměrného hráče šachů stává žurnalistické omen zvané nejčastěji právě takto, tj. normální člověk /dále jen NČ, neboť se to tady bude jím hemžit/, onen někdo, na jehož místě se všichni ještě představit nedovedem, ba dokonce se na jeho místě dovede představit málokdo, nicméně chce se po nás, abychom tak učinili ve jménu právě jeho "normality", což potažmo zas neznamená nic jiného, než se vzdát něčeho, co dosud jakžtakž za svou "normu" ještě považujem. Platí, že onen žurnalistický NČ není nikdo jiný než člověk sdílející normy žurnalistovy. Propagandistický úskok, nečistá vazba, nepřipustná dokonce i vůči těm, kteří by opravdu jenom pokoušeli vězení.

Začne-li se však jednou na takovém

pletacím drátě, musí se očko po očku dál: "jedna strana vyprovokuje druhou", správně, obvykle bývají dvě strany a jsou provokovatelné vzájemně, avšak interpolací NČ provokuje jaksi už jenom jedna - strana těch ne-normálních. Jako kdybys podvědomě tušil bludnost překračovaného kořene, uklouzne Ti ono freudiánské "kde jsou slušné meze takové úvahy?"; řekl bych, že přesně taďy, neboť Tvá další věta "nikdo spolehlivě neodpoví na otázku, zda Chrta poměry zhoršila", je už za onou mezí. Zavedením NČ znaménka tu jde přece o otázku pouze papírovou, řečnickou, na níž se nám odpovídá zcela nedvojmyslně, ba se tu i radí /což právě nebývá před nahoře zmíněnou slušnou mezí zvykem/: "slýchám povzdechy, že ptý už to není tak pěkné. Na to říkám, že kdo nesouhlasí s činností aktivní a stále zaujaté části, má se tiše a nedemonstrativně odpojit a nekazit práci zbylým." Jenže /!/ není-li tu sám nesouhlas jinak upřesněn, nesouhlasícím X tu zas bude jenom náš milý NČ, jehož prostřednictvím je udílena netichá, až demonstrativní rada širšímu oslovenstvu, přičemž jediný zjistitelný nesouhlasivec je tu jen přímý

mluvčí textu, který se takto i odpojuje sice sám, nicméně jako by se přidával k nějakým ostatním.

Nutno uznat, že je to obratné. Moralistní prst namíří na "stále aktivní část", o níž z předchozího víme, že provokuje, pokouší vězení, spolupůsobí při zhoršování poměrů, zatímco NČ má své - patrně - vlastní řešení, vniatel pohlédne v tuto stranu... a to je právě okamžik, kdy se přímý mluvčí vyásmečne ze svého stanoviště i stanoviska /dokonce i gramaticky chápaného, říkává se tomu pak rozdíly ve skutečnosti a u mluvčího posun pomocí synonymických rozdíků/, aby se dostal ke skutečnostem už zcela "nesynonymním".

Ale citujme ho dále: "Když si nějaký ohrožený kolektiv zpřesňuje vnitřní strukturu a zostruje pravidla, nemůže počítat s velice širokým pochopením. Zatímco na jedné straně svobodného člověka požadavek jednoty straší, na druhé straně se většinou strážlivého publika jeví stále hrdinštější skutky stále se zmenšující čty bojovníků stále víc jenom jako jejich osobní věc." Připusťme, že substantivum "kolektiv" nám při vší

obroušenosti nevádí, ačkoliv jde-li o kolektiv "ohrožovaný", je skoro narážet se aspoň potenciálně zeptat na kolektiv "ohrožující"; pasus, který měl patrně dokreslit podstatu tohoto ohrožování je stylisticky odkloněn na n-tou kolej a opatřen detaily upomínajícími spíše na Irán /viz "Člověk potlačující názory druhých" atd./, připuštěme koneckonců, že zpřesňování "vnitřní struktury" něco znamená, i když si stěží představíme nějakou "vnější" strukturu, na pováženou je až ono manipulační "nemůže počítat". Očekával bych alespoň náznak důkazu proč. Sám bych Ti per analogiam mohl posloužit řadou historických příkladů svědčících pro opak, takže by se kategoričnost výroku přinejmenším zpochybnila, neboť rozpor mezi tvrzeným a doloženým je očividný. Taková očividnost vědy už trochu zavání... přinejmenším... mentorováním. Wení-li totiž prokazatelně jasné, že "nemůže počítat", znamená Tvá věta pouze imperativ "nepočítej", vyslovovaný ovšem a opět pouze Tebou, avšak nyní už i za našeho NČ, s kterým jako bys to měl dohodnuté. Však se nám NČ při té příležitosti promění i ve svobodného NČ, neboť kdo jiný by mohl mít

strach se sjednotit s nějakým kolektivem, který si zpřesňuje /čti zpřísňuje, rigori-
zuje, omezuje nebo "odsвобоđňuje"/ pravidla. NČ nám tedy vyrostl, proměnil se v jakéhosi
pervertovaného nadčlověka, nebo radši mezi-
člověka... aby se Nietzsche nezlobil. Ale
toho přece dobře známe, to je přece náš pra-
cující, prostý, poctivý, lidový etc. člověk,
který nedopustí, nedá si namluvit, nedá si
vzít etc....., aktér všech /nenapadá mě lepší
pojmenování/ majorizačních apelací, této ma-
jorizační majoránky žurnalistických fakirů.
Posyp se děje vždy ve směru Většina kontre
Hrška /nebo "stále se zmenšující četa", to
jde jen o to, kolik kořeníme/. Většina bývá
zdrcující, rozhodná, velká, zdravá a ovšem
střízlivá, zejména však pravduřící, už pro-
to, že věc většiny je jaksi automaticky i
více-věc, kdežto věc hršky je věc osobní,
čistě její, nanejvýš snad si cosi usurpující
/někdy až samozvanecky a ztroskotanecky/.
Rozumí se pak samo sebou, že NČ je vždy -
a to je jeho základní vlastnost - na straně
této většiny.

V zásadě však se majoránkou tohoto dru-
hu koření vždy za účelem difamačním, ať už

je stupeň difamace jednou cudnější a jindy nejnestoudnější. Ani nevíš, jak mě mrzí, že tenhle tón má i Tvůj text, zvlášť když z prokazatelně své věci děláš neprokazatelně věc "jejich".

Oni přece provozují "stále hrdinštější činy", zatímco NČ "cítí své meze, ... nejde nad to, co je schopen unést v následcích, ... má pudový strach z hladu, ... /je/ zdravý, střizlivý, ... poleká se", umí "trochu couvnout", protože je tu "všední život lidí", do něhož se "davová psychóza hrdinství" nehodí a zvlášť už ne "hrdinské činy", které by se ostatně měly hlásit jako "mimořádné události". Omlouvám se za toto citační přehuštění, ale jde mi o to, aby vynikla ta jízka, kolem zásadní věty celého textu tvrdící, že se hrdinské činy do života nehodí. V oné omáčce totiž vypadá stejně samozřejmě jako kus hovězího v bešamelu. Člověk "nenormální" by to málem zbaštil stejně jako ten normální /NČ/. Kousněme tedy do toho.

Předpokládejme, že hrdinské činy jsou ty, jež se obvykle připisují hrdinovi, dejme ihned, že hrdina po smyslu slova je člověk charakterizovaný hrdostí a že hrdost

nejobecněji a ne snad nepřesně /na rozdíl od pýchy, hybris/ je nadosobním hodnotám koherentní sebe-vědomí, anebo prostěji: vědomí vlastní ceny. Odtud tedy i vědomí hranice, za níž se o tuto cenu nelze za žádných okolností a s nikým smlouvat, a zároveň vědomí, že se takové okolnosti ne mimořádně, leč řádně v životě vyskytují. Navíc hrdina /héros třeba/ byl i muž statný tj. cvičený obstát ve střetu /statečnost/ a pro tento střet se ozbrojící /platí to i ozbrojenosti slovem/ a ochotný osobně za věc, která mu ovšem vždy byla i tou "jakousi všivou svatou věcí", se ozbrojeně vzít. Tomín, kterého nejmenovaně připomenul, by Ti jistě rád vyprávěl o ideálu staré kalokagathie, kdy se právě i povinnost krásně umřít /tj. za jakousi svatou, všivou + osobní věc/ přímo do života programovala. A také naše křesťanská civilizace je přesvědčena, že jsou chvíle, kdy je zapotřebí osobně dosvědčit a osvědčit cosi nadosobního /martyros je po významu právě člověk svědčící/ a hlavně, že jsou to situace, které se člověku přihodí, aniž si předem může odhadnout jejich "tíhu v následcích".

Ať tedy o tom přemýšlím, jak přemýšlím, nenajdu pro Tvůj locus communis žádnou oporu, ba naopak - významná by byla věta připomínající zvláště v našem liberalisticky zperchantěném tuzemsku /liberalismem tu míním obecně každou nauku, která popírá lidskou vztaženost k čemusi, co bychom tu nazvali... - s jinými ovšem - extramundálním středem bytí/, věta tiše a nedemonstrativně připomínající, že hrdinské činy jsou legitimní součástí života, má-li to být život vědomý nebo lépe: život v dějinách, jež se dějí i námi, ba že tyto hrdinské činy musí být podnikány právě a zejména nekalkulativně, s rizikem, že "za pár let už to nikoho nevzrušuje". Jsou vakutku sice "osobní věci", ale jenom v tom smyslu, že "hodnotová prodechnutost" je popřípadě otevírá i jiným vnímatelům, takže se často až zázrakem /i kategorie zázraku patří "do života", neboť souvisí se stejným legitimním pojmem "tajemství" jakožto vědomím, že jsou síly, které přesahují lidskou moc a, manifestující se právě v oné prodechnutosti, mohou způsobit i "materiální změnu"/, tedy že se často tímto zázračným, udivujícím... či Tobě snad

terminologicky přijatelněji... náhodným způsobem z osobní věci stane "věc společná", onen consensus - život v zosobněném občanství. Životem tu arci rozumím ex-sistentia, tj. ono vyčínění... čili přesně to, co strážcové všeho NČ člověčenství nejsoustředěněji vymycejí.

Co tedy s Tvou větou o nevhodnosti "hrdinských činů", když kontextuálně znamená: delů s cenou, tou vnitřní, v níž každý čin, tedy i hrdinský, kotví. Nepřipadá Ti, Ludvíku, že se Ti tu mimoděčně povedla prostě klasická NČ-výzva, jimiž zejména český kuralismus tolik oplývá? Těmito výzvami se vždy v důležitých chvílích devalvovaly důležité pojmy, přičemž pojem hrdinství byl tu až nadbytečně zastoupen.

Ale dejme tomu, že Ty svými "hrdinskými činy" míníš cosi extrémně exhibujícího, a že všechno, co jsi pravil, nebylo řečeno ze špatné myšlenky, nýbrž špatnými slovy. Koneckonec závěr Tvého fejetonu přináší cosi jako "pozitivní program". Ocituju to pokud možno nejširěji, aby můj postup byl řádně přehlednější a argumentace se dala řádně přečtitelnému Vaculíkovi: odlišuješ

od onoho extrémního hrdinství "pevnost normálního člověka", který je "dost setrvačný v dobrých zvycích a ctnostech..., nerad vidí, když si někdo nebezpečně troufá", protože "poctivá práce v klidu je to nejlepší... a slušné jednání nachází slušnou odpověď." Právě "nálože jsou rozmisťovány do davu, ... k kde mají přivodit změnu norem", je to vlastně nebezpečnější než v padesátých letech, třebaže se v tom "existuje líp... Za takových okolností má cenu hrdinského skutku každý kousek poctivě udělané práce..., protivník má nás /totiž/ zastihnout připraveny ne umřít za jakousi vášivou svatou věc, ale pochopit jeho dobrou stránku a uchopit ho za ni... Setrvat na dobré normě mohou statečně a za přijatelné oběti všichni - a vědí to."

To vypadá slibně, tváří v tvář extrémnímu exhibování poctivě pracovat a v onom davu vedle rozmisťovaných náloží rozmisťovat kousky poctivě udělané práce. Jen jestli jsou to dost ohnivzdorné kousky, aby je státní pyrotechnici po výbuchu ještě našli a dali se poctivostí jejich původu /pracností/ získat k odhalení své případné dobré

stránky, jinak jsou totiž přesvědčeni, že poctivá práce je přímo jejich obor... a nezdá se, že by se jen tak dali zviklat setrváváním na dobré normě, když přece i podle Tvých slov právě ji vyhazují do povětří.

Kde ovšem vidíš příklady extrémního hrdinství - marně pátrám, ba řekl bych, že všechny činy, skůpky, kousky práce atp. se odehrávají až překvapivě civilně a přímo výhradně v oblasti, kterou Ty označuješ za oblast "pevnosti v dobrých zvycích". Jediné v čem lze vidět jistou extremitu, je počet náloží, letivost jejich rozsevu - a samozřejmě i úbytek setrvalců Tebou zmiňované pevnosti NČ. Co ksakru ti extrémisté dělali jiného, než že pouze "setrvali"? Aby se ocitli na okraji - v extrému tedy - musela se Ti sudičila prostě zavrknout! A Ty, ať jsi ve svém textu udal i správné souřadnice prostoru, kde je nám pohybovat se, zapomněl jsi už upozornit na to, že mapa, kterou k tomu přidáváš, je v jiném měřítku. Ostatně netahá Tě to protektorátně normalizační a šáfovské spojení "poctivá práce" za uši? Co už se toho u nás v jejím jménu lidem na-

povídalo..., ačkoli kde víc se prací pohrdá než v tomto našem zdejšku, který až úředně společenstvím pracantů /práce se dostala i do spolkového pozdravu/, zařídili svět tak, že lidské přičinění takřka nic neplatívá.

Ale tohle přece víš, nejspíš jsi tedy tou poctivou prací minil onu drobnou, spějící k velkému cíli /dobré normě/ malými, leč vytrvalými krůčky. To se však musím zeszeptat: co jiného se ksakru dělá? Vidíš snad někde nepoctivou práci, že potřebuješ mluvit o poctivé, vidíš snad někde holou velkoprací, že ji potřebuješ kouskovat? A nemáš aspoň pocit, když ne tedy "prožitkovou" jistotu, že "odměřené dávky represe" se dostává těm pracovníkům drobné práce, kteří se v páně masomalejnku nějak zapříchili, anžto si je mleš byl špatně odměřil? Uloženi vedle na talíři, až buď přitvrde přistrkovací houska nebo bude nabroušen otočný nůž, mají čas pozorovat toho mleče ze strany /jestli je to ta dobrá vhodná k uchopení, nevím/, kdežto ti, co se zapřichit nemohli, ježto byli odměřeni správně, hladce proklouvávají re-i-presování pasírovací mřížkou do

nádob, kde se hněte ona masitá masa všeho pokroku /viz úloha mas v dějinách/. Mluvit v tomto prostředí o "poctivé práci" je podivné téma. Kontextuálně tu může být míněna pouze "poctivá nepráce", a byť bych i uznal, Ludvíku, že je to kontext nezáměrný, nedovedu se s tímto bočním prokluzem "podvýznamů" smířit. Vaculík by se mu měl umět vyhnout. Odtud přece začíná jiné schodiště, jeho nejvyšší stupeň se jmenuje - taky pěkné žurnalistické jménečko - "poctivá spolupráce"..., ale to už by byla jiná pohádka.

Pozdravuju tě

Tvůj Jiří Gruša

V Praze 17.1.1979

Ondřej Vaculík:

Kdo je to Čulák

Pořádná schůze se musí konat v hospodě. Znáš to z filmu, jak teče pivo a dým, vřava a nakonec zátaž, četníci, zatýkání a těžké existenční nejistoty.

Musím si sednout blízko dveří, tak abych měl přehled po celém sále a záda krytá zdí. Takové místo je pod televizorem, ale to je nová situace, kterou z filmu neznám. Ne, tam si sedat nebudu, co když nějaká noha od stolu vybijе obrazovku. Přisunul jsem si tedy židli k vedlejšímu stolu, kde už sedělo několik lidí. Někteří z nich byli tito: stavbyvedoucí, mistr, předseda ROH na našem úseku a člověk, o němž vím, že je klempíř. Stůl předsednický byl na druhé straně sálu hned pod Švejkem a seděl na něm a nohou kýval náš bezpečnostní technik, doktor Slavík. Také jemu pan hospodský přinesl párek, ale doktor Slavík hlasitě odmítl, téměř křičel, aby přehlučil vřavu a třískání židlí, aby všichni slyšeli, že on tu není na svačině, ale bude hovořit o bezpečnosti práce. Ozval

se první chechot, školení začalo.

Školení o bezpečnosti práce jsou periodická a všichni dělníci vědí, že školení musí být. Vědí také, že právě v hospodě lze téměř všechny práce provádět tak, jak je to úředně vytyčeno - že to nikoho nezabije, nezmrzačí, nikomu neublíží, neunaví to, není nesprávně užito strojového zařízení a všechny kabely jsou vyvěšeny. Všichni také víme, že je to jenom hra, která nás baví proto, jelikož se skutečné stavby netýká, všechny situace jsou smyšlené a neexistují. Tu v hospodě si na práci s polskou elektrickou sbíječkou vezmeme antivibrační rukavice, to je jasné. Ale je nehorázné, že se vždycky najde tedy skutečně asi blbec, který se zeptá, jak takové rukavice vypadají. "No, tak mu soudruzi odpovězte, když to tády soudruh neví," vybízí nás doktor Slavík a trochu shovívavě i našťavaně se usmívá. Ale všichni mlčí, nikdo neodpovídá a bylo by to trapné a celá hra zkažená, kdyby se odkudsi zezadu nezavalo: "Naser si do rukou, vole!" Smích a chlaspový chechot, doktor Slavík je s odpovědí spokojen a pokračuje, že on není dodavatelem žádných rukavic, ani pracovních, že on není

ani kontrolní orgán, a tudíž nemá žádnou odpovědnost, nemůže ani zastavit stavbu. On tu pouze na požádání našich nadřízených provádí školení o bezpečnosti práce, a my budeme dávat pozor a nebudeme rušit.

Doktor Slavík dále hovořil o tom, jak se budou na každém pracovišti organizovat požární hlídky. Někdo se zeptal, co máme dělat, když celý úsek trpí trvalým nedostatkem pracovních protových rukavic.

Doktor Slavík dále hovořil o tom, že jména určených požárních hlídek příslušní stavbyvedoucí nahlásí do konce týdne.

Těšíme se na diskusi, protože to občas z někoho něco nepřípraveně vytryskne. Bývá to gejzír otázek, problémů a nespokojenosti, vyhrzeznou i letité, dlouho sedimentované balvany, které dopadnou nemilosrdně a taky nespravedlivě, protože nevědí, kam mají vlastně dopadnout; byly hluboko vevnitř, v útrokách, nemají žádný přehled, páří se z nich. Někdy se nám z toho až zatočí hlava, jindy se zase stydíme, je-li ta sopka podnapilá, hloupá a jenom zlá. Snad by se měla takhleto veteš, říkáme si v duchu, kvůli které jsou dělníci už věky ve shovívavém

stínu společenského dění, někdy v noci, až nebudou lidi chodit, vyvézt prostě do rokle i přes zákaz skládky.

Ta naše hra je nevinná, nikomu neškodí. Sedíme si, od kamen sálá teplo, za okny řádí škaredá hůleva. Snad je to pořád hra, snad by nám řekli, až se bude myslet vážně - a teď, děti, vážně... Zíráme, pospáváme, od kamen sálá to teplo, venku řádí ta škaredá hůleva, jsme takoví malí a otupělí, nechce se tomu nějak dát rozumět - čertovská hra.

V diskusi povstal montér hromosvodů. Klátil se a chtěl, aby se jeho čtyřtisícové cestáky vyplácely zálohově. Mínil, že tento nešvar se děje pouze v našem podniku.

Opravdu, museli přiznat nadřazení, tak nehorázné služební cesty montéra hromosvodů by si žádný jiný podnik nenechal líbit. Proto, soudruzi, od příštího měsíce budeme proplácet cesty vlastním vozem jen do tisíce kilometrů za měsíc, protože, uznejte, kolik má náš úsek vzdálenějších akcí? To jsme všichni uznali. Jenom montér hromosvodů stál, klátil se a tryskal nadávky všem, kdo seděli v tomto sále. Zeptal jsem se dědka, našeho přidavače, kdo to je, ten montér

hromosvodů. Dědek odpověděl, že to je nějaký Čulák.

Vida, vždyť já ho znám! Tento člověk montoval hromosvod tyčové soustavy i na naší stavbě. Upevnil na podpěry měděný drát od střechy až k zemi. Měď se blýskala, všichni jsme se přišli podívat.

"Jestli by tadyhle mladej brejlatej nemohl zakopat zemnicí desky, ale musí to být nejmně metr hluboko. Aby mi to mladej neošvindloval..." zadával montér Čulák pro mě práci parťákoví.

Tuhle metodu já znám. To je povedená metoda. To musí žadatel sám určit postiženého, o něhož žádá na straně třetí, u níž postižený nějak participuje, a strana třetí vydá souhlas, neboť sama zůstává nepostižená, při svobodě a při dobré vůli přiložití pomocnou ruku k dílu. Jen chytrá třetí strana /leš při dnešním vzruchu hrubosti a vzájemného zlostejnění všeho jen ojediněle/ zprahne drzého vetřelce hromem, neboť cítí, že je tu úlisně a vážně ohrožena výsada vlastního rozhodování.

Tak nepochodil i Čulák, byl zasažen

dříve, než stačil domluvit.

17.1.1979 v Praze

Ondřej Vaculík:

Takový já jsem
/návazný fejeton/

Neuplynuly snad ani dva slunné podzimní dny, když na stavbu přijel náš stavitel. Vzal si stranou partáka a ptal se ho na jméno muže, který se na základě školení konaného snad ani ne před dvěma dny rozhodl být požární hlídkou. Leč naší stavbou, jak jsme všichni věděli, neprocházel se žádný muž posedlý střežením ohnivých jazyků nebo vodních zátop.

"Pane Dolanský, vy jste neorganizoval na stavbě požární hlídku, jak bylo na školení řečeno?" Parták mlčel a mlčeli jsme i my, kteří jsme stáli opodál, abychom dobře slyšeli.

"Tak určete někoho, kdo bude požární hlídka!"

"Pane staviteli, já bych určil, ale ten člověk s tím nebude souhlasit," bránil se parták.

"Tak určete někoho jiného," navrhl stavitel, "jo, a kdo to nechce být požární

hlídka?"

"Pane staviteli, všichni nechtějí být požární hlídka, nikdo to dobrovolně nechce dělat," vysvětloval parťák.

"Tak někoho určete," radil stavitel.

"Já určím a ten člověk si bude myslet, že ho nemám rád, že jsem si na něj zasedl."

"Tak helejte se, chlapi, sakra, nezlobte mě, tak kdo chcete být požární hlídka!... Pane Strašně šikovný, vy jste přeci takový šikovný..." podpaloval stavitel kolegu Strašně šikovného.

"Já to nemám v pracovní smlouvě, co já bych to dělal!" vznítil se kolega Strašně šikovný.

"Tak dobře, chlapi, sakra, dohodněte se, já přijedu zítra a pan Dolanský mi to nahlásí. Ano, pane Dolanský!"

"Ano pane staviteli."

"No jo, no jo," mudroval o chvíli později parťák, "on stavitel je rozhodně dobrý člověk..."

"Já to nemám v pracovní smlouvě, co já bych to dělal!" rozčiloval se kolega Strašně šikovný.

"... on to prostě musí nahlásit," po-

kračoval parťák, "a když to nenahlásí... my bychom měli napsat dopis Slavíkovi a tím sejmut odpovědnost ze stavitele."

"Ano, napíšeme dopis," rozjařil se kolega Strašně šikovný.

"A tam to všechno napíšeme," rozjařil se kolega Liknavý.

"Hm, napíšeme dopis," pomyslel jsem si já.

Chlapi rozrazili dveře šatny, začali všude hrabat, hledali papír.

"Ty seš z té spisovatelské rodiny," uslyšel jsem a přišlo to jako rána, "vy máte to nespokojené psaní v krvi," rozvíjel kdosi strašnou myšlenku dál. "No jo, Veculík to napíše," a přiletěl ke mně papír a třeskla tužka.

"Napiš tam, že nevíme, za co požární hlídka odpovídá, co je dostatečnými činy v případě požáru, na jejichž základě bude uznáno, že požární hlídka svůj úkol splnila a je z obliga. Napiš tam, že to nemáme v pracovní smlouvě a že je to neplacené," hlasy chlapů šly přes sebe i do sebe, "a že z toho cítíme navalení odpovědnosti na dělníky a na konkrétní osobu a že své práce

máme přeci dost, a když bude někde hořet a my u toho budeme, tak je naší občanskou povinností požár chlástít a likvidovat. Napiš tam, že požární hlídka je blbost, protože doktor Slavík, bezpečnostní technik, nemá odpovědnost žádnou a nás, dělníky, soud odsoudí a přišije nám k náhradě rumiště shořelých cihel, železa, betonu a kamene... motor výtahu je v bordelu, to spravit nejdou, proti tomu se staví požární hlídka, autobusy jezdí hlavně do práce a z práce klidně tři za sebou vynechají, ale to už tam možná nepatří. Napiš tam, že to nemáme v pracovní smlouvě a že nás to nebaví..." Šmodrchal jsem její slova na papír, upravoval to a učesával a volil k těm drzostem uctivý tón.

Hlavou se mi přehnal Antonín, kdosi mu zrovna vložil do rukou štos novin nebo letáků, ani neví, co to je. Aby se toho zbavil, rozdává to lidem, kteří vycházejí z bran továrny. A potom, o něco později - dup, dup, dup, - okované boty četníků po schodech.

"Napiš tam, že ho žádáme, aby sem přijel a přesně určil činnost požární hlídky

na naší stavbě. Každá stavba je přeci jiná, to by si tam měli uvědomit... A ať přijede taky projektant, je tu pár nejasností, pár chyb, pár omylů." "Von, čulák jeden, stavbu nikdy neviděl," to je dědkův hlas, "piš, blejlatej, ať přiveze lukavice, čulák." "To je strašný čulák," opakoval kdosi po dědkovi.

Sukoval jsem do dopisu poslední sluncem prozářenou větu, že jsme se srdečným pozdravem, a potom poslal papír soudruhům.

Dolanský Vratislav - zedník-štukatér
/ved.prac.čety/

Strašně šikovný Josef - zedník

Liknavý Rudolf - zedník

Pluhař Josef - pom. dělník /72 let/

Papír byl zas u mě. A teď já. Díval jsem se na ta jména, přečetl si znovu celý dopis a najednou se to v mých rukou z existenčních důvodů celé zmuchlalo, tak, a hodilo do kamen. Zdálo se, že to chlapi ani nepostřehli, ale postřehli. Dívali se udiveně.

"Požární hlídka budu já, bude to tak lepší," řekl jsem a štrachal ve skřínce metr, který jistě budeme potřebovat. Nikdo nesluvil, protože také, co říci? Ha, divná hra?

A teď chlapi odcházeli ze šatny. Ani parták nemluvil. Psal do stavebního deníku: Požární hlídka - Vaculík Ondřej.

Stále jsem hledal metr, taková záhada, včera tu ještě byl, tisíc kulí a láter, ale nerozčiloval jsem se, nýbrž byl docela spokojený. Bylo už nad slunce jasnější, že metr není a že jakýsi motor zas kdesi pokojně běží a strká všechno normálně dál.

K žádnému překotnému sledu událostí nedošlo.

25.1.1979 v Praze

A.R.:

Vážený příteli,

cosi tu začínám sepsovat a přitom už teď k tomu mám nechuť. Za chvíli mě určitě začne bolet ruka. Ale řekla jsem, že se mi váš poslední fejeton líbí, což vy jste zřejmě považoval za kliše. A tak se pokusím sama si objasnit, proč je tomu tak i teď. Po opětovném jeho přečtení i po přečtení oněch dvou reakcí na něj. Ruka mě bolí už teď. Jen bych nechtěla, abyste si myslel, že vám všechno pochválím /ostatně zatím to nebylo často/.

No, váš fejeton není tentokrát o jaru, létu, růžích, aby se dotýkal příjemně, nostalgicky či rozverně intelektuální části lidských bytostí, ba ani nekonstatuje, co někomu zase naši manipulátoři provedli, což nás naplňuje steskem a bezmocí. Dotýká se jiných vrstev našich duší, kde vyvolává reakce a polemiku. Možná byl i tak myšlen.

Snad to není přílišná troufalost, plete-li se mezi povolané a chytré oponenty nějaká ženská svými poznámkami, ale já bych

vám je chtěla říct, a než se s vámi kdoví kdy uvidím, určitě všechno zapomenou.

Zdá se, že lidé potřebují jako soli polemiku po těch deseti letech naprosté její absence v našem životě. Charta 77 byla a je neustále jedinečným zjevem v pustotě žití posledních let, ale polemiky v ní nebyly v první etapě nutné. Sjednocovala svým ušlechtilým a zoufale potřebným posláním. Ale sjednocovala lidí, a tím trpěla všechna lidská společenství názorová odjakživa. Základní vlastnost daná člověku při jeho vzniku jako "nepřirozeného zvířete" je schopnost řeči. S ní člověk ztratil možnost porozumění beze slov. A je-li vzácně v čase a prostoru lidem darovaná chvíle porozumění beze slov, tu je ve své intelektuální pýše touží mít zakletu do klece slov, aby ji udrželi a mohli na její mřížky vybrnkávat melodie vyjadřující jejich momentální rozpoložení. Slova takto přebíraná mohou zaznít i jiným tónem.

To je patrné i v této zatím dvojí odezvě, protože původní slova fejetonu vyvolávají reakci mířící úplně někam jinam. Je to reakce ušlechtilých, citlivých a do zvlášt-

ního bodu osudem postavených lidí, kterých se některé věty niterně dotýkají.

Ano, asi byla příliš troufalá a možná i necitlivá ta vaše věta, že člověk má jednat tak, aby nemusel na vězení ani pomyslet. To platilo snad v některém čase a místě naší planety, kdy mravní a právní kodexy vymezovaly hranice lidského konání a zaručovaly mu dostatečný prostor k jednání s přihlédnutím k tomu, že kromě těla má člověk také duši. To v našem čase a prostoru, jak známo, neplatí.

Ale o to nešlo v původním fejetonu, alespoň na mne to tak nepůsobí. On nesnižuje hodnotu činů všech vězněných a persekvovaných. Jen je naopak jaksi teskně staví proti masě nás všech ostatních, konfrontuje nás s nimi. K nám se tentokrát snad podvědomě obrací, a bohužel k většině z nás z těch několika rozepsaných kopií nepromluví. Komu se dostanou do ruky? Zase jen disidentům a úzkému kruhu jejich přátel, a ti nutně reagují podrážděně, vždyť oni stále a obdivuhodně jsou a trvají na svých pozicích, čistě a pevně.

Ale příliš už si všichni zvykli na

desetiletou absurditu nesdělitelnosti svých myšlenek ostatním obyčejným lidem, a váš fejeton najednou vybočuje z této určenosti úzkému druhu podobně smýšlejících. Oslovuje nás všechny ostatní, a to apelem na osobní statečnost člověka v jeho každodennosti. Takových normálních lidí je dost a nebyli do role disidentů postaveni osudem ani vůlí. Přesto jsou však disidenty, aniž si to nějak zvlášť uvědomují. Venkovský člověk, který v poměrném nadbytku svého živobytí řekne: "Ano, my se teď máme dobře, není té dřiny jako dřív a peněz máme dost, ale já už si připadám jako husa v posadě. Strkají jí šišky a ona je odevzdaně polyká. Už to nechci!" Nebo žena, která přes tlak svého okolí nejde vydělávat pár zbytečných stokorun a vychovává své děti, aniž by jim místo své duše dávala za ty stokoruny hračky a zbytečné svetříky. A jiní.

Tady se najednou vynoří z hloubky slova napsaná před lety v Sekyři, že "taková chudoba ještě na světě nebyla". Po čase - různém pro různé lidi - si chudobu své duše uvědomí. To je taky vlastnost daná člověku jako onomu "nepřirozenému zvířeti". A v tom

je snad naděje pro zachování posloupnosti kultury, nezničí-li se naprosto atomovou válkou. Že člověk po přílišné důvěře ve smysly a rozum pocítí potřebu něčeho jiného a obrátí se ke své duši. A proto vy říkáte tentokrát pravdu, určitou pravdu, i když osloví někoho jiného než Václava Havla, který ji má ve své duši už natolik samozřejmou, nakolik jeho duše je před námi ostatními.

A několik prostých, kterým se snad dostane fejeton do ruky a přiměje je k zamyšlení a třeba i k touze "statečně setrvat na dobré normě za přijatelné oběti", těch několik prostých lidí bude mít cenu v narůstající stádnosti. Manipulátoři opravdu pochopili výhodu pomalého gumování lidských duší, nebezpečí chodících prázdných těl je nezměrné.

Mějte se dobře v mezích možností.

31.1.1979

Helena Klímová:

Právo na osud druhého?

Když tehdy před deseti lety dobrovolně zvolil strašnou smrt mladý člověk, byli jsme otřeseni nad takovou obětí. Kdo potom zažil smuteční průvod s maminkou za rakví, porozuměl ještě jinak: byla to tato černá paní, vrávorající šalem, kdo byl t a k é obětován. V myslích přihlížejících a spolucítících začala růst zpochybňující otázka: jak jen mohl...?

Má vlastně člověk právo obětovat spolu se sebou ještě někoho dalšího?

Tato otázka již nejméně deset let bývá klíčem k našemu jednání či nejednání: člověk volí své skutky s ohledem na své nejbližší a tento ohled bývá posledním hollým, zranitelným místem v krunýři odhodlaných nezranitelných. Snad není výslechu bez temného poukázání na možný osud dětí, manželky, starých rodičů. A skutečnost hovoří sama: rodinní příslušníci i ze vzdáleného kolena jsou nejráznějším způsobem utiskování a smyslem tohoto útisku je ovliv-

nit někoho jiného: buď je zastrašit, odvrátit od činu, nebo potrestat, pomstít se za dokonaný čin.

Odpovědí snad nejčastější v našem národě je, bohužel, rezignace na autentický projev a ohnutí se ve směru tlaku. Takováto reakce každé jednotlivé rodiny pak v úhrnu velkých čísel skládá osud národa, naše nejnovější dějiny. Nelíbí se nám to, argumentujeme tím, že za našich podmínek by se stejným způsobem jako my choval i kterýkoli jiný národ, a především poukazujeme na prvního viníka. Avšak každou lidskou situaci rozehrávají o b ě strany a k ohnutí je zapotřebí nejen ohybače, ale také ty, kdo se ohýbat dají.

Jenom nemnozí dospívají k reakci opačné: nedat se ohnout ani za cenu útisku - sebe i svých nejbližších. A teprve tedy se pak můžeme ptát opodstatněně: mají na to právo? Kdy, za jakých podmínek může člověk obětovat spolu se sebou i druhého, jeho osud či zájmy?

Odpověď je na první pohled jednoduchá: záleží na tom, zda je člověk veden nenávistí či láskou, zda jeho počin je destruktiv-

ní či konstruktivní. Ve skutečnosti je však někdy obtížné tyto dva póly rozlišit. Zejména ti, kdo jsou vedeni nenávistí, si své nejmocnější pohnutky ani neuvědomují. Přicházejí ke slovu ve všech převratných či jinak nešťastných dobách a domnívají se ve vší upřímnosti, že slouží nějaké velké věci. Ve jménu této věci vedou války křížácké i jiné, moderněji svaté, vyhlazují nepřátele rasové, třídní i jiné, chytanou se do křížku ve jménu záměru původně dobrého, zakousnou se do protivníka, a zapomínajíce na svá předsevzetí, oddají se zápasu, dokud nezahubí sebe i své okolí. Jsou s to položit na oltář Věci svůj osud i osudy svých bližních, v přesvědčení o jejich relativní nicotnosti. Skutečně pozitivním hodnotám jsou však beznadějně odcizeni, nejsou s to je uskutečňovat. Svoji Věc totiž ztotožňují s cílem, který si promítají do vzdálené budoucnosti či do jiné země, avšak prostředky, kterých používají, tento cíl donekonečna vzdalují, místo aby jej přibližovaly, jsouce svou podstatou destruktivní. Činitelé takovýchto skutků obětují sebe i své okolí

v přesvědčení o n í z k é hodnotě jediného konkrétního lidského osudu, i svého vlastního, před tak zvenou tváří dějin. Jejich nevědomou a základní motivací je pak nenávisť i k sobě samotným. Jejich destruktivní, diabolická podstata bere na sebe v každé generaci a v každé situaci novou podobu a vždy znovu se ucházejí o roli spasitelskou. Již dávno byli velkými duchy rozpoznáni jako "běsi". Slovo "oběť" v takovémto spojení ale není na místě - odpovídající výraz zní - "zmarnění".

Pravá oběť předpokládá dvojí lásku: k tomu, kdo je obětován a - jakkoli to zní zvláště - také k sobě samému.

Jak se totiž takový akt vlastně děje?

Sebeláska je prvním motivem: člověk netouží "bojovat za Věc", realizovat něco mimo sebe, sloužit odcizené modle. Je si ale jaksi samozřejmě jist, že jsou to hodnoty jeho v l a s t n í h o nitra, které jsou dost dobré na to, aby se za ně se vším úsilím bral. Bývají to v konkrétní situaci aktualizované, avšak svou podstatou starobylé obyčejné hodnoty jako hrdost, sebeúcta, volnost a klid duše, neza-

tižené vinou, strachem a nenávistí. Ve prospěch těchto vysokých hodnot se pak člověk vzdává některých rovněž vysokých, ale přece jen dílčích, instrumentálních hodnot /u nás / obvykle v oblasti hmotné, v oblasti profese.../. Není to tedy /kupříkladu/ abstraktní svoboda, ba ani svoboda národa, není to spravedlnost obecně, ba ani "naše spravedlivá věc" - všechny v n ě j š í hodnoty každým okamžikem hrozí odcizením - ale je to pouze v n i t ě r n í svoboda člověka a v k a ž d ě m o k a m ž í k u znovu vytvářený pocit vnitřní rovnováhy, spravedlnosti, které jsou hodny stát se motivací oběti, stát se tím, komu je oběť přinášena. Je přitom snad dostatečně zřejmé, že oběť, újma na některých hodnotách, je učiněna ne snad jen pro vnitřní přestavbu duše, ale pro obtížné sladění niterných potřeb člověka s vnější skutečností, se skutečností, která se vzpírá, chročeje a zraňuje.

Sebeúcta, hrdost, svobodumilovnost, sebedůvěra, schopnost zachovat si vlastní tvář... to jsou některé vlastnosti, kterých je k tomuto kroku zapotřebí a které ve svém

úhrnu skládají pojem zdravá sebeláska.

Láska k tomu, čí zájem je obětován, je druhou nezbytnou prevencí zmarnění. Jestliže totiž člověk vůbec někdy něčí zájem dá všanc, pak to může být právě a jedině člověk nejvíce milovaný, nikdo jiný. Jedině tehdy je totiž zaručena dvojitá výhra: že oběť není zástupná, že totiž člověk neobětuje m í s t o sebe, ale /s těžkým srdcem/ spolu se sebou, a dále, že způsobená újma není marnou nicotnou "třískou při kácení lesa", ale že je tím krajním, nej-cennějším, co je člověk s to přinést. Láska k tomu, jehož zájem je obětován, předpokládá též ohled na jeho souhlas či porozumění, předpokládá, že člověk prožívá osud obětovaného stejně intenzivně jako svůj vlastní. Avšak prožívá-li jej takto, potom neváhá zacházet s ním stejně jako se zájmem vlastním, totiž s t e j n ě a u t e h - t i c k y , se statečným odhodláním a upřímností.

Akt obětí, či, v konkrétní situaci, újma chápána jako dobrovolná výměna v oblasti nejvyšších hodnot, přináší potom - kromě strádání někdy velmi svízelného, jež

je podstatou oběti - i okamžiky vrcholných pocitů. Vyloučeno je zasmrnění, zdeptání, vyrůstají naopak nové dobré hodnoty, nejčastěji v oblasti duchovní a v oblasti vztahů.

Dítě, manželka, rodiče jsou s to snášet s pronásledovaným členem své rodiny útlak, újmu na vlastních zájmech, jestliže vědí, že to není tím, že by jim samotným byla přičítána nepatrná hodnota, ale naopak tím, že jsou milováni, a to pro svoji vlastní možnost svobody, ušlechtilosti a lásky; pro možnost, která je v každém člověku přítomna a realizuje se mimo jiné i v prožitku oběti. Takové vědomí, takové prožívání pak může utužit ~~své~~ porozumění a přichylnost mezi nejbližšími lidmi, byť bylo podbarveno strádáním /které je cenou, platidlem/. Humanistické hodnoty jako svoboda a láska se totiž vzájemně probouzejí k životu, vzájemně se posilují, jsouce od původu spolu spřízněny.

V tomto smyslu již deset let odpovídá čin Jana Palacha na tu základní otázku, s níž se každodenně potýká náš národ ve

svých dospělých a zodpovědných jedincích: jestliže oběť, tedy s láskou; nikoli destrukce, ale nová tvorba, přesažení, povznesení. Neobětoval totiž spolu se sebou také svoji maminku pro nedostatek lásky, ale p ř e s t o, že jí měl rád: její bolest přičetl ke své a jeho oběť se tím zvětšila, jako by sám sebe obětoval dvakrát. Takto znásobený, potvrzený jeho čin je pak tou hodnotou, z níž budeme čerpat úžas a patos ještě mnoho let.

Leden 1979

Libuše Šilhanová:

Jan Palach věčně živý

Úžas se mísí s pocitem nejhlubší úcty při vzpomínce na čín chlapce, studenta, který před deseti lety svou krajní obětí, sebeupálením, vyslovil i za nás mnohé lítost a zoufalství nad zmařením tužeb po lepší, spravedlivější společnosti, jež - jak se nám zdálo - tu mohla být, kdyby... kdyby ono veliké pnutí ke svobodě a spravedlnosti, k opravdové socialistické společnosti nebylo rozdraceno silou spojené moci, cizí a od-cizené těm nejvlastnějším lidským potřebám, hodnotám, nadějím...

Tak jako tehdy i dnes, při vzpomínce, se někteří lidé ptají: Proč to vlastně udělal? Co tím dokázal? Čemu tím prospěl? Ptají se tak mnohdy i ti, kteří tenkrát mysleli a chtěli totéž nebo přibližně to-též.

Samotné otázky toho druhu svědčí vět-šinou o tom, že ti, kteří se /uprostřed občanské apatie, soukromničení a mechanic-kého souhlasení/ takto ptají, nebo tímto

směrem uvažují, nic nebo téměř nic nechápou. Nechápu, že jedinec bytostně spjatý se společenstvím, se zemí, v níž se narodil, s ušlechtilými idejemi, v nichž byl vychován, s pokrokovými snahami a proudy, v nichž jako hlasitý či tichý mluvčí a stoupenec vyžíval, p ř e s a h u j e , a vždy přesahoval - více či méně - běžné lidské zájmy; že tento jedinec je s to v případě mezního konfliktu svého JÁ a MY a ONI dát všanc své bytí, svou existenci a - žel - také existenci nebo zdraví svých nejbližších. Ti, kteří se ptají, snad nechápou, že krajní oběť jeho JÁ v mezní lidské a společenské situaci je nejbytostnějším, nejlidštějším vyjádřením tragického konfliktu MY a ONI, v níž obětující se JÁ vyjadřuje jen zdánlivě absurdním, ve skutečnosti lidsky nejdůraznějším způsobem protest proti neslýchané křivdě a současně i bezmoci nás lidí, nás Čechů ve Střední Evropě v druhé půlce tohoto zcivilizovaného a zmliterizovaného 20.století.

Je zvláštní, že mnozí z těch, kteří nepochopili a dodnes nechápou smysl oběti

Jana Palscha, sklání se před oběťmi minulými či vzdálenými, před oběťmi všech, kteří věnovali své životy, své zdraví, své osobní zájmy a rodinné štěstí vyšším zájmům své práce, svého povolání, své vlasti, a užší či širší lidské skupiny, lidstva, kultury.

Je tomu tak proto, že patos a etos takového činu v současnosti nejsou a to spojit s každodenním pachtěním svým vlastním a svých vrstevníků, že nejsou a to vidět, chápat a hledat tvořivý mravní princip života svého a svých bližních, své obce, dílny, svého společenství. Ale bez takového zvýznamnění lidský život degraduje, upadá, klesá na úroveň lidsko-živočišných nevědomých činností nebo nečinností, byť napájených a zásobovaných moderní technikou, organizací a vědou.

Člověk, skupina, společnost bez svobodně vyjadřovaných, svobodně sdělovaných a v běžném životě zakotvených vyšších principů lidství, bez neustálé duchovní regenerace a smysluplné kreace je umrtveným, uspaným organismem, v němž probíhají jen ty nejzákladnější biologické funkce.

Teprve tehdy, když sebevědomý člověk,

skupina, společnost pozná, dovede pojmenovat, vyjádřit a sdělit své cíle, své vyšší principy, když tyto cíle a principy prolnou a prorostou v různých úrovních, podobách a směrech nejrozdílnější lidské existence a činnosti, můžeme mluvit o psychicky a mravně zdravých jedincích, o zdravém národě, společnosti.

Naštěstí je tu ne mnoho, ale přece jen řada živých a činných Janů a Anen, kteří v prostředí šířícího se konzumentství, konformismu, dekulturnace, demoralizace a odcizování náš život neznatečně, leč vytrvale zduchovňují a zvyznamňují. Hájíce povětšinou jen ty nejjzákladnější hmotné potřeby své a svých blízkých hledají a - navzdory překážkám - nacházejí cesty... vůbec ne jenom k přežití, ale k pravdivému, mravněmu, kulturně bohatému a konec konců i svobodnému žití.

Jan Palach je pro nás, pro současníky i pro ty, kteří přijdou po nás, nehynoucí a věčně inspirující připomínkou p ř e s a h o v á n í běžné lidské existence v každodennosti vyššími principy lidství. Je

proměná symbolem hluboce smysluplného se-
 pjetí a naplnění našeho konání /toho nej-
 drobnějšího a toho zdánlivě významnějšího/
 myšlenkami spravedlnosti a o s v o b o -
 z o v á n í , pro které už trpělo a zemře-
 lo tolik Janů, Josefů, Marií a Anen, a pro
 které my chceme žít .

Leden 1979

Václav Havel:

Milý pane Ludvíku,

říkáte: buď má člověk jednat tak, aby nemusel na vězení pomyslet, nebo si musí uvážit, co mu stojí za takové riziko. Ano: než jde člověk vykrást samoobsluhu, musí skutečně zvážit, jestli mu to riziko stojí za předpokládaný lup. "ezavírá se však jen za vykrádání samoobsluh. Zavírá se například za romány. Jistého Vaculíka nezavřeli za Morčata, ale jistého Grušu zavřeli za Dotazník. Podle Vás jednal zřejmě Gruša nešikovně, že napsal Dotazník, protože chodit do vězení je hloupost. Vaculík jednal prozíravěji, že napsal jen Morčata.

Cítíte, doufám, tu absurditu.

Vždyť přece víte líp než kdo jiný, že Gruša nemusel sedět za Dotazník, ale Vaculík mohl sedět za Morčata. Víte přece líp než kdo jiný, že úvaha, zda zavřít Grušu nebo Vaculíka, nemá nic společného s tím, kdo z nich lépe zvážil riziko, ale je chladným a cynickým mocenským kalkulem. Jednou je taktičtější zavřít Grušu a snažit se

tím vystrašit Vaculíka, jindy může být naopak šikovnější zavřít Vaculíka a snažit se tím vystrašit Grušu.

Grušův román je dobrý, a tak koneckonců ty dva měsíce za to stály. Ale co kdyby to nebyl dobrý román? A co kdyby z těch dvou měsíců byly dva roky? Pak by bylo zřejmě třeba Grušu politovat jako ty blázinky, co si počátkem sedmdesátých let mysleli, že když upozorní voliče na jejich ústavní právo nevolit, projde jim to.

Ale což si nevzpomínáte, že stále ještě jste - ostatně spolu se mnou - obžalován žalobou z roku 1969? A což si opravdu neuvědomujete, že jsme tam mohli první půlku sedmdesátých let sedět místo Šabaty a Mübela zrovna třeba my dva? Myslíte, že ten ~~Xáxík~~ textík, co jsme tehdy podepsali, za to stál?

Když se to tak vezme, nic za to nestojí. Ani letáky, ani návštěva plesu, ani napsání nějakého románu. A co teprve odesílání textů českých spisovatelů exilovým časopisům! Stálo to Ledererovi za to? Ještě že patří k těm mazaným hrdinům, kteří se těší jen z "odměřených dávek represe" - vždyť nemusel být odsouzen jen na tři roky, ale

třeba na deset; jeho paragraf to přece dovo-
luje. Stálo pánům Šimsovi a Šabatovi za to,
že se zachovali v okamžiku ponížení jako
chlapi? Zajisté, že nestálo: stačilo se
sehnout - a lidé by je ihned lépe pochopil
a nemuseli se ocitnout v té odpudivé vrstvě
hrdinů! A co teprve Plasticí - kdyby hráli
s Helenkou Vondráčkovou, mohli se krásně
zařadit mezi slušné lidi v mezích normy
a nemuseli tak blbě skončit.

Nevím, jak jste svůj fejeton myslel.
Vím ale, jak působí - aspoň na mne. Zbaven
hávu havlíčkovsko-peroutkovsko-vaclíkovské
stylistické elegance, působí ve svém jádře
a ve svých důsledcích asi takto: slušný
člověk nedělá hrdinu a necpe se do vězení.
Protože být hrdinou je cosi nesociabilního;
není to ta správná poctivá práce, kterou
mají slušní lidé rádi a která udržuje spo-
lečnost v chodu; je to cosi, co lidi odpu-
zuje a čeho se děsí. Hrdinové jsou navíc
nebezpeční tím, že jen zhoršují poměry.
Vždyť ti fízlové jsou celkem slušní, když
se s nimi slušně jedná. Nač je tedy provo-
kovat nějakými romány, nějakou hudbou, ně-
jakým posíláním knih do ciziny! Vždyť tím

Člověk ty dobráky přímo nutí k tomu, aby tloukli ženské a tehali kamarády do temných lesů a tam je kopali do břicha! Je třeba respektovat jejich prestiž a nedovolávat se tedy provokativně pořád nějakých mezinárodních paktů anebo si dokonce drze opisovat písemnosti Černých, Vaculíků, Havlů a podobných, za což, jak je Vám jistě známo, sedí v Brně ve vězení tři kluci ve věku Vašich synů. Taky hrdinové, kteří jen zhoršují poměry!

Ale teď už bez nadsázky: nikdo nevíme předem, ani kolik uneseme, ani co nám bude dáno nést. To může bezpečně vědět jen ten Váš rozšafný projekt rozumného slušného člověka v mezích normy. Nikdo jsme se taky předem nerozhodli, že půjdeme do vězení, ba co víc, nikdo jsme se ani nerozhodli, že budeme disidenty. Stali jsme se jimi, ani dobře nevíme jak, a ve vězeních jsme se začli ocítat taky, aniž přesně víme jak. Dělali jsme prostě určité věci, které jsme museli dělat a které se nám zdálo slušné dělat; nic víc a nic máň.

Šťastní ti, kteří jsou slušní a do vězení se nedostali. Ale proč by ti, které

to potkalo, měli být vůbec od těch prvních oddělování? Copak to není často věc úplně náhody nebo svévole, kdo do toho spadne a kdo nikoliv? Ty, které nazýváte hrdiny a naznačujete tím, že jsou přemrštění, nedostaly přece do vězení jejich mučednické ambice, ale neslušnost těch, kteří zavírají za romány nebo za přehrávání pásek s neoficiálními zpěváky!

Do vězení nechce nikdo. Kdyby se lidé řídili Vašimi vývoody a kalkulovali na způsob zloděje, zvažujícího, jestli se mu vyplatí vykrást samoobsluhu, pak by v naší zemi už dlouho neexistoval jediný projev solidarity a nespravedlivě postiženým člověkem, jediný pravdivý román nebo svobodná píseň, neexistoval by dokonce ani jediný fejeton. Protože kde je nějaká jistota, že zítra nezačnou zavírat i za fejetony?

Snad jste chtěl říct, že tiché a nenápadné ponižování tisíců anonymních lidí je horší věc, než když občas zavřou známého disidenta. Nepochybně. Jenomže proč toho disidenta zavřeli? Většinou, když to vezmete kolem a kolem, právě za to, že říkal pravdu o tom tichém a nenápadném ponižování

tisíců anonymních lidí.

Někteří jsme v tvrdé a deprimující konfrontaci s tajnou policií dva roky, někteří deset let a někteří celý život. Nebaví to nikoho. Nikdo předem nevíme, jak dlouho to vydržíme. A každý máme právo, když už nemůžeme dál, se stáhnout do pozadí, některé věci nedělat, odpočinout si anebo se třeba i vystěhovat. To všechno je pochopitelné, normální, lidské a já jsem poslední, kdo by komukoliv něco takového zazlival.

Ale co lidem zazlívám, je, když neříkají pravdu. A Vy - nezlobte se - tentokrát pravdu neříkáte.

Váš Václav Havel

Brádeček 25.ledna 1979

Luboš Dobrovský:

Milým přátelům Vaculíkovi, Havlovi a Pit-
hartovi

A máme tu nový, sotva užitečný spor. Český, nesmyslný, neboť vzniklý ze špatného čtení, z netrpělivosti a z nezvládnutého temperamentu.

Vaculík se zamyslel nad statečností, změřil ji rozvahou, zalitoval let, která ztrávili a ztratili ve vězení lidé, kterých si váží a kteří jsou mu blízcí, zapochyboval o přitažlivosti hrdinských výjimečných činů a vyslovil myšlenku tolikrát již ověřenou: Hrdinské činy se nehodí do života.

A Havel mu za to vyčínil. Pěkně zostra. Hned na něho zhurta uhodil, že se nemá říkat nepravda a že se to předem neví, co stálo za zavření, a co ne, a špatný rádce hněv ho ponoukl, aby se, jak už to v hněvu se stává, dotkl alespoň trošičku, alespoň v možnosti jeho cti.

On taky Vaculík není bez viny na tom sporu: Některé věci zkrátka nesnesou bonmoty a maximy a "slušné meze takové úvahy"

o tom, co se do života hodí nebo nehodí měly by být vytyčovány obezřetněji a ne tak halabala řáp sem řáp tam.

Ale krucinál, cožpak se slušný člověk hned pere, když zjistí, že mu ten druhý v dobré vůli šlápnul, kam neměl? A to ještě je otázka, jestli tam šlapat měl nebo ne! Já si třeba zrovna myslím, že by se tam šlapat mělo, kam se Vaculík pustil, poněvadž jinak nepoznáme, je-li tam půda pevná nebo jen nějaké třasoviako.

Cožpak Vaculík opravdu říká, žento byl hazard, když se stalo a zavřeli Jiřího Müllera? Ne! Říká, že je to škoda, že ho zavřeli. A to má pravdu. Cožpak někdo víc než Vaculík dal najevo, jak mu imponuje možnost Šimsova? Celý jeden fejeton o tom napsal a je to výraz obdivu k tomu Šimsovu postoji.

Vaculík prostě říká, co kolem sebe vidí on, a nejen on, že tohle lidi leká a že mají výmluvu, poněvadž oni by zavření nesnesli; a taky říká, že vedle hrdinských činů si váží poctivé práce. Já z toho tedy - ať dělám co dělám - žádné znevážení statečnosti vyčíst nedovedu. Jen to mi Vaculík připomíná, co stejně dávno vím, že je rozdíl,

když zavřou Grušu za poctivý román /a to je pak jedno, zda za dobrý nebo méně dobrý/, a když si o zavření říkáme pro věc málo důležitou, jakou byl třeba - v mých očích - ten pověstný plas, který Havel zase vidí s Grušovým románem v jedné řadě.

No a jsme vlastně u toho, oč asi jde: Já to pro sebe vím, co by mi stálo za zavřením a je to nejspíš něco maličko jiného než u Vaculíka a zase něco maličko jiného než u Havla. A taky Vaculík ví, co nedělat a co dělat stejně, jako to ví Havel. Ale taky skupiny obyvatel, o kterých píše Vaculík, to vědí. Někomu je moc, co je jinému málo a naopak. A o téhle míře je Vaculíkův fejeton a zaplaťpámbu za něj. Hledat tu míru pro všechny stejnou, to by byl nesmysl, poněvadž on si ji stejně musí každý najít sám, to zaprvé, a zadruhé, žádná taková míra společná neexistuje. Existuje ale určitě skutečnost, že těch, kteří mají ZATÍM tu míru užší a kratší a nižší je víc, než těch, kterých se Vaculík prý nešetrně dotkl. A kdyby se Havel ještě víc zlobil, na tom nic nezmění.

A ještě k tomu Havlovu špatnému čtení:

Cožpek opravdu Vaculík neprojevuje dost úcty k statečným, když říká: "Slýchám povzdechy, že prý už to není tak pěkné. Na to říkám, že kdo nesouhlasí s činností aktivní a stále zaujaté části, má se tiše a nedemonstrativně odpojit a nekazit práci zbylým".

Tak proč ten rozhořčený tón, Václave Havle? Obojí tu přece je, i ta skupina aktivních i ta většina, co se leká. A Vaculíkovi připadá /mně taky/, že ta většina je alespoň tak důležitá, jako ti, co se nebojí, a už párkrát dal najevo, že se nebojí ani on, a taky že by se ta většina musela lekat ještě víc, nebýt těch nelekavých. On totiž nenapsal jen ten fejeton, který je předmětem sporu, ale napsal a udělal i leďcos jiného; a teď se ohlédl, jestli ostatní stačí tomu tempu, co se jím někteří ženeme a jame hnání. A o tom ohlédnutí podává zprávu. Já si toho vážím, zrovna jako si vážím statečnosti Šimsovy i když vůbec nevím, jestli bych taky měl tu sílu, jak on. Jen plesy mne nelákají, protože souhlasím s Vaculíkem, že "pěkoušet jenom vězení není ještě žádné dílo".

U nás ovšem když spor, tak hned hurá do toho. Tíhu sporu vzal na svá bedra i Petr Pithart. Trochu hovoří jako Vaculík, ale trochu zas úplně jinak: "Ti nejaktivnější z nás toho však chtějí mnoho, ale právě že dosahují stále méně". To říká Pithart a ještě si přisluje, že hlasy těch nejaktivnějších z nás jsou kromě jiného i "pokrytecky spokojené". A pak že jsou "aktivní menšina", a aktivní menšiny jsou všechny stejné, to jest špatné. A taky je prý špatné, že ti nejaktivnější jsou "stravováni svými zcela interními problémy a spory", což je prý "vlastní každému vnitřnímu vývoji úzkého kruhu zasvěcenců".

Velmi nepozorně tu Pithart formuluje svá stanoviska. Tak nepozorně, že hází do jednoho pytle lidi, kteří svou menšinovou aktivitou získávají moc a s ní taky statky pozemské a lidi, kteří právě této moci staví do cesty svou existenci a nezískávají kromě pocitu mravního uspokojení nic; zato hodně ztrácejí, i ze svých pozemských statků. Takhle nepozornost je ovšem draze zaplacená: leccos moudrého a potřebného, co autor vyslovil, zůstane nepovšimnuto čtenářem,

který nemůže nezabloudit v labyrintu suggestivních krátkých spojení.

Proboha, jen se nedejme unášet efektem; Havla ponouká hněv z vlastní nepozornosti čtenářské, Pitharta cosi jiného, stejně pochopitelně lidského - nekritické zaujetí pro vlastní myšlenku, snad ne ještě zcela zralou. Kdopak z těch, jimž je kritický tón Pithartova textu určen, promluvil či promlouvá hlasem "pokrytecky spokojeným"? Mohl by jmenovat, aniž by ukřivdil jim nebo sobě? Jsem si jist, že nikoliv. Ba ani ten "úzký kruh zasvěcenců", jehož členové jsou "stravováni svými interními spory" se mi nelíbí, neboť vrhá jen špatné světlo na lidi, kteří prokazují odhodlání účtyhodné i tam, kde nemusí být příkladné. A té účty se mi v Pithartově textu nedostává, zatímco ve Vaculíkově fejetonu je jí dobrá míra, i když Havlovi uniká.

Tak! Mně ten spor, který se tu vede, není proti mysli, protože znamená, že se tu něco děje, že lidé přemýšlejí o tom, jaký význam má jejich práce, jejich aktivita, jejich příklad. A беру si z něj poučení, že se všichni musíme ohlížet, odkud jsme vyšli

a dobře se dívat, kam jdeme, kdo jde s námi, kdo nám nestačí a kdo se dal třeba jinou cestou. Ne každá jiná cesta musí být špatná, to už bychom měli vědět, po těch zkušenostech! Co je mi ovšem proti mysli, to je neuváženost, hněv, přemíra afektu, záměrná či bezděčná mnohovýznamnost a krátká spojení, intolerance, osočování a nesebekritičnost. A žije špatné čtení.

3.2.1979

P.S.

Tento text existuje pouze ve čtyřech exemplářích. Jeden si nechám, po jednom posílám každému z oslovených, ať s ním naloží, jak se mu zlíbí. - L.D.

Luboš Dobrovský:

Milý Jiří Grušo!

Je to již podruhé v několika dnech, kdy cítím povinnost sednout a vyslovit své stanovisko k výměně názorů, kterou podnítil fejeton Ludvíka Vaculíka. Nedomnívám se sice, že by Ludvík sám nebyl schopen obrany svého postoje, ale všude tam, kde je člověk podezírán z jednání nečestného, kde jeho text je explikován nikoliv pouze tak, aby byla ukázána slabost jeho argumentů, nýbrž slabost jeho morálky /a to se děje v textu tvém, jak se pokusím doložit/, všude tam a vždy tehdy, pociťujeme-li takové podezření jako křivdivé, je naší povinností nemlčet. Konečně - rozumím-li dobře Tvému textu - pak právě to byl důvod, který Tě vedl k napsání dopisu Vaculíkovi, neboť jeho fejeton, tak jak jej ho Ty přečetl, křivdí těm a tomu, kterých a čeho se zastáváš.

Pokusím se nejprve vysvětlit, proč se domnívám, že se Tvůj dopis dotýká Vaculíkovy cti.

Pravíš hned v úvodu, že Vaculíkův text je textem hybridním, klasické petitio principii provozované žurnalističky, kteří hájí špatnou věc. "Žurnalismus", který na několika místech jednoznačně definuješ odmítavě a pejorativně a který vytýkáš Vaculíkovi ještě několikrát, zpochybňuje v Tvém textu hodnotu Vaculíkových stanovisek tedy hned od první věty. Tekto "pokleslému" Vaculíkovi pak zase několikrát svévolně zasáhneš do textu, tu etymologizací jeho slov, tu naprosto nepřipustným posunem významovým /Vaculíkův "normální člověk" stává se jedi- ně Tvým zášahem "žurnalistickým NČ"/. Pomi- neš skutečnost, že Vaculík přesně a jasně vymezuje místo i čas, když hovoří o Peckovi, o pa=desátých letech, o režimu a jeho re- presích, o Jiřím Müllerovi a jeho věznění, o Chartě, a zpochybniš jeho odvahu vyslovit se jasně nepravdivým výrokem, že "podstata ohrožování", o niž v textu jde, "je odklo- něna na n-tou kolej a opatřena detaily upo- mínajícími spíše na Írán". To vše pak, již zcela logickým a brilantním operováním s Tvým, a nikoliv Vaculíkovým pojmem "NČ", s Tvými, a nikoliv Vaculíkovými kontextový-

mi významy "statečnost", "strach", "ohrožení", "normalita", "poctivá práce" atd., vede tě k závěru, že Vaculíkovo uvažování je ohroženo, nezáměrně sice, jak píšeš, ale přece jen ohroženo nebezpečím "poctivé spolupráce".

Ne, to není Vaculíkův text, který odmítáš, to je text, který sis upravil, významově posunul a jeho sugestivitu /tedy své vlastní sugestivitu/ jsi podlehl.

Vaculíkovy slovní významy nemohou znít a nezní "protektorátně-normalizačně", jak křivdivě tvrdíš, už jen proto, že fejeton, o který jde, tu nestojí sám, nespadl s nebe, aniž před ním bylo cokoli. Ten fejeton je přece pouhým odstavcem ve Vaculíkově fejetonistické činnosti. Kdo Vaculíkovy postoje a stanoviska až dosud vyslovovaná a zveřejňovaná zná tak dobře, jako je znáš Ty, měl by s větší odpovědností vážit slova a věty, jimiž je hodnocena občanská a lidská poctivost názorového odpůrce.

Z čeho vyplývá vlastně Tvůj závěr? Už jsem se zmínil o některých postupech a pokusím se je rozvést podrobněji.

Významy slov existují jen v kontextu, který jim určujeme. Znamená tedy něco jiného

"normální člověk" u Vaculíka a něco jiného třeba u Stanislava Oborského. Tak jako nebudeme podezírat Oborského, že za normálního člověka považuje toho, kdo opřen o dobrou normu morální bude statečně setrvávat na svém v opozici proti režimní represii, protože známe jeho kontexty, nebudeme ani Vaculíka osočovat, že náhle, v rozporu se vším, co udělal a napsal a na čem setrval, opíraje se o nám známou a námi sdílenou dobrou normu morální, vyměnil své kontexty za jakési cizí, "protektorátně-normalizační", řečeno Tvými slovy, a už vůbec nám na mysl nepříjde, posuzujeme-li jeho fejton z hledisek takto vymezených, že jím učinil jen sebenepatrnější krůček k onomu nebezpečnému schodišti, před nímž ho svou poslední větou v dopise tak křivdivě varuješ.

Použil jsi ve svém dopise strašné, vlastně každému textu smrtelně nebezpečné zbraně: popřel jsi usus, arbitrárnost a konvenci významu, zpochybil jsi komunikativnost jazyka vůbec, rozkolísal jsi sdělnost Vaculíkova textu tím, že hloubkové struktury Vaculíkova jazyka jsi nahradil hloubkovými strukturami jazyka oficiální propagandy.

Cítíme-li v kontextu ideologického jazyka výraz "normální" jako gramatikalizovaný příznak onoho typu, který Ty označuješ znakem "NČ" a jeho synonymy jsou v tomto ideologickém jazyce výrazy jako "pracující", "prostý", "poctivý", který si v syntaktické rovině vynucuje Tebou uváděné predikáty "nedá si namluvit", "nedá si vzít" atd., pak u Vaculíka jde o jiná sémantická spojení. Řekne-li Vaculík *n o r m á l n í*, pak tedy takový, který přijímá tu mravní normu chování, která je v zásadě přijímána jak Vaculíkem, tak Tebou či mnou, a je to dáno skutečností, že jsme se až dosud touto normou řídili, a to v odporu k "normám", které jsou nám režimem vnucovány, mimo jiné i prostřednictvím onoho ideologického jazyka. Je tedy pravdivá Tvoje věta: "Platí, že onen žurnalistický NČ není nikdo jiný než člověk sdílející normy žurnalistovy". Pravdivá je ovšem z tohoto pohledu i věta tato: Platí, že Vaculíkův normální člověk není nikdo jiný než člověk sdílející normy Vaculíkovy. - A protože normy Vaculíkovy byly a jsou nade všei pochybnost, protože Vaculík svou dlouholetou fejetonistickou i jinou prací spolu

s jinými upevnil zcela jednoznačnou hloubkovou strukturu, není mu v tomto ohledu co vytknout.

Zabývejme se tedy Vaculíkovými texty a vůbec všemi texty, které si to zaslouží, zabývejme se jimi kriticky a polemicky třeba, neboť k čemu by nám byla ona svoboda slova, kterou jsme si vydobyli právě také tím a především tím, že jsme dokázali obnovit takové hloubkové struktury, které v našich textech odkazují k hodnotovým soustavám, jejichž výrazem je třeba Charta 77. Díky těmto hloubkovým strukturám si rozumíme nejen mezi sebou, v nějakém úzkém kruhu; komunikativnost toho, co říkáme, je - jak ukazuje zkušenost - daleko širší, což svědčí o tom, že tyto hloubkové struktury, jakkoli zasuté a represivními tlaky deformované, jsou stále živé v širokých vrstvách, a proto normální.

Přátelsky Tvůj

Jiří Gruša:

Milý Luboši Dobrovský,

nuže..., psal jsem svůj dopis Vaculíkovi soukromě, všechno "ukazování", "podezírání" etc., pokud se dalo /a nejsem zrovna o této kvalifikaci přesvědčen/ dalo se pouze L.V., který takto měl příležitost říci mi své z očí do očí, jakž jsem i já jemu učinil. To, že text proměnil v cirkulář, stalo se, jak se troufám domnívat ne proto, že by potřeboval pořoukat bolíatku, ale spíš proto, že můj dopis ve své ne-osobní části obsahuje jinou thesei, lišící se od these Ludvíkovy. Správně pravíš, že mu - Ludvíkovi - není obhajoby zapotřebí, není žádný malý kluk, aby na mě musel posílat kasařáda nebo mamin-ku, když jsme se spolu jednou nepohodli. Pokud Ti tedy neřekl, že moje psaní sám vyvedl z hranic původní komunikace, ba pokud to v šířeném textu není předznamenáno, dávám Ti to vědět a ty buď tak hodný a vyvaž mě ze svých explikací o Vaculíkově cti, nebo se v tom směru obrať na něho.

Není prostě potřeba hájit Vaculíka před

Grušou, protože G. napsal L. osobní a proto argumentací ad hominem poznamenaný dopis, ve kterém se po přátelsku snažil příteli říci, že ty poznámky o statečnosti pokládá za nepříjemný faux pas poznamenaný mentorováním nementorovatelných inponderabilii, navíc vymahající /petitio/ souhlas s výchozí thesí /principium/, která se tváří jakoby již prokázaná, ač co do její prokazatelnosti jsou poruce více než výhrady. Upozornil jsem a snažil jsem se jazykovým rozbořem doložit, že falešnost výchozí these vede i k falešnosti jazykových prostředků a že se právě proto ocitá pisatel na pomezí "grammatikalizovaných příznaků ideologického jazyka". Nikde jsem neřekl, že L.V. mluví v marxilen-blembblem, nýbrž pravil jsem a opakuju to i teď, že při petitio se bez "ideologického jazyka" neobejde ani Vaculík, protože technika "důkazu" každého petitia je strukturálně stejná. Psal jsem to v naději, že jaksi mezi čtyřma /nebo několika málo/ očima by se mělo na tekový jazykový lapsus upozornit, neboť on je nebezpečný každému spisovatelství a vždy co si předznamenuje. Má zásahy do Ludvíkova textu? Vložení čehosi kamsi? Vždyť je tam

citován celý a k mé argumentaci je celý stále k dispozici. A že jsem tam onoho NČ vložil já? Nu, dívám se na to místo znova již poněkolkáté a věru nevidím, že bych se byl tak mýlil. Změnou kontextuální a posunem synonymických rozdílů tam naskakuje žurnalistický NČ /viz jeho definici/ a nikoliv Vaculíkův. Dostává se tam použitím tichého odkazu k nenormalitě /příčemž ta je tu míněna jako cosi pejorativního/ extrémních pouze-pokušitelů vězení a je kvalifikován většinou /majorizační apelace/, což je onen typický žurnalistický argument. Řekl jsem také, že žurnalistický NČ není nikdo jiný než právě člověk sdílející /nebo vyzývaný sdílet/ normy žurnalistovy. Žurnalista mi tu znamenal muže plodícího žurnalisty, onoho sofistu, který prodává svou dovednost; neřekl jsem nikde, že jím je Vaculík. Také onen Vaculíkův normální člověk sdílející normy L.Vaculíka, kterým argumentuješ ty, se nám do onoho fejetonu prostě nevejde. Jak víme oba, je to člověk velmi "nenormální", snad normotvorný, rozhodně však výjimečný a řídký, nijak necharakterizovatelný strážlivou většinou. Být tomu tak, lépe by

nám bylo. Ludvík by o statečnosti nepotřeboval psát, já bych mu nemusel odpovídat etx., tys mě kšakru nemusel připomínat Ludvíkovu etc. čest.

A proč si myslím, že Ludvíkovy poznámky jsou petitio? Inu, ~~právě~~ protože jsou nazvány, jak nazvány jsou, ačkoliv za statečnost se v nich koneckonců pojme jenom pozitivá nepráce. Vymáhá se v nich /petitio/ souhlas se zásadou /principium/ takto vytyčenou: uvažme, co stojí za riziko, abychom nemuseli mít z lochu strach, provozujeme činnost nextrémní /narozdíl od pejorativně vizovaných hrdinských činů/, která spočívá v setrvávání na dobré normě /to je jediné adjektivum oné normy, kontextuálně, a v tom s Tebou souhlasím, tu je i odkaz k Vaculíkovu kreditu, což já však v tkanivu této významové osnovy o nit dál vidím práce jako matoucí, neboť zmíněný kredit je tu propůjčován petitii/, na této dobré normě lze setrvat za přijatelné oběti každému, což je ona pevnost resp. statečnost, o níž jsou poznámky vlastně činěny. V porovnání s extrémním pokušitelstvím je tato statečnost vlastně statečnější, protože pokušitelství není

žádné dílo /čti: poetivá práce/.

Na to říkám /cit. z L.V./, že kdo se v tuzemsku rozhodne setrvat na dobré /třeba právě té Vaculíkově/ normě, octne se automaticky ve stavu, kdy o tom, co ho přivede do vězení, nemůže vlastně kalkulativně rozhodnout, dopustil se totiž už základního neuvážení, či neuváženosti, vyklonil se z NČ světa, stal se člověkem dobré normy, která je přesně tím, co se pyrotechnikové člověčenství zvláštního ražení snaží co nejpečlivěji vyhubit /zde plná má shoda s L.V./. Takový člověk musí být především připraven na nepřijatelné oběti, neboť oběť jako dobrovolné zřeknutí se své vůle, přání, práva, svobody či ostatního uspokojení i dobrých žádostí, je přijatelná jenom potud, pokud se jí nezřekneme své integrity, či chceš-li své dobré normy. Je-li tato norma předmětem nejhrubšího nátlaku, je daleko smysluplnější mluvit o obětech nepřijatelných... zvlášť v Česku.

Tvůj stejně přátelsky J.G.

10.2.1979

Milan Šimečka:

Knihy - neknihy

Přišel jsem domů z práce a ohříval jsem si fazole se špekáčkama, co zůstaly od večeře. Moje žena četla nezřetelné písmo na lehoučkých bílých papírcích, svázaných v pruhovaných deskách. Když jsem jedl fazole se špekáčkama, co zůstaly od večeře, žena mi začala číst z těch papírků verše. Nečetla je dobře, protože neumí číst verše a navíc je nemocná a smutná. Byly to verše o dávných láskách a o smrti a napsal je Jaroslav Seifert. Byly to tak krásné verše, že mi dojetím rostly ty fazole v krku. Představoval jsem si, jak Jaroslav Seifert ty verše psal u starého psacího stolu ve světlém pokoji, kde jsem byl jednou na návštěvě. Vzal jsem knihu do ruky, abych se podíval, zda moje dojetí vyplývá skutečně z pouhých slov, těžce čitelných z dvanácté či třinácté kopie na průklepovém papíře. Nedržel jsem v ruce knihu, držel jsem knihu-neknihu, zvláštní předmět národní kultury sedmdesátých let

20. století, předtím neznámý, po domácímu vyrobenou knihu.

Před mnoha lety, ve studentských časech, jsem sloužil za dvě stovky měsíčně jako knihovník ve slovenském semináři. Celé tři roky jsem chodil mezi knihami, vdechoval jsem jejich zašlý pach, bral je do ruky a četl si v nich. Do paměti se mi ukládaly tiráže a jména tehdy už neznámých vydavatelů. Divil jsem se, jaký druh kapitalistické ziskovosti je vedl k tomu, že vydávali v několika stech exemplářích básně tištěné na krásném papíře krásným písmem. Přečetl jsem spoustu těch knih, které stačilo vytáhnout z regálu, a usoudil jsem v rozechvění, že jím už rozumím a že bych o nich dokonce mohl psát. Nevěděl jsem tehdy, že nerozumím vlastně ničemu, tím méně jsem si uměl představit, že se za dvacet let začnu setkávat s knihami tak nepodobnými těm, jejichž pach jsem vnímal tehdy.

Když jsem dostal první knihy-neknihy, napsané na stroji na lehoučkém papíře a svázané do červených, černých, bílých či pruhovaných desek, dospěl jsem právě ke skličujícímu vědomí, že po staletí pěstovaná vzdělaněcká představa o potřebě svébytné národní

kultury je pouhou iluzí a že napříště bude tato potřeba ukájena televizními seriály a úředními výnosy. Knihy-neknihy způsobily, že jsem toto vědomí odložil na pozdější dobu. Přečetl jsem od té doby mnoho těchto knih-neknih, byly četbou radosti, víry a naděje. Téměř všechny mě přesvědčovaly o tom, že ještě žije bohatá a čistá řeč, tak odlišná od řeči novin, která mi zní jako šterk padající do zásobníku. Mnohé z těchto knih-neknih jsem četl se vzrušením dlouho do noci a pak jsem ráno cestou do práce klímbal v autobuse. Některé pak souzněly s mou zkušeností tak, že jsem jejich příběh četl jako příběh svého života, prožíval v nich vlastní úzkosti, lásky a zklamání. Mnohé mě naplňovaly údivem a jejich obrazy setrvávaly v mém vědomí jako obsese. Dodnes například se nemožu zbavit představy dítěte, jež se zahání kladivem a zatlouká do podlahy tisíce hřebíků jeden za druhým.

A tak dnes žiju s pocitem nezasloužené privilegovanosti že totiž patřím k těm, kteří ty knihy četli. Stojím před výlohami n.p. Kniha a hledám knihy, které bych rád četl. Ale vím, že je to jiný svět knih, jsou to

jakoby příběhy a jakoby básně. Dívám se jak lidé vcházejí dovnitř a prohlížejí se nerozhodně právě tištěné knihy s barevnými obálkami. Většina z nich nikdy neslyšela o tom, že jsou i knihy-neknihy. Kdoví, jak by žili, co by se v nich pohnulo, kdyby je četli. Nevím. Vím však jistě, že by se postavili do řady a čekali na ně jak na dětské punčocháče. Na některé jistě.

Někdy si však říkám, že jsem nespravedlivý, že podléhám sebeklamu, jako všichni, kteří jsou nuceni žít v uzavřeném společenství. A tak říkám klukovi, když jde do knihovny, aby mi přinesl jednu naši a jednu ruskou knížku. A čtu knihy současníků v barevných obálkách, tištěné na tiskařských strojích. A protože život mě už naučil rozumět knihám, vidím, že je to tak, že jen knihy-neknihy obešla smrt české literatury. Přepadá mě lítost nad skutečnými knihami a někdy si myslím, jestli nepřepadá i jejich autory a zda netouží někdy po tom, aby i oni vyšli jako kniha-nekniha. Jistě, jsou knihy, které tiskařský stroj nepokazí, knihy o starém Římě a o schizofrenii, o vesmíru a o opravách aut, o vaření a o kapitánovi Exne-

rovi; tiskařský stroj kazí jen knihy o lidském životě a o smyslu času, který žijeme. V tomto ohledu to zazvoní pravdou spíše v ruských knížkách, to když narazím na mrtvého Šukšina nebo jiného méně slavného současníka.

Dnes je prý knih-neknih více než sto padesát. Měl jsem v ruce knihy-neknihy s fotografiemi, s litografiemi a dokonce s barevnými obrazy. Připadaly mi jako zázrak a díval jsem se na ně s úžasem. Myslel jsem na písečky, které se nad nimi hrbily, na knihaře, kteří ty knihy vázali a na ty, kteří s námi chodili dům od domu. Bůhví, jestli je také skličovalo vědomí o nepotřebě národní kultury?

Představuji si, kde dnes všechny ty knihy-neknihy jsou. Schované na půdách a v a, surdních akryších putují potajmu z ruky do ruky. Některé pak jsou v sejfech opatřených směšnými provázky s plastelinou. Za některé bylo draze zapláceno a draze se platí: vězením, ponižením a úzkostí. Avšak jedno je jisté: ať bude jak bude, budou to knihy-neknihy, které vydají svědectví o době, ve které jsme žili, protože řeč, která zní

jak padající štěrka, nebude nikoho zajímat. Vždy tomu tak bylo a jiné už to asi nebude.

O tom všem jsem před mnoha lety neměl ponětí, když jsem trávil svůj čas mezi knihami a žil v přesvědčení, že verše básníků a práce spisovatelů mají přirozené právo na tiskařská písmena a tiskařský stroj. Jednou možná jiný student bude brát do ruky knihy-neknihy z jakési exkluzivní sbírky ve skleněné vitrině, bude je číst, bude si myslet, že jím porozuměl a v rozehvěnění dojde k rozhodnutí, že o nich napíše diplomovou práci. Nebude však rozumět ničemu, protože tu nežil s námi a nebude vědět nic o tom, jak kdysi dojímaly verše o deštníku z Piccadilly nad fazolemi se špekáčky, co zůstaly od večeře.

Bratislava 20.2.1979

Jan Příbram:

Mea res agitur

Pár drobných písemností /Vaculík: Poznámky o statečnosti; Pithart: Bedra některých; Havlovy odpovědi/, každá z nich - a každá jinsk - doslova nabita významností, jakoby blesk stíhal blesk či spíše rána ránu v zerputilé přestřelce; též z jiných stran už třeskly výstřely; starost o to, co z toho vzejde.

Tak třeba souboj P.Pithart versus V.Havel. Fejeton "Bedra některých" je, pokud vím, prvním zveřejněným textem, kde se píše o tom, co bývá v soukromých rozhovorech nazýváno "krizí Charty". Lze se jistě ptát, zda je to skutečně fejeton. I když text svými vnějšími znaky formálními požadavkům vyhovuje, myšlenkovým postupem spíše nikoli. Vlastně je to dosti rafinovaný elaborát, který se jako fejeton pouze tváří. - Lze mu to vytýkat? Vzpomeňme všech těch fejetonů, jak se tu objevují už pár let: mnohé z nich jsou právě tak rafinované kousky. Každý

fejeton vděčí za svůj půvab mimo jiné i jistě autorově dovedné lsti. "Bedra některých" jsou přiměřena vžitým zvyklostem. - Lze se dále ptát, zda zvolené téma mělo být pojednáno touto formou. Jistě by si zasloužilo důkladnější úvahy, jejíž text by pak imponoval větší "seriózností". Ta se však neobjevila. Místo ní je tu fejeton, tedy žánr, který neklade na diskursivní myšlení takové požadavky jako třeba pojednání. Téma je však opravdu naléhavé. Snad tedy: zaplaťbůh za fejeton, byť s tou výhradou, že by nemělo zůstat jen při něm.

Reakcí na fejeton nebyl jiný fejeton, nýbrž otevřený adresný dopis. I toto je myslím jen drobný prohřešek proti sportovně-literátské fair play. Proč vlastně nenapsat dopis fejetonistovi, který se podepsal? - Dopis napsal Václav Havel, protože ho fejeton zaujal a dokonce pohnul k energickému nesouhlasu. Na první pohled mi vadí, že je dopis psán podrážděným tónem. Obsah fejetonu je v něm stručně rekapitulován, zhuťněn, anebo spíše zkráceně přeložen. A to do jazyka, jehož slovník je nadán určitou výrazovou mocí, která staví fejetonistu do velmi

nepříznivého světla. Slova Havlova "překladu" jsou "nepříjemnými bratříčky" slov Pithartova originálu, mám-li užit ~~termín~~ obratu Karla Čapka. Pak už se může Havel s Pithartem vypořádat zdánlivě snáze /obdobná podrážděnost bránila Havlovi v tom, aby se náležitě, tj. nezdánlivě vypořádal s "Poznámkami o statečnosti"/.

Iniciativa aktivní menšiny je všudypřítomný jev jako třeba vnitrodruhová variabilita a ani lidský ~~žrak~~ rod jej není ušetřen. Je třeba se s tím smířit, Havel má pravdu. Mám zato, že i Pithart je s tím smířen; že zná /stejně jako Havel/, ba dokonce důrazně naznačuje /důrazněji než Havel/, jaké svízele z toho mohou vyplynout. O tomto úskalí rozmanitosti, stejně samozřejmém jako rozmanitost sama, chce říci pár slov a ilustrovat svou myšlenku na konkrétním příkladu Charty 77, o niž mu jde zřejmě víc než o sám jev v jeho obecnosti. - Havel má pravdu: důvodem starostí nemá být pouhá existence aktivnější menšiny a samozřejmé důsledky, které z toho plynou; je třeba zkoumat a hodnotit, co ta menšina skutečně dělá. - O to však právě jde: fejetonista má obavy /a z jeho textu to zře-

telně vyplývá/, že to s tou konkrétní aktivní menšinou není zcela v pořádku. Havel se hájí, domnívám se, příliš nervózně. Chce vědět, koho a co má Pithart na mysli. Dokonce se zdá, že upírá Pithartovi právo na pochybnost či obavu, která není doložena takovým způsobem, jaký by přesvědčil nedůvěřivého badatele. Nekonkrétní jsou ve svých formulacích oba. Pithart pravděpodobně ví víc než naznačuje. Nevím, zda to Havlovi uniká, anebo zda ho právě toto pobuřuje. Havlovy repliky se dovolávají výkonů nepochybně účtyhodných i strádání nepochybně deprimujících, nenasazují však v nejmenším, že by on sám podrobil zkoumání právě to, k čemu se k jeho nelibosti fejetonista - možná nejasně, ale přece jen srozumitelně - vyjadřuje.

A tím je, myslím, krize Charty a situace její elity, tedy právě takové aktivní menšiny. V tomto okamžiku se otevírá prostor pro odpovědnou úvahu i volbu pisatelů i čtenářů. Zdá-li se, že se hnutí Charty ocitlo v krizi, je tomu tak skutečně? Pokud ano, jaká je povaha této krize a jaké jsou její příčiny? Je rozumné ji přetřásat, má-li Charta vyvíjet heroické sebezáchovné úsilí

v nepřátelském či lhostejném obklíčení?
 Je rozumné ji zamlčovat po všech těch skandálech, rukopisnými boji počínaje a některými situacemi v r.1968 konče, kdy se pokaždé ozřejmilo, jak neblahé bylo zamlčování vlastních slabostí?

Sám se domnívám: Charta 77 je prozatím v krizi. Nepočítala s tak rafinovaně brutální odvetou /ostatní asi také ne/, spoléhala na větší solidaritu veřejnosti a chartisté neměli dosti času na to, aby se z toho všeho vzpamatovali. Není to jejich vinou. Není také jejich vinou, že v nejnapjatější čas ztratili morální záštitu v osobnosti Jana Patočky. Jejich vůdcové jsou unaveni dříve než mohou být vystřídáni rovnocennými zástupci. Běh událostí je nutí zaujímat stanoviska a činit rozhodnutí dříve než mohla spontánně uzrát. Důležité je, že se rozhodli přesto vydržet, což však naproti tomu v dané situaci není možné bez určité křesťovity, tedy radikalismu, chcete-li. Další osudy lze jen odhadovat.

Obávám se, že je nasnadě takováto možnost: radikalismus odradí chartistům jejich potenciální spojence a v jejich vlastních řa-

dách urychlí jakýsi přirozený výběr, že se totiž vůdcovských rolí ujmuou lidé, kteří mají k radikalismu předem daný osobní sklon, tedy - dle mých zkušeností - lidé v hloubi duše konfliktní. Budou vystaveni mimořádné zátěži a strádání, ostatním přejde chuť následovat. Někdo z nich možná rezignuje, většina snad vytrvá. Dojde k individuálnímu i vzájemnému dodávání si kuráže; měřítkem se může stát i míra heroismu a přestálého utrpení. Proces polarizace se zrychlí. Lidé, kteří postrádají řádu ve svém nitru, nejenže nemohou přesvědčivě reprezentovat snahu o znovunastolení řádu ve sboru, v obci, v národě před veřejností /která se mezitím stane pouhým přihlížejícím publikem/, ale nemohou o ně ani opravdově, tj. nezdánlivě usilovat. Jejich způsob vidění světa se jim nepozorovaně změní. Stane se optikou utrženého předvoje, který ztratil svůj bojový útvar. Nebudou ochotni přiznat si své bloudění. Budou mít za zlé těm druhým, že zůstávají pozadu. Ti druzí budou bezradní: aktivní menšina bude legitimovat svou výlučnost svým sugestivním hrdinstvím, praktickému rozumu bude naproti tomu zřejmé, že cesta není schůdná.

Pokud někdo vysloví hlasitě pochybnost, bude obviněn stejně jako Vaculík nebo Pithart. - Snad se to všechno bohdá nestane, něco z toho se však už odehrává.

Proto mám o tu aktivní menšinu strach. - Málokdo z mých vrstevníků mi svou senzitivitou a svým intelektem prospěl jako Václav Havel. Srovnám-li však jeho dopis nynějšímu prezidentu republiky a jeho "Moc bezmocných", nemohu nevidět výše popsaný posun. Začtu-li se vnímavě do obou replik, vyvolaných uvedenými fejetony, nemohu se ubránit dojmu: ten člověk si téměř zoufá! - Je možné, že si nedají říci, že si vyslouží mučednickou palmu. Našimi světci se přesto nestanou, protože nás nezbaví podezření, že tak učinili i z pohnutek, hodných kritiky. A k čemu ostatně mučednictví, lze-li oddělat člověka ve vší tichosti? A navíc v končině, kde byla s úlevou pozapomenuta i Palachova pochoďeň?

A proto dík za "Bedra některých", aspoň ten můj. Málo je tam řečeno, víc napovězeno, byť nezcela přesně; nemělo by při tom zůstat. Není to výkřik, jen hlesnutí, asi jako zastrčená dopravní značka, která upozorňuje ne nebezpečí smyku. Buďme jí vděční, protože

nemáme jiný nástroj než svou hlavu. Nenapadá mě proto nic jiného lepšího než o nebezpečí přemýšlet tak, abychom se mu vyhnuli. Zejména v situaci dlouhodobého obklíčení. Pole je tento svět.

A ještě něco: dávám svým způsobem za pravdu Jiřímu Müllerovi, jak ho cituje či parafrázuje fejetonista. Jsme-li nespokojeni s osudem, který hrozí naší aktivní menšině, nezbyvá než abychom ji podpořili, rozmnožili její řady, případně vytvořili jinou a poučenější, podle toho. Pokud tak neučiníme, stýskejme si nikoli na ni, ale na nedostačivost naší vlastní substance.

Únor 1979

Karel Trinkewitz: Poznámky k poznámkám
o statečnosti
 /nefejton/

Motto:

"Pravá vášeň 20.století je otroctví."

"Touha po klidu a míru musí být odvržena; spadá vjedno s dobrovolným přijetím nespravedlnosti."

"Člověk se samozřejmě nerealizuje zcela jen v odporu. Ale dějiny nás svým neustávajícím sporem nutí říci, že revolta je jednou z podstatných dimenzí života."

"Ve 20.století je moc smutná."

"Požadavek revolty je ve skutečnosti a vpravdě dílem estetickým."

/Albert Camus: Člověk v revoltě

Když jsem četl onen fejton o statečnosti, napadaly mě desítky námitek, útržky z četby, vzpomínky a epizody ze života. Zároveň jsem však cítil, že na toto téma by se mělo říci něco vážnějšího. Že je to téma po výtece filozofické. Vzpomněl jsem si však také, že Ludwig Wittgenstein kdysi napsal: "Filozofo-

vání je vlastně shromažďování vzpomínek." Dovol mi tedy, milý čtenáři, abych skutečně snesl do malé koláče několik střípků z paměti a ze svých zápisníků.

Myslím si, že o hrdinství nelze psát fejetony jako o sezóně švestkových knedlíků. Dávám přednost autorům esejů: například Camusovi. Soudím také, že na takovou složitou sociologickou, historickou a psychologickou tematiku nestačí tak zvaný selský rozum /jak o tom velmi příléhavě píše například Engels/ a čapkovsky boдрý tón "lidového" promlouvání, které už sebou nese i samo obsahové pojetí: ulámou se drsné hrany a je to nakonec stejně stravitelné jako ty knedlíky.

"Epišu o Chartě. Píši /anebo se aspoň snažím psát/ o statečnosti an sích. Přiznám se však, že jsem na Chartu musel myslet, když jsem četl u Camuse následující pasáž:

"Co je to revoltující člověk? Člověk, který říká ne./././ Co je obsahem tohoto "Ne"? Znamená to například: "už to trvá moc dlouho", "až sem a dál už ne", "zacházejí příliš daleko" a "existuje hranice, kterou nepřekročí". Vcelku stvrzuje toto "ne" exis-

tenci jisté hranice. /.../ A tak spočívá hnutí revolty zároveň na kategorickém odvržení zásahu, pociťovaného jako nesnesitelný, stejně jako na tegném vědomí dobrého práva, nebo přesněji na dojmu revoltujícího, "že má právo na..." Revolta se neuskutečňuje bez pocitu, že někde a v nějaké míře je revoltující v právu. /.../ Tvrdošíjně pak demonstruje, že v sobě nese něco, co "stojí za námahu", co si vyžaduje, aby to bylo respektováno. Jistým způsobem staví proti pořádku, který ho utlačuje, jisté právo nebýt utiskován za hranici toho, co může připustit."

Nevyjadřuje to dokonale pocit náš všech, kdo jsme podepsali prohlášení Charty 77? Nežádali jsme, aby moc nezacházela dál, než to dovolují jí deklarované právní normy a jí uznané mezinárodní dokumenty o lidských právech? V tom asi jsme zajedno.

Problematičtější je asi pojetí "morálních hodnot" a "normality". A to je otázka, kterou nemohou řešit fejetonisté. A nestačí se ani dovolávat klasiků filozofie. Protože současná sociologie a psychologie došly k názoru, že skutečné prameny těchto fenoménů je třeba teprve pracně hledat. Pokoušejí se

o to freudisté, behavioristé, sociopsychologové, celé týmy interdisciplinárních výzkumů.

Jaký je tedy tak zvaný normální člověk? Noam Chomsky říká: "Skutečností mi dovoluji domnívat se a má důvěra v lidstvo mi dáváji naději, že existují vrozené duchovní struktury." Podobně upozorňuje David McKay: "Můžeme například předpokládat, že v lidském organismu jsou určité vnitřní stavy systému informačního toku, které implicitně vytvářejí zobrazení pojmové a fyzické aktivity subjektu." Znamenalo by to, že oni nešťastní hrdinové, jejichž činy se podle fejtonisty "nehodí do života", jsou vlastně pro své chování determinováni. Nejsou tito jedinci nadáni obdobně jako umělci, kteří také instinktivně pozeznávají eideticky optimální struktury, kteří "rozpoznávají Krásno?" Nerozeznávají tito hrdinové instinktivně Právo? A nepatří právě jejich činy do života společnosti víc, než drobná práce Kondelíků?

Devol mi, čtenáři, teď jednu osobní poznámku. Měl jsem dlouho v účtě jednoho nadaného herce, který ztělesňoval na jevišti i ve filmech jediné mimořádně "pocitivé", "hr-

áinské", "morální". Stalo se pak, že onen herec, který na prknech jistého divadla trval na svých tézích a vzdoroval křivopřísežnému panovníku, že tento herec na stejných prknech ve své civilní podobě podepsal to, co v kostýmu odepřel prelátům. Kde zůstal jeho vztah alespoň k estetice? Nebož - obrátíme-li Camusův citát /a učiníme to právem!/, je estetický postoj také dílem revolty. A tento čin musí postoupit morální jedinec nejen za všeobecné revoluční euforie /jakou známe z roku 1968/, ale i sám před svým svědomím.

Saint-Exupéry kdysi řekl v souvislosti s jistým nebezpečným úkolem: Já jsem svůj vlastní svědek. A Jean-Paul Sartre k tomu dodává: "Strach, bezmocnost a krvavý pot čekají na člověka, když nemá jiného svědka než sebe; potom vyprazdňuje kalich až do dna, to jest dokazuje až do konce své lidství."

Tolik tedy k morálce jednotlivce. Fejtonista se však dovolává normality, kterou chápe v běžném smyslu: normální je to, co dělá /si přeje/ většina. Normální příslušník společenského celku však se chová v rámci "společenských norem", které fejtonista

neurčitě vymezuje v termínech dobrých zvyků a ctností. A považuje potom morálku hrdinství za přepych.

Všimněme si, co o tom říká známý psycholog H.J. Eysenck: "Konec konců je každá výchova, každé umění, každý sport a celá morálka produktem životního standartu nad hranicí existenčního minima. Lidé, jejich všechna energie je absorbována tím, že se musejí probíjet, se těžko mohou zabývat takovými málo užitečnými aktivitami."

To je patrně situace, v níž si přeje mít své občany každá málo inteligentní mocenská skupina. A cítí se ohrožena tím, co jde nad povolený "normální" standard. Eysenck o tom říká: "Již jenom slib "udělat něco lépe", nahradit ignoranci věděním, pověru vědou, selhání úspěchem je znatelným ohrožením všech těch, kdo dlouho a tak fatálním způsobem seděli u pák moci."

My však nejsme osamocenými jedinci. Neměli bychom být. Měli bychom se opírat o dědictví morálních hodnot, jak je nashromáždily celé kulturní dějiny lidstva. Měli bychom cítit, že patříme k určité vrstvě - třeba právě těch, jejichž t.zv. hrdinské činy

p a t ř í n u t n ě d o ž í v o t a .

Dovolím si ještě jednou citovat odborníka: "Příslušnost jedince k určité skupině /vrstvě/ ovlivňuje znatelně jeho chování mnoha způsoby, přece však je modifikováno jeho vrozeným specifickým temperamentem, jeho stejně tak vrozenými vlastnostmi a tím, co Skinner nazývá jeho "posilující historií", to jest jeho více či méně náhodnými životními zážitky, které určují, jaké jednání, jaká stanoviska a zvyklosti jsou v něm pozitivně či negativně posilovány."

Jaká stanoviska v něm má posilovat spisovatel? Fejetonista? Zdá se mi, že nejlepší odpověď na to dává spisovatel Jean-Paul Sartre ve své esejí "Co je literatura?" Říká tam: "...spisovatel, svobodný člověk, se obrací na svobodné lidi a má jeden jediný námět: svobodu."

Nemohu souhlasit s názorem, že "pokoušet jenom vězení není ještě žádné dílo". Téměř nikdo to přece neprovozuje jako l'art pour l'art. Vždyť nám o něco jde! I KDYBY ŠLO JEN O DEMONSTRACI MORÁLNÍ PEVNOSTI: zde stojíme a nemůžeme jinak! I kdyby šlo j e n /?/ o povzbuzení přátel. Nedejme se zlomit.

Nedejme si vzít své morální normy: skutečnou slušnost, čest, přátelskou solidaritu, smysl pro spravedlnost.

Neváhám ještě jednou citovat Eysecka: "Kdyby se mě někdo z jiné planety ptal, jak by mohl bez použití síly zbraní zničit lidskou rasu, poradil bych mu jako nejjistější metodu zničení morálních a estetických norem, které jediné drží společnost pohromadě."

Fejetonista věnoval své poznámky svému příteli u příležitosti jistého výročí. Také mne napadá jisté výročí: před dvanácti lety jsem na téma obecných norem morálky polemizoval s Jiřím Franškem, který tehdy napadl Literárky ve svém deníku. A vůbec jsem své názory od té doby ani trochu nezměnil. Naopak. Utvrdil jsem se v nich. A z vězení strach nemám. Mohl bych se bát jen jedné věci: že nenajdu už nikoho v této zemi, kdo se neleká hrdinů.

Praha, únor 1979

Zasláno

/k "Poznámkám o statečnosti" L.V./

V Praze v únoru 1979

I.

Vážený pane.

Nevím, čím jste, jaké zaujímáte společenské postavení, oč užíhujete. Víím jen to, co soudíte v jednom fejetonu o lidské činnosti vůbec, o hrđinské zvláště. Pociťuji, že vyjadřujete sounáležitost s těmi, které mnozí mohou pojmenovat zbabělci a zrádci, a dokonce i se svými protivníky. Úsilí kohokoliv o sounáležitost je mi blízké, proto Vám pošílám několik následujících řádků.

Nepodíhíte se zřejmě na moci a sotva představujete významný protějšek současných mocipánů. Považujete-li se za vůdce politické opozice, patřím já, podle Vašeho pojmosloví, k davu.

I v davu jste mi dal šanci být hrđinou. A to tehdy, budu-li jen řádně vykonávat svou drobnou, všední práci.

Při své každodenní práci naslouchám li

dem. Slychám především jejich stesky. Seznamuji se s jejich potřebami. Nejen s těmi, kterých jsou si vědomi, ale i s těmi, o nichž ani oni sami nevědí. Společně pak pátáme po důvodech a okolnostech nezdarů, zklamání, bolestí, zvažujeme oprávněnost bezradnosti a zoufalství a sledujeme případné zbytky naděje v možnost uspokojivějšího uspořádání našich životů. Abych se stal přístupným všem těm, kteří za mnou přicházejí, zpřevracel jsem si během let mnohé uznávané hodnoty, zpochybnil si morální soudy, jež jsem původně sám pronášel, a učil se dělit lidi nikoliv na dobré a špatné, čestné a nečestné, statečné a zbabělé atd., ale pouze na spokojené a nespokojené, či ještě lépe na zralé a nezralé. Uvědomil jsem si zvláštnost vztahu mezi lidskými potřebami a panující morálkou a s překvapením jsem zjistil, že morální soudy druhých o mně samotném mě nechávají chladným. Cílem mé práce s lidmi je zvýšit úroveň jejich zralosti, sebeuvědomění, nezávislosti aj. Směl-li bych provokovat, mohl bych tvrdit, že se mi jeví o to zralějšími, oč méně jsou normálními, totiž oč méně jsou poplatní názorům druhých.

Vážený pane. Na pozadí svých zkušeností

Vám ze své pozice v davu jako

/manžel

bratr

otec

včelař

zaměstnanec

motorista

syn

družstevní staveb-
ník

voják

/světo/občan

bezvěrec, až dříve křesťan

volič

...../

děkuji za slova uznání a ocenění.

Ale především se Vás jako spoluobčana /politologa?/ ptám: víte skutečně o nějaké alternativě k současnému uspořádání naší společnosti, jež by byla dosažitelná cestou, která mě nepřipraví kvůli nějakým problema-
tickým, abstraktním pojmům o dosavadní šle-
nitost mého života? Pokud pro mne nemáte nic
kromě věčných úvah o věčných lidských téma-
tech, nezbyvává mi nic jiného, než samostatně
hledat takový způsob života, který je mi
drahý, ať už je či není statečný a hrdinný,
protože vím, že jen já jsem oprávněn rozho-
dovat ve své situaci o svých možnostech napl-

nění svého života, neboť jen já a moji milí
neseme důsledky mých rozhodnutí.

S přátelským pozdravem

jeden z davu

vlastně dva

II.

/březen 1979/

Milý pane Vaculíku,

i když nevím, zda jsem pochopil Váš fe-
jeton správně, přece jen bych rád řekl, že
po dlouhé době jsem četl něco, co ke mně
mluvilo a vyjadřovalo mé pocity. Každý má
své hodnotové systémy a také systémy svých
strachů. Není dobře možné, zvláště nyní,
sbychem si tyto systémy vnucovali a vzájemně
se kvůli nim osočovali. Já vidím hodnotu v
té normální slušnosti a neúplatnosti všude
tam, kde se lidé stýkají a spolu pracují,
a soudím, že takhle slušnost je v běžných do-
bách reálnější než hrdinství - v extrémních
dobách je to možné naopak.

Proto bych se hlásil k tomu, co jste

napsal Vy, a ne k tomu, co píše Vaši polemici - jejich postoj mi může snad v něčem imponovat, ale nemůže být pro mne programem. A stejný názor jsem viděl u řady svých přátel. Snad je užitečné, abyste o tom věděl.

- - -

Připojuji se k řádkům svého muže, které jako vše, co dá na papír, vyznívají stroze. Má více dar mluveného slova, i když se ho ve svém zaměstnání sám vzdal, aby se nestal sofistou. V konkrétní práci s mladými pokračuje dál a je hodnota stojící na předním místě - vzorem je mu činnost osvědčená. Často mne i brzdí v mé tendenci provokovat, bojovat proti zvlášť jako řadový občan.

Nemáme moc psaného slova jako Vy, ale tu zase cítíme my a pomáhá nám. Váš fejeton je na úrovni Erazima Koháka a jeho velice konkrétních podnětů v knize "Národ v nás" - a díky za něj.

- - -

/Poznámka: Půjčil jsem jednomu člověku složku s celou naší polemikou. Když se mi ze svého oběhu mimo char-

tistické kruhy vrátila, našel jsem
v ní založeny tyto dva nepodepsané
dopisy. - L.V./

Jaroslav Hutka:

Ztracený dopis

Podle jedné z Einsteinových teorií platí, že jakýkoliv předmět, překročí-li rychlost světla, zmizí. Filozofové tvrdí početilství, ale občas se ukáže, že nejsou početilství oni ale svět. Filozofové jsou jen jeho pozorovatelé. Také jsem jednoho potkal. Julia Tomina. Jako strojník v elektrárně se naučil řecky a prostudoval řeckou filozofii a jako občan se někdy dožere a drží protestní hladovky. Jednou šel na návštěvu ke kolegovi Hejdánkovi, ale před dveřmi bytu stál policajt a oznámil, že dovnitř nikdo nesmí. Hejdánek otevřel dveře a Tomin podběhl policajtovi pod ruku. Policista řekl, že až půjde zpět, že ho zatkne. Tomin odpověděl, že tam tedy zůstane, a jestli toho nenechají, že tam podrží desetidenní hladovku. Šel jsem se rozloučit s Tominem k Hejdánkům ještě před hladovkou. Dveře se otevřely a policista zatasil vchod svým tělem.

"Stěhuju se do Holandska,"

"Já zase nemůžu z tohoto bytu," začlil

jsem rozhovor přes výložku na policejním rameni. A jelikož jsem byl na odjezdu, podal mi sklenici vína, přitukli jsme si policistovi pod paží a klábesili. Do sklenice mi naléval pod druhou rozpaženou policejní paží. Takové jsou v Praze rozhovory s filozofy. Inu, síla filozofů je v tom, že donutí svět, aby ukázal svou pravou tvář.

Od té doby jsem většinou v Holandsku a o hladovce jsem se dozvídal už jenom z místních novin. Noviny si nechávám překládat, ale dopisy dostávám z celého světa česky. V dnešní poště byla ale jeden holandsky od nás z Rotterdamu. Píše mi ředitel pošty. Nemůže to pochopit, strašně ho to mrzí a neví, jak se to mohlo stát, velmi se omlouvá, ale bohužel, zásilka pro Julia Tomina, Keramická 3, Praha 7, se ztratila. Znovu se omlouvá a nabízí mi 50 guldenů jako odškodné. V Holandsku se nic neposílá doporučeně. Všechny důležité doklady od holanských úřadů mi pošták prohodil dírou ve dveřích, protože Holanďani nemají schránky a ve všech domech padá pošta za dveřmi na zem. Doručování je spolehlivé a posílat doporučeně je pošetilost. Když Dana

podávala dopis Tominovi, požádala o červenou kartu, to znamená, že to bylo doporučeně a ještě si zaplatila Tominův potvrzující podpis na vrácence. Na poště tvrdili, že nic takového neexistuje. Ona trvala na svém. Všichni úředníci se seběhli a hledali, kde se dalo, až našli několik zaprášených červených kart i zákon, podle kterého je to možné. Kroutili hlavami a jistě ji považovali za blázna. Teď je z toho blázen ředitel pošty.

Holandská byrokracie jde Čechovi na nervy. Je pomalá, důkladná, sebevědomá a přesná. Holanďani mají rádi své království, staromódní přeuctivá oslovení, kupecká počty a fungující úřady. Policisté jezdí na koni po dvou vedle sebe, kapesní kompjůtr stojí jako jízdenka do Amsterdamu a zpět a bicykl, na kterém smí jet tolik lidí, kolik se na něj vejde, má všude přednost. Chartu 77 většinou zneří, Československo většinou ne. Podivná země, kde mají rádi cizince a kde voda teče do kopce. Není tu jediná hora, jediný pramen vody a my bydlíme na ostrově uprostřed největšího přístavu světa nějaký ten metr pod hladinou moře. Holanďani mají pochopení pro vše, mimo Němce a industrializaci. Mohou se

popukat smíchy, když vyprávějí, že před dvěma roky chytili nějaké dva Rusy, kteří měřili nosnost mostů kvůli tankům. Mně je z toho k popukoání taky, ale trochu jinak.

Holandský voják je něco značně legračního a holandský kupec cosi velmi nebezpečného. Do arabských zemí prodávají kubický metr písku za 100 guldenů. Bratr vlasatého majitele našeho domu prodává svetry z Maďarska do východního Německa, a nikdy v těch zemích nebyl. Jiný zase zbohatl na tom, že vozí máslo do Evropy z Nového Zélandu. Vloni se předhlával systém hrází, aby se zachránilo několik pobřežních mořských šneků, a na severu se nebude moře vysušovat, protože tam v jednom místě odpočívají práci při jarních a podzimních přeletech. Je to země s největší hustotou obyvatel na světě a s odborovým svazem v armádě. Žena majitele našeho domu měla nedávno dvacáté deváté narozeniny. Pozvala všechny možné přátele a pustila hudbu naplno do beden, které by jí záviděl kdejaký český big beat. Holandské domy mají stěny málem z papíru a celá ulice nespala. Po půlnoci nějaký soused zavolal policii. Zazvonili, oslavenka jim otevřela a oni se jí ptali,

proč hraje hudba tak nahles.

"Mám narozeniny." Policista sundal rukavici a poblahopřál jí.

"Nemohla byste to trochu zeslabit? Sou-
sedí nemohou spát."

"Já mám narozeniny jen jednou do roka!"
Policista se usmál, pokrčil rameny a odjel.
Do šesti do rána přijeli ještě dvakrát. Já
se styděl za hluk a za to, že když vidím po-
licejní uniformu, tak se mi otevírá kudla
v kapse.

"Proč pořád jezděj?" křičel jsem skrze
hudbu na hostitelku.

"Oni musej. Sousedi telefonovali, na
to je zákon."

"A proč hudbu nezeslabíš?"

"To je přece můj dům a v něm si mohu
dělat co chci. Do toho nikomu nic není."

V holandských novinách teď pořád píšou
o Václavu Havlovi, že policie ho nechce pus-
tit ani koupit jídlo a že mu postavili u je-
ho lesní samoty hlídací věž a v noci dům
osvětlují. Takový jakýsi privátní koncentrák.

Zítra jde Dana na poštu. Požádá o čer-
venou kartu a pošle Tominovi tenhle fejeton.
Až dostanu další omluvný dopis od ředitele

pošt, začnu měřit rychlost světla mezi mnou a Tominem. Jsou totiž záhadná území, kde je světlo tak zpomaleno, že dopis ho předstihne a tedy se ztratí. Einstein pravil, že příliš silná přitažlivost světelný paprsek ohne a zrychlí. Ale jsou na světě země, kde zase uvedli do praxe takovou odtažítost, že se světlo zastaví. Ale co s tím chtějí dělat do budoucna, když, jak to vypadá, už žádnou přitažlivost nemají.

9.března 1979

Jaroslav Hutka:

Holandské schody

Schody v Holandsku jsou otrokem, který přenáší člověka z jednoho místa na druhé. Holanďan se tímto služebníkem příliš nezabývá, neparádí ho a nezastavuje se na něm, přejde ho. Holandské schody jsou něco mezi komínem a žebříkem. Přímé, jednoznačně a bez zákrutu, příkře a účelně se zvedající k domovu. Před několika stoletími to dokonce i žebřík byl.

Holanďan je námořník. Žije na moři a vrací se na pevninu. Loď je mu domovem, nemůže z ní vycházet, pouze když dopluje, vystoupí po úzké lávce, po žebříku. Holanďané si potrpí na velké lodi a velké byty, v nich plují se vším potřebným k životu a v nich žijí se všemi potřebnými drobnostmi potřebnými k domovu. Sedí v domě, který působí dojmem, že se majitel chystá na dlouhou cestu a nechce nic zapomenout, ani své přátele. Plují ve svém domově se vším, co je činí nezávislými na cizím, nepřátelském a vrtkavém okolí: moři, zemi, počasí a sousedech. Jejich

náboženské vyznání se jmenuje domov. Z něho nevycházejí, a když vyjdou, není to přes ulici, ale přes půl zeměkoule.

Zákon této země je praktičnost. Území je nedostatek, lidí přespříliš a všichni chtějí prostor. Domy mají jeden na druhém, každý se svým vlastním, privátním schodištěm-žebříkem. Po schodech se nic nenosí, znají námořnickou kladku, a tak nábytek stěhují oknem nebo střechou. Zařízení do bytu nepřinášejí, ale nakládají.

Schody v Holandsku jsou hubeným otrokem, který přenáší člověka z jednoho místa na druhé. V Utrechtu je stometrová gotická věž, do které vejdeš malými vrátky a sto metrů šplháš po strmých a tak úzkých schodech, že se na nich nevyhneš člověku jdoucímu dolů. Po těch schodech po staletí vystupuje chudák i boháč, dítě i ministr. Vědí, že jsou na jedné lodi, a když je zle, je zle pro všechny, a když je dobře, snaží se, aby se měli všichni stejně dobře. Když se loď potopí a nebo se protrhnou hráze, katastrofa si nevybírá. Schody pro služebnictvo zde neexistují, všichni vystupují po stejně příkrých a nevhodných schodech.

Holandské schody jsou znamením holandského chápání světa. Buď jsi na lodi, nebo na pevnině, buď jsi doma, nebo na cestě, buď jsi uvnitř, nebo venku. Žádná koketérie mezi, žádné zdržování se v přechodech, žádná slavnostnost příchodu a odchodu. Vznešená schodiště, vznešené úvody, nacionální tlachy a mazání medu kolem huby se zde nekoná. Ani germánské schodiště, důstojně se zvedající k branám principů, nebo ono pompézní francouzské, kde si dáváme rande s noblesní pokryteckou prestiží.

My, co pocházíme z Čech, tušíme, že jsme neměli schody, ale schodiště. Široké a okázalé, pořádali jsme na něm vzpomínkové husitské divadelní souboje, uraženě a ješitně jsme si z něj stěžovali a chlubili se a nebo moralizovali nad chudobou, která nám stála celou dobu u nohou. Měli jsme své schodiště, bylo pyšné a domů nás vždy nevedlo. Ach, tohle nechtějme zpět! Ale čas krutě běží. Dnes už velmi jasně rozlišuju, co je doma a co je venku, už nemáme žádný přechod, žádnou koketérii mezi. Buď jsme uvnitř, nebo vně, buď jsme v Čechách, nebo v cizině. Čechy se podobají lodi, ze které lze nanejvýš

vyskočit, ale už ne nasednout zpět. My, co jsme doplávali na pevninu, myslíme na loď, ti na lodi myslí, jak neztroškovat docela, a všichni dohromady přemýšlíme, jak zvednout kotvu přidrátovanou ke kremelskému přístavu. Dáváme si vzájemně tajná znamení a přemýšlíme o českých schodech, o šebříku, který bychom přistavili ke dveřím domova. Před šedesáti lety se lidem z pevniny podařilo loď zachránit, nastoupit na ni znovu a účastnit se dvacet let svobodné plavby. Postavili pro chvíli schody ze spravedlivých slov, kterými přesvědčili mocného cizince. Dnes těžko nacházíme i mocného cizince i spravedlivá slova. Nezbyvá než si vystavět své vlastní schody, ale zdá se, že je nad naše síly úkol, aby nebyly jen planou důstojností zvedající se ke vzdušným zámkům principů, nebo se nestaly pompézní noblesností, dávající si rance s pokryteckou prestiží. Aby to byly schody přímé, jednoznačné a bez zákrutu, příkře a účelně se zvedající k domovu.

Ján Mlynárik:

O dvoch kŕrkách a Oxfordskej

Na čom som sa skutočne aj vnútorne dohodol s vrchnosťou, ktorá ma pozvala na vysvetlenie, boli tie dve kŕrky - áno, všade je chlieb s dvoma kŕrkami. A mne tak prišla na myseľ mamkina pec, jej široká lopata s um, akým sádzala cesto, do ktorého sa vpálili kúsky uhlia a čiastočky prachu z dubov urbárskej hory. Tá spodná kŕrka chrupkala aj s uhlím a sotva dnes môžem posúdiť, či tá horná bola lepšia. Pamäť mi uviazla v tej dolnej. Vari preto, že človek si radšej pamätá to, čo sa považuje za horšie... Ale je to skutočne tak?

Potom chceli mať zo mňa pána. Už konečne z dlhej reťaze rodov aby ktosi jedol aj voňavú, mäkkú, bielu striedku chleba. Zčas som čosi také aj robil, hoci na tú striedku nemám dobrú pamäť, vari preto, že ma odchovali na kŕrkach. Za tú striedku som musel platiť čímsi, čo jej ^{do} dávalo blen: služobnosťou a prestieraním čohosi, čo som si nemyslel. Neuprímnosťou. Žitím v nesúlase so sebou.

Čert bez takú striedku. Lepšia je kôrka.

A tak ju žvákať zase. Nechutná už tak, lebo niet v nej mamkino chrupkavé uhlie, ani prášok zo známej hory. Je anonymní, ako anonymný sa stalo naše bytie. A z tých iskričiek mamkinej pece či otcovho kováčskeho ohniska mi zostalo potešenie iba vtedy, keď mi ide parný kotol naplno a viem, že tí, čo sedia spokojne hore, netrpia chladom, z krotého mi kedysi omrzli nohy, lebo nebolo na obuv.

Musím však povedať, že tie iskričky ohňov - mamkinho aj otcovho - mi vrátili cez anonymnú kotolňu kľud. Vari preto, že človek sa odpradáva najradšej díval do ohňa a čaroval z neho svoj osud. Vari preto, že posedesie pri ohníčku a jeho prepáľovanie túžbami okolo sediacich, mlčiacich je tým spoločným čarovaním. Jeden z mojích súčasníkov, v opravdovosti bará podtstranského národa a jeho svedomie, považuje právom tento verš národnej poézie za najgeniálnejší:

Sedia oni sedia, do ohníčka hľadia,
do ohníčka hľadia, slovka nepovedia...
 Z toho ohňa sa mi privrávajú moji pred-

kovia a ja si spokojne vajatám s nimi. Hej, nepoda=rilo sa, čo ste špekulovali, nám ne-treba byť pánni, lebo nevieme žiť po panský: iný cit, iná reč, iná myseľ, iné dielo. A ďali, dávajú mi za pravdu.

Prečo aj nie? Veď v tejto mojej Repub-like sa pri prvom väčšom pokuse žiť v zhode so svedomím ukázalo, že niet horšieho slu-žobníka, ako slúžiaci antelektuál. Striebro-vlasá hlava štátom najvyššie označeného umelce hovorí o nespokojencoch ako cudzin-coch vo vlasti, podobná, varí plešatá hlava štátom najvyššie označeného vedca odhalila v nespokojencoch tajnú protirežimovú organi-záciu, funkčne najvyššie postavený režimový historik predkladá k vereniu, že hodnota vraha a jeho obete - v našich nedávnych de-jinách - je rovnostejná. Skutočne, žiadna aparátnicko-policajná, žiadna režimová duša na takéto objavy neprišla, ani nemohla prísť. Na to prišli predajní intelektuáli. Preto si ich režim tak cení a pestuje. A preto pre slušného človeka nezostáva, len čo naj-skôr z takejto spoločnosti slúžiacich preč...

Ale kam? Do obkľúčenia, do geta? Do konca vo vlastnom dome? Do vnútornej emigrácie? Pod mikroskop odposlúchávačov, sledovaných telefónov, pošty, stykov, bozkov či uprdnutí?

Hej, napokojenci sa vždy zaháňali do ohrady a tam sa prísne strážili. To napokon robila každá vrchnosť, pokiaľ chcela byť vrchnosťou. Pokiaľ bola vrchnosť rozumná, občas sa započúvala do hlasov obkľúčených - nie kvôli nim, ale kvôli svojej budúcnosti. Aj sa neraz ukázalo, že urobila dobre. Kapriciózna vrchnosť - a tých bola vždy väčšina - obkľúčených umlčovala, zatláčala, deptala, tým viacej, čím bola hlúpejšia. Tie najhlúpejšie siahli k vyhladeniu.

Tí čo chceli povedať národu svoje poslanstvo, žijú dnes v obkľúčení, vnútornej emigrácii, cudzinci vo vlastnom dome - aspoň k tomu bola tá petícia dobrá, že vyprovokovala toho starca od pera, aby to povedal, a aby si už konečne ten húfec uvedomil to, v čom žil poldesaťročie. Niet nad posluhujúceho intelektuála. Vrchnosť tento húfec nepočúva: ktorýsi vysoko postavený aparátnik si zúfa a neprestáva pripomínať

"Žijú, chodia medzi námi". /Kdeže sú tie heroické doby, keď podobnú bandu stačilo postaviť k múru a tatatata! / A keďže už teda nejde tento húfec vyhladiť, treba ho aspoň vnútorne rozložiť, spochybniť. Uplatniť čosi, čo má v sebe logika pavúkov na dne fľašky. S možnosťou všestranného pohľadu zvonka. A tak vrchnosť rozkvalifikovala húfee na skupiny: zaplaťpánbohm že sú v ňom aj rozumní, hovorí vrchnosť, píšú varovania, protesty, píšú, čo radi čítame, napíšte tak aj vy /pred siedmimi rokmi mi vrchnosť nedoporučila napísať čo len slovko, holt, časy sa menia/, potom je tam dvadsať provokátorov, čo odvádzajú pozornosť od toho, že mozgy, kdesi v pozadí, hlboko ukryté pracujú. Ale je to hlúposť, vraví vrchnosť, zmeňte metódy: nebudeme behať po uliciach a sľiediť za autami, sadneme si do knižníc, archívov, preštudujeme koncepty. K ničomu sa ani tie mozgy, ten tretí húfec nedopracuje. A potom: čokoľko napíšete a pošlete medzi seba, ihneď a rýchlo zachyťme. Sme informovaní. Podívajcie sa na tento papier: písal ho jeden z vás. A s úžasom som si pripomínal argumenty rozhorčenia, ktoré mi

predčasom vysypal na hlavu ktosi: boli presné v poradi aj terminológii. Na základe tohto papiera bolo začaté vyšetrovanie s desiatkami z hŕfca. Nechce sa mi veriť, žeby sme došli až tak ďaleko, že v odpore k historickému argumentu sme schopní denuncovať. Ak hej, treba s farbou von: ak vrchnosť vie, že niektorí vedci si pochvaľujú, že je ľahšie robiť politiku než vedu, tak prosím, nech si robia politiku, a vedu, trebára históriu, chuderku, najkurvenejšiu vedu, nech nechajú napokoji a nekurvia ju svojimi budúcnymi ambíciami...

Je vari kôrka, tá druhá kôrka emigrácie sladšia, mäkkšia - kôrka emigrácie vonkajšej?

Vari je lepšie, keď ľudia žijú v rozľahlejšom teritóriu, menej sa vidia, a mravy národov medzi ktorými žijú, im nedovelia rozvinúť klebety a intrigy do nechutných variant. Že tá ich fľaška je väčšia a nie je do nej tak absolútne dovidieť. Ale zas, ale zas, ktože s nich môže, kedy si zmyslí, prísť sa pohovárať na hrob matky, keď je úzko v duši?

Čert ber fľašky aj kôrky. Ak sú nám

obe súdené, lepšie je - aspoň pre mňa - vypočuť si poriadnu Haydnovu symfóniu, než si zle zasúložiť. K tomu, aby sme žili v zhode so svojim svedomím, treba nám harmónie: v sebe samých aj medzi nami. A vedieť, že život je kratúčky. A jediná istota, o ktorej vieme, sa blíži...

A vrchnosti len toľko: nechcem patriť medzi "rozumných", lebo s vrchnosťou nechcem mať nič spoločné ani v dobrom ani v zlom, z čoho vyplýva, že nechcem patriť ani k "provokatérom". A o ten mozog sa vrchnosť nemusí starať: jej verný služobník Překysl Močí už sa náležite postaral, aby v nádeničtine a urážkach okoravel. Skutočne, vrchnosť i priatelia: lepšia je symfónia pána Haydna.

Čo byste povedali takej Oxfordskej?

V Praze dňa 13. marca 1979 pri spomienke
64. nedožitých narodenín Johanny Holíkovej,
mojej matky a 66. v obkľúčení dožitých na-
rodenín Dominika Tatarku, nášho ľudského
brata.

Jan Trefulka:

Ještě hučí

/fejeton o všedním dnu/

Podvržené podpisy a dopisy budou zřejmě patřit k mému všednímu dni. Tentokrát jsem dostal jeden až z Vídně. Pro názornost jej ocituji celý i s typickými chybami českého pologramotného anonyma sedmdesátých let 20. století: "Vážený pane, podobnost situace a nesianaloznost jednání zastupců nakladatelství fy Fischer nám nedovolí, aby jsme Vás neupozornili, ze nelze v dohledné době očekávat splnění slibu paní Moniky Schoeller a pana Oty Filpa. O skutečné sernoznosti jejich jednání se dnes přesvědčili pracovníci našeho nakladatelství Burgfried Verlag. S pozdravem A.Seidl." Z hlediska pana Seidla m u s í být nakladatelství Fischer neserniozní: podepsalo se mnou smlouvu, kterou plní. Stejně však oceňuji iniciativu, jež sahá až za hranice naší vlasti. Jsou to metody jistě progresivní a perspektivní.

Pokrok je zkrátka i u nás nezadržitelný. Letos je tomu už dvanáct let, co mi na záchoď namontovali tehdy moderní splachovač s nádrží z umělé hmoty. Vydržel až do minulého týdne a přečkal by možná ještě nějaký ten rok, kdybych dokázal být při opravě trpělivější a opatrnější. Stářím zkřehlý plast zapraštel jako vypečená husí kost a pak už vlastně nebylo co opravovat. Ostatně zrezi-vělý píst by stejně dlouho nevydržel a těsnění bylo roztržené v půli, zmuchlané a skoro mazlavé jako duše závistníka. Vyhlídka na vydání, které neposlouží k zlepšení životních kvalit, nýbrž pouze k jejich udržení mne zarmucovala, ale zase ne příliš: miluju nové věci dokonce i tankrát, když je k něčemu nepotřebuji - neužitečné mám rád dvojnásob. Ve zbytečnosti suvenýrů, čistících past, šamponů a sprejů, opatřených líbivou obaláží, je téměř vždycky něco velice a dojemně lidského, co má posloužit lži milosrdné a podvodu laskavému nebo aspoň neškodnému.

Splachovač K 733a výrobek Slovenské armatúrky v Myjavě, ovšem zdaleka nepatří mezi předměty neužitečné, na dokonce jsem na něm zjistil oproti předchozímu typu tolik

zlepšení, že by se snad docela mohlo mluvit o přeměně kvantity v kvalitu, při níž se z pouhého předmětu denní potřeby stává domácí přítel. Nejenže někdejší plovák, který se stával zdrojem poruch, byl nahrazen kusem umně tvarovaného polystyrenu, který nemůže zrezavět a proděravět, nejenže plovákové ramínko, dříve z měkkého drátu, bylo nyní vyraženo z mosazného plechu a opatřeno zařízením k přesnému nastavení polohy plováku, nejenže píst je zhotovený z umělé hmoty a váhu kovu nahrazuje tlak péra, nejenže těsnění je samozřejmě nové a pružné - nadto všechno bylo zařízení vybaveno důmyslnou trubičkou, či spíše kornoutkem z PVC, který zabráňuje hlasitému, odpornému, dlouhotrvajícímu syčení, které po léta provázelo přítok vody do splachovače.

Zatímco jsem sestavoval tento výborný aparát a umisťoval jej na zeď, uvažoval jsem, jestli si jej vůbec zasloužím. Doby, kdy si člověk šel něco koupit a tím, že věc nebo službu zaplatil, nabýval práva zakoupený předmět nebo úkon využívat, zdá se mi, jaksi minuly. Snad je to i správné. Takový postup byl příliš neosobní. Dnešní doba žádá daleko

větší angažovanost a mnohem košatější interpersonální vztahy. Občan si musí věc nebo službu nejenom koupit, ale i z a s l o u - ž i t . Buďte jakousi předkoupí, neboli úplatkem - při té příležitosti se znamenitě pocvičí v psychologii, protože musí uhodnout, komu je dát a v jaké výši - nebo protislужbou, protiprodejem, protisehnáním, což všechno může být povahy jak materiální, tak duchovní. Syrová vepřová játra stejně jako přidušené svědomí mohou být vhodnou cestou k tomu, aby si člověk zasloužil, po čem právě touží a co potřebuje.

Bohužel staré pojetí předpisů a zákonů způsobuje mnohé nejistoty. Jsou pořád ještě lidé, kteří se domnívají, že si zaplacením telefonního nebo poštovního poplatku zajistili nepřerušovaný provoz telefonní stanice nebo pravidelné doručování pošty, zaplacením příslušných daní hodnotnou lékařskou péči i přiměřený důchod a poukázáním poplatků přívod plynu, vody a elektřiny. Ohánějí se přitom starebylými "nároky" nebo dokonce "právy".

Aby taková politováníhodná nedorozumění vymizela, bylo by účelné buďto změnit zákony

a vtělit do nich měřítko zaslužilosti, nebo zbudovat takový požadavek přímo do hmotné podstaty předmětů a služeb, které přicházejí v úvahu. První způsob by byl zajisté administrativně náročný a mohl by vyvolávat různé pochybnosti a nekonečné stížnosti. Druhý způsob se jeví efektivnější, objektivnější a hlavně jednodušší. Hmota telefonu, vybavená speciálním čidlem, které by na podkladě několika prostých kritérií změřilo zasloužilost a loyaltitu občana, by zcela automaticky odmítala sloužit individuu, jež by k sdělovacím službám nemělo předpoklady, olíznuté poštovní známky by se rozpouštěly a zásilky by tudíž byly právem jednoduše vylučovány z přepravy, vodovodní potrubí by se uskřínulo atd. atd. Odmítavé chování rozhořčených předmětů by bylo možné pokládat za vis maior a major K. by potom nemusel horko těžko vymýšlet způsoby, jak občanovi, který nedbá o zasloužilost, znepříjemnit život a nemusel by se vystavovat eventuální výtce pro nezákonné jednání. Všechna práva by zůstala zachována, postup by byl nestranný a vysoce humánní. Selektivně pracující hmota by mohla být libovolně naprogramovaná

proti černochoům, židům, Arabům, katolíkům, mohamedánům, intelektuálům, chartistům, holubářům, oportunistům, umělcům, Slovanům, Germánům, sektářům, stávkujícím, odborářům, odpadlíkům, trpaslíkům.....

Zatímco jsem takto uvažoval, podařilo se mi zavěsit splachovač K 733, přitáhnout matky a otevřít kohoutek. V olověné trubce to několikrát nemohoucně zachrchlalo a v nádobě se ozvalo přitlumené prskání jako z kuřecí prdelky. Oblil mne studený pot: u vědomí své nezasloužilosti jsem pomyslel na to, že už si třeba v životě nespláchnu.

Ale snad by byl ještě čas se něčeho odříct, nějakých názorů nebo kamarádů!

Po chvíli jsem s rozechvěním zatáhl za šňůru. Z mísy se ozvalo jásevé hučení osvobozených vod, potom šumění a nakonec šepotání, jako když z naříznutého stébla vyplouvá mýdlová bublina. Oddechl jsem si. Ještě šepotá, šumí a hučí, ještě! A nejenom po skalínách.

J m e n n ý r e j s t ř í k :

A R

Battěk Rudolf
 Bednářová Otka
 Dobrovský Luboš
 Gruša Jiří
 Havel Václav
 Hutka Jaroslav
 Horáková Daňa
 Chramostová Vlasta
 Kadlečík Ivan
 Kalinová Agneša
 Kentárková Eva
 Klímová Helena
 Kohout Pavel
 Kusý Miroslav
 Machonin Sergej
 Marvanová Anna
 Michal Karel
 Mlynárik Ján
 Pithart Petr
 Příbram Jan
 Rynda Pavel
 Šabata Jaroslav

Šilhanová Libuše

Šimečka Milan

Trefulka Jan

Trinkewitz Karel

Třešňák Vlastimil

Vaculík Ludvík

Vaculík Ondřej

O b s a h :

L. Vaculík: Předmluva /duben 79/ ...	3
L. Vaculík: Jaro je tady /21.3.78/...	8
J. Hutka: Staroměstský orloj /31.3.78/	14
V. Havel: § 203 /1.4.78/	20
E. Kantůrková: Chvála spontaneity /5.4.78/	34
J. Hutka: Večírek /19.4.78/	42
P. Kohout: Den Šeby /13.4.78/	47
V. Třešňák: Bylo nebylo /duben 78/..	55
B. Horáková: Takže pořádek /15.5.78/	61
J. Hutka: Grušův Dotazník /8.6.78/..	67
J. Hutka: Blondáš z bistra /15.6.78/	72
J. Hutka: Poměry za Rakouska /17.6.78/	80
O. Vaculík: Parní lokomotivy řady 434 a 524 /21.6.78/.....	87
P. Pithart: Těžká ruční práce /18.7.78/.....	93
V. Chmelnostová: Dobrá píseň /20.7.78/	100
L. Vaculík: Druh mého divadla /20.7.78/.....	110

E. Kantůrková: Jako ten Kohout!	
/červenec 78/.....	116
P. Kohout: Psí život /18.8.78/	122
J. Hutka: Na konci silnice	
/21.8.78/	131
J. Trefulka: Dovolená /27.8.78/ ...	138
O. Bednářová: Monika Ledererová	
/28.8.78/	146
E. Kantůrková: Letní rozhovory 1978	
/srpen 78/	161
M. Kusý: Pracovní úraz /11.9.78/ ..	169
J. Hutka: Rozměr těla /20.9.78/ ...	174
O. Vaculík: Fejeton o lásce	
/23.9.78/	181
E. Kantůrková: Fejeton trpký	
/28.9.78/	186
A. Kalinová: Krátka rozlúčka	
/28.10.78/.....	193
L. Vaculík: Pokus o jiný žánr	
/28.10.78/	198
I. Kadlečík: Přišla jeseň	
/říjen 78/	205
L. Dobrovský: Šotolův Johánek	
/15.11.78/	210
M. Kusý: Sen /18.11.78/	214

I. Kadlečík: Zasadil som čerešničku, vyrástol mi petržlen /19.11.78/	225
K. Měchal: Možnost volby /listopad 78/	230
L. Vaculík: Poznámky o statečnosti /6.12.78/	235
P. Rynda: Amicus Plato /17.12.78/.....	241
E. Kantůrková: Ve středu Čech /31.12.78/	247
P. Pithart: Bedra některých /31.12.78/	255
S. Machonin: Tragédie s katarzí /prosinec 78/	265
J. Trefulka: Fejeton s přáním /prosinec 78/	275
R. Battěk: Silvestrovské variace /1.1.79/	280
A. Marvanová: Poznámky proti lhostejnosti /9.1.79/	301
J. Šabata: Záznam posledního slova /11.1.79/.....	308
J. Gruša: Milý Ludvíku /17.1.79/.....	312
O. Vaculík: Kdo je to Čulák /17.1.79/	330

O. Vaculík: Takový já jsem	337
/25.1.79/	
A. R. : Vážený příteli /31.1.79/	342
H. Křímová: Právo na osud druhého?	
/leden 1979/	347
L. Šilhanová: Jan Palach věčně živý..	355
/leden 79/	
V. Havel: Milý pane Ludvíku	
/25.1.79/	360
L. Dobrovský: Milým přátelům Vaculí-	
kovi, Havlovi a Pithar-	
tovi /3.2.79/	366
L. Dobrovský: Milý Jiří Grušo!	
/7.2.79/.....	373
J. Gruša: Milý Luboši Dobrovský	
/10.2.79/	379
M. Šimečka: Knihy - neknihy	
/20.2.79/	384
J. Příbram: Mea res agitur	
/únor 79/	390
K. Trinkewitz: Poznámky k poznámkám	
o statečnosti	
/únor 79/	398
Zasláno... /únor-březen 79/	406
J. Hutka: Ztracený dopis /9.3.78/ ...	412

J. Hutka: Holandské schody /12.3.79/..	418
J. Mlynárik: O dvoch kŕrkach a Oxfordskej /13.3.79/...	422
J. Trefulka: Ještě hučí /13.3.79/	429
 Jmenný rejstřík	435
Obsah	437